Digitized by Google

L
2

M

Digitized by Google

Digitized by Google

GEORGII AGRI COLAE MEDICI LIBRI QVINQVE

De menſuris & ponderibus: In quibus pleraq; à BVDAEO & PORTIO parum animad uerſa diligenter excutiuntur.

FRO BEN.

BIBLIOTECA NAZIONALE V.E. ROMA

BASILEAE EX OFFICINA FROBENIANA
ANNO M D XXXIII

Cum gratia & priuilegio Cæſareo ad ſex annos.

Liber primus de menſuris Romanis.

Secundus de menſuris Græcis.

Tertius de rerum quas metimur pondere.

Quartus de ponderibus Romanis.

Quintus de ponderibus Græcis.

BIBLIOTECA ROMA

ILLVSTRISS. SAXONIAE DVCIBVS, IOANNI FRIDERICO ſacri Imperij Electori &c. eiusq; cognato IOANNI GEORGII filio, Georgius Agricola medicus S. D.

BIBLIOTECA NAZIONALE ROMA

COGITANTI mihi nuper & memoria repetenti, Duces illuſtriſsimi, præclaras res à Germanis geſtas, potentiſsimas eorum nationes, regna florentiſsima, uiſa eſt inter cæteras, ueſtra familia tam illuſtris fortibus maiorum factis, tam ornata uiris prudentibus, pacis & omnium uirtutũ ſtudioſis, tam potens multis noſtræ natiõis celeberrimis populis, ut ſi nõ prima, ſecũda certe totius Germanię iure hodie dici poſsit. Nã ut omittã multos Principes è continenti genere per annos ferè octingentos rerum geſtarũ gloria inſignes, atq; inter eos Conradum & Fridericum, quorum alter ſub Imperatore Conrado tertio, alter ſub Friderico primo, qui Barbaroſſa dictus, uterq; ſtrenue cõtra Saracenos pugnauit: certe adaui ueſtri Friderici, qui duplex cognomen tulit, ob ditionem amiſſam exulis, fortis ob recuperatam: quis labores ac pericula prõ patria atq; pro ſuis animo excelſo & inuicto ſuſcepta non mirabitur? præſertim cum audierit duos

Imperatores Adolphum & Albertũ eius nominis primum ex ueſtris regionibus,quas præter æquum & iuſtum occuparant conſilio & armis expulſos? Sed Princeps ille ut neceſſario ſe ſuosq; contra Imperatores defendit,ita pro ijſdem fortiter pugnans Albertus,tuus,Ioannes,auus,Friderici patruus magnus,Flandros ob Maximilianum in cuſtodia Brugis detentum magnis cladibus affecit.Friſios dicto Imperatorũ non audientes domuit.Mathiam Vngarorum regem mouentem bella Friderico Imperatori in ſuis finibus continuit. At Fridericus utriuſq; ueſtrum abauus tantum inter Principes Germanię prudentia, probitate, diuitijs, potentia excelluit, ut Sigiſmundus Auguſtus, iure eligendi Cæſaris ad eum translato,primum ueſtræ familiæ in Saxonũ Ducem ſurrogarit.Noſtra uero memoria maxima prudentia,& ſummo pacis ſtudio,atq; miro honorum contemptu, tuus,Friderice, patruus Fridericus nulli fuit ſecũdus:nec illi inferior pater tuus,qui proxime non ſine multorum luctu diem obijt.Georgius autem tuus,Ioannes,pater uenerãdus ille ſenex, quẽ nobis diu incolumem Deus opt. max. ſeruet, ſimiliter prudentia,grauitate,iuſtitia, fide eſt longe clariſsimus.Quos omnes conſiderans ueſtrã familiã nõ iniuria maxime illuſtrẽ & in primis ornatã dixerim. Poſtremo multæ uobis gentes nobiles & fortes.

fortes ſubditæ ſunt, Hermanduri Turingicꝗ & Saxones & Franci. Etenim Hermandurorũ, Sueuorũ ad Albim pars nos ſumus, quos nomine, ut fieri ſæpe ſolet, mutato ob Marchionum ſedem, quæ Miſenæ fuit, Miſenenſes uocant. Vnde non ſine cauſa qui iura Saxonum ſcripſit ante aliquot iam ſecula, Marchionem Miſenenſem Sueuum nuncupat. Reliquam uero Hermandurorũ regionem, orientem uerſus, in qua Albis oritur, relictam olim ab incolis qui in bella migrarunt, partim Venedorum gens, quæ ſe nuncupat Zcchos, occupauit, partim Germani, quos Bohemos ex antiquo nominamus, tenent. Sed & huius regionis non exiguam partem, Luſaciam nuncupatam, olim incoluerunt Venedi, qui tum Sorabi nominabãtur. poſtea uero uel bello ſunt deleti, uel ſe ad ſuos receperunt. Noſtri itaꝗ ſunt Hermanduri illi qui cum Cattis, ut refert Cornelius Tacitus, magno prælio certarunt, dum flumẽ gignendo ſale fœcundum & conterminum, utraꝗ gens ui ad ſe traheret. Nam uel hodie ad flumẽ Salam ſalis hi fontes in nobili urbe, quæ Hallis inde dicta, conſpiciuntur. Bellum autem hoc, eodem authore, Hermanduris proſperum, Cattis exitio fuit. Hinc Cattorum uiribus debilitatis poſt in eorũ ſedes fertiliores immigrarunt Turingi nobiliſsimæ Gothorum gentis natio, ibicꝗ urbẽ Gotham com-

muni gentis nomine condidere· reliquas ſedes ipſi Catti ſeruarunt, nomine in Heſſos commutato. Porrò Saxones qui ueſtræ ſubſunt ditioni ultra Albim Sueuorum Semnonum regionis partem incolunt·qui citra, Cerueciorum. Sic enim eos malo nominare, ut Vibius Sequeſter, quàm, ut Tacitus & alij, Cheruſcos·quod eius nominis oppidum in hodiernum diem extet. Demum Francorum gentis, cui Gallia occupata, inter cætera, gloriam peperit immortalem, non cõtemnenda pars ueſtro eſt ſub Impio. Sed Sala flumẽ Turingos diuidit ab Hermanduris. utraq; regio omni ferè ex parte maxis ſyluis & mõtibus munita, præterquã ubi tum ipſę inter ſe, tum Saxoniæ ueſtræ iunguntur, ut hæ gentes naturæ fœderibus uideantur conciliatæ. Hermandurorũ montes omnis generis metalli, præcipue uero argenti, adeo fertiles ſunt, ut nulli cedant regioni. Colles ad Albim uinum ferũt generoſum. Planicies frumentis abundat. Turingia tamen tritici ubertate nõ modo hanc, ſed omnes alias magnæ Germaniæ terras facile exuperat, ut ſumen Germaniæ rectiſsime dici poſſit. Nec uero uinum ipſi deeſt, & maximi ſunt prouentus ex Iſatide herba, quã uulgus Guadum uocat. In his autem regionibus permultæ ſunt urbes pulcherrimę, plurima oppida, innumeræ arces·quarũ alias natura, alias artificium,

alias

alias utrunq; muniuit.Longitudo itaq; ueſtrę ditio nis eſt à Francis uſq; ad Saxonũ uobis ſubditorũ finem,ultra centũ quinquaginta milia paſſuum.La titudo ab Albi,ubi ueſtrum Imperiũ initium ſumit, uſq; ad Fontes Viſurgis, quẽ hodie eo loco Verrã nominant,ferè eadem.Singulis igitur perpẽſis,quis non intelligit & ueſtram familiam eſſe maxime po tẽtem ? Sed quorſum hæc,Duces illuſtriſsimi?non in aliud quàm ut mutua concordia regnum hoc ue ſtrũ,quod ab externis facile inconcuſſum manebit, in ea conſeruetis pace,in qua circiter centum annos perpetuos,diuino beneficio,ſub maioribus ueſtris, nomine aut re uere Fridericis,id eſt pacis diuitibus, effloruit. Deinde ut bonarũ literarũ ſtudioſos libe ralitate ,q̃d prĩcipes magnope decet, benigne foue atis,qui ſoli tum uobis ſempiternã laudẽ parere, tũ maiores ueſtros uiros fortiſſimos ab obliuione uin dicare poſſunt.Ego certe ſi intellexero gratũ uobis hunc meũ laborẽ,quẽ ſub clariſſimi nominis ueſtri auſpicio emittere mihi uiſum eſt,quemq̃ nõ paucis profuturũ ſpero,edam ijſdẽ auſpicijs, ſi uita ſuppe tet,duodecim libros de re metallica cõſcriptos.qui, niſi fallor, fortunam ueſtrã ſplendidiſſimã & apud exteras nationes & poſteros reddẽt ſplẽdidiorem. Valete.Ex ędibus meis Chemnicij Hermanduro r um.III.Nonas Martias. An. M. D. XXXIII.

BIBLIOTECA
ROMA

GEORGII AGRICOLAE LIBER PRIMVS, DE MENſuris Romanis.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA

CVM bonarum literarũ ſtudioſis omnibus menſurarum & ponderum cognitionem ad authores recte intelligendos utilem eſſe cenſeo, tum maxime medicis: Quibus tamē, acrius aliquãto & attentius rem conſiderans, non modo ad artem ſuam, præclaram illam, percipiendam, utilem inuenio, ſed ad rite exercendam prorſus neceſſariam: Quod cæteris ferè, quæ hac parte legũt, ea ſatis ſit intelligere: medicos & quæ intelligunt re ipſa perficere oporteat. Habet namq; medicina menſuras exactas & ſtatas, ac definita certaq; pondera. In quibus ſi quis error acciderit: qui uelim nunquam accideret: is ſemper cum aliquo corporum nocumento, nonnunquam uero cũ ſummo uitæ periculo contigere ſolet. Atq; aliorum certe in hiſce errata eiuſmodi ſunt omnia, ut ope humana corrigi poſſint: medici, ſi fuerint enormia, interdum non niſi diuina. Etenim mercator ſi iuſtã

menſuram ſiue pondus incuria quadam excedit, ipſe accipit detrimentum: ſin dolo quippiam de iis detrahit, defraudat emptorem, ſed in eo, quod facile rependi queat. Medicus ſi uel inſcitia, uel negligẽtia, uel maleficio, modum ſiue pondus excedit, præſertim in medicinis purgantibus, ægrotum magno afficit incommodo, aut omnino interficit. ſi uero diminuit ea, quamuis minori fiat ualetudinis iactura, non raro tamen & tum nocet ægrotanti. Sed mercatorem emptores decipientẽ Magiſtratus pœna multant. Circũforaneis pharmacopolis, qui ſe pro medicis ingerunt, & his & aliis modis ubiq; homines impune: ait ille: necare licet. tantum uero abeſt ut arceantur, ut in florentiſſimis Italiæ urbibus fora ipſorum clamoribus perſtrepant. Ita peruerſo quodam more magis curæ nobis eſt tantillum mercis quàm bona corporis ualetudo, ſine qua nec mens ipſa ſatis ſana eſſe poteſt. Verum nihil mirum pharmacopolas iſtos indoctos inter cætera permulta menſurarum & ponderum rationem priſcam Romanorum & Græcorum ignorare, cum noſtra ætate medici qui eam teneant rectè, ſi ſint fortè, pauci admodum ſint, aliquot ante nos annis atq; adeo ſeculis nulli fuerint: quod ſcripta illorum, in quibus uidemus eos fœdiſſime lapſos, manifeſte produnt. Hinc primum factum, ut quia ueterũ libros de medica

mentis

mētis cōſcriptos nō intelligerēt animum ad medica-
mēta cōuerterit cōponēda: adeo ut nūc cō uentū ſit,
ut nō ſolertes uiri ſolū & experiētes, quib. modice li
ceret, id agāt, ſed inertiſſimus qſq; et nullus experiē
tię q̄tidie utatˊ nouis, à ſe temere excogitatis, ueterū
inuēta male neglecta iaceant. Hæc aūt cōſideratio
multis de cauſis eſt ualde abſtruſa & perplexa. Pri
mū diuerſarū regionū non minus olim ac hodie di
uerſæ fuerunt menſuræ atq; pondera. Sic alijs ſcri-
ptoribus in uſu ſunt menſuræ Romanæ, alijs Atti-
cæ, atq; item alijs aliæ: eadēq; uarietas etiam exiſtit
in ponderibus. Deinde authores, tam Græci quàm
Latini, cuius regionis utantur menſuris uel ponderi
bus interdum tacent omnino, aut uix obſcure & ne
gligēter innuunt. Tum etiam unus & idem author
menſurarum capacitatem, grauitatemue rerū quas
metimur, uel ipſa pondera, iuxta conſuetudinem
modo huius, modo alterius, regionis declarat. Præ-
terea Græci de rebus Romanis loquentes, aut con-
tra Latini de Græcis menſuram uel pondus per uo
cabula ſuæ regioni conſueta ſæpe explicarūt: quod
aliquibus res, etſi non fuerunt eædem, parum tamē
uiderentur inter ſe differre: alijs etſi multum differ-
rent, uti uocibus externis non placeret. Poſtremo
nec libri mendis carēt. nam, ut de reliquis nihil di-
cam, menſuræ & pondera notis quibusdam ſignifi

cantur, quas aduertimus aliquando uel diuturnita- te & iniuria temporum deletas, uel mutatas librario rum incuria aut temeritate, uel deniq; libros excu- dentium negligentia, aut praua corrigentiũ diligen tia uitiatas. Quæ omnia niſi quis diligenter obſerua uerit, facillime in eos incidet errores, à quibus: bona pace dicam: ne magni quidem noſtræ ætatis uiri ſi- bi ſatis cauere potuerunt. Ne uero eorũ authoritas, quam alioqui ſummo ſtudio, maxima eruditione, utiliſſimis libris iam pridem euulgatis, ſibi iure com pararunt, Latinæ Græcæq; linguæ ſtudioſis, quod atttinet ad hanc rem obſit, & ut menſuræ ac ponde ra pleriſq; omnibus adhuc ignota fiant clariora, de creui rem ipſam latius explicare. Quamuis non ad- modum fortè in Græcis ponderibus opus fuiſſet hoc meo labore, ſi liber à Diodoro de his ſcriptus non perijſſet: multo uero minus in ponderibus ſi- mul & mẽſuris tam Romanis quàm Græcis, ſi Ga- leni libellus de pỗdere liquorum, qui in medicamẽ ta recipiuntur extaret. Quoniam uero neuter ad no ſtra peruenit tempora, & Budæus, Portius, Alciatus uiri clariſſimi & doctiſſimi & iuriſconſultiſſimi de ſextario Romano totius cognitionis menſurarum quodam quaſi fundamẽto ſenſerunt diuerſiſſima, nec niſi unius ſententia uera eſſe poſsit, aut nullius, operæprecium mihi uiſum eſt meam quoq; inter- ponere

ponere. Et id mihi licere arbitror. qui enim nõ? cum Budæo licuerit liberè de Hermolao Barbaro, & uere de Angelo Politiano, q huius tractatiõis ſemina noſtro ſeculo primi ſparſerunt, iudicare? deinde Portio iam edito libro Budæi ſua in lucem proferre? nuper autem Alciato utriuſq; ſententia quaſi ſublata propriam & nouam in locum ſubſtituere? Iudicia certe in literis olim fuerunt libera, nunc debent eſſe, & erunt poſteris, uel nobis inuitis, modo non ſint leuia, temeraria & iniqua. Quod ſi eorum quiſpiam me in ius uocare ob hanc cauſam & doctis accuſare uoluerit, rationibus agat, pugnet argumentis, teſtimonijs deniq; authorum, ſi poteſt, conuincat, omiſsis maledictis & conuicijs, ne noſtra arroganti a uel pertinacia, ne quid aliud dicam, periclitetur ueritas: quæ ſanè ut accurate diſputando exquiri, ita nimium altercando plerunq; amitti ſolet. Id quidem quod æquum eſt poſtulo: quo neglecto ſi quis omnino uoluerit ſtomachari & maligne in cõuicia prorumpere, ipſum ſuo magis obfuiſſe nomini quàm meo, optimus quiſq; certo ſcio, iudicabit. Nec à me hæc ſcribũtur, quod uehemẽter id ipſum uereat in tantis & tam præclaris ingenijs. Nam Budæus quidem, ut magni & generoſi eſt animi, ita puto meliorem eſſe uirum quàm ut agnitæ ueritati ullo modo refragari uelit. Alciatus uero, quantum

ex ſcriptis eius intelligo, uir eſt & ipſe egregie do/ctus: quantum audio ex amicis, ingenio ualde can/dido. Portius autem quo magis eſt acer inueſtiga/tor rerum abſconditarum, hoc enim nomine in pri/mis à Baptiſta Egnatio uiro docto commendatur, eò minus grauiter feret me, quaſi ſocium quendam laboris, in idem ſtudium incubuiſſe. In quo, etſi mi/hi liberius neceſſitate quadam eſt diſputandum, ſic tamen me gerere conabor, ut neminem eorum ſua debita laude priuare uoluiſſe uidear. Vt enim ueri/tati conſulere cupio maxime, ita clariſſimorum ho minum authoritati detrahere neq; uolo neq; ęquũ eſſe cenſeo. Quod ſi alicubi labores ipſorũ, quibus ſe poſteritati commendarunt, fortè non æſtimaue/ro pro dignitate, extant omnium ſcripta, in quibus diligens & prudens lector facile obſeruabit, quid illi, quidue ego præſtiterim. Sed ad rem. Hunc do/cendi ordinem, quo omnis hæc tractatio, uia & rati one procedens, fiat illuſtrior, in uniuerſum ſeruare inſtitui. Primum meam ſententiam breuiter ponã. deinde eam authoritate, quæ penè ſola hic magnã uim habet, enitar confirmare. Demum meis corro/boratis, à me diſsidentium opiniones diligenter ex pendam: ne res non ſatis diſcuſſa & pendens in cõ/trouerſia lectorem non acrem dubium reddat, cui noſtrum potius accedere debeat. Quamuis qui me

diocri

dioeri ſit iudicio, is ea parte nondum perlecta, non difficulter ſtatuet, quam unam è tot ſententijs & tā diſcrepantibus potiſſimum probet. Nec enim plus una poterit, quod nō niſi una nō modo ſit uera, ſed etiam eſſe poſsit. Principio autē de menſuris dicam. Appellantur uero menſuræ quibus metimur tum liquores, quod genus ſunt oleum, uinum, acetum, aqua, mel: tum arida cuiuſmodi omnia frumenta, legumina, fructus, ac plæraq; alia. Sed quia menſurarum aliæ ſunt Romanæ, aliæ Græcæ: nā reliquas conſulto nunc omitto: nec hæ inter ſe concordant, initio Romanas tradere decreui, quod ijs intellectis quomodo pleriſq; earum Græci, Romano Imperio iam florente, ſint uſi perſpicuum fiet. Tametſi non ignoro Romanos quoq; Græcis fuiſſe uſos. Romanæ præterea, ut & Græcæ, inter ſe differunt, quod alijs materiam tantum humentem, alijs ſiccam metiamur, nōnullis uero utranq;. Primum igitur liquorum menſuras aperiam. Culeus amphoras uiginti capit. Amphora urnas duas. Vrna congios quatuor. Congius ſextarios ſex. Sextarius heminas duas. Hemina quartarios duos. Quartarius acetabula duo. Acetabulum ſeſquicyathum. Cyathus ligulas ſiue cochlearia quatuor. Libra quoque cum menſura eſt, non ſecus ac ſi pondus eſſet, capit uncias duodecim menſurales. uncia autem duas ſe-

muncias.

muncias. Quia uero ſextarius Romanus comprehẽdit libram & beſſem, id eſt uncias uiginti, de menſuralibus intelligo: nam libræ & unciæ menſurales cuiq; menſuræ fixæ ſemper & immobiles manent, cum ponderales pro rerum quas metimur diuerſitate ſubinde mutentur: non eſt difficile colligere quot librarum uel unciarum unaquæq; menſura fuerit capax. Vt igitur à ſextario quaſi initio quodam & fundamento incipientes, per maiores ipſo mẽſuras ad culei uſq; capacitatem perueniamus: quia is, ut iam dixi, uncias uiginti, congius capit libras decem. Vrna quadraginta. Amphora octoginta. Culeus mille & ſexcentas. Rurſus ut ſextarium reſoluentes minorum menſurarũ capacitatem explicemus, quia ipſe uncias uiginti, Hemina recipit decem. Quartarius quinq;. Acetabulum duas cũ dimidia. Cyathus ſeſcunciam drachmam & ſcriptulum. Liceat mihi ſic abuti ponderibus, quo res poſſit explicari. Ligula poſtremo drachmas tres, ſcriptulum unum. Hæc de Romanorum menſuris, quibus liquores metiebantur mea eſt ſentẽtia: quam niſi ſcriptorum probauero teſtimonijs, nemini me perſuaſurum ſcio. Nec immerito, quod tota ferè confirmandi ratio hoc in loco in authoritate conſiſtat: quam aut per ſe claram eſſe neceſſe eſt, aut, ſi fuerit inuoluta, diligenter explicatam. Atq; hic ſtatim noſtra legẽtem

etiam

etiam atq; etiam rogo,ne moleſte ferat ſe nõnulla ab alijs prius ſcripta, iterum legere, quæ ſi omiſiſſem,ut non feciſſem illibenter, qui dilucide docerẽ non uidebam. Nunc antequam ad culeum menſurarum maximam reuertar, illud unum dicam, me perſpicuitatis cauſa diſtinxiſſe menſuras in maiores & minores ut maiores ſint ſupra ſextarium, minores infra. His igitur frequentiſsime medici utuntur,illis rariſsime, omnibus tamen diuerſi generis ſcriptores uſos iam declarabimus. Quod Culeus uiginti amphoras cõtineat oſtendũt hæc Plinij uerba,quæ ſunt quarto libri decimi quarti capite. Quã do & poſtea ſæpenumero ,ſeptenos culeos ſingula iugera, hoc eſt amphoras centenas quadragenas muſti dedere. Sic Plinius. Si igitur ſeptem culei centenas quadragenas amphoras,ut ipſe declarat,efficiunt,perſpicuum eſt ad calculos redigenti, culeum amphoras capere uiginti. Idem Rhemnius Fãnius in libello de ponderibus & menſuris dicit apertius: quo teſte ,qui ante me ſcripſere,quia in hac mẽſura rũ capacitate exponẽda, ſępe ſunt uſi, eum ne mihi q̃dem negligendũ puto. Sũt uero hęc eius carmina.

Eſt &,bis decies quem conficit amphora noſtris
Culeus,hoc nulla eſt maior menſura liquoris.

Cæterũ culeus ex Græco eſt κουλεός, ſic enim Ionica loquendi conſuetudine κολεὸς dicitur quod pręter

ter cætera apud ipſos Græcos uaſis genus ſignifi/ cat,& fortaſſe menſurã,cuius nos certiores facerent rei ruſticæ ſcriptores, ſi modo ulli extarent. Vnde Romani eos imitati tam utres olearios & uinarios, quàm menſuram culeum dixerũt. Eſt autem mẽſu/ ra liquoris,quod Fannius clare dixit,& ex Plinij uer bis intelligitur,atq; Catonis quæ ſunt in libro de re ruſtica capite tertio et uigeſimo.Si in dolium reſinã indes,in culeum muſti p.III.bene comminuito inde in fiſcellam indito,& facito uti in dolio muſti pen/ deat.Hęc de culeo.Sequitur amphora,quæ duas ur nas comprehendit,quod Columella capite uigeſi/ mo libri duodecimi explanat. Ego tamẽ ſi humida fuerit uindemia trientem,ſi ſicca quadrantem medi caminis in binas amphoras miſcere ſolitus ſum, ita ut quatuor urnarum eſſet muſti modus· urna autẽ quatuor & uiginti ſextariorum. Fannius quoq; de amphora loquens ait.

Huius dimidium fert urna.

Sed clariſsime id ipſum ſcribit Voluſius Metianus cuius uerba ſunt.Nam quadrantal, quod nunc ple/ riq; amphorã uocant,habet urnas duas. Quod ue/ ro idem mẽſuræ genus quadrantal & amphora no minetur,Feſtus Pompeius etiam declarat. Quadrã tal uocabant antiqui, quam ex Græco amphoram dicunt·quod uas pedis quadrati octo et quadragin

ta

ta capit ſextarios. Hæc Feſtus. Si igitur amphora octo & quadraginta capit ſextarios, ut ille recte ſcribit, urna uero quatuor et uiginti, ut tradit Columella, quis non intelligit amphoram duas urnas continere? Quin etiã idem ex eiuſdẽ Columellæ uerbis, quæ ſunt libri tertij capite tertio, cum Varronis libri primi capite II collatis pcipit̃. Varrõis uerba ſunt. Nõne itẽ in agro Fauẽtino, à q̃ tricenariæ appellant̃ uites, ꝙ iugerũ tricenas ãphoras reddat? Columellæ uero de eadem re hæc. Atq; ut omittã ueterẽ illã felicitatẽ aruorum, quibus & ante M. Cato, & mox Terent. Varro prodidit ſingula iugera ſexcenas urnas uini præbuiſſe: id enim maxime aſſeuerat in primo libro rerum ruſticarum Varro. Cum enim de eadem re loquantur, nemo non uidet amphorã duarum urnarum eſſe capacem. Alterũ autem nomen ex Græco eſt declinatum: dicunt enim Græci ἀμφορεὺς uas quod utrinq; anſas habet, quibus capi & portari poſsit: menſuram etiam eodem nomine appellãt, licet à Romana, ut dicam ſuo loco, diuerſam: nam Latini unà cum terminationis mutatiõe & genus & menſuram mutarunt. Alterum Latinum eſt dictum à figura quadrata quadrantal: eſt enim pedis quadrati, ut Feſtus ait, & hæc Fãnij carmina pulchre explicant.

Pes longo ſpacio latoq; notetur in anglo

Angulus ut par ſit, quem capit linea triplex
Quatuor ex quadris, medium cingatur inane
Amphora fit cubus.

Iam utroq; nomine nõ ſolũ eadem ſignificatur mẽſura, ſed etiã utrũq; ad liquores referť ut enĩ ãphoram aquæ, ita quadrantal aquę uel alterius liquoris dicere poſſumus. Amphorã uero liquorũ menſurã eſſe clarum eſt ex Columellæ loco paulo ante citato: quadrantal autẽ, ex Catone: qui ſic ſcribit capite quarto & uigeſimo. Vuas apicias percoctas bene legito: ubi delegeris in eius muſti culeum aquæ marinæ quadrantalia bina, uel ſalis puri modium· hunc in fiſcellam ſuſpendito, ſinitoq; cum muſto diſtabeſcat. Imo etiam ex Plauti Curgulione ubi de anu bibula loquuntur Phædromus & Palinurus.

Sitit hæc anus. Quantũ ſitit? Modica eſt capit quadrantal. De amphora ſatis multa, cui proxima eſt urna·quam quatuor congios comprehendere diximus. Scribit enim Voluſius amphoram duas urnas, congios uero octo continere: unde certũ urnã, quæ eſt dimidium amphoræ, congios quatuor capere. Id autem concordat cum his Columellæ uerbis quæ paulo ante quoq; retulimus. Vrna autem quatuor & uiginti ſextariorum. Nam cum congius ſextarios capiat ſex, ut mox explicabitur, urnã, quæ eſt quatuor & uiginti ſextariorũ, neceſſe eſt quatuor

or congiorũ eſſe capacem. Verum urna, quæ & uas aquarium ſignificat, Varroni dicta eſt, quod urinat in aqua haurienda ut urinator. Menſuram uero liquoris eſſe Columella loco iam dicto, & Cato capite tertio & uigeſimo oſtendunt. Ait enim. Marmor ſi indes in culeum, librã indito in urnam, & miſceto cum muſto. Horatius etiam in primo ſermonum.

Vt tibi ſi ſit opus liquidi non amplius urna
Vel cyatho, & dicas magno de flumine mallem.

Sed diſcedamus ab urna. Congius ſextarios capit ſex, quod indicat Voluſius cũ ſcribit. Quadrãtal habet congios octo, ſextarios octo & quadraginta·nã octies ſex, conſtituunt octo & quadraginta. Hinc ſextario nomẽ inditũ, ut Fannius his uerſib. aperit.

A quo ſextari nomen feciſſe priores
Crediderim, quod eos capiat ſex congius unus.

Sed Catonis uerba oſtendunt quoq; congium ſex eſſe ſextariorum· ea ſunt capite ſeptimo & quinquageſimo, ubi ſtatuit, quantum uini ſit familiæ bibendum. Menſe quinto, ſexto, ſeptimo, octauo in dies ſextarium unum. Deinde id ipſum declarãs addit. in menſe congios quinq;. Cum enim mẽſes ferè triginta dies habeant, & ſingulis diebus bibatur ſextarius, fiunt triginta ſextarij, qui quinq; efficiunt congios. Hunc locum docte explicauit Budæus uir acutus & diligens, ut hic de Portio taceam. Ex eiſdem

[library stamp]

autem uerbis quiſq; intelligere poteſt cõgium liqui di menſuram eſſe·tum etiam ex his Liuij quæ ſunt libro quinto & uigeſimo ab urbe condita. Et cõgij olei in uicos ſingulos dati. De cõgio ſatis·nũc de ſextario ſimiliter teſtibus planũ faciam quod duas cõtineat heminas. Id itaq; declarat Feſtus Pompeius ſic ſcribens. Hemina ex Græco ἥμισυ, quod eſt dimidia pars ſextarij. Nec minus Gellius libro tertio capite quarto decimo. Si ex ſextario hemina fuſa eſt,non dimidiatum ſextarium fuſum dicendũ eſt. Præterea hæc Fannij carmina.

At cotylas, quas ſi placeat dixiſſe licebit
Heminas,recipit geminas ſextarius unus.

Quod autem liquoris ſit menſura, ſi non eſſet maxime,perſpicuũ ex Horatio fieret·qui in primo ſermonum inquit.

Panis ematur,olus,uini ſextarius.

Ac Cicerone qui ait libro ſecundo officiorum. Si emere ſextarium aquæ mina cogeretur. Vnde uero dictus ſit,ãte declaratũ eſt· quam ob rẽ iam ad Heminam ueniamus·ea capit duos quartarios, quod aſſerit Voluſius Metianus·quem,ne quis tanquam teſtem uilem contemnat,ſciat nobilem fuiſſe iurecõſultum· quo, ut Iulius Capitolinus ſcriptũ reliquit; duo Antonini Pius & Philoſophus ſunt uſi,alter cũ aliquid de iure ſanciret·Philoſophus autem ut iura

diſceret

diſceret. Voluſij uerba de mēſuris hic integra aſſcri/
bam. Nam quadrantal, quod nunc pleriq; ampho/
ram uocant habet urnas duas, modios tres, ſemodi/
os ſex, cõgios octo, ſextarios octo & quadraginta,
heminas ſex & nonaginta, quartarios cẽtum nona/
ginta duos, cyathos quingẽtos ſeptuaginta ſex. Ex
his quilibet intelligit heminam duos cõprehẽdere
quartarios. Cæterũ Hemina unde ſit nominata Fe/
ſti uerba, quæ ſupra retuli, declararunt. quod uero
mẽſura liquoris ſit exempla in authoribus paſsim
occurrunt. nunc illud Plautinum ſufficiat in milite.
Neq; equidem heminas octo exprompſi in urceũ.
Progrediamur recto ordine ad quartariũ, qui duo
continet acetabula, ut ex Plinio patet, qui capite ulti
mo libri primi & uigeſimi ſic ait. Cũ acetabuli men
ſura dicitur ſignificat heminæ quartam partem. Igi
tur quartarius quem dimidiã partem eſſe heminæ
ex Voluſio probauimus, neceſſario duo cõprehen/
dit acetabula. Sed Plinius & Fãnius acetabulum q̊d
Atticis fuit in uſu explicarunt. Romanis iuxta eãdẽ
diuiſionem ſuæ exſtitiſſe capacitatis alij ſcriptores
ita uſurpantes declarãt. Quartarij autem capacitatẽ
inter Latinos, præter Voluſiũ, qui explicarit hacte/
nus inueni neminẽ. E Græcis cum eo cõcordat Dio
ſcorides cuius nonnulla extãt in libello de menſuris
& põderibus, qui Galeno aſſcribitur. Is enim inter

cæte/

cęteras mēſuras ſic ſemper in liquidis meminit quartarij ut dimidia pars ſit heminæ,uel quod idē prorſus eſt duo capiat acetabula.Hūc quartarium, quia Fānius, ignorarūt Budæus, Alciatus,Portius·quod nemo putet acerbius dictum·nullus enim unquam fuit,quātumuis rerum diligens ſcrutator, quem nō aliqua latuiſſent. Verum quartarius eſt appellatus, quod quarta ſit pars ſextarij. Liquoris autem menſuram fuiſſe, indicant hæc Liuij uerba,quæ libro quinto ab urbe condita ſcribit. Manlius primum ob uirtutem laudatus, donatusq; non ab tribunis ſolum militum,ſed conſenſu etiam militari, cui uniuerſi ſelibras farris & quartarios uini ad ædes eius, quæ in arce erant,contulerunt· rem dictu paruam. cæterum inopia fecerat eam argumentū ingens caritatis,cum ſe quiſq; uictu ſuo defraudās, detractum corpori atq; uſibus neceſſarijs ad honorem unius uiri conferret.Et Columella quinto capite libri duodecimi. In uini uapidi ut acre fiat ſextarios duo de quinquaginta,fermēti libram, fici aridæ pōdo quadrantem, ſalis ſextarium ſubterito, & ſubtrita cum quartario mellis aceto diluito· atq; ita in prædictā menſurā adijcito.De quartario ſatis,nunc ad acetabulum·quod continere ſeſquicyathum perſpicuum fiet ex his Fānij uerſibus,quibus de cyatho loquitur.

Bis quinq; hūc faciunt drachmæ ſi appēdere tentes

Oxyba-

Oxybaphus fiet ſi quinq; addantur ad illas.
Verum acetabuli denominatio facta eſt ab aceto, nonnihil ad imitationẽ Græcorũ·apud quos ὀξύβαφον, quod & ὀξύβαφος uas primo dictum, in quod acetum infunditur, ut in id cibos, quibus acorem addere placet, intingamus·deinde ad menſuram translatum. Liquoris autem menſurã eſſe, ex Celſo manifeſtum eſt in eius Acopi compoſitione, quod inſcribitur ἰλαώδης neruis utile. ait enim. Inſtillaturq; ſubinde quàm optimi mellis acetabulum. Sequitur cyathus ἀπὸ τοῦ χύειν id eſt à fundendo Græcis dictus, literæ aſpiratæ in tenuem mutatione. Hunc in Simpuli locum in cõuiuijs ſucceſſiſſe dicit Varro de lingua Latina, cũ in ſacrificijs manſerit altera appellatio. Inde translatus ad menſuram cyathus, quorũ duodecim ſextarium complent·quod ex iam dictis dilucidũ eſſe poteſt, & nihilo minus ex his Scribonij Largi uerbis, quæ ſunt Compoſitione CXXVII, deprehenditur. Item rumicis radices tres, aquæ tribus heminis incoctæ donec ſextarius relinquatur· inde cyathi quatuor per triduum dantur. E quibus etiam, ſi non ex nominis ipſius etymologia clarum eſſet, liquoris menſuram intelligimus. Reſtat ligula & coclearium, quæ licet menſuram interdum ſignificant eãdem, non tamen ſemper. Siquidem ligulæ uſus aliquãto ſimplicior eſſe uidetur, cum cochlea-

rium multas habeat differentias quas in ſequētibus libris exponam·utroq; uero nomine Latinis quarta cyathi pars ſignificatur · quod Columella declarat libri duodecimi capite uigeſimo primo ſic ſcribens. Et ita coadijcitur in binas urnas ligula cumulata, uel mēſura ſemūciæ bene plenæ ſalis cocti & triti. Quibus uerbis intelligitur ligulam quartā eſſe cyathi partem. nam cyathi quarta eſt ferè ſemuncia, dēptis ſcilicet duobus ſcriptulis. Quia uero dixerat ligula cumulata, neceſſe erat, cum per mēſurā ſimilem eam uellet apertius explanare, dicere menſura ſemunciæ bene plenæ. Si uero ſimpliciter ligula dixiſſet, menſura ſemunciæ non plenæ fuiſſet dicēdū meo arbitratu. deeſt enim id, quod ſupra dixi, quo minus quarta cyathi pars ſit integra ſemuncia. Capit nanq; quarta apud Romanos drachmas tres & ſcriptulum unum · ut liceat etiam nunc mihi ſemunciam menſuram ſicut pondus in eiuſmodi minora pondera, non aliter ac ſi mēſuræ eſſent, diuidere, ut eò melius res difficilis intelligi queat. Cæterū quod eadem quarta cyathi pars etiam cochlear dicatur, clarius dicit idē Columella paulo poſt his uerbis. Præterea fœnum græcum maceratur in uino uetere per triduum · deinde eximitur & in furno ſiccatur uel in ſole · idq; cum eſt aridum factum molitur·& ex eo molito poſt ſaliturā muſti cochle

ar cumulatũ, uel ſimile genus poculi eius, quod eſt quarta pars cyathi adijcit̃ in binas urnas. Hæc ille. Menſuræ uero ſiue poculi genus, ut ipſe loquitur, *μύστρον* Græci appellãt: quod nõ modo Columella idem quod cochlear eſſe in hoc libro declarat, ſed etiam Græcos cõſtat ſic uſos. Verum genus hoc cochlearij magnum nominãdum cenſeo, ut à reliquis diſcernatur. Ligula autem dicta eſt à linguę ſimilitudine, in cauum intra dentes, palatum uerſus, contracta. Vnde Plinius pro mẽſura & linguæ uocabulo utitur: cuius uerba ſunt libro uigeſimo capite tertio & uigeſimo de granis ferulæ in uino tritis. Sunt qui comitialibus morbis dandum putãt Luna quarta, ſexta, ſeptima, linguæ menſura. Sed ligulã ſic uſurpat Scribonius Largus Comp. CXLIIII. Dant̃ quãtum lupinus ex mellis ligula & aquæ cyathis quatuor. Et Comp. CCXXX. Huic medicamẽto ſi anatis ſanguinis quaſi duo ligulæ adiunctę fuerint, minus mordebit. Idem ſic quoq; uſus eſt cochleario Cõp. CCXXXVII. Cum opus eſt cochlearia tria roſæ cyatho permiſcentur. Intelligit uero per roſam oleum roſaceum. Sed de cochleario ſatis hoc loco dictum ſit. Hanc aũt Romanarũ menſurarũ rationem, qua explicatur quoties maior proxime ſe minorem capiat, Fannius uerſibus aperuit: quem ſecutus eſt ea parte Budęus ac reliqui duo, præſertim cũ uiderent

è ueteribus & bonis authoribus neminem aliçuius menſuræ capacitatem enarrãtem uſpiã ab eo diſſentire·quamobrem & ego eaſdem recenſui menſuras & eiſdem fermè teſtimonijs ipſas confirmaui. De quartario tamẽ,ut de ligula nihil dicã, nulla in tota ipſorum tractatione fit mentio. Cuius capacitatem ex Voluſio,uſum è Liuio & Columella oſtẽdi.Præterea ſingulas ipſe mẽſuras perſecutus, liquoris eſſe uerbis ſcriptorum probaui· quod ut quis maxime contempſerit equidem ad docendum cenſui conueniens & utile.Eſto, notum ſit excellentis eruditiõis uiris,ſit mediocris,infimæ non erit. Ego uero omnibus hac mea lucubratione prodeſſe uolui. Cæterũ priuſquam ad alterum modum explicandi menſurarum capacitatem perueniã, maiores menſuras in minores, imo minimas etiam reſoluã·atq; hinc dilucidum erit quoties quæq; non proximã modo, ſed unamquãq; ſe minorem capiat. Culeus itaq; comprehendit amphoras XX.urnas XL.congios CLX. ſextarios DCCCCLX.Heminas MDCCCCXX.quartarios $\overline{\text{III}}$DCCCXL. acetabu a $\overline{\text{VII}}$DCLXXX.cyathos $\overline{\text{XI}}$DXX. ligulas $\overline{\text{XLVI}}$LXXX. Amphora capit urnas .II.congios VIII. ſextarios XLVIII. hemi nas XCVI. quartarios CXCII. acetabula CCCLXXXIIII. cyathos DLXXVI. ligulas MMCCCIIII Vrna capit congios IIII. ſextarios XXIIII. hemi-

nas

nas XLVIII . quartarios XCVI. acetabula CXCII. cyathos CCLXXXVIII . ligulas MCLII. Congius capit ſextarios VI . heminas XII. quartarios XXIIII acetabula XLVIII, cyathos LXXII. ligulas CCLXXXVIII. Sextarius capit heminas II. quartarios IIII. acetabula VIII· cyathos XII. ligulas XLVIII. Hemina capit quartarios II. acetabula IIII . cyathos VI. ligulas XXIIII. Quartarius capit acetabula II. cyathos III. ligulas XII. Acetabulũ capit cyathũ cũ dimidio. ligulas VI. Cyathus capit ligulas IIII. Hæc unà cũ his, quæ præponere ſoleo, de quacunq; re dicturus, tabularũ uice eſſe poſſunt· ne cui mea in compendium cõtrahendi, quod non ſine optimorũ authorum iactura factum uidemus, cauſa relinquatur. Hactenus menſuras Romanas ratione & uia quadam collectas, & in ordinẽ adductas exhibuimus, præter librã, unciã & ſemunciã· quas menſuras eſſe nunc eſt probãdũ, ut rurſus ad ſextarium nõ imparati accedamus. Librã duplicẽ eſſe, uel hodie pharmacopolia, q̃cunq; in loco ſint, oſtendunt, ponderalem & mẽſuralem. Romanos etiam utranq; in uſu habuiſſe, Galenus, qui unus pro multis teſtib. eſſe poteſt, aſſerit libro primo περὶ συνθέσεως φαρμάκων κατὰ γένη. Cuius uerba latine tãtũ aſſcriberẽ niſi intelligerẽ quoſdam Græca ipſa libentius legere, quibus in hac re morẽ gerere uolo. Scribit igitur ſic. Καλεῖται γὰρ ὑπὸ τῶν

ῥωμαίων ὁμωνύμως ὁ λιτραῖος σταθμὸς τῶν στερ-
ρῶν σωμάτων τῷ λιτραίῳ μέτρῳ τῶν ὑγρῶν. ὃ πάμ-
πολυ καθ᾽ ὅλην τὴν πόλιν ἐστὶν ἐξ ὕλης κερατίνης
γιγνόμενον. Id latine uerbum è uerbo quaſi expri-
mẽtes ita reddere poſſumus. Appellatur enim à Ro
manis librale pondus ſolidorum corporũ nomine
ſimili libralis liquidorum menſuræ, quæ permulta
in tota urbe eſt, ex cornea materia cõſtans. Hęc ille.
Quibus aperit nomine librę, quã è latino corrupte
Gręci λίτραν nominant, tam menſuram quàm pō-
dus ſignificari. Deinde nõ multo poſt ſcribit. μικρὸν
ἔμπροσθεν ἐδήλωσα τὴν ὁμωνυμίαν ἐξηγησάμενος
τῆς παρὰ ῥωμαίοις σταθμικῆς λίτρας τῇ μετρικῇ. Id eſt.
Paulo ante oſtendi, cum nominis ſimilitudinẽ, quę
eſt apud Romanos libræ ponderali cũ libra menſu
rali enararem. Idem Galenus corripit quodã modo
medicos, quod eam differentiam in medicamentis
non expreſſerint, his uerbis quæ ſunt in libro ſexto
eiuſdem operis. Διὸ γράφειν ἐχρῆν ἐπιμελέστερον
ἐν ταῖς φαρμακίτισι βίβλοις τοὺς ἰατροὺς ὁποίας
τινὰς κελεύουσι βάλλεσθαι τὰς οὐγγίας ἢ τὰς λίτρας
τῶν ὑγρῶν φαρμάκων, πότερον τὰς μετρικὰς ἢ τὰς
σταθμικάς. Hoc eſt. Idcirco mèdicos in libris de
medicamentis accuratius oportebat ſcribere, qua-
les nam uncias uel libras medicinarum liquidarum
pręciperent inijci, mẽſurales ne an põderales. Ex qui

bus.

bus locis luculenter intelligitur libram duplicẽ Romanis fuiſſe menſuralem & põderalem. Adijciendũ igitur eſt ſi ponderalem indicamus Græce σαθμῷ Latine pondo. ſi menſuralem Græce μέτρῳ, Latine menſura. Atq; ſic Galenũ apud Græcos diſtinxiſſe ex ſequẽtibus clarum erit. Tum Romanis ſic in uſu fuiſſe hinc conijcio, quod perſæpe librę põdo adiectum inueniť. ſic uero ſemper põderalẽ ſignificant, ut & pondo ſine adiectione per ſe poſito eandem denotãt. Interdũ autem deeſſe, quo ſignificať mẽſura: quanquam hoc in uniuerſum uerũ nõ eſt, reperiť enĩ libra pro pondere ſine ulla adiectione ſępius à Latinis poſita. Deinde põdo nullius differẽtię cauſa addi cepit, ut cũ dicũt pondo denarij, põdo uictoriati, hoc eſt põdere. id enĩ ſolũ tunc ſignificat, perinde ac Græcis ὁλκὴ cum drachmæ adiũgitur, quo modo ſcribit Dioſcorides ὁλκὴ δραχμῶν ζ̄. Id eſt pondere drachmarum ſeptem. Erratur hac parte non minus hodie ac olim, non tam pharmacopolarũ culpa quàm medicorũ, qui diſcrimẽ hoc partim per ignorantiam, partim per incuriã nõ exprimũt, cum certe non exigua differẽtia ſit inter olei libram menſura & pondere. De quo errore ac alijs nõnullis, q̃s obiter indicabo, copioſius aliàs diſſerui: nunc probaſſe ſatis ſit libram menſuram eſſe & pondus. Sed q; menſuralis æque ac põderalis in ſuas duo-

decim

decim uncias diuidatur Galenus apertius explanat ibidem libro tertio, quàm ut in dubiũ uocari poſſit. ait uero. Ἔστι δὲ παρ' αὐτοῖς μέτρον, ᾧ τὸ ἔλαιον μετροῦσιν, ἐντετμημένον γράμμαις διαιρούσαις τὸ σύμπαν εἰς μέρη δώδεκα. καὶ καλεῖται τὸ ὅλον μέτρον ὑπ' αὐτῶν λίτρα. τὸ δωδέκατον δ' αὐτοῦ οὐγγία. Hoc eſt. Eſt autem apud ipſos: de Romanis loquitur: menſura, qua oleum metiuntur, interſecta lineis diuidentibus totam in duodecim partes. atq; mẽſura integra uocatur ab ipſis libra· duodecima uero pars eius uncia. E quibus clariſſimum eſt, librã menſuralem duodecim eſſe unciarum meaſuraliũ. Quã obrem in magno errore uerſantur hodie medicamentarij quidam ſedecim eam unciarum conſtituẽtes, maxime cum medicamenta tam Arabũ quàm Græcorum conficiunt· cum ponderibus enim reliquarum medicinarum, quas in ſe recipiunt compoſitiones ſiue mixturæ, hæc menſura libræ non conuenit. Iam etſi ſatis probatum ſit è Galeno libras & uncias menſuras fuiſſe, paucis tamen adhuc uſum earum manifeſtare, non inutile arbitror futurum. Quamuis autem Galenus & medici eum ſecuti crebro ſic uſi ſunt libra & uncia, unũ tamen aut alteꝝ locum ex ipſo quoq; teſtimonij gratia aſcribã. libro primo eiuſdem operis ſcribit ex his conſtare album emplaſtrum. Λιθαργύρου μὲν καὶ ψιμυθίου λίτρας ἑκατέρου

ἑκατέρου σαθμῷ. δυοῖν δὲ λιτροῖν ἐλαίου μέτρῳ. Id eſt. Ex argenti ſpumæ & ceruſæ ſingulorũ libra pondo, olei uero duabus libris menſura. De hac eadem libra meo iudicio intelligendus eſt loqui Suetonius in Cæſare Dictatore cum ait, Populo præter frumenti denos modios ac totidem olei libras, tricenos quoq; numos, quos pollicitus olim erat, uiritim diuiſit. Etenim non temere legeris ueteres oleum, uinum, & reliquos liquores ad penſum uendidiſſe aut donaſſe, ſed ad menſuram. quæ uel erat libra, uel aliquot libras ſiue uncias mẽſurales capiebat: licet medici liquores nunc appendant, nunc metiantur. Ad unciam tranſeundum, qua ſic utitur Galenus libro περὶ συνθέσεως φαρμάκων κατὰ τόπους octauo. Συντίθεται δὲ χειμῶνος μὲν εἰς δραχμὰς. ή. τοῦ κηροῦ, οὐγγίας ά. μετρικῆς ῥωμαϊκῆς ἐμβαλλομένης τοῦ ναρδίνου μύρου. Id eſt. Componitur autem hyeme quidẽ ad octo ceræ drachmas iniecta nardini unguenti uncia una menſurali Romana. Semuncia uero præter Græcos ſic uſus eſt Columella, cuius uerba, quæ ſupra quoq; retuli, ſunt: & ita coadijcitur in binas urnas ligula cumulata, uel menſura ſemunciæ bene plenæ ſalis cocti & triti. Menſura ſemũciæ dixit, quippe menſuram ſemunciam ſignificans, eo modo loquendi quo dicimus menſura ſextarij uel heminæ, quia menſuræ

ſunt. & quo nemo diceret mẽſura denarij uel uicto-
riati, quia pondera ſolũ. Contra in fine libri eiuſdẽ
pondo ſemunciam dixit, pondus ſemunciam indi-
cans his uerbis. Quod ſi etiam cum laſer nõ habue-
ris, pro ſylphio mellis adijcies pondo ſemunciam.
Sed reuertar ad librã. quod oleum cornibus libra-
libus uẽdebãt ex uerbis Galeni ſupra citatis quiſq;
percipere potuit, nec minus ex hoc loco qui iam ſe-
quitur, quẽ ex libro περὶ συνθέσεως φαρμάκων κατὰ
γένη primo aſſcripſi. Ἐάν τις ὑπόθηται τὴν κοτύ-
λην ἔχειν οὐγγίας θ̄ ῥωμαϊκὰς τὰς καταγεγραμ-
μένας ἐν τοῖς συνήθεσι κέρασι λιτραίοις. Hoc eſt.
Si quis ſtatuat cotylen uncias nouẽ capere Roma-
nas in cornibus libralibus, quæ in uſu ſunt, deſcrip-
tas. Sic ille. Erant nanq; lineæ quædam, ut alibi ſcri-
bit, in orbẽ ijſipſis cornibus extrinſecus inciſæ qua-
rum interſtitia erant unciarum capacia. Intrinſecus
nanq; ut hodie in libris mẽſuralibus, quæ ex plum-
bo candido fiunt, & tuberculis quibuſdam ſignan-
tur, in cornibus non facile notari potuerunt. Verũ
eiuſmodi cornua non ſolum fuiſſe libræ unius, ſed
duarum etiam librarũ ex Horatij libri ſecundi ſer-
monum ſatyra ſecunda intelligimus ubi ait

Ac niſi mutatum parcit diffundere uinum, &
Cuius odorem olei nequeas perferre, licebit
Ille repotia, nataleis, alioſue dierum

Feſtos

Feſtos albatus celebret,cornu ipſe bilibri
Caulibus inſtillat, ueteris non parcus aceti

Bilibri enim dixit duarum librarum menſuraliũ capaci. Vbi Acron interpres inquit. Sunt enim in uenalibus cornua,quæ olei habẽt quantitatẽ, ſextarij menſura. Quod ſi uerum eſt,fuerunt cornua diuerſæ capacitatis in uſu. Librale, de quo Galenus ſcripſit. Bilibre, de quo Horatius. Sextarij menſura, id eſt unciarũ uiginti, de quo Acron. Vt autem Horatius cornu bilibre dixit, ita Plautus in milite bilibrem aqualem, duarum librarum capacem dixiſſe uidetur. Verſus ſunt:

Ibi erat bilibris aqualis,hic propter cados.
Ea ſæpe decies complebatur die

Sed hæc differentia eſt inter menſurales & ponderales uncias & libras, quod ponderales corporum decernant grauitatem, menſurales molem. Id uero cum res ipſa indicat,tum Galenus clare ſcribit libro primo operis ſæpe iam commemorati. Αἱ μὲν γὰρ σταθμικαὶ, τὸ βάρος κρίνουσι τῶν σωμάτων. αἱ δὲ μετρικαὶ, τὸν ὄγκον. Id eſt. Ponderales quidem: de uncijs loquitur: corporum grauitatem decernunt, menſurales uero molẽ. Idem iudicium eſt de libra. Vt igitur tandem ſummatim colligam,quæ multis iam dicta ſunt. Libra menſura eſt & diuiditur in duodecim uncias, quæ & ipſæ mẽſuræ ſunt. Vncia

uero in duas ſemuncias · quæ hodie in pharmaco/polijs certo ſigno diſcretæ nõ ſunt,& olim etiã ma/gis coniectura quadam eas metiri ſolitos credide/rim. Hoc dicto poſtremo ſermonem de iſtis finiã. Libras & uncias eſſe mẽſuras authoritas docet, per ſuadet ratio, experientia credere cogit. Quare nunc his fundamentis iactis ueniã ad ſextarium · de quo inter magnos homines, ut iam dixi, ſumma diſſen/ſio eſt. Nam alius ipſum duarum librarũ eſſe cen/ſet, cuius opinionis eſt Budæus. Alius unciarũ quin decim nouem detractis, quod ſentit Alciatus. Alius deniq; uiginti unciarum, ut Portius in hoc Hermo/laum Barbarum ſecutus, ſed põderalium · qui com/munis omnibus ipſis: ſit uenia uerbo: error eſt, quia omnes communem cõſtituunt ſextarium, ut paulo poſt perſpicuũ fiet. Nos diximus eum uiginti un/ciarum eſſe menſuraliũ. Atq; id ſanè eo diligentius erit explicandum quo magis in ſextario ad totam mẽſurarum rationem cognoſcẽdam ſitum eſt · qui enim eius capacitatem recte intelligit, reliquarum menſurarum omnium ſtatuere poteſt. ut contra, in ea qui errat, in cæteris non poteſt non errare. Gale/no itaq; medicorũ omnium longe præſtantiſsimo, dum Romæ exerceret medicinam ſub Antoninis Cęſaribus Auguſtis, hæc res in primis curę fuit, qui libro primo operis, cuius ſæpe mẽtionem feci, cum

quorun/

quorundam medicorũ qui Romæ egerunt emplaſtra recenſet, dubitat num Romanorum ſextarium an Atticorum indicẽt. Siquidem Romanus uncias uiginti menſurales· Atticus, qui medicis in uſu eſſe cepit, decem & octo comprehendit. Verba ipſius, quibus id de ſextario Romano explicat, quod nũc probare uolo, hæc ſunt. *Ξέστου δὲ νομίζω μεμνῆσθαι τὸν ἥραν τοῦ ῥωμαϊκοῦ. παρὰ μὲν γὰρ τοῖς ἀθηναίοις οὔτε τὸ μέτρον ἦν, οὔτε τοὔνομα τοῦτο. νυνὶ δὲ ἀφ' οὗ ῥωμαῖοι κρατοῦσι τὸ μὲν ὄνομα τοῦ ξέστου παρὰ πᾶσιν ἤδη τοῖς ἑλληνικῇ διαλέκτῳ χρωμένοις ἔθνεσιν. αὐτὸ δὲ τὸ μέτρον, οὐκ ἴσον τῷ ῥωμαϊκῷ. χρῶνται γὰρ ἄλλος ἄλλῳ ξεστιαίῳ μέτρῳ. παρὰ γοῦν τοῖς ῥωμαίοις, ὁ ξέστης ἔχει μίαν λίτραν καὶ ἡμίσειαν καὶ ἕκτην, ὡς εἶναι τὰς πάσας οὐγγίας κ̄, ἃς τὸ πολὺ τοῖς κέρασι μετροῦσιν, ἐντετμημένοις ἔξωθεν γραμμαῖς κυκλοτερέσιν. ἔνιοι δὲ ψευδῶς ὑπειλήφασι τὸν ῥωμαϊκὸν ξέστην ὀκτωκαίδεκα μετρικὰς ἔχειν οὐγγίας. ἔοικεν οὖν καὶ ὁ ἥρας ὅταν κοτύλην γράφῃ, τὸ μὲν ἥμισυ τοῦ ξέστου σημαίνειν. ἤτοι δὲ τὰς θ̄, δηλοῖ οὐγγίας ἐκ τοῦ λιτραίου κέρατος, ἢ τὰς δέκα. τοῦτο γὰρ ἄδηλον.* quod eſt. Sextarij autem Romani Herã meminiſſe arbitror. Nam Atheniẽſibus neq; menſura neq; nomen hoc erat· nunc uero ex quo Romani rerum potiũtur, ſextarij nomen omnibus, qui Græca lingua utuntur, exiſtit: at ipſa menſura Ro-

manaæ æqualis nõ eſt. alius enim aliam ſextarij mẽſuram in uſu habet. Quippe apud Romanos ſextarius libram unã & dimidiã atq; ſextã ipſius partẽ capit, ut unciæ uniuerſæ ſint uiginti· quas plerunq; cornibus, quibus orbiculares quædam lineæ ſunt extrinſecus inciſæ metiuntur. Cæterum quidã falſo putarunt ſextarium Romanũ octodecim continere uncias mẽſurales· uidetur igitur & Heras, ſi quando cotylen ſcribit, dimidiam ſextarij partem indicare· nouem uero uncias cornu libralis ſignificet an decem obſcurum eſt. Hactenus Galenus. Eiuſdem ſententiæ eſt Oribaſius Iuliani apoſtatæ medicus libro ſecundo ad Euſtathium filium. Ιταλικὸν· κεράμιον ἔχει ξέστας. μη̅. Ξέστης λίτραν μίαν καὶ οὐγγίας. η̅. Id eſt. Amphora Italica capit ſextarios octo & quadraginta. Sextarius librã unam & uncias octo. Idem prorſus tradunt reliqui Galenum ſecuti. Quin etiam Arabes, qui ſua transſcripſerunt è Græcis, eadem planè ſtatuunt· quorum uerba aſcribere tedio plenum legẽtibus putaui: tum etiam iccirco cenſui omittenda, quod in alio opere pluribus aperui quid de ponderibus & menſuris ſenſerint ipſi, & quantum iuniores Itali à recto deflexerint atq; aberrarint· in q̃ multa quoq; ſunt de proportione ueterum mẽſurarum & ponderum ad ea quæ nũc medicis ſunt in uſu. Porrò idem intelligi-

tur

tur ex hac cõpoſitione Andromachi iunioris quæ eſt apud Galenum libro nono περὶ συνθέσεως φαρμάκων κατὰ τόπους his uerbis. ῥοδίνου κοτύλης τέταρτον, τουτέστι κυάθους. αϛʹ, ὅ ἐστιν οὐγγίας βϛʹ. Id eſt. Roſacei heminæ quartã, hoc eſt ſeſquicyathũ, quod eſt uncias duas cum dimidia. De menſuralibus ſine dubio ſentit. uter uero tandem declararit Andromachus ne cuius cõpoſitio refertur, an Galenus qui retulit, eſt incertum. Cum itaq; quarta heminæ capiat duas uncias cũ dimidia, neceſſe eſt heminam eſſe decem unciarum. quæ quia dimidiũ eſt ſextarij, ſequitur neceſſario eum eſſe unciarum uiginti. Sed quid opus eſt iſtis & ſimilibus cũ uerba Galeni ſupra ſcripta ſint clariſsima? Quocirca à Græcis ad latinos tranſeundum eſt. Hermolaus Barbarus uir ſummæ eruditiõis in caſtigationibus Plinianis ſcribit ex ſentẽtia Feſti Põpei ſextariũ uncias uiginti cõtinere. ſed uerba quibus id dicat neq; ipſe neq; Portius eũ imitatus recitat. Si tamen ita ſcripſit Feſtus, dubio procul uncias intellexit mẽſurales, quod neuter illorũ explicat. Verũ dubito nõnihil integrũ ne Feſtũ Barbarꝰ habuerit, in quo hęc legãt, an ex uerbis collegerit, quibus declarat quot ſextariorꝫ ſit quadrãtal. maxime cũ ex Plinio numerũ unciarũ amphoræ eliceret. unde facile erat ſubductis calculis ſtatuere, quot unciarũ eſſet ſextarius

Certe

Certe nobis Paulus, bonus ille uir, qui in compen-
dium eum redegit, non plura reliquit quàm ſupra
retuli. Verba autem Plinij ſunt capite quarto libri
decimiquarti de uino, quod L. Opimio Conſule
creuit, in ducentos ferè annos ſeruato: Quo fit ut ſi
eius temporis æſtimatione in ſingulas amphoras
centū nummi ſtatuãtur: ex his tamen uſura multi-
plicata ſemiſſibus, quæ ciuilis & modica eſt, in C.
Cæſaris Germanici filij principatu, annis centum
ſexaginta, ſingulis uncias uini conſtitiſſe nobili ex-
emplo docuimus referẽtes uitā Pomponij Secūdi
uatis, cœnamq́ quā principi illi dedit. Hęc Plinius.
Iam ex Columellæ libro quarto perſpicuū eſt enar-
ratione doctiſsima Barbari uſuris ſemiſsiū de cen-
tenis nummis ſenos in annum redire creditoribus.
Ineamus ergo hanc rationem. Si ſemiſsium uſuræ
annis centū & ſexaginta, nongẽtos ſexaginta num-
mos, quod nemo opinor negabit, conficiunt, & Pli-
nius dicit ut Hermolaus interpretatur, ſingulas un-
cias uini ſingulis nummis uſuræ nomine cōſtitiſſe,
neceſſe eſt quod amphora totidẽ uncias id eſt non
gentas ſexaginta contineat. Quod ſi uerum eſt, ut
eſt ſanè, capiet ſextarios uiginti. Quemadmodum
enim Barbarus ex hoc loco ſemiſsium uſuram pro
bat, ita probari poteſt quot uncias non amphora
modo, ſed etiam ſextarius comprehendat. Ex his

igitur

igitur omnibus probatum ſatis arbitror ſextarium uiginti capere uncias & quidē mēſurales. nam quot ponderales, niſi humorem quem metiris, expreſſe/ris, dicere minime potes. alius enim alio grauior eſt. uerbi cauſa uinū oleo eſt grauius, mel rurſum mul/to grauius uino, ut liquores reliquos & arida omit/tam. Si quis ergo ſextarium iuxta pondus cōſtitue/re uelit, tot erūt ſextarij explicādi, quot res ſunt quas metiri ſolemus. in cōmune uero nullus ſic conſtitui poteſt. de quo copioſius cum infra, tum libro tertio dicam. Reſtat nūc tertia huius ſermonis pars: in qua primo decreui nonnulla pro uiribus explicare, quæ uel obſcura & inuoluta ſunt apud authores, uel am/bigua dubiaq́ue uidentur. Deinde argumēta eorum qui ſententias meæ repugnantes & contrarias pro/bant, expēdere & refellere conabor: quorum alterū ut eſt ualde plauſibile, ita alterum uehemēter odio/ſum. utrunq; uero penè neceſſarium in tanta obſcu ritate rerum & opinionū diuerſitate: quod ni eſſet, in totum ab his abſtinere maluiſſem, partim conſu/lens breuitati, partim meæ & diſsidentium exiſtima tioni: meæ quidē, ne iudicer prurigine reprehenden di laboraſſe: illorum ne, quæ neſciuerint, aſſeruiſſe dicantur. Sed quia ipſi ſua non nuda & deſerta, ſed teſtimonijs ſcriptorū ſuffulta & munita protulere, niſi ſenſu quo dicta ſint declarato, infringātur, peri/

 culum.

culũ eſt ne pleriq;, ultro citróq; opinionibus iactati animo fluctuent, ac penitus incerti, quò tandem cõſiſtant relinquãtur. Quod ſi fieret, hanc quæſtionẽ meo labore, ſtudio, diligentia nihilo magis explicaſſe, quàm implicaſſe nõ iniuria cenſeri poſſem. Neceſſitate igitur quadam compellor contra doctiſsimos noſtræ ætatis homines diſputare. In quo tamẽ ſic mihi temperaturus ſum, ut bonis uiris potius ſtudio ueri tuendi, quàm libidine lędendi quenquam, nedum illos, eò acceſsiſſe uidear. Cum itaq; duplex ſit menſurarum cõſideratio · una qua culeus à minima capiendo initium conſtituitur, uel contra idem in minimam uſq; reſoluitur · altera qua cuiuſq; mẽſuræ capacitas, quod ad libras & uncias attinet menſurales explicatur· In priori cum Budæo, Portio, & Alciato, ut iam ante dixi, conuenio, niſi quod illorũ nõ ſint integra· deficiũt enim in his mẽſuris, quartario, libra, uncia, ſemuncia, ligula. In altera cum nemine eorũ, ut ex dictis diligẽs lector potuit intelligere, & ex ſequẽtibus multo magis intelliget. Nũc rurſus ſingulas mẽſuras breuiter percurrã à culeo incipiẽs: ubi primum hoc dicendum puto. Menſurarum nominibus ſæpe uel uas indicatur, quod in maioribus omnibus ferè fit· uel poculum, quod in minoribus. Quæ tametſi nõ raro iuſtam excedunt menſuram, tamen quia proxime ad earum aliquam accedunt,

aut

aut ob ſimilitudinē formæ, quam cum ipſis habēt, idem nomen obtinēt uerbi gratia. Vas quod urnas quadraginta capit & iuſtum culei cōtinet modum, & recte ſibi ipſius nomen aſciſcit. Sic Vitruuius dolia culearia dixit, & Cato labrū culeare, quod unius eſſent culei. Quod uero una aut altera urna quadragenarium numerū excedit, culeus etiam, quia proxime ad ipſius accedit menſuram, appellatur. Sic Cato de re ruſtica capite CXLVIII. culeos nominat qui capiunt urnas quadragenas & ſingulas. eius uerba ſunt. Vinū in dolijs hoc modo uenire oportet uini in culeos ſingulos quadragenæ & ſingulæ urnæ dabuntur, quod neq; aceat, neq; muceat. Budæus hoc declarans, Catonem non ad iuſtam menſuram reſpexiſſe putat, ſed ad morem negociatorum, qui acceſſionis nomine in ſingulos culeos ſingulas urnas ſtipulabātur ut id uini, quod infundendo & effundendo perit, hoc modo rependeretur. atq; ſic culei uenderentur, ut debent, iuſti. Cæterum fuerunt & culei, ſiue, ut Varro etiam Nonio teſte uocat, culea è corio utres in quibus uinum & oleum portabatur, quorum meminit Feſtus cum ſcribit. Culeola cortices nucum uiridium, dicta à ſimilitudine culeorum, quibus uinum ſiue oleum cōtinetur. Præterea Plinius libro ſeptimo capite uigeſimo. A. Iulius Valēs meruit in prætorio diui Auguſti centurio. uehicula

 cum

cum culeis onuſta donec exinanirētur ſuſtinere ſo/ litus. Hinc minæ illæ Plautinæ in Pſeudolo.

Si mihi non iam huc culeus oliui deportatur,
Te ipſam culeo ego cras faciā deportere in pergulā.

In eiuſmodi quoq; culeos è corio inſuti parricidę in proximum mare uel amnem proijciebantur. Tum dolia ſeſquiculearia dicūtur à Columella libro duo decimo capite decimooctauo, quæ culeum cum di/ midio capiunt, id eſt amphoras triginta. Eiuſmodi dolij medietatem prorſus continet dolium cuius ca pacitatem ſignificat Plinius libro nono capite trige ſimo, de polypo magnitudinis inauditæ loquēs his uerbis. Oſtendere Lucullo caput eius, dolij magni/ tudine, amphorarū quindecim capax. Satis multa de culeo: præſertim cū hæc omnia ferè doctiſsime, ut ſolet, explicarit Budęus, & de eius capacitate, quā tum ego meminiſſe ualeo, nulla controuerſia ſit nec inter ueteres nec inter eos, qui nuper de menſuris ſcripſere. Siquidem Hermolaus Barbarus qui ait, Culeus quadraginta urnas continet, idem planè di/ cit: amphora enim duas urnas comprehendit. Iam ad amphoram. Sed quia cado, qui Fannio eſt idē quod Attica amphora, Plinius utitur, forte quiſpiā diceret me hunc non recte omiſiſſe: cui reſponſum uolo, cadum non fuiſſe Romanam menſuram, ſed Atticam, quā Plinius uſurpare ſolet cū uel è Græcis

aliqua

aliqua trãsfert, uel de Græcis loquitur uinis Romã aducctis · id quod in ipſorum menſuris explanare decreui libro ſequenti. Verum ut hodie pleriſq; in locis menſuræ atq; pondera iuſta, ueluti typi ſiue exemplaria quædam aſſeruantur in palatijs, ne uenditor eã excedens ipſe damnum faciat, aut minuẽs emptorem mercis aliqua parte fraudet · ita Romanam amphoram Ioui ſacratam olim fuiſſe in mõte Tarpeio, in quo Capitolium fuit, Fannius his uerſibus clare dicit.

Amphora fit cubus, quam ne uiolare liceret
Sacrauere Ioui Tarpeio in monte Quirites.

Atq; hinc Iulium Capitolinũ in Maximino patre Capitolinam amphoram puto nominare cum ait: Bibiſſe autem illum ſępe die uini Capitolinam amphoram conſtat, comediſſe & quadraginta libras carnis, ut autem Cordus dicit etiam ſexaginta. Itaq; Capitolinus his uerbis indicat menſurã. nam iuſtæ capacitatis amphora, quẽadmodum ex Fannij uerſibus intelligi poteſt, in Capitolio aſſeruabatur, nõ miræ magnitudinis, ut è doctis quidam ſcripſit. Siquidem & Attica maior hac erat, & eadẽ multo maiores, ut & minores, in uſu ſine dubio fuerũt Romanis, quibus non ut menſuris, ſed uaſis utebantur. In hac uero menſura inſigniter errarunt Angelus Politianus uir alioqui ualde doctus, & Demetrius Ala

baldus · qui ſcribũt tres amphoras efficere ſextariũ, quaſi ſextarius triplo capacior ſit amphora, cũ una amphora, quod ex clariſsimis Feſti uerbis pſpicuũ eſt, octo & quadraginta ſextarios contineat. Sed hunc errorẽ quia Budæus diligẽter & enodate enarrat, mihi tempus in eo cõterendum non eſſe cenſeo, ſed ad urnam tranſcũdum· quam congios quatuor capere ſupra probaui. quocirca Nicolaus Perottus cornucopiæ ſcriptor magno uerſatur in errore ſic ſcribens. Vrnam uero quartarium dici manifeſtum eſt, quod quatuor ſextarios capiat. Id enim omnino ſine ullius authoritate ſcriptum eſt. nam neq; urna quatuor ſolũ ſextarios capit, ſed quatuor & uiginti. neq; quartarius dicitur, cum ſint mẽſuræ nõ parum diuerſæ. Quin etiam quartarius ipſe non quatuor ſextarios continet, ſed eſt quarta pars ſextarij, unde tres tantũ cyathos comprehendit. Quod ſi quis de quartario congij, quem ex Catone conſtitui poſſe ſentit Budęus, dictum uelit· ne is quidem capit ſextarios quatuor, ſed unum cum dimidio. Idem Perottus alio loco ſui oblitus ſcribit. Vrna quadrantal cõtinet· quadrãtal uero octo & quadraginta ſextarios Hic inepte quadrantal & urnam idem arbitratur, cũ quadrantal duarum urnarum ſit capax, ut ex Columella & alijs eſt declaratum. Eius itaq; ſcripta, tãto pere inter ſe diſsidẽtia, ſatis arguũt ipſum hac parte

nihil

nihil ſolidi ſcribere. Soleo autem errores indicare, quod iterum dicendũ,nõ inuehendi cauſa, ſed mea ſtabiliendi ne cuiuſpiam authoritas ſine ratione eis queat officere. Cæterum quia urna capit quatuor & uiginti ſextarios, qui officiunt heminas octo & quadraginta, Catonem capite decimotertio dixiſſe opinor urnam quinquagenariam, quæ duas heminas plus iuſta caperet urna. Ab ea uas aliquod, quod ipſius menſurã continet, urnale dicere poſſumus, quẽadmodum Plinius libro nono capite trigeſimo polypi acetabula dixit urnalia his uerbis. Acetabulis ſiue calicibus urnalibus peluium modo. Acetabula autem ſiue calices ipſe appellauit brachiorum ſinus quas Græci κοτυληδόνας nominant. Sequitur iam congius ſex ſextariorum capax, eadem uero menſura congiariũ uocatur, à quo deinde munus quod à Cæſaribus, uel imperatoribus, amicis dabatur congiarium dici cœpit, quod Fabius declarat his uerbis, quæ ſunt in ſexto de inſtitutione oratoria. In metalepſim quoqꝫ cadit eadem ratio dictorũ: ut Fabius Maximus incuſans Auguſti congiariorũ, quæ amicis dabantur, exiguitatem, heminaria eſſe dixit. nam cõgiarium cõmune liberalitatis atqꝫ menſuræ, à menſura ducta imminutio eſt rerum. Hęc Fabius. Vt enim donatiuũ dicitur munus, quod militibus datur, ita cõgiarium quod amicis uel populo. Opinor

nor

nor autem inde dictum quod primo congij uini uel olei dabātur·deinde res aliæ dari ceptæ, eadem manente appellatione. Sic Suetonius utitur in Cæſare dictatore. Omnibus uero circa eū, atq; etiam parte magna ſenatus, gratuito aut leui fœnore obſtrictis, ex reliquo quoq; ordinum genere, uel inuitatos uel ſponte ad ſe commeantes uberrimo congiario proſequebatur. Idem in Auguſto. Congiaria populo frequenter dedit, ſed diuerſæ ferè ſummæ· modo quadragenos, modo tricenos, nōnunquā ducenos quinquagenosq́ nummos· ac ne minores quidem pueros præterijt, quamuis non niſi ab undecimo ætatis anno accipere conſueſſent. Budæus apud Plinium libro quartodecimo, eiuſdem numeri capite, millia cadûm cōgiarium dici putat unius cōgij. Ego arbitrarer ideo cados congiarios dictos, quod eos pro munere diuiſerit·ut ſua menſura cado maneret. Quamuis non ignorem cadum quoq; fuiſſe genus uaſis, unde Columella ſcribit libro duodecimo capite octauo & uigeſimo. Si in uetuſtatem ſeruare uoles, in cado duarum urnarū quàm optimi uini ſextariū, aut fecis generoſæ recētes ſextarios tres addito. Sic ille. Arbitrarer, inquam, niſi exemplaria quædā Plinij excuſa, & manu ſcriptum peruetuſtum non haberent congiariū·ut uideatur ab aliquo aſſcriptū, qui ſignificare uoluerit eiuſmodi diuiſionem fuiſſe

congiariū·

congiarium · atq; ſic eam in cōtextum irrepſiſſe. Fit autem à congio etiam congialis id eſt unius congij. Plautus in Aulularia.

Mulſi congialem plenam faciam tibi fideliam.

De congio plus ſatis. In ſextario, ut ſupra indicauimus, errarūt Angelus Politianus & Demetrius Alabaldus, qui aſſerunt eum tres amphoras capere. Perottus præterea qui putat eandem menſuram ſextarium & metretam· cum metreta amphorā excedat, quæ cōtinet octo & quadraginta ſextarios. Romanus autē ſextarius nō modo Italicus reſpectu Græci dicitur à Palladio, ſed etiam urbicus reſpectu caſtrenſis, quod ab utroq; differat. Verba Palladij de Italico hęc ſunt, libro undecimo titulo decimoquarto. Tūc gypſi triti atq; cribrati tres Italicos ſextarios mittis in uini amphoras decē. De urbico libro ſecūdo titulo undeuigeſimo. In uini ueteris ſextarijs urbicis decē, mittis grana myrti cōfracta ſextarios urbicos tres. Græci uero ſiue Attici ſextarij capacitātē libro ſequēti declarabo · nūc is quo milites in caſtris ſunt uſi q ob id dicit caſtrenſis, eſt explicādus. capit uero duos ſextarios urbicos, ſiue Italicos· qua de re audiamus diuum Hieronymum ſic ſcribentem in Ezechielem. Sextam enim partē menſuræ Hebraicæ, quæ appellatur hin, iubetur per ſingulos dies bibere. Porrò hin duos χόας Atticos facit, quos nos

 appellare.

appellare poſſumus duos ſextarios Italicos · ita ut hin menſura ſit Iudaici ſextarij noſtriq́ castrenſis, cuius ſexta pars facit tertiam partem ſextarij Italici. E quibus uerbis quis nõ intelligit ſextarium caſtrenſem duos Italicos ſiue urbicos capere? Sed hoc in loco ſextarij diuiſio in cyathos appellationes ſuas ſortita, præſertim apud poetas aperiẽda eſt, ut Scribonij Largi locũ, ubi inquit ſextarij bes, medici poſſint intelligere. Sextarius itaq;, quod ante me Budæus nõ indocte explicauit, q̃a duodecim cyathos in ſe cõtinet, quemadmodum as & libra duodecim uncias, fit ut perinde ac in re nummaria uel pondere ſextantẽ duas uncias dicimus, ita in poculis duos cyathos. Martialis libro quinto epigrammatum.

Sextantes Calliſte duos infunde falerni.

Suetonius in Octauio Auguſto. Poſtea quoties largiſsime ſe inuitaret, ſenos ſextantes non exceſſit·id eſt duodecim cyathos qui efficiũt ſextarium·icirco uero ſextarium nõ dixiſſe uidetur, quod pocula habuerit in uſu, quæ ſextantem id eſt duos cyathos caperent. Sic quadrans tres cyathi. Martialis libro nono ad Calatiſſum.

Addere quid ceſſas puer immortale falernum?
  Quadrantem duplica de ſeniore cado.
Nunc mihi dic, quis erit, cui te Calatiſſe deorum

Sex

Sex iubeo cyathos fundere ? Cæſar erit.
Hinc clarum ſatis eſt hæc de cyathis non de uncijs, ut Caldarinus & Beroaldus ſunt interpretati, debere accipi. Hoc modo Budæus putat dictū quadrantem à Cornelio Celſo de curatione quartanę febris Si quarto die cū horrore febris reuertitur uomere, ſicut ante præceptum eſt deinde poſt febrem modicum cibi ſumere, uini quadrātem. Triens quatuor cyathi. Propertius libro tertio.
Cum fuerit multis exacta trientibus hora
Perſius ſatyra tertia:
Sed tremor inter uina ſubit, calidumq́ʒ trientem
Excutit è manibus. Martialis libro ſexto.
Setinum dominæq́ʒ niues, denſiqʒ trientes.
Quando ego uos medico non prohibēte bibam?
Quincunx quinqʒ cyathi. Martialis libro ſecundo ad librum ſuum.
Te conuiua leget miſto quincunce, ſed ante
Incipiat poſitus quàm tepuiſſe calix.
Semiſſem ſic in uſu eſſe nō legi, ſed loco eius hemi nam uel ſex cyathos, ut apud eundem Martialem, cuius carmen paulo poſt ſubnectā. Septunx ſeptē cyathi. Martialis libro tertio in Zoilum.
Septunce multo deinde perditus ſtertit.
Bes octo cyathi. Martialis libro undecimo de Caio Proculo.

Quincunces,& ſex cyathos,beſſemq; bibamus
Caius ut fiat Iulius & Proculus.

Ita Scribonius Largus Comp. CCXXVI. ſcripſit. Erui moliti ſextarij bes id eſt octo cyathi. Sic deniq; Dodrans nouem cyathi. Dextans decem. Deunx undecim dici poſſunt. Martialis libro duodecimo in Cinnam.

Poto ego ſextantes tu potas Cinna deunces
Et quereris quod non Cinna bibamus idem.

Hactenus de ſextario conſequitur hemina mēſura Romana,uocabulum quoq; , licet ex Græco ſit deriuatum. Quare Cato de re ruſtica cum nunc hemina ſcribat,nunc cotyla,non eandem menſuram indicare uidetur ſed per heminam Romanam , per cotylam Græcam,& quidem Georgicam de qua proximo libro ſum dicturus. Catonis uerba de olea ſunt capite CXLVI.primę cotylas duas. Nulla enim neceſſitas fuit cur non heminas diceret Romano loquendi more, cum aliàs ſic loquatur, niſi diuerſam menſuram ſignificare uellet. Nunc ad quartarium ueniam,quem quartam ſextarij partem eſſe probaui uerum ei ſententiæ locus Plutarchi qui eſt in Camillo uidetur aduerſari de eadem enim re prorſus loquitur, de qua Liuius cuius uerba ſupra retuli ex quinto libro ab urbe condita ait uero Plutarchus.

ἐδοῦ δὲ μαλλίῳ τῆς νικῆς ἀριςεῖα πρὸς τιμὴν μεγάλην

λην μᾶλλον ἢ χρείαν ψηφισάμενοι, συνεισήνεγκαν ὅ/
σον ἡμέρας ἕκαστος ἐλάμβανεν εἰς τροφήν. σίτου μὲν
ἡμίλιτρον φαρὸς οὕτω γὰρ καλοῦσιν αὐτό. οἴνου δὲ
κοτύλης ἑλληνικῆς τέταρτον. Id eſt. Manlio uicto
riæ præmiũ magis magni honoris gratia quàm ne/
ceſſitatis decernentes contulerũt in ædes eius, quan/
tum quiſq; uictus ſingulis diebus caperet. Cibi qui/
dem ſelibram farris· ſic enim ipſum appellant · uini
quartam partem Græcę cotylæ. Hæc ille. Apparet
igitur Plutarchũ non quartã ſextarij partem quar/
tarium accepiſſe, ſed heminę, quę eſt Græcis cotyla·
atq; ſic idem eſſet quartarius cum acetabulo · quod
tamẽ eſt contra Voluſiũ & Dioſcoridem, qui quar
tarij capacitatem declarant. Ego cenſeo Plutarchũ
menſuram Romanam per Græcam uoluiſſe expli/
care, cum autem nullam inueniret proximius acce/
dere ad ſextarium quàm cotylen Græcam, quam &
Georgicam dici arbitror, quartarium cotyles dixit.
Græcæ uero addidit ad differentiam Romanæ, quã
cotylen etiam uertere ſolẽt · ea autem aliquot uncijs
minor eſt Georgica ut in Græcis exponam. Porrò
ξέστης licet iam tum erat in uſu Græcis, nõ tamen ni/
ſi medicis, ut uel ea uox Plutarchum latuerit, uel ſi
cognita fuerit, tanquam non ſatis pura, noluerit uti.
Idem Plutarchus ſimili ratione cũ Romani ſcripto/
res habent denarios, drachmas transfert, cum octo

drachmę Atticæ uix ſeptē denarios efficiant· quem admodum hîc tres cotylæ Georgicę nondum duos ſextarios Romanos. Nam alios diligentius, alios negligentius hanc diuerſitatē inter Romanas & Græcas tam menſuras ꝙ̃ pondera conſideraſſe magis ex ſequentibus intelligi poterit. Si uero quiſpiam dixerit aliquam cotylen Græcam fuiſſe, quæ Romano ſextario in capacitate reſponderit, equidem, illi ſua ſententia relicta, de re ignota non contendam. Sed quid tertiarius & quartarius ſignificet apud Catonē nōnihil in dubio eſt. Is uero inqt capite xcv. Amurcę in uas æneum indito congios duos· poſtea igne leui coquito· rudicula agitato crebro, uſq; adeo dum fiat tam craſſum quàm mel· poſtea ſumito bituminis tertiarium & ſulphuris quartarium· cōterito in mortario utrunq;. Plinius tertiam & quartā partē intelligit amurcæ duorum congiorum, in craſſitudinem mellis decoctę. Verba eius ſunt libro ſeptimo decimo capite ultimo. Simili modo ne cōuoluulus fiat, in uinea, amurcæ congios duos decoctos in craſſitudinē mellis· rurſusq́; cum bituminis tertia parte & ſulphuris quarta ſub diuo coquito, ne excādeſcat ſub tecto. Cum aūt non explicet Plinius an amurcam ut eam craſſitudinem conſequatur, oporteat ad quartas, uel tertias, uel dimidias decoquere, nulla poteſt hinc menſura cōſtitui, niſi decoctionis periculū

quiſpiam

quiſpiam fecerit. Budæus uero ait. Quartariū apud Catonem ſic congij quartam partem ſignificare exiſtimo, ut tertiariū tertiam, & ſextarium ſextam. Niſi itaq; Plinij authoritas, qui quartam partem non cōgij, ſed amurcæ decoctæ interpretat, obſtiterit Budæo, erit aliquis quartarius congij, perinde ac quartarium ſextarij ex Voluſio & alijs probauimus. Sed de his nimis multa. Acetabulum, ut ſupra dixi, ad imitationem Græcę dictionis quæ eſt ὀξύβαφον ab aceto denominatum uidetur · quamuis Hermolaus Barbarus in caſtigationibus Plinianis ab accipiēdo dictum putat, unde quidam ſcribunt acceptabulum Sed idem fallitur in Corollarijs ſcribens, Quanquā & menſuræ genus ſignificat, quod & cochleare dicimus. Acetabulū nanq; cyathū unum cum dimidio capit, q ſex magna cochlearia, quas ligulas quoq; dicimus, efficiūt. In cyatho lapſus eſt Acron cū ſcribit ſup hoc Horatij tertio carminū, ode octaua. Sume Mecœnas cyathos amici Soſpitis centū. Ait enim. Cyathos mēſuras dixit, quas ꝓ ſexta parte ſextarij dicebāt. Cyathus eīn nō ſexta, ſed duodecima pars eſt ſextarij: ipſe uero ſextarius ſexta eſt congij, q̊d fortaſſis eū decipit. Malo tm̄ credere hūc errorē, ut pleroſq;, alicuius librarij negligētia cōtigiſſe, qui notā heminæ nō ſcripſerit integrā, ex q̄ ſextarij reman ſit quod facile fieri potuiſſe ex notis earum menſu-

rarum

rarum,quas tradã libro tertio,intelligitur. Landinus hoc loco,diuerſa recitando hæſit. Mancinellus tacẽdo ſibi cauit. Sequitur ligula ſiue cochleariũ·quorũ utrunq; multo frequẽtius pro inſtrumẽtis hauriẽdi, quàm pro certis menſuris accipitur. Perottus uolẽs differentiam inter linguam & cochlear explicare ſic ſcribit de ligula.Item inſtrumentũ ad ſimilitudinem cochlearis· niſi quod cochlear concauitatem habet·· lingua plana eſt & oblonga in ſpeciem linguę facta Quod uerum non eſt, nam lingua æque caua eſt ac cochlear,quod ſatis oſtẽdit Plinius cum ait,Linguæ menſura.Si enim mẽſuræ genus eſt,qui poterit eſſe plana? Imo potius hoc inſtrumentum quod ad linguæ ſimilitudinẽ retractæ ad palatum,atq; ita cauę, factum eſſet, lingua dictũ fuit·quæ ſanè cochlearis eſt forma. Tum eius diminutiui uſus non obſcure monſtrat cauum fuiſſe inſtrumentum. Plinius libro uigeſimoprimo capite decimoquarto de cera loquens ait. Punica fit hoc modo. Ventilatur ſub diuo ſæpius cera fulua·deinde feruet in aqua marina, ex alto petita, addito nitro·inde ligulis eligũt florẽ, id eſt candidiſſima quæq;, transfunduntq; in uas, quod exiguũ marinæ habeat frigidæ. Quo modo flos ex uaſe in uas commode ligulis,niſi eſſent cauę transfundi poſſet? Sed Columella quoq; libro decimo capite decimoquinto de melle cõficiẽdo ſcribit.

Deinde

Deinde ubi liquatum mel in ſubiectum alueum defluxit, transfertur in uaſa fictilia, quæ paucis diebus aperta ſint, dũ muſteus fructus deferueſcat, is ſępius ligula purgãdus eſt. Hæc ille. Qui uero purgabitur, niſi inſtrumẽto cauo? Demũ Martialis libro octauo epigrammatum inſulſum Pauli iocum ridẽs, qui de prætoricia corona folium mittens phialam appellauit: quo nam modo apte iocum de phiala transferret ad ligulam & cochleatium, niſi caua eſſent? Verſus eius ſunt.

Quid tibi cum phiala, ligulã cũ mittere poſſis?
  Mittere cum poſſis uel cochleare mihi?

Liquet igitur ex his omnibus ligulam nõ planum, ſed cauum fuiſſe inſtrumentũ. Cæterum cochleare Martiali dictũ eſt à cochlea, ꝙ ea hoc inſtrumento ori ingeratur: ait enim in apophoretis hoc diſticho.

Sum cochleis habilis, ſed nec minus utilis ouis
  Nunquid ſcis potius cur cochleare uocer?

Quamuis appellatum uideri poſſit à ſimilitudine teſtæ ipſius cochleæ, quam nonnihil habet in concauitate: maxime ſi cochleam fractam ei compares. De diuerſitate cochlearij libro tertio plura dicã. Reſtant nũc, libra, uncia & ſemuncia: quas nemo, qui noſtra legerit, poſt hac ambiget Romanis menſuras fuiſſe. Ne itaq; uocis ſimilitudo nos decipiat diligenter aduertẽdum: in primis ubi authores librã uel unciam

liquoris alicuius dicunt, non adiecto pondo. Sed poſſet hic quiſpiam contendere, libram olei tantum fuiſſe menſuram. quod etiamſi dederimus, Galeni authoritate neglecta, q ſcribit liquorũ fuiſſe, nihilo tamen minus capacitas menſurarũ hinc percipitur· unius enim menſuræ capacitate conſtituta, reliquarum iuxta proportionem, quam inter ſe habent, neceſſario conſequitur. Iterum contendat· neq; Columellam cum ſcribit menſura ſemunciæ, neq; Palladium cum de ſcilla libro octauo titulo ſexto, unius libræ menſura, ſic intelligendos ut mihi placet, ſed potius menſuram eiuſmodi quę libram, uel ſemunciam capiat cuiuſpiam rei appenſæ ab ipſis dici· cui reſpondeo, eam interpretationẽ mihi uideri multũ coactam · tum enim dicendũ fuiſſet pondere libræ & ſemunciæ· quod magis proprium & minus ambiguum fuiſſet. Deinde ut Palladij locum nõ magnopere defenſum cõcedam nihil probare, ſed pro modo quodam ſiue ratione ibidem accipi menſuram· quia ſcillam niſi contuſam cõmode metiri non poſſumus, Columella addit, bene plenæ· quod neſcio an unquam de pondere dici poſſit. Dicimus enim modium cumulatum uel plenũ, uel plus modio· contra non plenum aut minus modio· nullus uero diceret, opinor, denarium cumulatum uel plenum· quod pondus ſit tantum, nõ etiam menſura. Igitur ex his

perſpi-

perſpicuum eſt ſemunciā etiam menſuram eſſe, non pondus ſolum. Sed ut demus nec hoc loco Columellæ quicquam effici poſſe, Galeni certe uerba clariſsima meæ ſententiæ de libra & uncia menſurali, ſunt præſidium firmiſsimum · nec minus eam confirmant ratio & experientia. Hæc quod earum menſurarum uſus in hodiernū uſq; diem pharmacopolis utcunq; manſit · illa quod intelligimus menſuralibus rerum molem, ponderalibus grauitatē diſcerni · quæ non exiguam habent differentiam in medicamentis conficiendis. Nunc tempus eſſe arbitror, ut ad controuerſiam, quæ mihi cum doctiſsimis uiris eſt, ueniam, atq; teſtimonia ſcriptorum quibus ſua probant, aut refellam, aut oſtēdam dicta alio ſenſu ac ipſi acceperunt. Quod niſi fecero, timendum ne pleriſq; dubium uideatur adhuc quæ nam ex iſtis ſententijs lancem in libra ſit depreſſura, quod quælibet ſuis authoritatibus appareat eſſe grauis. Verū Portij ſimplici eſt errore inuoluta · quod ipſe unciarum numerum ſextarij Romani recte definiens, in hoc uno labitur, quod ponderales dicat. Budæi uero & Alciati: ſit uenia dicto: duplici · & quia in uncijs explicandis alter debitum numerum exceſſit, alter minuit · & quia uterq; ponderales aſſerit. Sed cōtra cōmunem lapſum primo diſſerēdum cenſeo. Libet itaq; mox eos interrogare utrū ſtatuant in cōmune

ſextarium tot eſſe unciarum, quot aſſerunt? an rei cuiuſpiam quam metimur? Si dixerint in cõmune, id quale ſit ne intelligi quidem poteſt. Nam ponderales unciæ pro rerũ quas metimur diuerſitate adeo uariant,ut uix duas res reperire poſſis, quæ prorſus idem pendeant. Quod qui credere noluerit, capiat quam uelit menſuram,ac eam nunc hac re, nunc illa compleat,& inueniet diuerſum põdus. Sin rei cuiuſpiam quã metimur dixerint, rurſus interrogabimus eos num liquoris alicuius an aridi? ſi reſponderint liquoris · iterum cum multi ſint liquores percontãdi erunt num ſextarius olei tot pẽdeat uncias? an uini? an aceti? an mellis? an lactis? an aquæ? an deniq; alterius liquoris? Si itaq; tum liquorem quempiã nobis expreſſerint,quantũ ille cum ſextarij ſit menſura pendeat ſolum dixerũt,de reliquis nihil. Sed ſi malint aridi reſpondere,ſimiliter ex ipſis quæremus an tritici? an farris? an ordei? an fabæ? an alterius? quodcunq; uero tãdem reſponderint, nõ niſi pondus illius cum mẽſura ſextarij ſit ſe explicaſſe fateantur neceſſe eſt. Quo modo ſi ſextarium definiemus, nonne tot erunt ſextarij ſtatuẽdi,quot omnino ſunt res diuerſæ, quas metimur? Verum tot noluerunt efficere,ſed unum ſextarium certum cõſtituere ipſis erat propoſitum· quod minime facere poſſunt, niſi nobiſcum intelligere mẽſurales uncias ceperint,quæ
cuiq;

tuicq; menſuræ perpetuo fixæ & firmæ permanent, quaſcunq; res metiamur. Hæc contra lapſum com/ munem dicere uolui. Nunc uideamus quo modo quiſq; ſua probauerit· ubi primo cum Budæo uiro Grçce latineq; doctiſsimo agam·qui ſextarium Ro manum duas libras pendere cenſet. Suam uero opinionem firmare nititur authoritate ſimul & ex/ perimẽto. Authoritate quidẽ Heſychij ſic ſcriben/ tis de cyatho. Δέχεται δὲ ὑγροῦ τινὸς οὐγγίας δύο. Id eſt capit uero alicuius liquoris uncias duas. Hæc de Romano cyatho ſcripta eſſe Budçus corroborat his argumẽtis·quod Anaſtaſij Imperatoris tempo/ re, cum res Romanæ iam Græcis hominibus planè innotuiſſent, Heſychius ſcripſerit, & quod uncias duas uocabulo dixerit Romano. In hũc fermè mo/ dum Budçus. Equidẽ probaui duplices uncias eſſe, ponderales & menſurales. Heſychius autẽ ponde/ rales nõ intelligit· ſiquidem ſcribit alicuius liquoris. Iam conſtat liquores nõ unius eſſe ponderis·etenim uinum grauius eſt oleo, ſi parem menſuram appen/ deris, & mel uino multo põderoſius, ut libro tertio explanabo. Cum itaq; non adijciat cuius liquoris uncias duas capiat cyathus, eũ ponderales intellexiſ ſe minime dicere poſſumus. Igitur neceſſario intel/ lexit mẽſurales· ſed de his nullum uerbum fecit Bu/ dæus. Verum fingamus hominem ſumma laude

h 3 dignum

dignum, nũc ita uelle ſentire, quamuis ſcire nõ poſſumus quid ſentire uelit, niſi quod optimum quẽq; uirum ueritati cõſenſurũ credimus · ne tum quidem de Romano cyatho ſunt hæc dicta. Cum enim Galenus qui Romæ medicinam exercuit, ac diligentiſſime quantum ex ſcriptis eius apparet menſuras obſeruauit, expreſsis uerbis dicat ſextariũ Romanum uiginti eſſe unciarum, ex quo ſequitur cyathum continere ſeſcunciam drachmam & ſcriptulum, nonne ipſi credendum eſt? Heſychium uero dicendum de Romano nõ loqui? quod nec ipſe aſſerit. Nam q̃d Budæus ait res Romanas Anaſtaſij Imperatoris tẽpore, quo ſcripſit Heſychius, hominibus Græcis innotuiſſe · certe, quod ad mẽſuras attinet, etiã Galeni, qui ferme quadringentos annos ante Heſychium medicinam perfecit, notę erant · imò longe ante tempora Galeni. Romanis enim mẽſurarum & ponderum nominibus quibuſdam paululũ corruptis inter medicos Gręcos celeberrimi ſũt uſi. Andromachus uterq;, quorum pater Neronis fuit medicus, & Theriacen illam nobilem deſcripſit, filius uero etiam Romæ paulo poſt inſignis. Criton quoq; Cæſareus medicus. præterea, Aſclepiades, Heras, Dioſcorides ac alij non pauci. Siquidem ſextarius ipſis ξέςης dicitur · libra λίτρα. Vncia ὀυγγία. qua de re ſic ſcribit Galenus libro περὶ συνθέσεως φαρμάκων κατὰ γένη

primo

primo. κάιτοι θαυμάσειεν ἄντις, ὅπως ἐν ῥώμῃ διατρίβων, ἀντὶ λιτρῶν ὠνόμαζε κοτύλας. ἐπιχώρια γὰρ ταῦτα ὀνόματα. τό, τε τῆς λίτρας, καὶ τὸ τοῦ ξέστου, καὶ τὸ τῆς οὐγγίας. Id eſt· Atqui mirari quiſpiã poſſet, quo modo Romę agẽs: de Andromacho iuniore loquit̃: pro libris cotylas nominauerit. Hęc enim Romanis peculiaria ſunt nomina, libra, ſextarius, uncia. Cæterũ de quo cyatho apud Græcos Heſychij uerba poſſint intelligi, dicam ſequenti libro, in quo Græcas menſuras tractare decreui. Budæus ergo hoc Heſychij teſtimonio, id quod ipſe uult, minime probare poteſt. Deinde uerbis innititur Iſidori· qui ſcribit libro decimoſexto capite quinto & uigeſimo Hemina autem appendit libram unam· quæ geminata ſextarium facit. Sextarius duarũ librarum eſt, ꝗbus aſſumptis nominatur bilibris. Hęc ille. Quàm uero confuſa, & pleriſq; in locis inepta ſit Iſidori de menſuris & ponderibus traditio, quiſq; facile, qui eam legere modo non auerſatur, deprehẽdet. Quin Budæus ait etiam, non optimum ipſum authorem ne harum quidẽ rerum. Iſidorus itaq; libras & uncias menſurales prorſus ignorauit, ut ex eius ſcriptis obſeruari poteſt· intelligit uero ponderales, quod innuit uerbo appendit· ait enim in heminæ explicatione. Hemina autem appẽdit libram unam. Quoniã uero nõ explicat cuius rei hemina libram appẽdit,

eius

eius expoſitio ſit planè dubia & incerta. nam neq; liquores, neq; arida in pondere, ut iam dixi, conueniunt. Igitur uerbis Iſidori nihil probat Budæus· ſed ipſe aquam appēdit, ſua coniectura ductus, etenim Iſidorus ibidē nullius prorſus liquoris, nedum aquę mentionē fecit. Si itaq; Iſidorum de aquæ pondere locutū putat· id uel ex ipſius uerbis nobis cōfirmet, uel hāc explicandi menſuras cōſuetudinem Romanis in uſu fuiſſe oſtendat, ut quoties earum diceret pondus, non aliud quàm aquæ intelligerent· quorū cum neutrum facere poſsit, quis nō uidet illum hoc teſte nihil probare? Sed ſi Budæus ſe communem ſextarium conſtituere, & uelit negare & poſſit, ac dicat duas libras aquæ pondere, ſextariū Romanum menſura complere, non niſi quantū ſextarius aquæ pendeat dixit· ſed ne tātum quidem pendet, ut libro tertio dicturus ſum, ubi quale nam ſit experimentū Budęi partim cōſiderabo, partim in alio opere cuius iam ante quoq; mentionem feci. Hoc ſatis nunc ſit, Budęum non poſſe probare neq; ex Heſychij, neq; ex Iſidori uerbis Romanum ſextarium dupōdium eſſe. Verum idem Būdæus uidēs ſuæ opinioni ualde repugnare duos locos Plinij, è quorum altero apparet ſextarium eſſe unciarum quindecim, altero uiginti· prior eſt ubi Plinius Atticas mēſuras & pōdera explicat· alter ubi loquit̄ de uino Opimiano· q̄ modo

modo eam tueat & defendat uideamus. Poſtquàm Barbari retulit interpretationem, inquit. Ex quibus uerbis & ſi ambigere magis quàm rationem colligere doceamur, tamen, ut dixi, quod à me ſtat, id cupide accipio & in rem meam uerto. Sic Budęus: Quid Hermolaus Barbarus ſenſerit, tum ex ſupra dictis tum ex ſequētibus intelligitur. Si uero Budęus quę conſona ueritati ſunt, ea uertit in rem ſuam, multis bene facit, ſin minus, non paucos ſecum fallit. Sed pergit. Hac enim authoritate probo ſextarium uel dipondium fuiſſe, id quod aſtruere conor, uel certe unciarum uiginti· cum apud Pliniū legatur quindecim unciarum eſſe, id eſt libræ & quadrantis· quod nullo alio teſtimonio ſubſiſtere poteſt. Sic ille. Sextarius Romanus neq; dupondius fuit, neq; ſi fuiſſet unquā ex hac authoritate potuiſſet probari· quod uero dicit, uel certe unciarum uiginti, omnino eſt uerum, etſi Budęus id nunquā conceſſerit ex hoc loco probari. Apud Plinium autem non legitur ſextarium Romanum unciarū eſſe quindecim, ſed ſequit ex eius uerbis Atticum pendere uncias quindecim, quod infra declarabo. Sequitur in Budęo. Verum illud nō cōcedo ut uncia uini duodecima libre pars ſit· nec in ſextario uncias uini uiginti eſſe dico, ſed duodecim, & in amphora quingentas ſeptuaginta ſex. quas Hermolaus nongētas ſexaginta eſſe puta-

uit·id quod ante ex Martiale abũde ꝓbatũ eſt.alio/
qui ſextarius qui citra controuerſiam in duodenos
cyathos diuiditur,non unçiarum uicenûm,ſed duo/
denûm tantũ eſſet,ſi uncia uini apud Pliniũ ad pon
dus non ad mẽſuram referretur·quod nec Pliniano
ſextario nec Pompeiano congruit·quodq́ Hermo/
laum non aduertiſſe mirum eſt·præſertim cum Pli/
niũ in manus accepiſſet · quota eſt enim uncia pars
libræ,tota eſt cyathus ſextarij, & uncia tam ad quo
tam partem, quàm ad pondus refertur apud autho
res. Tantum Budęus. Vnciam non modo pondus
ſed etiam mẽſuram eſſe recte ſentit · in eo uero ſolo
errat hic Hermolaus ac cum eo Portius. Sed quod
Budęus ait unciam pro cyatho ſumi,hactenus non
probauit · ut enim legimus ſextantem pro duobus
cyathis, quadrantem pro tribus, & item alias libræ
partes pro cyathis, ita non facile inueniemus unciã
pro uno cyatho. Quod etiamſi Budęus teſtimonijs
ſcriptorum probare poſſet·hoc tamen in loco ſic un
ciam accipi debere, quiſpiam non ſine cauſa fidẽter
negauerit. Neceſſe enim tum erit, quo ea ſententia
nõ habeatur prorſus perinfirma, Plinij uerba uarie
mutare, & uſuras uſurarũ colligere, de quibus nihil
hic dixit Plinius. Cum ſi unciam menſuralẽ noſtrã
intelligamus uera hęc ſint de ſextario Romano ſiue
ut Budæus,Pompeiano,& alteri Pliniano,qui Atti/
ecus ſt

cus eſt,ut ad ipſum non pertinẽtia, nihil repugnent. Reliqua Budæi plura ſunt quàm ut in loco referri poſſint: minus neceſſaria,quàm ut debeant. Quamobrem proxime ad Alciatum iureconſultum noſtra ætate doctiſſimum ueniam, quod ſimiliter duplici in errore uerſetur. Is itaq; libro quarto diſpũctionũ capite uigeſimo primo olim idem ſenſit de menſuris quod Budæus: ſed nuper edito libello, atq; commentarijs in titulum de ſignificatione uerborum & rerum,priori ſentẽtia repudiata,in hanc uenit,ut ſextarium Romanum quindecim unciarũ fuiſſe putet, ſoli confidens authoritati: quæ quidem hac parte ſufficeret,ſi modo uere eſſet intellecta. Primo Plinij qui ſcribit libro primo & uigeſimo capite ultimo. Cyathus pendet per ſe drachmas decem. Sic igitur infert Alciatus. Cum in ſextario conſtet duodenos eſſe cyathos,conſequens eſt ſextarium non XXIIII uncias,ſed drachmas CXX, hoc eſt quindecim uncias pẽdere. Si de cyatho Romano hæc eſſent ſcripta à Plinio, ſequeretur omnino tot unciarũ eſſe ſextarium: nunc cum de Attico, fit ut Cotyle Attica, quam heminam interpretatur,quęq; ſex capit cyathos,pendeat uncias ſeptem cum dimidia. Satis mirari nõ queo Alciatum uirum ingenij acuti & excellentis eruditionis nõ aduertere Plinium eo loco de Græcorum,haudquaquam Romanorum menſuris

& ponderibus loqui, cum ipſe id apertis his uerbis dicat in principio capitis. At quoniam in menſuris quoq; & pōderibus crebro Gręcis nominibus utendum eſt, interpretationem eorum ſemel in hoc loco ponemus. Drachma Attica: ferè enim Attica obſeruatione medici utuntur: denarij argentei habet pondus. Quid, quæſo, clarius eſt quàm Pliniũ de Græcis loqui? cum dicat ſe Græcorũ nominum, quibus uſurus ſit interpretationem poſiturũ? & re uera nomina quæ eo capite explicat Gręca ſunt, excepto heminæ, quod ipſe pro cotyles nomine, & acetabuli quod pro oxybaphi tranſtulit. Deinde medicos ait ferè uti obſeruatione Attica: quorum ſcripta quia ꝑ interpretationẽ recenſet, menſuras & pondera Gręcorũ ſibi cenſuit eſſe declarãda, quo lector ea, quod diuerſa à Romanis eſſent, intelligere poſſet. Nō probabit ergo Alciatus hoc Plinij teſtimonio ſextariũ Romanũ eſſe quindecim unciarũ. Poſtea Fãnij carmine, quod item eſt de cyatho ſua ſtabilire nititur,

Bis quinq; hunc faciũt drachmę, ſi appẽdere tentes.

Ex quo efficitur idem quod ex Plinio. Nec de cyatho Romano, ſed Attico dicta ſunt. Fannius enim uſq; adeo Romanas mẽſuras cum Gręcis cõfundit, ut neutræ ſatis certe ex eo conſtitui poſsint, utq; dubites, tot diuerſa colligendo offuderit ne magis tenebras mẽſuris, an lucem dederit, quemadmodum

alibi

alibi copioſius expoſui. Nihil igitur ex Fannij loco probauerit nobis Alciatus. Budęus certe uir prudēs aduertit Plinium diuerſa tradere, atq; hic loqui eum de medicis pōderibus ait, quę à negociatorijs olim, ut nunc quoq;, differebant, prętere a ex iſto loco pu tat Fānij carmen emanaſſe. Sed iure mihi dicet uter que, uides ne Pliniū ſic loqui? Cyathus pendet per ſe drachmas decē. num & eum interrogabis? cuius rei cyathus? aut quia id non expreſſit, ipſum quoq; damnabis? Quibus reſpōſum uolo, ſi Plinius dixiſſet liquorem multū conſuluiſſet apud poſteros perſpicuitati, uerum quia eius tempore nō ignotū erat, maxime Græcis, ut libro tertio dicā, quis liquor ſignificaretur, culpandus ille non eſt, ſed nos ſumus accuſandi, qui quo ſenſu talia dicantur, aut ipſi neſcimus, aut certe nō explicamus. Sed diceret Alciatus, nonne ſcripſi leuiſsimi tritici ſextarium pendēre uncias quindecim? fateor, & illud ipſum uerū eſſe, quia Plinius modiū tritici leuiſsimi aſſerit pendēre libras uiginti, credo. At enim triticum menſura Attici ſextarij, qui ex loco Plinij, quo ſuam opinionē probat conſtituitur tantum non pendet: neq; Plinius ibidē de tritico intellexit, ut nec illi de quibus loquitur Græcorum medici. Quid enim adeo pertinebat ad medicamenta tritici leuiſſimi pondus reliquis neglectis tam exacte cōſtituere? aut quid potius iſtius quàm

grauiſsimi? Quaſi maior ratio uiliſsimi tritici quàm optimi eſſe debuerit. Sed pendeat ſextarius Romanus tritico leuiſsimo repletus uncias quindecim: tūc dicendū eſt Romanus ſextarius tritici leuiſsimi pendet uncias quindecim: uel ſimpliciter Romanus ſextarius pendet uncias quindecim. Alterum tamen dicendum non eſt, niſi ex conſuetudine loquendi, de tritico leuiſſimo dictum intelligi poſsit: quā conſuetudinem Romanis fuiſſe difficulter aut nunquam nobis probabit Alciatus. In commune uero dicere ſextarium eſſe unciarum quindecim, ſiue pendêre uncias totidem: loquitur enim utroq; modo idem intelligens: quo ſenſu dici poſsit non uideo. In uniuerſum nanq; nullus poteſt conſtitui ſextarius, niſi uncias intelligas menſurales: nam ſi ponderales acceperis, tantum illius rei, quam aut expreſſeris, aut ex loquendi quodam more poſsis intelligere, ſextarius ſtatuitur. Sed ſe tamen ſextarium habere Romanum ex Plinij ſententia tritici leuiſsimi quod eſt Gallicum uel è Cheroneſo aductū, contendat Alciatus, atq; hinc, etiamſi cōmunis nullus fuerit, poſſe rerum aliarum pondus cōſtitui: iſto certe modo alius quiſpiam habere poteſt ſextarium grauiſsimi, quod eſt Africum, qui ſextarius pendeat uncias uiginti drachmas ſex cū dimidia: alius medij alicuius, ut Sardij, qui pēdeat uncias undeuiginti cum dimidia.

dia. Cum igitur tanta ſit uarietas tritici non diuerſarum ſolum regionum,ſed unius etiam nam Gallicũ quoddam Budęus longe grauius facit, quis ex pondere ipſius audebit conſtituere ſextarium? etiamſi dederit nobis,ut cogit dare ratione perſuaſus,iuxta pondus Romanis cõmunem nullum fuiſſe? Poſtremo diceret quis pro Alciato, de ſextario Romano hęc ipſum forte non ſcripſiſſe,ſed de Attico,de quo ſine dubio Plinius eſt intelligẽdus eum pondera explicat: audiat iſte uerba Alciati & dubitare deſinet. Scribit uero ſic. Eadem ratione factum eſt, ut cum ſextarius Romanus quindecim unciarũ ſit, ut ſupra dixi, Græci ſuo ſextario uncias octo & decem attribuant. Sed hæc nunc meæ ſententiæ cauſa tuendæ ſatis ſint. Reſtat ut argumenta diſcutiã Portij, ſtatuentis in commune ſextariũ Romanum unciarum, eſſe uiginti ponderalium. Qui certe ſi pro ponderalibus dixiſſet mẽſurales,à uero non deſciuiſſet: quod aũt illas non has dicat ex uerbis eius perſpicuũ erit, quæ ſubijciam. Liquidorum itaq; menſuris: inquit: ita declaratis ut quid inuicem capiant & capiantur ſatis intelligi poſsit, earũ pondera quibus præcipue deprehẽdi & ad noſtras referri poſsint,dicẽda ſunt: & à minori ex iam dictis initium capiam. Hemina pendet uncias decẽ,ſextarius uiginti,hoc eſt libram & bes: cõgius libras decem,urna quadraginta, amphora

phora octoginta. culeus mille & ſexcẽtas libras pẽdet. Ita Portius. Ex quibus nõ poteſt eſſe obſcurũ libras & uncias ponderales eũ intelligere. ſcribit enim pẽdet· quod ſi de mẽſuralibus ſenſiſſet capit aut cõtinet aut tale quippiã ſcribere oportebat. Sed diceret quis. Portius nõ negat ſe de põderalibus ſentire, uerũ uini ſextarium tantũ pendere ait, nec ſine teſtibus· id enim ex Plinij loco, qui eſt de uino Opimiano, colligi poteſt, & Fãnius clare dicit his uerſibus.

Nã libræ: ut memorãt: beſſem ſextarius addet.
Seu puros pendas latices, ſeu dona Lyæi.

Demus nũc uerum eſſe uini ſextarium Romanum pendere uncias uiginti: Portius certe nõ uoluit uini tantum explicare, ſed communem tam liquoribus quàm aridis· unde fit ut modij pondus librarum uiginti ſex & unciarum octo, quod inde ſequitur, eſſe dicat· quo tamen modio ueteres nullum liquorem, nedum uinum metiri fuiſſe ſolitos in cõfeſſo eſt. Ne uero hæc credantur conficta, Portij uerba attendamus. Modij ſex medimnum conficiunt. ſextarij ſedecim modium· Sextarios pono quia & his ſicca & humida metiri conſueuerunt. Horum ſingulorum pondus ſuperius ſcripſi fuiſſe libræ & beſſis id eſt unciarum uiginti. Modij pondus ex computatione ſextarij & amphoræ ſuperius adducta, fuit librarũ uiginti ſex & unciarum octo. Sic ille. Vides clare

ſextarium cõmunem uiginti unciarum cum conſti/
tuiſſe,non uini tantum· tum enim modium non tot
librarũ dixiſſet eſſe, ſed pondus aridorũ cum modij
menſuram impleant,declaraſſet.Cæterũ hæc rerum
quas metimur diuerſitas in pondere, non minus ip
ſum ac alios torſit· quod ex iſtis quæ de menſuris
ſermonem incipiens ſcribit,percipere licet. Menſurę
igitur: inquit:liquorum,ut ab his initium capiã quę
frequentiores & ſtabiliores apud antiquos fuerunt
quia humida pondere inter ſe parum differũt· cum
in eo ſicca & præcipue ſemina, quibus uita conſtat,
genere & ſpecie raro conueniant,ut triticum à milio
& utrunq; inter ſe. Sic Portius· qui cum aduerteret
eſſe diuerſum pondus rerum quas metimur, uiam
munire conatur,qua tuto perueniat ad ſextarij com
munis definitionem·ſed quo modo? Humida aſſe
rit pondere parũ inter ſe differre. Videamus igitur
an hoc uerè ſit dictũ de humidis. Olei ſextarius ex
Fannij ſententia,quem ipſe ſequi uoluit,pendet un/
cias decem & octo,uini uiginti,mellis triginta. Diſ/
ferunt ne ergo parum? cum mel uino decem uncijs
ſit grauius? oleo uero duodecim,id eſt integra libra.
Mihi ſanè plurimum diſtare uidentur· quæ etiamſi
drachma ſolum una differrent, uix dicerem parum
inter ſe differre,quod tum etiam diſcrimen ad librã
examinanti inſigne appareat. At Portius id auſus

fuit dicere,cũ mel ſextarij mẽſura,oleo eiuſdẽ mẽſu-
ræ plus pendeat drachmas XCVI iuxta Fãniũ,uino
LXXX. Quid uero ait de aridis? Genere & ſpecie
nõ cõuenire, ideo eorũ menſuras nõ facile pondere
dep̃rehẽdi poſſe.Cur ergo modiũ pẽdere libras ui-
ginti ſex & uncias octo ſcribit? quẽ ipſe recte ſentit
aridorũ tantũ eſſe menſurã? Quæ nam iſta eſt in-
conſtantia? Nihil aliud reſpõdere poteſt,niſi quod
ſextariũ cõmunẽ ſiccis æque ac liquidis cõſtituerit:
qui uncias uiginti,ſi dijs placeat,pẽdeat,quãtumuis
inter ſe arida differãt. Iam eius opinione intellecta,
quibus ipſam probet cõſideremus.Poſtquàm dixiſ-
ſet quantum quæq; menſura pendêret, quæ uerba
ſupra retuli,ſubiungit. Hæc ex diſpoſitione iam di-
cta mẽſurarum & ex multis authoribus & maxime
ex Fauino ſupra dicto colligi poſſunt. Sic ille. Nos
fatemur neceſſario conſequi ex proportione,quam
menſuræ inter ſe habẽt,ut reliquæ tantum pendeãt,
quantum aſſerit, ſi ſextarius uiginti uncias pendet.
Quia uero in commune ſtatuit ipſum, nullo ſenſu
dicta declaraui.Qui uero ſint iſti multi authores,ex
quibus hoc menſurarum pondus colligi poſsit,non
intelligo. Ex Fannio certe,quem Fauinum nominat
& ex quo maxime poſſe ait, id quod uult non colli-
gitur. Nam is aſſerit uini & aquæ ſextarium, quod
ſupra quoq; dixi,pendêre uncias uiginti,olei uncias
decem

decem & octo, mellis triginta. Carmina eius ſunt:
Illud præterea tecum cohibere memento·
Finitum pondus uarios ſeruare liquores.
Nam libræ: ut memorant: beſſem ſextarius addet,
Seu puros pendas latices, ſeu dona Lyæi.
Addunt ſemiſſem libræ liuentis oliui.
Selibramq; ferunt mellis ſupereſſe bilibri.

Ex his liquet Fannium iuxta rerum diuerſitatem diuerſa ſextarij protuliſſe pondera, non hoc ſentire, quod Portius ex ipſo probare contendit, ſextarium cõmunem pendere uncias uiginti. Si igitur Portius Fannium uoluiſſet ſequi, quemadmodum Alciatus in cyathi calculo ſequitur, oportebat eum quatuor liquorũ potiſsimorũ pondera explicare, nõ omniũ certum unum põdus ſtatuere & dicere parum inter ſe differre. Sed ferme ſcire me puto quid deceperit Portium. Legerat in Hermolai caſtigationibus ſextariũ unciarũ eſſe uiginti. deinde ex Plinio de uino Opimij loquente, idem colligi poſſe animaduertebat·quibus motus definitum ſtatuit põdus. & quia legerat apud Fannium uini & aquæ ſextarium pendere uncias uiginti, reliquos uero liquores differre, ut id dilueret, ſcribit parum inter ſe differre. Pergit. Et de amphora & ſextario Sextus Pompeius atteſtatur. Illius uerba cum nõ citet credimus ipſum nõ plura quàm nos inueniſſe, uidelicet amphorã capere

octo & quadraginta ſextarios, ſed fidẽ habere Hermolao Barbaro, qui ſcribit Feſtũ ſic ſentire. Demũ ait. Et ex pulcherrima Pliniana computatione paucis cognita libro decimoquarto capite quarto ſcribẽdo de uino Opimiano colligitur. Gloriatur ibidem quæ eſſent uſuræ ſemiſsium primo à ſe inuentum, quod ut uerum eſſe poteſt, ita fuiſſet multo credibilius, ſi Barbaro uiuente adhuc, illud ſibi uindicaſſet. Non negabit tamen Barbarum primo Plinij expoſitionẽ protuliſſe quam cum retuliſſet Portius, mox aliter ſenſiſſe Plinium opinatur. cui opinioni, quam ex primis Hermolai caſtigationibus uenatus eſt, ſi locus ullus erit, nihil ex ipſo probare poterit. Quam igitur incerta ſit Portij de menſuris opinio ex iam dictis quilibet intelligit. Quam ob rem ad Hermolaum Barbarum, quẽ ille imitatus eſt, ueniam. nec is differentiæ huius inter libras & uncias menſurales ac ponderales uſpiam meminit quam ſcientem ueri ſimile eſt, ſi eius ſtudium obſcuriſsima quæq; explicandi conſideramus, non fuiſſe taciturum. Ipſum uero ignoraſſe eſt indicio, quod poſtquàm duas ſententias de ſextario protuliſſet, alterã Feſti, q uiginti dicat eſſe unciarum, alteram Africani, qui duarũ uel trium librarum, ſubiungit. Ita fit ut ſingulę amphoræ L X X X Feſto, uel X C V I Africano, aut certe C X L I I I I. uini pondo capiant. Pondo dicit ex quo

nemo

nemo non intelligit cum de ponderalibus libris ſen tire. Sed pfecto bene feciſſet, ſi Feſti uerba aſſcrip ſiſſet, quę forte ipſe habuit, in noſtris uero exempla ribus deſyderantur. Hæc pro mea ſententia defen denda libere magis & neceſſario, quàm petulanter & temere dicta à me accipiantur etiam atq; etiam rogo. Viros enim illos ob ſummam eruditionẽ am plector & quouis honore dignos iudico quos nihil mirum in re tam obſcura à uero deuiaſſe, cum nemi nem è ueteribus opiner inuẽtum iri, qui per omnia ueſtigijs ueritatis inſtiterit, ac non alicubi aberrarit. Illud unum ſi rurſus dixero finẽ diſſerendi de men ſuris liquorum faciam. Libræ & unciæ menſurales certæ & immobiles menſuris ſemper manent, pon derales uariæ ſunt pro uarietate tam aridorũ quàm liquorum. Quocirca niſi quis humidum uel ſiccum expreſſerit, aut ex conſuetudine loquendi intelligi poſſit, ponderales libras uel uncias in menſuris nun quam definire poteſt. Quod ſi etiam expreſſerit, illius rei tantum menſuras, cæterarum minime decla rauit. Nunc aridorum menſuras uia & ratione non diſsimili exponemus. Modius capit duos ſemo dios. Semodius ſextarios octo. Sextarius heminas duas. Hemina acetabula quatuor. Acetabulum ſe ſquicyathum. Cyathus ligulas quatuor. Sed quia ſextarius capit uncias uiginti, ut ſupra probaui ſe

quuntur hæc ordine quodã. Modius cõtinet libras uiginti ſex, uncias octo. Semodius libras tredecim, uncias quatuor. Sextarius uncias uiginti. Hemina decem. Acetabulũ duas cum dimidia. Cyathus ſeſcunciam drachmam & ſcriptulũ. Ligula drachmas tres & ſcriptulum unum. Hæc de Romanis mẽſuris aridorum mea eſt ſententia, quã rurſus teſtimonijs authorum annitar cõfirmare. Vt autem à maxima menſura & hic ordiar: Modiũ aio duas ſemodios comprehẽdere, quod ipſius ſemodij uox ſatis ſignificat. dictus enim eſt ſemodius à ſemis & modius quaſi ſemimodius, eliſa ſyllaba una, quod etiam in ſemuncia fieri uidemus. Cæterum quod uterq; ſit aridorum menſura, nulla eget probatione cum paſſim in ſcriptoribus præſertim rei ruſticæ & frumẽtaria Ciceronis ſic inueniantur. Modius autem denominatus uidetur à modo, quod inter cætera non raro menſuram ſignificat. Inde modiale uas dicimus, quod modij habet menſuram. Vnde Plautus ait in captiuis.

Aulas caliceſq; omneis confregi, niſi quæ modiales erant.

Hinc etiam dicitur ſeſquimodius. Varro de re ruſtica libro primo. Hoc licet coniectura uidere ex aliquot rebus ut nuces integras, quas uno modio comprehendere poſſis, quod putamina ſuo loco quæq;

habet

habet natura compoſita· cum eaſdem ſi fregeris uix ſeſquimodio concipere poſſis. Semodius auté ſextarios octo continet, quod ex hac ratione liquet. Quadrantal tres modios, ſex ſemodios, octo & quadraginta ſextarios capit, ut Voluſius clare dicit, ut in quartarij enarratione retuli. Igitur neceſſe eſt modium ſedecim ſextarios, ſemodium octo continere. Quemadmodum uero à modio modialis oſtendi formatum, ita quoq; fit à ſemodio ſemodialis. Sic Cato capite LXXVI inquit. Hæc erit placenta ſemodialis. Sextariũ porrò duas heminas capere nõ eſt neceſſe ut ultra probem, aridorum uero mẽſurã fuiſſe declarant uerba Catonis quæ ſunt capite CV. Schœnum & calamum in pila contũdito, quod ſiet ſextarium unum eodem in dolium confundito, ut odoratum ſiet. Et Columella libro duodecimo capite quinto. Salis ſextariũ ſubterito. Et paulo poſt. Quidam ordei toſti ſextarios quatuor. Sequitur hemina, quã quatuor acetabula continere probaui: quod uero ſit aridorũ menſura, Catonis uerba quę ſunt capite CVII explanant. Et iris aridæ contuſę heminam. Præterea Columellæ libro duodecimo capite XLIX. Sat erit autẽ totidem heminas ſalis adijcere quot ſunt modij oliuarum. Acetabulũ uero ſic eorum menſuram fuiſſe declarant authores. Cato capite CII. Si bouem aut aliã quamuis quadrupedẽ

ſerpens

ſerpens momorderit, meläthij acetabulum, & quod medici uocant ſmyrneum conterito in uini ueteris hemina. Cornelius Celſus libro quinto capite decimooctauo. Habet gallæ & immaturę & alterius, coriandri ſeminis, cicutæ, lachrymæ aridæ, gumi, ſingulorum plenum acetabulum. Apud quem acetabuli uſus frequens eſt. Plinius etiam ſcribit libro decimo octauo capite ſeptimo. Quocunq; autẽ genere præparato, uicenis ordei libris ternas ſeminis lini, & coriãdri ſelibras, ſaliſq; acetabulo, torrẽtes ante omnia miſcent in mola. Cyatho autem ſic utitur Columella libro ſecundo capite undecimo. Atq; ita mẽſe ultimo Aprilis ſerito tãtum, quãtum ut ſinguli cyathi ſeminis locum occupent decem pedum longum, & quinq; latum. Cornelius Celſus libro quinto de curatione papularum. Gith cyathos tres, picis aridæ unum. Plinius præterea libro decimoquarto capite nono. Dulci è genere eſt & melitites: diſtat à mulſo, quod fit è muſto cum quinq; congijs auſteri muſti congio mellis & ſalis cyatho ſufferuefactis auſterũ. Ligula poſtremo pro aridorũ menſura uſus eſt Columella, cuius uerba iam ante retuli. Pluribus autem probaui minores mẽſuras fuiſſe aridorum, quo res fieret credibilior: uidentur enim quædã in his ex natura ſignificationis liquorum tantum eſſe menſuræ. Iam iterum maiores in minores quaſq; reſoluam.

Modius

Modius capit ſemodios duos,ſextarios XVI. Heminas XXXII.acetabula CXXVIII.cyathos CXCII ligulas DCCLXVIII. Semodius capit ſextarios.VIII heminas XVI. acetabula LXIIII. cyathos XCVI. ligulas CCCLXXXIIII. Sextarius & reliquę minores ſe habēt ut in liqdis. Reſtat,ut inſtituto ordine,paucis ea quæ obſcura nobis occurrūt elucidemus, quæ repugnātia elidamus. Mēſuras ĩtaq; ſiccorũ ab humidorũ mēſuris nec Budæus nec Alciatus diſtinxit, ſed eas confuſe tradidit uterq;. Portius autem diſcreuit quidem, uerum diminute de utriſq; ſcripſit. Nā in humidis omiſit quartariũ, acetabulũ,cyathũ, ligulam ſiue cochleariũ,libram, unciam. Quis uero illi credet,quod aſſerit minores hemina,medicis ſolum in uſu fuiſſe? cum Liuius & Columella utātur quartario? acetabuli & cyathi uſus apud authores frequens ſit? Libræ & unciæ Romanis quotidianus fuerit in oleo uendendo? In aridis autem heminā, acetabulum,cyathum & ligulam præterijt. Quibus tamen, ſi nihil aliud, leguminum ſemina, ut hodie quoq; paruis quibuſdam menſuris uendũtur, olim fuiſſe diuendita credibile eſt, ac non medicis ſolum fuiſſe in uſu. Sed fortaſſis illud hominē decepit ꝙ in aridorum menſuris modio & ſemodio atq; ſextario frequenter ueteres maxime rei ruſticæ ſcriptores utuntur,rarius hemina & acetabulo & cyatho. Nũc

ad modium reuertar in cuius capacitate declarãdã multum fallitur Perottus, qui ſcribit ipſum duos & uiginti ſextarios cõtinere licet ibidem legatur uitio librarij ſeſtertios. Idem tradit modium quatuor modiolos capere, ſed nullius id authoritate confirmat. Mihi quidem modiolus apud Plautum in Ciſtellaria mẽſuræ genus eſſe uidet̃,cuius uero capacitatis fuerit,fateor me ignorare. Ait autem Plautus.
Quia ei promiſi modiolum uini dare.
χοινίκιον certe Celſus modiolum tranſtulit,ſed in diuerſa ſignificatione. Dicta ſunt à modijs Decemmodiæ & trimodiæ uaſa ruſtica apud Columellam decem & trium modiorũ. Acron uero interpres Horatij cum ait, Cumeræ dicũtur uaſa minora quæ capiunt quinq; ſiue ſex modios, quę lingua Sabinorũ trimodiæ dicuntur: uidetur nõ aduertiſſe trimodias à numero trium modiorum,quos comprehenderẽt dictas,niſi locus corruptus ſit. Demenſum aũt quid ſit ubi χοίνικα declarabo dicam. Medimnũ iccirco non addidi menſuris aridorũ Romanis,quod Græca ſit & Cicero in frumentaria non uteretur hoc uocabulo niſi de rebus Siculorum,qui non minima ex parte Græci erant,loqueretur. Satis de aridorũ mẽſuris. Clarum ergo eſt quod menſuræ liquorũ tantũ fuerint apud Romanos, Culeus, amphora, urna congius, quartarius. Aridorum ſolum, Modius &
ſemodius

ſemodius. Humidorum & ſiccorum ſimul, Sexta-rius, hemina, acetabulum, cyathus, ligula. Hactenus Romanas menſuras, ſequēti libro Græcas exponā.

GEORGII AGRICOLAE

LIBER SECVNDVS DE MENſuris Græcis.

ROMANAS menſuras eo pluribus primo libro tradidi, ut ipſas lectori, quoad fieri poſſet, explicatas & dilucidas exhiberem: quā ob rē ſi cui longior uiſus ſum, is ſciat me maluiſſe in hanc partem peccare potius quàm in obſcuritatem incidere, in re tam perplexa breuitati nimis cōſulendo. Mea quoq; contra doctiſſimorum hominum opiniones diligenter quidem minimeq; remiſſe, non tamen petulanter aut arroganter defendere uolui: adeo ut ſi docti etiā iudicarēt, opera, ſtudio, labore meo Romanas mēſuras, q̄d ad earū capacitatem attinet, è tenebris quaſi erutas, tandem ſuam lucem uere recipiſſe: equidē hāc laudem mihi ſoli non arrogarē, ſed partiēdam eam cum Budæo,

Alciato & Portio mea ſpōte arbitrarer. Nam eorū ſcripta, eſto, me nō multum iuuerint, ut iuuiſſe non negabo,certe occaſionem de his ſcribendi, quod ali quid puto, præbuerunt. In Græcis uero ſi quid de ſtudioſis eius linguæ hic meus labor meret̃, credo me non admodum arrogantcr facturum,ſi id mihi in ſolidum uindicarem. Et hic tamen Budæū & Alciatum,Portius enim ſolius medimni meminiſſe cō tentus eſt,libenter etiam in partem laudis admitto, uel ob hoc quod ſtudioſe quædā collegerint. Nam quod ad reliqua attinet,illi minꝰ in iſtis elaborarūt. Etenim Budæus tradit quidem Græcas menſuras, ſed ſic ut paucas à Romanis capacitate diſtinguat. utq; alibi eaſdem eſſe dicat,alibi in ijs nihil certi tradi poſſe ferè aſſerat.Alciatus uero eas à Romanis diſcernere nititur, & in explicandis operam conſumit, quo etiam plus negocij mihi cum illo erit, cum alijs duobus minus.Romanarū autem mēſurarum ratio hoc fuit expeditior, quod reip.maximæ quidē, ſed unius tamen eſſent unicę. Græcarum uero inuoluta magis primo quod diuerſarū rerum pub,imo unius nōnunquā fuerint diuerſæ. Siquidem aliæ Atticæ, aliæ Epheſiæ,aliæ Alexandrinæ,ut reliquas nō com memorē. tum aliæ medicę,aliæ Georgicæ,alię Hippoiatricæ.Deinde quod ſcriptores rei ruſticę omnes ac alij plurimi perierint unde medicis menſuris ex-

ceptis

ceptis reliquarũ uſus ſic oſtendi ut ego cupio,& ſtu/
dioſis arbitror utile non poteſt enitar tamẽ, quoad
res ipſa feret,omnia diligentius explicare.Cæterum
in hoc libro potiſsimum declarabo Atticas, quas &
medicas appellamus, atq; Georgicas, quod ijs in
primis authores uſos eſſe cõſtet. Adijciam aũt ipſis
& Hippoiatricas,quod ars ueterinaria non omnino
ſit à medicina excludenda. Seruabo uero prorſus
eandem,quam in Romanis, docendi ſeriem. Cum
itaq; Atticæ ſiue medicæ menſuræ quoq; duplices
ſint,liquorum & aridorum,primo liquorũ exponã.
ὁ μετρητὴς ἔχει χόας. ιβʹ. ὁ δὲ χοῦς ξέστας. ϛʹ. ὁ δὲ
ξέστης κοτύλας. βʹ. ἡ δὲ κοτύλη τέταρτα. βʹ. τὸ δὲ τέ
ταρτον ἤτοι ἡμικοτύλιον ὀξύβαφα. βʹ. τὸ δὲ ὀξύβαφον
κύαθον αϛʹ. ὁ δὲ κύαθος κόγχας μὲν. βʹ. μύστρα δὲ δʹ
χήμας δὲ. εʹ. ἡ δὲ χήμη κοχλιάρια. βʹ. Id eſt Me/
tretes capit choas XII. Chus ſextarios VI. Sextari9
cotylas II. Cotyle quartarios II. Quartarius oxyba
pha. II. Oxybaphum ſeſquicyathũ. Cyathus cõ/
chas duas mystra quatuor, Chemas quinq;. Che/
me cochlearia duo. Sed quia cotyle continet nouẽ
uncias menſurales,facile hinc calculis ſubductis col/
ligi poteſt, quot librarum uel unciarũ menſuralium
quæq; menſura fuerit. Capit igitur Metretes centũ
& octo libras. Chus nouem. Sextarius libram &
ſemiſſem. Cotyle,ut dixi,uncias nouẽ. Quartarius

tria quatuor, nonne ſequitur Metreten continere Choas qui Romanis congij dicuntur, duodecim? Quod autem Metretes & cadus idem ſint, ex Dioſcoride & Plinio eſt clarum. Nam ubi apud Dioſcoridem μετρητὴς legitur, Plinius eius quaſi interpres cadus reddidit. Verba utriuſq; quo res fiat clarior aſſcribenda cenſui. Dioſcoridis Græce afferam, ne cogar idē bis latine dicere, inquit ille. ὁ δὲ οἰνάνθινος σκευάζεται οὕτω. Λαβὼν τῆς ἀγρίας ἀμπέλου τὸ ἄνθος βρυούσης ξηρὸν μνᾶς. β΄. εἰς μετρητὴν γλεύκους πρὸς ἡμέρας. λ΄. ἔπειτα διυλίσας ἀπόθου. Quæ uerba Plinius ſic latina fecit libro decimoquarto capite ſextodecimo. Fit è labruſca, hoc eſt uite ſylueſtri, quod uocatur Oenanthinum. Flores eius libris duabus in muſti cado macerati poſt trigita dies mutantur. Metretes autem ἀπὸ τοῦ μετρεῖν id eſt à metiendo deriuatum eſt. Latini in eo cum mutatione terminationis & genus mutarunt, non tamen ſignificationem: ſi quādo enim Metretam dicunt, modiū Atticum mea ſententia intelligūt. Cadus uero, nam & ipſum Græcū eſt ἀπὸ τοῦ χάδειν, quod capacē eſſe ſignificat, aſpiratæ in tenuem mutatione deriuari uidetur. Sed quod utrunq; liquorum menſura ſit ex uerbis Dioſcoridis & Plinij pſpicuū fuit & certe alter aliâs frequenter Metrete, alter cado ſic utitur. Nuncupatur idem mēſuræ genus κεράμιον. Vnde Heſychius

Heſychius ſcribit *κάδος ἐστι κεράμιον*. Id eſt. Cadus eſt ceramium. Quod fortaſſe aliter quis quàm de menſura acciperet dictum, niſi intelligeret ex Dioſcoride Ceramiū & Metreten idem eſſe, ex eodem & Plinio atq; Fannio Metreten & cadum · ex quo id quod uolumus ſequitur. Sic uero Ceramio Xenophon libro ſexto *ἀναβάσεως κύρου* uſus uidetur. *οὗτοι ξένια πέμπουσι τοῖς ἕλλησιν. ἀλφίτων μὲν μεδίμνους τρισχιλίους. οἴνου δὲ κεράμια χίλια καὶ πεντακόσια.* Id eſt Hi dona mittunt Græcis farinæ quidem tria millia medimnûm: uini uero Ceramia mille & quingenta. Dioſcorides quoq; de uino Hyſſopite ſcribit. *Δεῖ δὲ τῷ κεραμίῳ τοῦ γλεύκους, λίτραν μίαν τοῦ ὑσσώπου κεκομμένου φύλλων προσδιδόναι.* Hoc eſt. Oportet autem Ceramio muſti, libram unam hyſſopi foliorum cōtuſorum addere. Porrò idem Dioſcorides, ubi Romanam amphorā uult indicare differentiæ cauſa adijcit *ἰταλικὸν* tam Ceramio quàm Metretæ. Vt libro quinto de uino ſcillitico. *Λαβὼν σκίλλης ἐντετμημένης καὶ κεκαθαρμένης μνᾶς. γ΄. κάθες εἰς γλεύκους καλοῦ μετρητὴν ἰταλικόν. καὶ μῆνας ἓξ ἴασον* Id eſt Accipito ſcillæ cōciſæ & purgatæ minas tres ac immittito in muſti boni Metreten Italicum, atq; ita per ſex menſes ſinito. Hic Metreten Italicū appellauit amphoram Romanam. In eodem libro de uino abſinthite ſic ſcribit.

ſcribit. οἱ μὲν γὰρ τοῖς. μ'. καὶ .η'. ξέςαις τῶν ἰταλι-
κῶν κεραμίων μίξαντες ἀψινθίου ποντικοῦ λίτραν
μίαν. Quod eſt. Quidam enim quadraginta octo
ſextarijs Ceramij Italici miſcuerũt abſinthij pontici
libram unam. Ibi Ceramium Italicum nominat ſi-
mul explicans ſextariorũ eſſe octo & quadraginta:
quod ipſum in Romanis menſuris eſt declaratum.
Dioſcorides itaq; ſi Atticam amphoram ſignificare
uult, ſimpliciter μετρητὴν uel κεράμιον uocat: ſin Ita
licam ſiue Romanam, quæ non paulo minor eſt,
ἰταλικὸν, ut dixi, adiungit. Quemadmodũ Latini
cõtra Metreten amphoram Atticam appellant, ad-
dentes Atticam ut à Romana diſtinguãt, quam ſim
plici amphoræ nomine dicunt. Vtranq; uero Græ-
corũ medicis in uſu fuiſſe, poſtquàm Romani Græ-
ciæ cceperũt imperare, uel ex Dioſcoride liquet. Satis
multa de Metrete. Sequit̃ Chus qui Chocus quo-
que dicitur. Hic ut apud Romanos Congius, ſex cõ
tinet ſextarios: quod Cleopatra declarat: cuius pau-
ca quædam de menſuris & ponderibus, ſed ualde
docta extãt è libris κοσμητικοῖς excerpta. Sunt aũt
hæc eius uerba. ὁ χοῦς ἔχει μέτρῳ μὲν κοτύλας ἀτ
τικὰς δώδεκα. ξέςας δὲ ἕξ. Hoc eſt. Chus quidem
habet mẽſura Cotylas Atticas duodecim, ſextarios
uero ſex. Idem Plinius indicat cõgium transferre ſo-
lens. Dioſcorides de uino quod è palmis fit ita ſcri-

bit. ἐπίχει δὲ τοῖς δέκα χοίνιξιν ὕδατος χόας. γ. Id eſt Infunde ad Choenicas decẽ, aquæ cõgios tres. De eodem Plinius libro quartodecimo capite deci/moſexto, Dioſcoridem imitatus. Proximumq́ ei è palmis, quo Parthi & Indi utuntur & oriens totus. Maturarũ, quas uocãt & Chydeas, modio in aquæ congijs tribus macerato expreſſoq́. Rurſum Dio/ſcorides de uino quod fit è nardo Syriaca & Celti/ca atq; malabathro. ἑκάσου ἡμιμναῖον λαβὼν εἰς δίχουν γλεύκους κάθες. Plinius: Apud alios nardi & malabathri ſelibris in muſti congios duos additis. Quin etiam carmina Fannij idem oſtendunt.

Heminas recipit geminas ſextarius unus.
Adde duos Chus fit uulgo, qui eſt congius idem.

Deriuatus autem χοῦς ſiue χεὺς uidetur ἀπὸ τοῦ χέειν, quod eſt fundere. nam uaſis genus etiam ſi/gnificat, quo aqua hauſta fundebatur. Quod uero ſit humidi menſura ex iam dictis manifeſtum eſt. Tertium locum in Atticis menſuris obtinet Ξέςης. quod uocabulũ è Romana dictione, quæ ſextarius dicitur, corrupta formarunt, ut claris uerbis, quæ li/bro ſuperiori retuli, Galenus aſſerit. Nam neq; no/men neq; menſura hæc apud uetuſtiores Atticos ſcriptores inuenitur, ſed una cum imperio Romano & uox & mẽſura in Græciam uenit. Vnde uſus eius apud Andromachũ, Heram, Aſclepiadem, Crito/

nem

nem, Dioſcoridem, ac nonnullos alios, qui dum res Romana floreret, de medicamentis libros ſcripſere, admodum frequẽs eſt. Laurentius Valla cenſor latinæ linguæ acerrimus in Herodoti ſecundo ἀρυστῆρες ſextarios tranſtulit quod ſi ἀρυστὴρ idem fuiſſet q̊d ſextarius Romanus, celeberrimi illi medici Græci dubio procul uſi fuiſſent ea uoce potius quàm Romana. Sed hoc non mirum de Valla, qui alibi Cotylen quoq; uertit ſextariũ. Cæterum Ξέστης duas capit cotylas. Hinc Galenus libro primo περὶ συνθέσεως φαρμάκων κατὰ γένη ſcribit: ἔοικεν καὶ ὁ ἥρας ὅταν κοτύλην γράφῃ τὸ μὲν ἥμισυ τοῦ ξέστου σημαίνειν. Id eſt. Videtur & Heras quando cotylen ſcribit dimidiam ſextarij partem ſignificare. Sed id ipſum prę ter medicos in quibus facile poteſt obſeruari, Ariſtophanis interpres in Pluto his uerbis declarat. Κοτύλη δέ ἐστιν εἶδος μέτρου, ὃ λέγομεν ἡμεῖς ἡμίξεστον. Hoc eſt. Cotyle autem menſuræ genus eſt, quod nos Hemixeſtũ dicimus. Fannius etiam inq̃t.

At cotylas, quas ſi placeat dixiſſe licebit
Heminas, recipit geminas ſextarius unus.

Verum liquidi menſuram eſſe Crito oſtẽdit apud Gal enũ περὶ συνθέσεως φαρμάκων κατὰ τόπους cum ait. ὄξους ξέστας γ̄. Id eſt. Aceti ſextarios tres. Sed nihil opus eſt iſtis cum nuſquam non in Galeni libris de compoſitione medicamentorum exempla

ſint obuia · quocirca ad cotylen ueniamus. κοτύλη uox eſt in Græcia nata: nam Romani heminę uoca bulo utuntur: quod ipſum ex Græco quidem ἡμίσυ deriuatum eſt, ſed Græci nō ferè habent in uſu, niſi cum Romanas aliquas medicamentorum compoſi tiones in ſuam linguam transferunt. Hoc autem nō mine cauum ipſi ſignificant: unde κοτύλην appella- uere, nō modo uaſis genus & menſuram, ſed ſinum etiam in quo caput fœmoris uoluitur, & cōcauitatē manus, quā uolam latini nominant. A cotyle quoqꝫ dicuntur κοτυληδόνες ſinus tum uteri, tum polypi, atqꝫ etiam herba ob ſimilitudinem. Sed idem men ſuræ genus τρύβλιον eſt dictum, ut ſcribit Cleopa- tra his uerbis. τὸ τρύβλιον τὸ αὐτὸ μέτρον χωρεῖ τῇ κοτύλῃ. ἔχει γὰρ μέτρῳ κυάθους. ϛ'. Id eſt. Tryblion eandem quam cotyle menſurā capit. continet enim menſura cyathos ſex. Dicitur eadem menſura ἡμί- ξεσον id eſt dimidius ſextarius: quod uerba Ariſto- phanis interpretis, paulo ante relata, declarant. Reci pit uero cotyle duo ἡμικοτύλια. quæ uox quia me- dicis, ut mox oſtendā, in uſu eſt, ſatis id ipſum quod uolo, probat. Menſuram autem humidi eſſe, hoc unum indicare poteſt teſtimonium · quo magis hic utimur, ut conſuetam nobis confirmandi rationem, alibi neceſſariā, ſeruemus, quàm ut id, tanquā multū ſit dubiū, corroboremus. Soranus apud Galenum

libro

libro primo περὶ συνθέσεως φαρμάκων κατὰ τόπους ait. λιθαργύρου δραχμὰς. κ'. ἀσβέστου δραχμὰς. κ'. ὄξους κοτύλην μίαν. Id eſt. Spumę argẽti drachmas xx. Calcis uiuę drachmas xx. Aceti cotylen unam. Sequitur quartarius, qui τέταρτον ab ipſis nũcupatur, quod quarta pars ſit ſextarij: utriuſq; enim uocabuli ratio in promptu eſt. Heſychius quoq; mẽſuram eſſe dicit, licet capacitatem ipſius non explicarit. inquit uero. τετάρτῳ, μέτρῳ τῶν ὑγρῶν. Id eſt. Quartario menſura humidorum. Idem clarũ eſt ex Dioſcoride, qui in exponẽdis liquorum, quos metimur, ponderibus ſemper τετάρτου mẽſuræ poſt cotylen mentionem fecit: cuius uerba in Libello de mẽſuris & ponderibus, Galeno aſſcripto, quiſq; Græcarum literarum non omnino rudis legere poterit, quæq; nos in alio opere eiuſdem cum hoc argumẽti explicauimus. Vtitur ſic Damocrates apud Galenũ libro octauo περὶ συνθέσεως φαρμάκων κατὰ τόπους. uerſus eſt ſenarius.

Ξέστου τέταρτον ἐξ ἑκάστου μίγματος.

Id eſt.

Pars quarta Sextari mixtura ex qualibet.

Eadem uero menſura ἡμικοτύλιον id eſt dimidia cotyle, ut dixi, nuncupatur. Dioſcorides περὶ θυμοξάλμης libro quinto. Επίχει ὕδατος κοτύλας. ς'. ὄξους ἡμικοτύλιον. Hoc eſt. Infunde aquæ cotylas

ſex· aceti dimidiam cotylen. Apollonius apud Galenũ libro primo operis ſupra cõmemorati. ἕψησον μετὰ ὄξους ἡμικοτυλίου. Id eſt. Coque cũ aceti dimidia cotyle. Liquet autem ex his liquorũ eſſe menſuram, tametſi Damocrates medicus & poeta etiam ad arida traxerit. Capit uero duo oxybapha. Cotyle enim duos quartarios, ut probaui, comprehẽdit, quatuor uero oxybapha, ut ex Plinij uerbis perſpicuum eſt, quæ ſunt capite ultimo libri primi & uigeſimi. Cum acetabuli menſura dicitur, ſignificat heminæ quartam partem. Magis autem proprie iſte locus hoc probat, quia de Atticis menſuris loquitur Igitur quartarius neceſſario duo acetabula continet Nunc explicãdum erit ὀξύβαφον, ita primo dictum uaſculum ad infuſionem aceti, ut in id intingerent cibum ſumentes, paratum. Vnde Athenæus ſcribit. ἡ μὲν κοινὴ συνήθεια οὕτως λέγει τὸ ὄξους δεκτικὸν σκεῦος. Id eſt. Communis quidem conſuetudo ſic uocat uas quod acetum continet. Deinde menſura hoc nomine dicta, quam medici interdum κοτύλης τέταρτον nominant· ut Serapion apud Galenum περὶ συνθέσεως φαρμάκων κατὰ γένη libro ſecundo. ἐλαίου κοτύλης μιᾶς ἥμισυ· θέρους κοτύλης μιᾶς τέταρτον. Id eſt. Olei cotyles unius dimidiam· æſtate uero cotyles unius quartam. Per dimidiam cotyles partem quartarius, per quartam oxybaphum eſt

intelligen-

intelligēdum. Apud eundem libro primo περὶ συν-θέσεως φαρμάκων κατὰ τόπους inqt Apollonius ὄξους κοτύλης τέταρτον. Id eſt. Aceti cotyles quartã. Capit uero oxybaphum ſeſquicyathum, quod ſic probatur. Cotyle ſiue Tryblion ſex cyathos continet, ut ex Cleopatra dilucidum fuit, & hic Fannij uerſus declarat

At cotyle cyathos bis ternos una receptat.

Neceſſe igitur eſt oxybaphon, cum ſit eius quarta, ſeſquicyathum capere. Quod uero menſura liquoris, ex dictis intelligi potuit. Iam ad cyathum, quem ſuperiori libro ἀπὸ τοῦ χύειν id eſt à fundendo deriuatum, diximus. Cleopatra autem his uerbis explanat quod duas conchas, quas ipſa uocat minores, capiat. ἡ δὲ ἐλάττων κόγχη ἔχει μέτρῳ μὲν ἡμικύαθον. Hoc eſt. Concha minor capit menſura quidem ſemicyathũ. Liquoris eſſe & etymologia probat, & ſatis teſtimonij eſt apud Galenum, nunc hoc unũ ſufficiat. Philippus medicus ut in quarto περὶ ſυνθέσεως φαρμάκων κατὰ τόπους ſcribit, inquit. Μέλιτος ἀττικοῦ κύαθον α̅. Id eſt. Mellis Attici cyathũ unum. Hinc tranſeundum eſſet ad minores menſuras, ſed quoniam de ipſis diuerſa admodum tradita ſunt ab authoribus, differemus eorum explicationẽ in ſequentem librum. Iam uero eſt dicendũ quoties quæq; menſura unanquamq; ſe minorem comprehendat

hendat. Metretes itaq; capit choas XII. Sextarios LXXII. cotylas CXLIIII. quartarios CCLXXXVIII. Oxybapha DLXXVI. cyathos DCCCLXIIII. conchas MDCCXXVIII. myſtra MMMCCCCLVI. chemas IIIICCCXX. cochlearia VIIIDCXL. Chus capit ſextarios VI. cotylas XII. quartarios XXIIII. oxybapha XLVIII. cyathos LXXII. conchas CXLIIII. myſtra CCLXXXVIII. Chemas CCCLX. cochlearia DCCXX. Sextarius capit cotylas II. quartarios IIII. oxybapha VIII. cyathos XII. conchas XXIIII. myſtra XLVIII. chemas LX. cochlearia CXX. Cotyle capit quartarios II. oxybapha IIII. cyathos VI. cōchas XII. myſtra XXIIII. chemas XXX. cohlearia LX. Quartarius capit oxybapha II. cyathos III. conchas VI. myſtra XII. chemas XV. cochlearia XXX. Oxybaphum capit ſeſquicyathũ. conchas III. myſtra VI. chemas VII cum dimidia, cochlearia XV. Cyathus capit conchas II, myſtra IIII. chemas V. cochlearia X. Concha capit myſtra II. chemas II cum dimidia. cochlearia V. Myſtrũ capit chemen unam & quartam ipſius partem cochlearia duo cum dimidio. Cheme capit cochlearia duo. Cochlearium minima menſura eſt. Huc uſq; capacitatem menſurarum, qua explicatur quoties maior ſe minorem capiat, quàm potui diligentiſſime declaraui: nunc ad alteram ueniendum, qua quot librarũ

uel unciarũ menſuraliũ queq; menſura fuerit oſtenditur. Libras & uncias menſurales Romanis in uſu fuiſſe primo libro ſatis multis probaui, iuxta quas ſi perpendamus Atticarum menſurarum capacitatem, cotyle capit uncias nouem, atq; ſic hemina Romana eam una ſolũ excelluit. Quod uero ita ſe res habeat, idem Galenus, ubiq; ſummæ diligentię uir, aſſerit libro quinto περὶ συνθέσεως φαρμάκων κατὰ γένη ſic ſcribens. ὁ μὲν γὰρ ἥρας. ρπ̄. δραχμὰς ἔγραψεν εἰς σταθμὸν ἀνάγων. οὐκ εἰς μέτρον τὸ ἔλαιον, ὡς ξ. δραχμὰς ἑλκούσης τῆς κοτύλης. καὶ γὰρ ἕλκει ἥ γε ἀττικὴ. θ̄. οὐγγιῶν οὖσα τῶν ἰταλικῶν. ἕλκουσι γὰρ αἱ. θ̄. οὐγγίαι ἰταλικαὶ αἱ ἐν τοῖς κατατετμημένοις κέρασιν ἑπτὰ καὶ ἡμίσειον οὐγγίας σταθμικάς. αἵτινες ξ΄. δραχμαὶ γίνονται, τῆς μιᾶς οὐγγίας. η̄. δραχμὰς δεχομένης. Hoc eſt. Heras quidẽ centum octoginta drachmas ſcripſit ad pondus oleum reducens, non ad menſuram: tanquam cotyle pendeat drachmas ſexaginta: pendet enim eas Attica, quæ nouem unciarum Italicarum exiſtit. Etenim nouem unciæ Italicæ, in cornibus interſectis diſcretæ, pendent uncias ponderales ſeptẽ cum dimidia quę ſexaginta drachmæ fiunt, ſi uncia una octo drachmas ceperit. Hæc ille. E quibus quilibet intelligit Atticam cotylen uncias nouem capere cornu libralis. Igitur ex ea certa ſtabiliq; ſententia reliquarũ menſurarũ iuxta libras

& uncias capacitas cõſequitur·quam ſupra expoſui, & nunc nihil neceſſe eſt ut repetam. Sed reſtat, ut quæ mihi repugnare uidentur, excutiam, quæ intricata ſunt, explicem, quę deniq; perperam dicta, reijciam. Reuertar itaq; rurſus ad Metreten, quam latini Metretam uocant. Ea pro uaſe in quo oleum ſeruabatur uſus eſt Cato ita ſcribens capite centeſimo· Oleum ſi in metretam inditurus eris, amurca ita uti eſt cruda prius colluito. An uero id uas iuſtæ menſuræ fuerit incertum eſt. Apud Columellam certe uaſis olearij genus hoc nomine ſignificatur multo capacius Attica metreta, quippe quod recipit muſti ſexaginta ſextarios & olei pondo octoginta, quę & ipſa ſeptem & quinquaginta ſextarios complent & heminã ac ſuperſunt duæ unciæ menſurales. Simul itaq; collecti fiunt ſextarij Romani cẽtum decem & ſeptem atq; hemina & duæ unciæ menſurales, cum metreta Attica tantum modo duos & ſeptuaginta ſextarios contineat. Præterea in idem uas ultra tot ſextarios muſti & olei immittit aridorum libras undecim & uncias tres: ex quo duplo ferme capacius eſſe intelligitur metreta Attica. Columellæ uerba ſunt hęc libro duodecimo capite primo & quinquageſimo de oleo gleucino. Hac autem ratione confici debet. Vas olearĩũ quàm maximum, & aut nouũ aut certe bene ſolidum præparari oportet. Deinde

per

per uindemiam quàm optimi generis & quàm re/centiſſimi ſextarios ſexaginta cum olei pondo octo ginta in id confundi tum aromata non cribrata, ſed ne minuta quidem contuſa, uerum leuiter confracta in reticulum iunceum & lineũ adijci, & ita cum ſaxi ponduſculo in olei atq; muſti partem demitti. Sint autem his portionibus penſata, quas infra ſubijci/mus. Calami, ſchœni, cardamomi, xylobalſami, cor/ticis de palma, fenigræci uetere uino macerati, & po/ſtea ſiccati, atq; etiã torrefacti, iunci radicis, tum etiã iridis Græcę, nec minus aniſi Aegyptij pari ponde/re, id eſt uniuſcuiuſq; libram & quadrantem, ut ſu/pra diximus, reticulo incluſa demittito, & metretam linito poſt ſeptimum diem aut nonum per ſe metre tæ ſi quid fecis aut ſpurcitiæ faucibus inhærebit ma nu eximito & detergito. Hęc ille. Igitur aliquot ſex tarijs demptis hæc Metreta capacior duplo fuit At/tica · qua de re non menſuram eo nomine, ſed uas olearium ſignificauit. Idem tamen Columella uide tur iuſtæ capacitatis metretam indicare libro XII. capite XXII. Picis liquidæ nemeturicæ metretam adde in labrum, aut in alueũ, & in eodem infundito cineris lixiuiæ congios duos. Cadus quoq; eadem cum metreta menſura, Romana non fuit, quamuis Plinius eo utatur, ſed profecto non niſi ubi uel Græ ca transfert, uel de Græcis uinis loquitur · ut libro

quartodecimo capite decimoquinto. Quid ni & Cæſar dictator triũphi ſui cœna uini falerni amphoras centum, Chij cados centum in conuiuia diſtribuit. Nam falernum Italicum, Chium Græcũ erat. Pro uaſis uero genere eius uſus apud latinos non eſt infrequens. Sic Columella cadum picatum dixit capite ſupra citato. Poſt ſeptimũ diem oleum depleto: quod reliquum eſt muſti picato cado recõdito. Martialis quoq; ait.

In uaticanis condita muſta cadis

Hinc ἡμικάδιον dimidius cadus, cuius mẽtionẽ fecit Philochorus ἐν τῇ ἀτθίδι ut ſcribit Pollux. Ab ipſo fit & καδίχος, quod eſt cadalis·ſi licebit formare à Græca uoce, Romanis tamen uſitata, tale denominatiuum, quale Plautus congialis. Plinius urnalis. Cato ſemodialis. Significat uero καδίχος menſura cadi. Sic ſcribitur panes qui dijs offerebantur fuiſſe καδίχους, nõ ſecus ac placẽta à Catone ſemodialis, quod menſura ſit ſemodij, appellatur. Præterea idem mẽſuræ genus dicitur κεράμιον ut ſupra probaui. tum etiam ςάμνος & ςαμνίον· quod uocabulum tanquã non ſatis Atticum propemodũ reijcit Thomas magiſter in Atticorum nominum Eclogis cum ait. ἀμφορεὺς λέγε, μὴ ςάμνος, μηδὲ μετρητὴς, εἰ καί τινες. Id eſt. Amphoreus dic, non ſtamnos, nec metretes, etſi quidam dicant. Miror nonnihil, eum de ſtamno

ſic

ſic cenſere, cum Ariſtophanes ἐν βατράχοις utatur: ait uero.

ὅτ' ἐγὼ μὲν ὢν Διόνυσος υἱὸς σταμνίου. Id eſt. Quando ego Dionyſus ſtamnij ſim filius.

Vbi interpres inqt υἱὸς σταμνίου εἶπε παρ' ὑπόνοιαν. ἐπειδὴ ὁ οἶνος ἐν σταμνίου βάλλεται. ὁ δὲ Διόνυσος εἰς τὸν οἶνον ἀλληγορεῖται. σταμνία δὲ καὶ στάμνους, τοὺς ἀμφορεῖς τοῦ οἴνου φασίν. Id eſt. Filius ſtamnij dixit iuxta tacitam ſignificationem · quãdoquidẽ uinum in ſtamnium mittitur. Dionyſus uero per allegoriã ad uinum refertur. Stamnia autem & ſtamnos amphoras uini dicunt. Idem Ariſtophanes ἐν τελμισσεῦσι, ut Pollux citat.

οἴνου τε χίου στάμνον ἥκειν καὶ μύρου. Id eſt. Vini uenire Chij & unguenti ſimul Stamnon

Magis autem miror ipſum Metreten Atticam dictionem non putaſſe, cum Demoſthenes eodem Polluce referente ea uoce ſit uſus· dixit uero οἴνου μετρητὰς, & uſum eius antiquũ fuiſſe è latinis etiã ſcriptoribus Catone & Columella liqueat. Sed non immerito quiſpiam nobis obiecerit Metreten non duodecim choum, ut dixi, eſſe capacem, ſed decem tãtum, quemadmodum Dioſcorides ſcribit in uino è ueratro cõfecto his uerbis. ἔστι δὲ ὁ μετρητὴς χόες. ῑ. Id eſt. Eſt autem Metretes choum decem. Cui planè Budæus accedit Fãnij aſſeueratione reiecta. Equidẽ

malo hic in ſententiã Alciati cõcedere, qui putat. β. detritum quale nõ raro temporis iniuria ueteribus codicibus accidiſſe obſeruari poteſt ac. ι. ſolũ relictũ pro. ιβ'. ſicq; legẽdũ etiã apud Dioſcoridẽ χόες. ιβ'. Mouet uero me ut Alciato potius aſſentiar, quod è cæteris omnibus, q Metretæ capacitatẽ explicarũt, duodecim choũ eſſe colligi poſſit. ut Nicãdri interprete, Fãnio, Dioſcoridis & Plinij uerbis collatis, deniq; Cleopatra, ut in Georgicis, ubi eiuſdẽ capacitatis eſt, explicabimus. De Metrete plus ſatis nũc ad Choa ueniamus, quẽ ſextariorũ eſſe ſex ex eiſdẽ ferè authoribus oſtẽdi. Quid itaq; dicemus ad diuũ Hieronymũ, qui cõmentariorum in Ezechielẽ libro primo Choa Atticũ, ſextariũ Italicũ eſſe ſcribit? Alciatus, qui hũc locum aduertit, duplicẽ eos habuiſſe Choa putat ait enim. Quo fit neceſſario ut duplicẽ Choa eos habuiſſe dicendũ ſit alterũ, quo in humidis forte utebant minorẽ alterũ quo in aridis maiorem uaſculum enim triticeum Chœnice anguſtius nullum ipſi habebant. Sic Alciatus. Maiorem choa qui ſex comprehẽdit ſextarios liquidi potius quàm aridi menſuram fuiſſe ſatis teſtimoniorum, quibus id ipſum probatur, ſupra retuli de minore an ullus fuerit uideamus primo tamen audiendus eſt Alciatus, qui his uerbis aſtipulatur Hieronymo. Quam ſententiam ne improbem authoritas quoq; Plinij facit,

facit, q libro decimoquarto de Nectarite uino uerba faciens, quod apud Dioſcoridē fieri legerat, uncijs quinq; radicis εἰς χοᾶς quinq; muſti additis, uertit in ſextarios ſex, ut Atticum Choa apud authorem: quiſquis fuit ſeu Dioſcorides ſeu alius unde ipſe accepit: legiſſe eum credam. De eo etiam intellexiſſe Athenæū arbitror, q Rhyton: cuius uaſis etiā Martialis meminit: deſcribens ſimile eſſe cornui dicit, & duos Choas capere, & ideo ſolis Heroibus dari ut pote bibacioribus. Nam & regibus Spartanorum in cōuiuio cotylas binas dari ſolitum fuiſſe apud Herodotum legi, cum cęteris ſola cotyla daretur. Vnde oſtenditur aliquāto parciores uini fuiſſe, quàm nunc noſtrates homines ſunt. Nam & Græca cantio Plauti in ſticho, ſolos denos cyathos concedit. Horatius nouem quoniā tres prohibet ſupra, rixarum metuens tangere gratia. Hæc ille. Quibus ſi accedimus fuit alter Choeus etiam Atticis in uſu. Sed de priori nō puto facile quenquam, qui noſtra legerit, poſthac dubitaturum quin etiam Alciatus ipſum aſſeruit. In altero non abſq; cauſa poterimus aſſenſionem ſuſtinere. Nam apud Athenęum libro undecimo iuſtum Choa, non ſextarij capacitate, accipimus. Quid enim mirum ῥυτὸν poculi genus capere duos Choas? cum ἰλίφας tres capiat? Δεῖνος aliud poculi genus Metretē? Ait enī apud eundem

Dionyſius

Dionyſius Synopeus.

Δεῖνος μέγας Χοῶν μετρητήν.

Id eſt Dinus magnus capiens Metreten. Sic enim ſcribit de poculis Athenæus. Apud noſtros etiam ſunt poculorum genera argentea, plumbea, uitrea, lignea, quæ plus quàm duos choas capiunt: quibus epotandis hoſpites bibaciores excipiũt diuites otioſi: quod non commemoro, quia laudo, ſed ut probẽ talia pocula Græcis in uſu eſſe potuiſſe, qui fuerint bibaciſſimi. De quibus Chamæleon apud eundem Athenæum, cum retuliſſet quoſdam pluris feciſſe ebrietatẽ quàm diuitias, ait. οὐκ ἔχοντες γὰρ ἑτέραν ἡδονὴν ταύτης καλλίω, οὐδὲ μᾶλλον εὐχερῆ, καταφεύγουσι εἰκότως ἐπὶ τὸν οἶνον. ὅθεν καὶ τὰ μεγάλα τῶν ἐκπωμάτων ἐπιχώρια γέγονε τοῖς δυνάσταις. Id eſt. Non enim habẽtes aliam uoluptatem hac neq; honeſtiorem, neq; magis in promptu, merito ad uinũ confugiunt: unde & ingẽtia pocula familiaria facta ſunt magnatibus. Hæc ille. In die etiam feſto, quo inferias agentes, poculis certabant, quem inde χόας nominauere, qui cæteris præbibebat, πρόμαχος uero ab ipſis appellabatur, uelut præpugnans, quatuor choas ebibebat: quod ſi tantum quatuor ſextarios bibiſſet, tanquam ſtrenuum potatorẽ reliquis immerito præfeciſſent. Vt igitur à tribus cõgijs epotis, Torquatus Romanis Tricõgius, Plinio referente dictus,

dictus eſt, ita πρόμαχος ille πουραράχους dici po-
tuit. Atq; is nondum urnam uini bibebat, deſunt enim duo ſextarij Romani, cum Maximinus imperator amphoram, quæ duas urnas integras capit, ſi Capitolino credimus, die exhauſerit. Quemadmodum uero hic amphoram Capitolinā bibebat, ita Xenarchus Rhodius, eodem Athenæo authore, propter multam potationem dictus eſt Metretes. Athenæus igitur per Choa nō intelligit ſextarium, quod Alciatus uoluit. Quod uero Lacedæmones in conuiuijs parciores uini erant Lycurgi legibus ſic inſtituti, ut ab his & alijs abſtinerent, nihil hic probat, aut improbat. Sed Plinius facit ne ſententiam Hieronymi improbet Alciatus. Certe ſemper is χοῦν congium uertit, ut ſupra probaui hoc uno loco excepto, quem deprauatum cenſeo. Dioſcorides enim ſic ſcribit. ὁ δὲ νεκταρίτης σκευάζεται ἐκ τοῦ ἑλενίου, ὃ ἔνιοι μηδικὴν. οἱ δὲ σύμφυτον. οἱ δὲ ἰδαῖον φλόμον. οἱ δὲ ὀρέστιον. οἱ δὲ νεκτάριον καλοῦσιν. ἑλενίου ῥίζης ξηρᾶς οὐγγίας. ε. ἐνδήσας εἰς ὀθόνιον, κάθες εἰς χόας ς. γλεύκους. Plinius ſic tranſtulit. Inuenitur & Nectarites ex herba, quam alij Helenion. alij Medicā. alij Symphyton. alij Idæum phlomū & Oreſtiū. alij Nectareum uocāt radice ponderis XL. denariorum in ſextarios ſex muſti addita. Nos legendum arbitramur radice ponderis XL. denariorū in ſextarios

rios triginta ſex muſti addita. Vt enim quinq; un/cias in XL denarios:tanquàm denarius & drachma idem ſint: reſoluit, ita ſex etiam congios in triginta ſex ſextarios. Incertum uero eſt an illud triginta li/brarij alicuius incuria,ut nõ raro fit,ſit omiſſum, an ipſius Plinij negligẽtia eadem illa qua ſcribit ochrã ex rubrica fieri, cum rubrica fabrilis ex ochra fiat ut in libello noſtro de re metallica indicauimus·quem Eraſmus Roterodamus rei literariæ noſtra ætate fa cile princeps, & P. Plateanus grammaticus nobilis ac medicinæ ſtudioſus nuper ediderunt. Quod ſi quis malit legere, in congios ſex muſti addita, quia alijs in locis Plinius non conſueuerit reſoluere con/gium,per me licet,& idem erit.Prçterea ſi quis aſſen tiens Colenucio contendere uelit Plinium Dioſco/ridem non eſſe imitatum,ſed alium quempiam qui ſextarios ſex ſcripſerit,tum nihil eſt quod Alciatum mouere poſſit Plinius quo ſententiam Hieronymi non improbet. Nam quod ipſe credit Atticũ Choa Plinium apud authorem,unde accepit,legiſſe,hic ni mium eſt credulus, pace tanti uiri dixerim. Sed re/uertar ad uinum Nectarites·id qui hodie parant, in muſti menſuram amphoræ Romanæ,nõ ultra qua/tuor uncias inulæ campanæ ſiue Helenij conijciunt niſi quod ipſi coquunt. At ſi nõ coxeris uerum tri/bus menſibus,ut Dioſcorides, antequàm diffundas

ſinas

ſinas feruere, ſatis ualidum erit. Qua de re ſi quis ſic ut Plinij leguntur, compoſuerit, nō uinum conditū, ſed omnino pharmacū quoddam efficiet· eſt enim Helenium perualidum medicamentum. Deniq; ſi Atticorum choeus eiuſdem capacitatis fuiſſet, cuius ſextarius Romanus, quis credet? celeberrimos Græcorum medicos, quos ſupra commemoraui, & hic maluiſſe ſextarij uocem corruptam in ſuam linguā transponere, atq; Ξέστην appellare, cum eius locum χοεύς tenere potuiſſet, perinde ut Congij χοῦς obtinuit, & Heminę κοτύλη. Quo fit ut Hieronymi locum putem aut deprauatum, aut ualde negligenter ab ipſo ſcriptum. Magis tamen deprauatum à librario qui notam Cotyles non intelligens genere mutato χόας ſubſtituerit in locum Κ ας, quod facile fieri potuiſſe quicunq; cōſiderabit notas intelliget. Quin etiam è Græcis quidam contra pro ſextario cotylen tranſtulerunt, abhorrentes à uoce Romana, ut paulo poſt declarabo, quāuis ęque capaces menſuræ nō eſſent, quos opinor Hieronymus ſequutus Cotylen Atticam & Italicum ſiue Romanum ſextarium eaſdem eſſe menſuras ſcripſit. Nam Atticum Choa eundem cum ſextario fuiſſe nunquam probaret Hieronymus. Manebit itaq; Chus ſextariorum ſex. Sed quid dicemus ad Suidam & Ariſtophanis interpretem in Equitibus qui ſic ſcribunt? χοῦς μέ-

τρον ἀττικὸν χωροῦν κοτύλας ὀκτὼ. Hoc eſt. Chus menſura Attica capiẽs cotylas octo? Nonne ſi uera ſunt, tunc Chus non erit ſex, ſed quatuor ſextariorum? Hęc utrunq; ex uno aliquo ſcriptore, ut & alia permulta, excerpſiſſe clarum eſt. Is uero mihi uidet huius menſuræ capacitatem per cotylas Georgicas explicaſſe, quæ tredecim uncias menſurales cum dimidia capiunt, ut in ſequentibus oſtẽdam. continebat enim quæq; cotyle tres quartas ſextarij, atq; ita ſemper tres ſextarij quatuor tantum efficiebant cotylas. quocirca idẽ eſt dicere Choa Atticum duodecim eſſe cotylarum, quæ nouem capiunt uncias, ſiue octo, ut ille dicit, quæ tredecim cum dimidia. Tum etiam quod ita ſit intelligendum, ex Heſychio percipitur qui ſcribit. ἡμιδωδέκατον τὸ ἡμίχουν Id eſt. Semiduodecima medimni pars Hemichus eſt. Ergo duodecima eſt idem quod Chus. Cum autẽ ea ipſa ſit quatuor chœnicum, ut infra explanabitur, Chœnix uero triũ cotylarũ, neceſſe eſt quod Chus ſit duodecim medicus medicarũ, Georgicus Georgicarum. Quod fieri non poteſt, niſi apud Suidam & interpretẽ Ariſtophanis cotylen accipiamus Georgicam. Poſtremo proportio illa ſeſquialtera ſatis indicat Atticum Choa eſſe cotylarũ Atticarum duodecim. quam proportionem inter medicas & Georgicas menſuras omnes eſſe clariſſime oſtẽdam. Niſi

itaq;

itaq; iſtis mouerer, dicerem Choa medicum duodecim cotylarum, Atticũ octo. Sed alius repente nos urget ſcrupulus. idem Suidas inquit. χοὸς δεξίστου. χοῦς γὰρ δύο ξέσαι. χοεὺς δὲ ἕξ. Quibus uerbis ſignificat χοῦς unius ſyllabæ circumflexum, eſſe duorum ſextariorum. χοεὺς uero diſyllabum accentus acuti, ſex. Quam differentiam uanam eſſe & futilẽ quilibet ex authoribus quos citauimus intelligere poteſt. Nam menſura eadem interdũ χοῦς dicitur ab ipſis, interdum χοεὺς. Neq; fuit ullus mea ſententia Chus duorum ſextariorũ. Errorem uero ſic cõtigiſſe arbitror. ſcriptũ erat χοίνικος hac nota Χ ος. deinde δεξίστου, declarationis cauſa quod quiſpiam librarius legens χοὸς tãquàm genitiuus eſſet à χοῦς hanc differentiã inter χοῦς & χοεὺς confinxit quod nemini mirum uidebitur, qui aduertet in libello de ponderibus & menſuris ubi ſcriptum eſſe debet ὥστε τὴν μέδιμνον ἔχειν χοίνικας μη. à quodã qui notas legere neſciuit μνᾶς pro χοίνικας factum erat uero hęc nota Χ ας. Sed de his & ſimilibus qſq; quod uelit ſtatuat ego nihil aſſeuero, ne quæ in his corrigere uoluerim, deteriora feciſſe dicar. Veri ſimilia enim afferre ſoleo, quæ ſi quis leuia & infirma eſſe conuincat grauibus & firmis argumentis, nõ inuitus cedam. Certe libros deprauatos multam rebus obſcuritatem inuexiſſe, & ex ea deinde uarias & falſas

opinióes exortas eſſe;nemo opinor, negabit. Quid
uero hoc in loco faciemus,ſi non idem contigiſſe di
xerimus? ac pro uno Choe Attico, fœcũdo quodã
partu natos quatuor? Primum duodecim cotylarũ,
qui uerus eſt. Alterum octo,qui aliquo ſenſu uerus
eſſe poteſt. Tertium duorum ſextariorum,id eſt co
tylarum quatuor. Quartum huius dimidium, hoc
eſt duarum cotylarum. Qui duo,ſi quid ego iudica-
re poſſum, ex notis quas homines rerum imperiti
legere neſciuere nobis gignũtur. eò enim ſua inſcitia
ſunt progreſſi, ut modo non unius cotyles Atticum
Choa cõſtituerint. Vt demũ finiam, Atticus Chus
capax eſt ſextariorum ſex ſiue cotylarũ Atticarum
duodecim. Nunc ad Ξέστην qui inter mẽſuras Atti-
cas receptus duplam proportionem habet ad coty-
len,id eſt capit uncias decem & octo mẽſurales. Al-
ciatus uolens Gręcum ſextarium explicare,totidem
quidem unciarum eſſe dicit,ſed ponderalium,quod
ſatis ex unciæ interpretatione liquet,que cuiuſmodi
ſit libro quinto in ponderibus Gręcis expendã.Ego
præter Romanum ſextarium non ſcio alium ab au-
thoribus explicatũ, quàm qui cotylas Atticas duas
capit. Sed audiamus quibus ſua probet. ait igitur.
Sed & Græci ξέστην ſuum, quem ſextarium Plinius
ſolet appellare, libræ eſſe ſcripſerunt unius, itemq́
ſemiſſis·ſic Paulus Aegineta,ſic & intepres Nicãdri,

ſic &

ſic & Suidas ipſe in dictione *Μίδιμνος* prodidit. Hæc ille. Quæ paulo Aeginetæ adiecta ſunt, ſiue ipſe, ſiue alius ſcripſerit, Romanas mẽſuras explicãt diuerſis liquoribus refertas. inter quos olei ſextarius pendet libram & ſemiſſem. Liquet uero inde etiam nonnihil Romanas eſſe, quod orditur ſic: *κεράμιον ἰταλικὸν* id eſt Amphora Italica. Cæterum eadem explicatio menſurarum Romanarũ eſt in libello de menſuris & ponderibus. unde cõijcere poſſumus & hic utrunq; ab uno aliquo illa ſumpſiſſe, aut alterũ ab altero. Sed dicet quiſpiam, quid cauſæ fuit, cur Græci Romanas menſuras explicarint? Eſt quod huic reſpõdeamus. Nõnulli Græci, qui Romæ medicinam exercuere ſcripſerũt libros de medicamẽtis in quorum compoſitionibus ſiue mixturis Romanas menſuras uſurparunt, partim eas Atticis, partim latinis nominibus appellantes, ut paulo poſt oſtendam. quod autem olei ſextarium nõnulli, qui explicarunt menſuras, tantum pendere ſcripſerint, libro tertio declarabo. Deinde dicit Alciatus ſic ſentire interpretem Nicandri, qui cum plura his uerbis non habeat. ὁ ξέστης ἔχει λίτραν. ᾱ. ἡμίσειαν. Id eſt. Sextarius habet libram unam & ſemiſſem, non poteſt ſatis intelligi quid ſibi uoluerit. Si enim ponderales acceperimus de Romano ſextario, olei pleno, eſt dictum, ſi menſurales de Attico. Porrò Suidas intel

lexit

lexit menſurales, unde etiam Atticum ſextarium, ut
in aridis exponam. Pergit Alciatus. Huic ſententię
etiam acceſſit Serapion Arabs medicus qui apud
Dioſcoridem libro primo capite de pinu, quod Grę
ce legitur tres cyathos, quatuor uncias ipſe trãſtulit:
conſtat autẽ cyathos duodecim in ſextario eſſe. Sic
ille. E quibus efficitur ſextarium Græcum ſedecim
unciarum eſſe, quod nemo prodit: reddũt igitur hęc
Serapionis, ipſius Alciati ſextarium Gręcum magis
ambiguum quàm certum. Budæus autem menſu-
ras Romanas & Atticas adeo putat eaſdem, ut eò
deueniat tandem, ut credat Parrhiſios ſuos etiam
Solonis menſuris & ponderibus uti, quia arbitratur
ſe probaſſe, ipſos uti uel hodie Romanis. Nunc ad
Cotylen Atticam, quæ medicis potiſſimum fuit in
uſu, Galeno teſte q libro primo περὶ συνθέσεως φαρ-
μάκων κατὰ γένη ſic ſcribit. ἐκ πολλῶν φαρμάκων πά-
λαι συγγεγραμμένων, πρὶν εἰς τοσοῦτον δυνάμεως ηὐ-
ξῆσθαι τὰ ῥωμαίων, ἐσοχασάμην, ἣν ὀνομάζουσι ἐκεῖ-
νοι κοτύλην, ἴσην εἶναι τοῖς κατὰ τὴν νῦν ἐν ῥώμῃ λί-
τραν οὐγγίαις ἐννέα. Id eſt. Ex multis medicamentis
olim conſcriptis, priuſquam res Romanæ in tantam
potentiam uenirent, cõieci, quam illi nominant Co-
tylen, parem eſſe uncijs nouem libræ Romanis nũc
conſuetæ. Idem libro ſexto eiuſdem operis. εἰκὸς
οὖν ὅτι τὴν ἀνδρομάχου .θ. τῶν μετρικῶν οὐγγιῶν
αξι.

ἀξιοῦν ἐμβάλλεσθαι τὸ κίκινον ἔλαιον. ὡς γίγνεσθαι τῶν ἓξ κοτύλων οὐγγίας. νδ. μετρικὰς. ὅπερ ἐστὶ ταῖς τὸν λίτραις μετρικαῖς ῥωμαϊκαῖς δ΄. καὶ ς΄. Id eſt Cōſentaneum igitur eſt Andromachũ nouem unciarum menſuralium oleum ricininum cenſere eſſe iniiciendũ, ut ſex cotylæ fiant unciæ mēſurales quatuor & quinquaginta. quod idem eſt cum libris menſuralibus Romanis quatuor & dimidia. Hæc ille. Ex quibus intelligit' medicos maxime uſos Cotyle Attica atque ita etiam aliis mēſuris iuxta proportionem quam habent ad cotylen. Quin etiam Plinius idem ſentit ſcribens. Ferè enim Attica obſeruatione medici utuntur. Vnde ego motus has menſuras medicas appellaui. Sed hoc tamen in uniuerſum uerum non eſt. nam iidem Græcorum medici interdum Romanis utuntur menſuris non mutata capacitate. Hinc Plinius recte & prudenter dixit ferè. Id ipſum uero probandum cenſeo uerbis authorum. Sic uſurpat Amphoram Romanam Dioſcorides libro quinto de uino abſinthite. οἱ μὲν γὰρ τοῖς. μ̄. καὶ. η̄. ξέσταις τῶν ἰταλικῶν κεραμίων μίξαντες ἀψινθίου ποντικοῦ λίτραν μίαν Id eſt: Hi quidem octo & quadraginta ſextariis Romanarum amphorarũ miſcentes abſinthii libram unam. Andromachus uero ſic uſus eſt congio Romano, quod declarat Galenus libro ſexto περὶ ſυνθέσεως φαρμάκων κατὰ τόπους his uer/

bis. τὸ πλῆθος δὲ τοῦ χυλοῦ χόος εἶναι κελεύει, τουτέστι ξεστῶν. ς. τῶν ῥωμαϊκῶν ξεστῶν. Id eſt Multitudinem ſucci choeos eſſe pręcipit menſura, hoc eſt ſextariorum ſex Romanorum. Iubet enim Andromachus ex ſententia Galeni, ſuccum mali punici in medicamentum inijciendum menſura congij, qui Romanis eſt ſex ſextariorũ. Subnectit nanq; . ἐν ῥώμῃ γὰρ ἰατρεύσας τὰ πάντα τοῖς τῆς πόλεως ταύτης χρῆται μέτροις. quod eſt. Cum enim Romæ medicinam exercuerit omnino huius urbis utitur menſuris. Verum non modo ſic interdum in uſu habuerunt Choa pro Congio Romano, qui uincit Atticũ integra libra, & Ξέστην pro ſextario Romano, q Atticum ſuperat duabus uncijs menſuralibus, ſed & Heminæ uocabulo, licet raro, uſi ſunt, omnino Romanam mẽſuram indicare uolẽtes ut idem Andromachus iunior apud Galenũ περὶ συνθέσεως φαρμάκων κατὰ τόπους lib. 7. εἶτα ἐπίβαλε στροβύλων πεφωγμένων ἡμίναν. Hoc eſt. Deinde inijce nucũ pinearum exiccatarum heminã. Epicharmi quoq; uerba cõmemorantur hæc ab Athenæo libro undecimo. καὶ πιεῖν ὕδωρ διπλάσιον χλιαρὸν ἡμίνας δύο. Id eſt Et bibere aquam duplam calidã heminas duas. Et Sophronis κατάστρεψον τέκνον τὴν ἡμίναν. Hoc eſt. Subuerte puer heminã. Hinc conijcere licet iam olim Gręcos hac uoce Italica uſos, quam Diodorus

in libro

in libro de uocibus Italicis eſt interpretatus, ut idem Athenæus ſcribit. Iſta exempli loco ſatis nunc ſint. in quibus non obſcure cernimus, Gręcos etiam, potiſsimũ medicos Romanas mẽſuras uſurpare, easq́; aliquando Romanis uocabulis, aliquando ſuis, ſed ferè adijcientes differentiæ cauſa ῥωμαϊκὸν uel ἰταλικὸν, ſignificare. Quidam igitur per cotylen intelligunt nouem uncias mẽſurales, quæ eſt Attica. Alij decem, quæ eſt Romana hemina, Nonnulli libram menſuralem Romanã. Cum enim inuenirent apud latinos libram pro menſura, neq; uellent dictione Romana uti, neq; haberent ipſi menſuram, quæ illi prorſus reſponderet, cotylen ut quæ proxima in capacitate eſſet, tranſtulerũt. Licet Galenus ac alij quidam non ſpreuerint Romanam uocem, ſed ea ambiguitatis cauſa uitandæ uti maluerint. Fuerunt nanq; Romanis inſignes medici. Antonius Muſa. Aelius Gallus. Caſſius. Apuleius Celſus. Scribonius Largus. Valens, ac alij nonnulli, è quibus non pauca medicamenta in ſuam linguam Græci tranſpoſuerunt. Sed quod ita cotyle interdũ utantur Galenus oſtẽdit lib. ſexto περὶ συνθέσεως φαρμάκων κατὰ γένη de Andromacho filio loquens. πάντως γοῦν ἐχρῆν αὐτὸν τῆς ῥωμαϊκῆς λίτρας μνημονεῦσαι. νυνὶ δὲ κοτύλας γράφει, τὴν συνήθη περὶ τοῦ μέτρου τούτου καταλιπὼν ἡμῖν ἀμφιβολογίαν, εἴτ᾽ ἐννέα μετρικῶν

οὐγγιῶν, εἴτε δώδεκα βούλεται τὴν κοτύλην εἶναι.
Id eſt. Omnino certe oportebat ipſum Romanæ li-
bræ mentionem facere: nunc autẽ cotylas ſcribit cõ-
ſuetam de hac menſura ambiguitatem nobis relin-
quens, an nouem unciarum menſuralium an duode
cim cotylen eſſe uelit. Sed clarius id dicit libro quin
to eiuſdem operis. καὶ ἤδη καὶ πᾶν τοῦτο πρόσθεν εἶπον
ἐν τῷ πρώτῳ τῶνδε τῶν ὑπομνημάτων, ὡς ἐγχωρεῖ
καὶ τῶν ἰταλικῶν οὐγγιῶν. θ̄. τὴν κοτύλην εἶναι, καθά-
περ τινὲς ᾠήθησαν. ἐγχωρεῖ δὲ καὶ ιβ̄. ἐμβάλλειν, ὡς ἄλ
λοι κελεύουσιν. Quod eſt. Atqui totũ hoc iam ante
dixi in primo libro horum commentariorum, quod
licet Cotylen nouem unciarum Italicarũ eſſe, ut qui
dam putarunt: licet autẽ & duodecim inijcere, ut alij
iubent. Hæc ille. Qui igitur nouem immittunt Atti
cam accipiunt cotylen, qui duodecim, libram Roma
nam eo loci ſignificari arbitrãtur. Clariſſime demũ
Galenus ipſe ſic uſus declarando oſtendit ὑγιεινῶν
libro quarto. ἔστω δὲ τὸ μὲν ἔλαιον, ἕν τι τῶν χαλαστι-
κῶν. οἷον περ ἐν ἰταλίᾳ τὸ Σαβῖνον. ἐμβαλλέσθω δ' εἰς
τὰς εἴκοσι καὶ πέντε κοτύλας, μόδιος ἰταλικὸς τοῦ
σπέρματος τῆς ἐλάτης. οὐσῶν δὲ τῶν κοτυλῶν ἰτα-
λικῶν ἃς δὴ καὶ λίτρας ὀνομάζουσι. Id eſt. Eſto ue-
ro eius generis oleum cui relaxãdi uis inſit, cuiuſmo-
di in Italia Sabinum eſt. Conijcies autẽ in quinq;
& uiginti Cotylas ſeminis abietis modium Italicum
Sint

Sint uero cotylæ Italicæ, quas utiq; & libras nominant. Perſpicuum igitur eſt quod Græci medici nõ nunquam Cotyle ſint uſi pro libra menſurali. Galenus tamen ac alij quidã libræ uocabulo frequẽtius utuntur. Sed Guarinus Veronenſis & Gregorius Tiphernas excuſari non poſſunt, quorum alter in Strabone δεκακοτύλους tranſtulit decem librarum, alter ἀττικὴν κοτύλην acetabulum Atticũ, nec Laurẽtius Valla qui in Herodoto κοτύλην Sextarium interpretatur, ſiue Atticam ſiue Georgicã acceperis. Habuerunt enim hi Romanam uocem Heminam, per quam redderent proximius, ſi omnino reddendum putarunt. Poſtremo quidã medici uel abhorrentes à uoce ſextarij, quæ Romana eſt, uel quia nõ haberent menſuram per quam proprie redderent, cotyles uocabulo pro ea ſunt uſi · quemadmodum etiam Plutarchus, ut ſupra indicaui, locum Liuij uertens. Hoc ipſum uero Galenus quoq; mihi uidetur oſtendere libro ſexto περὶ συνθέσεως φαρμάκων κατὰ γένη. quem locum quia diuerſi uſus cotyles ibi meminit, omnino aſcribendum putaui. οἱ μὲν οὖν πλεῖστοι τῶν γραψάντων περὶ μέτρων καὶ σταθμῶν. β̄. φασὶν οὐγγιῶν τῶν ἐκ τῆς ῥωμαϊκῆς λίτρας, τὴν ὑπὸ τῶν ἰατρῶν ἐν τοῖς φαρμακίτισι βίβλοις γεγραμμένην κοτύλην. ἄλλοι δὲ τὴν τῶν. ιβ̄. φασὶν οὐγγιῶν ὑπ' αὐτῶν λέγεσθαι. καθάπερ ἐν ῥώμῃ τὴν λίτραν τοῦ ἐλαίου

συνήθως ὀνομάζουσιν. ἤδη δέ τινος ἤκουσα λέγοντος ἑκκαίδεκα οὐγγίας ῥωμαϊκὰς ἔχειν τὴν ἐν τοῖς φαρμακίτισι βίβλοις γεγραμμένην ὑπὸ τῶν ἰατρῶν κοτύλην. Id eſt. Maxima itaq; pars eorum qui de mẽſuris & ponderibus ſcripſerunt, nouem dicunt unciarum libræ Romanæ Cotylen definitam à medicis in libris de medicamẽtis conſcriptis. Alij autẽ duodecim unciarum dicũt ab ipſis dici, ſicut Romæ olei libram de more appellant. Audiui uero quendã qui cotylen dicebat habere uncias ſedecim definitam à medicis in libris de medicamentis ſcriptis. Hæc ille. Libro autem primo eiuſdem operis adijcit δίμοιρον ut exacte fiat ſextarius Romanus: ait uero. ῥαδίως δὲ ἀποπίπτουσα, κἂν ἑκκαίδεκα καὶ δίμοιρον οὐγγίας τὴν κοτύλην ἔχειν ὑποθώμεθα, καθάπερ ἔνιοι φασί. Hoc eſt. Facile autem decidit. licet ſedecim uncias & duas eius partes cotylen habere ſtatuamus, quẽadmodum nõnulli aiunt. Sed dicet quiſpiam, quomodo pro ſextario Romano acceperunt, cum tres unciȩ atq; tertia ipſius pars deſint integro ſextario, qui eſt unciarum uiginti? id libro ſequenti exponam. nunc ſatis ſit hanc diuerſitatem cotyles indicaſſe qua conſiderata medici qui Græcos legunt diligenter debẽt aduertere, quid cuiq; compoſitioni conueniat, aut quæ nam uires medicamẽtorum è mutata cotyle reſultent. Hæc de cotyle. Hic uero mihi cum Portio

prorſus

prorſus negotij nihil eſt, neq; cum Budæo, qui de Græcis nihil fixum ſtatuere ſe poſſe dicit·quãdoquidem Plinius id præſtare non potuit.quippe cum nec ipſis Græcis de ea re conueniat· quæ pro locorum, urbiumq́; uarietate ac temporũ fortaſſe identidem euariarunt.Sic Budęus.Cum Alciato autem parum qui Græcos ſuo ſextario decem & octo uncias attribuere ſcribit, unde fit cotyle nouem unciarum·ſi igitur uncias,ut paulo ante dixi,intellexiſſet mẽſurales, quemadmodũ nõ niſi ponderales nouit, uere dixiſſet,modo explicaſſet etiã qui Græci, ſed hoc fortaſſe leuius.illud fortuitum, quod non ſentiens bis Atticum ſextarium explicauit. primo cum ait Romanũ pendẽre uncias quindecim: pendet enim tot uncias Atticus oleo,ut dicam libro ſequẽti,refertus,minime uero Romanus. deinde cum decem & octo unciarum aſſerit Græcum. Eſt enim tot omnino menſuralium Atticus. Hæc nunc ſufficiant, nam ſupra eius argumenta,quibus probat ſextarium Græcũ expendi. Atq; tantum de Atticis ſiue medicis menſuris humidorũ·quas fateor, ut pondera diuidam libro ultimo huius operis,diuidi poſſe in Atticas puras,& medicas,quæ partim ſint Atticæ,partim Romanæ, ſed ad Atticam rationẽ translatæ. Breuitatis tamen gratia id ipſum hic facere neglexi. Ne uero iſta parte etiam quicpiã deſyderetur· Puræ Atticæ ſunt. Me-

tretes

tretes. Chus. Cotyle. Oxybaphon. Cyathus. Myſtrum. Cheme. Cochlearium. Medicæ autem & illę & prętерea Sextarius atq; quartarius, quorum hunc ipſi τέταρτον, illum Ξέστην appellant. Iam aridorum menſuras iuxta eandem rationem trademus. ὁ μέδιμνος ἔχει χοίνικας. μη. ἡ δὲ χοῖνιξ κοτύλας γ. ἢ ξέστην ας΄. ὁ δὲ ξέστης κοτύλας. β. ἡ δὲ κοτύλη ὀξύβαφα δ΄. τὸ δὲ ὀξύβαφον κύαθον. ας΄. ὁ δὲ κύαθος κοχλιάρια. ι. Quod eſt. Medimnus capit chœnicas octo & quadraginta. Chœnix cotylas tres uel ſeſquiſextarium. Sextarius cotylas duas. Cotyle oxybapha quatuor. Oxybaphon ſeſquicyathũ. Cyathus cochlearia decem. Quoniam uero cotyle capit nouem uncias mẽſurales ſequuntur hæc. Medimnus capit centum & octo. libras. Chœnix libras duas & quadrantem. Sextarius uncias octo & decẽ. Cotyle nouẽ. Oxybaphon duas & drachmas duas. Cyathus ſeſcunciam. Cochlearium drachmã unam, ſcriptulũ dimidium, grana duo & duas quintas grani. Hæ ſunt Atticæ menſuræ aridorum, medicis maxime in uſu, quod curſus enitar probare. Medimnum capere octo & quadraginta Chœnicas in Georgicis pluribus explicabo, nunc hoc Suidæ ſufficiat. Μέδιμνος μέτρον χοινίκων. μη. Id eſt. Medimnus mẽſura chœnicum octo & quadraginta. Hũc uero medicis in uſu fuiſſe probare nequeo: magnis enim menſuris perraro

utuntur

utuntur. E Chœnice tamen is ſequitur eidem Suidę ſic ſcribenti, Μέδιμνος μέτρον ἐστὶ ξηρῶν οἷον πυρῶν ἢ κριθῶν. μέδιμνον δυν μοδίων. ϛ̄. ὡς εἶναι μέτρον ξεστῶν. οβ΄. ἤτοι λιτρῶν. ρη̄. Id eſt. Medimnus menſura eſt aridorũ ut tritici uel ordei. Medimnus igitur modiorum eſt ſex, ut ſit menſura ſextariorum duorum & ſeptuaginta, ſiue librarum cẽtum & octo. Ita Suidas. Illud uero ſex modiorũ eſſe medimnum, de hoc non eſt intelligẽdum, ſed de Georgico. nam ille medicus aut modiorum Romanorũ tãtum eſt quatuor, ac ſupereſt ſeſquiſextarius exacta ratione. Aut modius ſolum modo eſt ſextariorum duodecim Atticorum · quorum prius modiorum numerũ minuit alterum capacitatem. neutrum uero cum ueritate cõſentit. Sed de his plura in Georgicis. Eiuſdem ſententiæ cum Suida eſt Alciatus qui ait. Cenſeo igitur Metretam. Cadum. Medimnum. Amphorã Atticã eiuſdem fuiſſe ponderis. Hæc ille. Cæterum in memoriã ſunt reuocãda, quæ ſupra de Metrete ſcripſi. nempe quod & ipſe ſextariorũ ſit duorũ & ſeptuaginta, & libras menſurales capiat centũ & octo · unde prorſus eadem capacitas eſſet · ſi itaq; uno eodemq; liquore implerentur menſuræ illæ, iſq; penderetur idem pondus proueniret. Sed quid de hac re ſentiamus, in Georgicis ſtatuimus uberius explanare. nũc ad Chœnica ueniamus · quã tres cotylas capere de

clarat Cleopatra hiſce uerbis. χοῖνιξ ἔχει μέτρῳ μὲν κοτύλας τρεῖς, σταθμῷ δὲ δραχμὰς. ρπ. Id eſt. Chœnix habet mẽſura cotylas tres, pondere uero drachmas centum & octoginta. Ex his licet primo cognoſcere Chœnicem trium cotylarũ medicis fuiſ-ſe. deinde etiam tot, quot dixi, unciarũ mẽſuralium, quod ipſum tamen melius intelligetur ex libro ſe-quẽti, in quo rerũ, quas metimur, pondera tradam. quot enim drachmas Cleopatra definit, tot pendet oleum. Igitur ſi Chœnix tres continet cotylas, con-tinebit omnino ſeſquiſextarium. Quin etiam Dio-ſcoridis & Plinij loci collati talem uſum Chœnicis fuiſſe demonſtrant. Dioſcoridis eſt de uino quod fit è palmis. Λαβὼν φοίνικας τὰς χυδαίους πεπεί-ρους βάλε εἰς πυθάκνην τετρημένην ἐν τῷ πυθμένι καὶ ἐσφηνωμένην καλάμῳ πεπιασμένῳ. τὸ δὲ τρῆμα λίνῳ βεβύσθω. ἐπίχεε δὲ τοῖς δέκα χοίνιξιν ὕδατος χόας. γ. Quod Plinius ſic reddidit libro quartode-cimo capite ſextodecimo. Proximumq́ ei è palmis quo Parthi & Indi utuntur & oriens totus. Matura rum, quas uocant & Chydæas modio in aquæ con-gijs tribus macerato expreſſoq́. In decem chœni-cum locum, modiũ ſubſtituit. Efficiunt enim decem Chœnices cotylas triginta, ſextarios uero quinde-cim. Romanus aũt modius, ut primo libro probaui, ſedecim eſt ſextariorũ. Plinius nõ æſtimans unum

ſextarium

ſextarium, modium trãſtulit, nolẽs Græca uoce uti.
Quamuis minus etiam eſt, ſi in Dioſcoride è Chœ-
nicũ reſolutione nõ ſtatim Romanos ſextarios col-
ligas, ſed primum Atticos, deinde ex his Romanos.
Sed Laurentius Valla alioqui ob latinam linguam
à barbarie uindicatam ſumma laude dignus, ualde
errauit Chœnica uertens in tertio Herodoti modiũ
Tum in ſexto libro parũ memor prioris opinionis
δύο χοίνικας duo ſemodia reddit: quem Cœlius in
opere antiquarum lectionũ nõ ſatis diligenter anti-
quas mẽſuras excutiens ſequitur. Porrò Chœnicis
uſus non adeo infrequens eſt medicis. Nam Chry-
ſermus apud Aſclepiadem, ut Galenus refert libro
octauo περὶ συνθέσεως φαρμάκων κατὰ τόπους ait.
ὀρόβων ἀληλεσμένων χοίνικα. Id eſt. Erui moli-
ti Chœnicem. Apud eundem libro decimo Eraſi-
ſtratus inquit. καππάρεως ῥίζης κεκομμένης καὶ σε-
σησμένης χοῖνιξ εἷς. Id eſt. Capparis radicis conciſę
& cribratę Chœnix unus. Hinc fit ἡμιχοίνικον. Dio-
ſcorides de uino è ueratro. ἀρκευθίδων ἡμιχοίνικον.
Hoc eſt. Granorum iuniperi dimidiam Chœnicẽ.
De hac ſatis. ſequitur Ξέστης ſiue ſextarius, quo pro
aridorum mẽſura ſępe numero uſus eſt Galenus &
alij quorum ipſe medicamenta recenſet. ut περὶ συν-
θέσεως φαρμάκων κατὰ τόπους libro primo. Μύρ-
των μελάνων ξέστην. α. σελίνου σπέρματος ξέστην. α.

μυρσίνης ἀκρεμόνων ξέσην.α. ἀδιάντου ξέσου τὸ ἥμισυ. λαδάνου τὸ ἴσον. οἴνου μέλανος ξέσας.ς̄. Quod eſt.Myrti nigri ſextarium unum,ſeminis apij ſextarium unum: ſummitatũ ramorum myrti ſextarium unum· adianti dimidiũ ſextariũ, ladani tantundem. uini nigri ſextarios ſex. Quod uero Cotyle ſit aridorum menſura non deſunt exempla, ſed Aſclepiadis nunc ſufficiat,qui ſic uſus eſt apud Galenũ eiuſdem operis libro nono. Γλοίου κοτύλας.ς̄.λεπίδος δραχμὰς.ις̄.κηκίδος κοτύλας.β′.Id eſt. Viſci cotylas ſex.ſquamę ęris drachmas ſedecim.gallę cotylas duas.Oxybapho ſic uſus eſt Dioſcorides περὶ θυμοξάλμης ſcribens. θύμου λείου ὀξύβαφον. ἁλῶν ἴσον· Id eſt. Thymi tuſi oxybaphon,ſalis tantundẽ. Galenus quoq; ait libro περὶ ζυνθέσεως φαρμάκων κατὰ τόπους quinto πεπέρεως λευκοῦ ὀξύβαφον.Id eſt. Piperis albi oxybaphũ.De cyatho ſatis ſit hoc Dioſcoridis,cæteris,quæ permulta ſunt, relictis.ὁ δὲ μελιτίτης πρὸς.ε̄. χόας αὐστηροῦ γλεύκους, μέλιτος χοῦν ἕνα; καὶ ἁλὸς κύαθον ἕνα. Hoc eſt. Melitites uero fit adiecto ad quinq; congios auſteri muſti mellis congio & ſalis cyatho. Quod uero cochleatium ſic ſit in uſu, audiamus hoc unũ Galeni teſtimoniũ, quod ſcriptum eſt in operis, iam ſæpius citati, libro ſecundo. Critonis eſt compoſitio Σταφίδος ἀγρίας καὶ ὀριγάνου ἀνὰ ὀξύβαφον.νίτρου δραχμὰς. β′. λεια

δίδου

δίδου κοχλιαρίου πλῆθος διαμασᾶσθαι, ἕως ἂν πληρωθῇ τὸ ςόμα. εἶτα χανὼν ἐάτω ῥεῖν. Id eſt. Herbæ pedicularis & origani ſingulorũ oxybaphum, nitri drachmas duas, tuſa da ad manducandũ cochlearij menſura, uſq; dum os ſaliua impleatur · tum hians ſinito effluere. Hæc de aridorum menſuris. Nunc cõſueto docendi more maiores menſuræ in minores ſunt reſoluendæ. Medimnus capit choenices XLVIII. Sextarios LXXII. cotylas CXLIIII. oxybapha DLXXVI. cyathos DCCCLXIIII. cochlearia $\overline{\text{VIII}}$DCXL. Chœnix capit ſeſquiſextariũ, cotylas III. Oxybapha XII. cyathos XVIII. cochlearia CLXXX. Sextarius capit cotylas duas. oxybapha VIII. cyathos XII. cochlearia CXX. Cotyle capit oxybapha IIII. cyathos VI. cochlearia LX. Oxybaphon capit ſeſquicyathum. cochlearia XV. Cyathus capit cochlearia decem. Iam tranſeũdum eſſet ad tertiam ſermonis inſtituti de menſuris aridorum partem, in qua difficiles locos cõſueui explicare, ſed quia pauca hic occurrunt de alijs dicenda, quæ de medimno dici poſſunt mox in Georgicis diligẽtius exponam · tum etiam ibidem excutiã quæ de Chœnice à ſcriptoribus ſunt tradita · nunc Alciati quædã expendẽda qui ſic ſcribit. Metron enim ut eius poetæ interpres atteſtatur præcipue Chœnica appellabãt, ex eo quod illa principiũ ſit omnis ferè mẽſuræ

qua propter & à quibuſdam libra dicta eſt, ſed improprie. Sic ille. Primum recte ex Ariſtophanis interpretis ſententia ſcripſit. A quibus uero Choenix libra ſit dicta neq; ille explicat, neq; equidem ſcio. Pergit. Videtur Rhemnius Palæmon non ipſam Choenicem, ſed eius dimidium libram appellaſſe; dum Atticã libram cõmemorat ponderis drachma rũ LXXV. Hæc quomodo Alciato uenerint in mẽtem conijcere nequeo. nec enim Fannius hoc ſenſit, neq; uideri poteſt id ſenſiſſe, Dimidiũ enim Choenicis illius ſunt drachmæ centum & octo, cum uetus mina Attica, quã explicat Fãnius, ſit tantũ drachma rum quinq; & ſeptuaginta. Subnectit deinde. Erat autem Choenix, ut Iulius Pollux, & Suidas, & inter pres Nicãdri ait, cotylarum trium, id eſt ut idem interpres inquit, ſeptem & uiginti unciarum Græcarũ, quantum uidelicet in dies ſingulos panis ſolebant ſeruis antiqui demetiri. Hæc ille. Quæ uera ſunt, & de Choenice Attica, quam medicã dicimus, ſcripta, modo intelligeret Alciatus uncias menſurales. Tandem ait. Vnde apparet Choenicis Atticæ differẽtia ab alia communi Græcorum Choenice, quæ ſextariorum quatuor erat. Hactenus Alciatus. Primum an Choenix talis fuerit nec ne, forte nõ ſine cauſa in dubium uocari poſſet. Deinde ſi fuiſſe concedamus Græci cuiuſdam & interpretis Nicandri uerbis atq;

Fannij

Fannij uerſu moti, nemo certe ex illis communem Græcorum dicit· quare quibus in uſu fuerit prorſus eſt incertum. Palladius quidem Syrorũ Chœnicis meminit,ſed eius capacitatem non explicauit. Quia uero uſus iſtius è bonis authoribus probari nõ po/ teſt dubitauerit quiſpiam an num ex Choe q octo cotylarum eſſe traditur à Suida & Ariſtophanis in terprete,nata ſit inſcitia librariorum alteram uocem pro altera ſcribentium, ut cõtra Choa ex illa ortam uideri poſſe ſupra dixi. Verum de rebus incertis ut ego nihil definire uolo,ita quiſq; iudicet, quod ipſi uidebitur. Præſertim cum in ea Chœnice nõ multũ ſitũ ſit,ut quę neq; medica, neq; Georgica mẽſura. Iam ſatis de aridorum menſuris. è quib ſi auferas ſextarium puræ remanebunt Atticæ. Porrò liquet ex dictis quod liquorum tantum menſuræ fuerint medicæ. Metretes. Congius. Quartarius. Aridorũ ſolum Medimnus & Chœnix. Vtrorũq; Sextari9. Cotyle. Oxybaphum. Cyathus. Minores uero, ut dixi, in ſequenti libro,tertio huius operis,diligẽtius declarabo. Sequuntur Georgicæ mẽſurę,quæ ſi rei ruſticę ſcriptores ulli eſſent reliqui,dubio procul doctius & certius tradi poſſent.cum uero ne unus quidem in noſtras manus peruenerit,Cleopatrę fœminæ doctiſſimę ſcriptis innitemur. Quoniam autem & hæ duplices ſunt,primo liquorũ exponam. ὁ μὲν

μετρητὴς ἔχει ἀμφορέας. β΄. ὁ δὲ ἀμφορεὺς χόας. δ΄.
ὁ δὲ χοῦς ξέστας. θ̄. ἤτοι κοτύλας. ιβ. ἡ δὲ κοτύλη ὀξύ-
βαφα. δ΄. τὸ δὲ ὀξύβαφον κύαθον. αϛ΄. ὁ δὲ κύαθος μύ-
στρα. δ΄. Quod eſt, Metretes capit amphoreas duos;
Amphoreus choas quatuor. Chus ſextarios nouẽ,
ſiue cotylas duodecim. Cotyle oxybapha quatuor.
Oxybaphon ſeſquicyathũ. Cyathus myſtra qua-
tuor. Cum aũt cotyle Georgica capiat tres quartas
ſextarij, erit omnino capax tredecim unciarum mẽ-
ſuralium & dimidiæ. atq; ita iuxta hãc proportionẽ
Metretes cõtinet centũ & octo libras. Amphoreus
quatuor & quinquaginta. Chus tredecim cum di-
midia. Cotyle libram & ſeſcunciam. Oxybaphon
tres uncias & drachmas tres. Cyathus uncias duas
& totidẽ drachmas. Myſtrum drachmas quatuor
cum dimidia. Hæc noſtra eſt de Georgicis mẽſuris
ſententia. redeo itaq; ad Metreten. quod uero is ca-
piat duos amphoreas declarat Cleopatra quę inter
cætera ſic ſe in Georgicis inueniſſe ſcribit καὶ τὸν ἀμ-
φορέα ξεστῶν. λϛ̄. κοτυλῶν. μη̄. τὸν δὲ μετρητὴν ξε-
στῶν. οβ΄. κοτυλῶν. ϟϛ̄. Id eſt. Et amphorea: intelli-
ge inueni in Georgicis: ſextariorum ſex & triginta:
cotylarũ octo & quadraginta. Metreten uero ſexta-
riorum duorũ & ſeptuaginta, cotylarũ ſex & nona-
ginta. E quibus quiſq; rationem inire uolens intel-
liget Metreten duos amphoreas capere. Idẽ planè

dicit

dicit interpres Nicādri his uerbis. ὁ ἀμφορεὺς ξέστας τριακονταέξ. ὁ μετρητὴς ξέστας ἑβδομηκονταδύο. Id eſt. Amphoreus capit ſextarios ſex & triginta. Metretes duos & ſeptuaginta. Numerus enim ille ſextariorum conſequitur ſi in eos cotylas redegeris. Secundum locū obtinet amphoreus capiens quatuor choas, quod ſic probari poteſt. Chus, ut iam oſtendam, capit cotylas duodecim. Amphoreus uero, ut ſcribit Cleopatra, octo & quadraginta. in quibus quia calculis ſubductis quater duodecim eſſe uides ſequitur amphorea choas quatuor cōtinere. Vtitur autem eo Ariſtophanes in Pluto

Οἱ δ' ἀμφορῆς οἴνου μέλανος ἀνθοσμίου. Id eſt.
Quin amphoræ nigri atq; odori Liberi

Et Herodotus libro primo alterius crateris, qui Delphos una cum aureo à Crœſo miſſus erat, capacitatem explicās ait. ὁ δὲ ἀργύρεος ἐπὶ τοῦ προνηίου τῆς γωνίας, χωρέων ἀμφορέας ἑξακοσίους. Id eſt. Argēteus aūt in angulo ueſtibuli templi capiens amphoreas ſexcentos. Apud eundem Lacedæmones dono mittūt Crœſo cratera æneum μεγάθεϊ τριηκοσίους ἀμφορέας χωρέοντα. Hoc eſt. Capacitate trecentos amphoreas continentem. Sed de hoc ſatis. Chus duodecim cotylas capit, ut eadem Cleopatra explanat. τὸν δὲ χοῦν ξεστῶν. ϛ. κοτυλῶν δὲ. ιβ'. Rurſus intellige in Georgicis inueni, Choa ſextariorū nouem

cotylarum duodecim. Ad huius differentiam puto Galenum declarationis gratia adieciſſe *γυτέσι τῶν ξεςῶν.ς̄*.quod eſt ſextariorum ſex. Addidit uero & *ῥωμαϊκῶν* ob eam cauſam, quam iam ante dixi. Sequitur Cotyle, nam ſextarij capacitatis ipſius declarandæ gratia mentio facta eſt · quæ comprehendit quatuor oxybapha ſiue tryblia. nam eædē hic ſunt menſuræ, cum in medicis fuerint diuerſæ. qua de re uideamus uerba Cleopatræ. *τὸ τρύβλιον καὶ ὀξύβαφον ὁμοίως ἔχουσι κοτύλης τὸ δ′*. Id eſt. Tryblion & oxybaphon ſimiliter capiunt cotyles quartā. Hinc Ariſtophanis interpres in Equitib9 ſcribit. *τρύβλια δὲ τὰ ὀξύβαφα*. Id eſt. Tryblia autem oxybapha. Et hæc recte. In auibus uero non manet in eadem ſententia ſuper hoc uerſu.

Ὀξύβαφον ἐντευθενὶ πρόσθου λαβὼν ἢ τρύβλιον.

Id eſt.

Oxybaphon hinc acceptum appone aut tryblium. Putat enim diuerſum his uerbis *ὅτι τὸ τρύβλιον μεῖζον τοῦ ὀξυβάφου*. Id eſt. Quod tryblium maius oxybapho. Eſt nāq; maius in medicis, nempe idē quod cotyle, ut tum declaraui. Hic uero in Georgicis eiuſdem capacitatis eſt, cuius oxybaphum. quod ſeſqui cyathum capere eadem Cleopatra oſtendit iam ſupra dictis adiungens, *κύαθος κοτύλης τὸ. ς′*. Id eſt. Cyathus capit cotyles ſextā. Si oxybaphon quarta

eſt coty-

eſt cotyles, cyathus autẽ ſexta, nemo non intelligit & hic oxybaphon capere ſeſquicyathũ perinde ac in medicis menſuris. Cæterum quod cyathus contineat quatuor myſtra ex Columella rerum ruſticarum ſcriptore probari poſſe arbitror: qui hunc locũ, quem & ſupra libro primo attuli, dubio procul è Græco ſuę artis authore aliquo trãſtulit. inquit uero Præterea fœnum Græcũ maceratur in uino uetere per triduũ · deinde eximitur & in furno ſiccatur, uel in ſole. idq; cum eſt aridum factũ molitur, & ex eo molito poſt ſalituram muſti cochlear cumulatũ, uel ſimile genus poculi, quod eſt quarta pars cyathi adijcitur in binas urnas. Hæc ille. Quibus uerbis uoluit explicare *μύστρον* quod uero id ſit quarta cyathi declarat Fannij hemiſtichium

At myſtrum cyathi quarta eſt.

Nunc dicendum quoties quæq; menſura ſe minorẽ capiat. Metretes itaq; cõtinet amphoreas II. choas VIII. Cotylas XCVI. oxybapha CCCLXXXIIII. cyathos DLXXVI. myſtra MMCCCIIII. Amphoreꝰ capit choas IIII. cotylas XLVIII. oxybapha CXCII. cyathos CCLXXXVIII. myſtra MCLII. Chus capit cotylas XII. oxybapha XLVIII. cyathos LXXII. myſtra CCLXXXVIII. Cotyle capit oxybapha IIII cyathos VI. myſtra XXIIII. Oxybaphon capit ſeſquicyathũ, myſtra VI. Cyathus capit myſtra qua-

tuor. Reſtat ut declarem quot unciarũ mẽſuralium
fuerit cotyle, quo cognito perfacile erit cuiuſq; men-
ſuræ capacitatem cõſtituere· ad ipſam enim omnes
reliquæ non ſecus ac in Romanis ad ſextarium refe-
runtur. Dixi uero trium eſſe quartarũ ſextarij. quod
ipſum aſſerit Cleopatra ſic ſcribens. ἐν δὲ τοῖς γεωρ-
γικοῖς εὗρον τὴν κοτύλην τριῶν εἶναι τετάρτων ξέ-
στου. Id eſt. In Georgicis autem inueni Cotylen triũ
eſſe quartarum ſextarij. Quod uerum eſſe è mẽſu-
rarum Georgicarum declaratione à nobis pręmiſſa
& eiuſdem Cleopatræ uerbis ſatis intelligi potuit.
Cum itaq; ſextarius capiat librã & ſemiſſem, quem
admodum in medicis menſuris probaui, tres quartę
eius ſunt libra & ſeſcuncia, quarum Cotyle Georgi-
ca eſt capax. Ad tertiam partem uenio, in qua con-
ſueui difficilia quæq; pro ingenij mei uiribus expla-
nare. Quamuis uero hoc in loco non multa Cleo-
patræ authoritati aduerſa ſint, aut eſſe poſſint, tamẽ
nonnulla declarationis gratia adijcere non arbitror
inutile fore bonarum literarum ſtudioſis. Has itaq;
menſuras Georgicas nominaui ſecutus eandẽ Cleo
patram, quæ in Georgicis eas ſe inueniſſe ſcribit. Vi
dentur uero & hæ fuiſſe Atticæ, cuius rei indiciũ uel
maximum puto, quod metreta, quæ omniũ cõſenſu
Attica eſt mẽſura, atq; ob id etiam à Fannio Attica
amphora appellat̃, ſuæ ſit hic capacitatis: id eſt om-
nino

nino eiuſdem cuius eſſe iam ante in medicis oſtēdi. Alterum argumentum eſt·quod Medimnum iſtud Georgicum mox declarandum ſex capiat modios Romanos. id uero de Attico medimno dictū item in ſequentibus probabo. Tertiū quod hæ menſuræ Georgicæ inueniantur ſeſquialteræ proportionem habere ad medicas. cum itaq; Solon, ut Plutarchus in eius uita refert, auxerit menſuras & nomiſmata, ꝑ hoc uero & pondera, uideri poteſt menſuras tertia parte capaciores conſtituiſſe· Vt quas medicas diximus, ueteres fuerint Atticæ, Georgicæ Solonis inſtituto ſucceſſerint· Vtq; ueteres menſuræ medicis iam inde ab antiquo māſerint in uſu, quod ipſis nō ſine difficultate mutentur in compoſitionibus menſuræ. & quod ad eorum artem mutatio mēſurarum reip. commodi cauſa facta nihil pertinebat, ut cōtra illa nihil accipiebat detrimenti, manentibus mēſuris medicinæ conſuetis. Georgicę autem reliquis in uſu eſſe ceperunt. Verba Plutarchi ſunt. καὶ ἅμα τούτῳ γενομένην τῶν τε μέτρων ἐπαύξησιν, καὶ τοῦ νομίσματος τιμήν. ἑκατὸν γὰρ ἐποίησε δραχμῶν μνᾶν, πρότερον ἑβδομήκοντα καὶ τριῶν οὖσαν. Id eſt. Et ſimul mēſuras auctas & monetam maioris precij factam Centum enim drachmarum minam conſtituit, quæ ante erat trium & ſeptuaginta. Idem intelligitur ex his uerbis Andocidis, quæ ſunt in oratione περὶ μυ

στηρίων inſcripta. ἔδοξε τῷ δήμῳ, Τισάμενος εἶπε. πολιτεύεσθαι ἀθηναίους κατὰ τὰ πάτρια. νόμοις δὲ χρῆσθαι τοῖς Σόλωνος, καὶ μέτροις, καὶ σταθμοῖς. χρῆσθαι δὲ καὶ τοῖς Δράκοντος θεσμοῖς, οἷσπερ ἐχρώμεθα ἐν τῷ ἔμπροσθεν χρόνῳ. Id eſt. Viſum eſt populo, dixit Tiſamenus, ut Athenienſes regerentur patrio more. Legibus autem uterētur Solonis & mēſuris ac ponderibus. Vterentur uero & Draconis inſtitutis, quibus anteactis temporibus uſi ſumus. Sed Solonem Plutarcho & Andocide confiſus aio mēſuras auxiſſe. In has uero Georgicas mutaſſe ueri ſimile mihi uidetur, quod argumētis dictis Atticę comprobentur. non tamen id ſine ſcriptoris alicuius teſtimonio aſſeuerādum puto. Quod uero proportionē ſeſquialteram habeant Georgicæ ad medicas exponam. Cotyle Georgica capit uncias tredecim cū dimidia. Attica nouem. Nemo autē niſi prorſus rudis arithmeticæ non uidet ſeſquialteram proportionem eſſe, tredecim & dimidij ad nouē. Sic Chus Georgicus capit duodecim cotylas Georgicas, quæ efficiūt nouem ſextarios. Chus uero medicus duodecim cotylas nouem unciarum, quæ ſex conſtituunt ſextarios. Nouem autem ad ſex proportionem habēt ſeſquialteram. Oxybaphum item Georgicū capit uncias tres & drachmas tres. Medicū uncias duas & drachmas duas. Iterū proportio eſt ſeſquialtera. Cyathus

quoq;

q̃q; Georgicus capit uncias duas & drachmas duas Medicus ſeſcunciã.Eadem eſt proportio.Poſtremo myſtrum Georgicũ comprehendit drachmas quatuor cum dimidia.Medicum drachmas tres.Manet & hic ꝓportio ſeſquialtera. Vt uero Georgicæ mẽſuræ ad medicas habent proportionẽ ſeſquialterã ita mina Attica Solonis ad ueterẽ ſeſquitertiã. Vnde non uidetur ſi ſic auxit menſuras eandem proportionẽ ſeruaſſe. Id autem mirum eſt,inter Romanam amphoram & Metreten Atticũ etiam proportionem eſſe ſeſquialteram . nam Metretes ſextarios duos & ſeptuaginta, Amphora octo & quadraginta continet. In hoc uero ſolum differũt quod ſextarius Romanus Attico ſit capacior. His itaq; conſideratis aliquis non immerito dubitare poſſet, an non ueteribus alius quàm Georgicus ille fuerit amphoreus,à quo Romani ſuam amphoram acceperint,& ad cuius proportionẽ Metretes auctus fuerit. Quo incremento facto manſerit amphoreus dimidium metretæ,ut apud Romanos urna amphorę. Sed in rebus dubijs ſine authoritate nihil eſt affirmandũ. Cæterum Metretes hic capit choas octo , quorum quilibet eſt duodecim cotylarum Georgicarũ , ſiue nouem ſextariorũ. octo itaq; Choes efficiunt duos & ſeptuaginta ſextarios . In medicis autem mẽſuris Metretes duodecim Choas continet, quorũ ſinguli

ſunt

ſunt ſex tantum ſextariorum. ex eo iterum inita ratione duo & ſeptuaginta ſextarij proueniunt. quocirca eiuſdem planè capacitatis eſſe medicus Metretes & Georgicus intelligũtur. Iam tempus eſt ut ad aridorum menſuras Georgicas tranſeamus. Ὁ μέδιμνος ἔχει ἡμιμεδίμνους μὲν. β΄. τριτέας δὲ. γ̄. ἑκτέας δὲ ἕξ. ἡμιέκτα δὲ. ιβ΄. ἡμιδωδέκατα δὲ. κδ΄. χοίνικας δὲ. μη̄. ἡ δὲ χοῖνιξ ἔχει κοτύλας. γ̄. ἡ δὲ κοτύλη ὀξύβαφα. δ΄. τὸ δὲ ὀξύβαφον κύαθον ας΄. ὁ δὲ κύαθος μῦστρα. δ΄. Id eſt. Medimnus capit ſemimedimnos duos. Tertiarios tres. Sextarios ſex. Semiſextarios duodecim. Semiduodecimas quatuor & uiginti. Chœnicas octo & quadraginta. Chœnix uero capit cotylas tres. Cotyle oxybapha quatuor. Oxybaphum ſeſquicyathũ. Cyathus myſtra quatuor. Sed quia Cotyle capit uncias menſurales tredecim cum dimidia. Medimnus centum ſexaginta duas libras. Semimedimnus unam & octoginta. Tertiarius medimni quatuor & quinquaginta. Sextarius medimni ſeptem & uiginti. Semiſextarius medimni tredecim cũ dimidia. Semiduodecima pars medimni ſex & uncias nouem. Chœnix libras tres uncias quatuor cum dimidia. Cotyle librã unam & ſeſcunciam. Oxybaphum tres uncias & drachmas tres. Cyathus duas uncias & drachmas duas. Myſtrum drachmas quatuor cũ dimidia. Sic ſentio de Georgicis.

Georgicis aridorum mẽſuris. Reuertar itaq; ad medimnum, quod aridorum menſura eſt maxima ut Metretes liquorum. Legitur autem medimnus & medimnum, atq; ſic in neutro Cicero potius utitur. Eius dimidiũ eſt ἡμιμέδιμνος Tertia pars τριτεὺς, quod eſt Tertiarius. Sexta ἑκτεὺς, quem Sextariũ medimni interpretamur, ut à Congij ſextario, quẽ ſine adiectiõe ſic appellamus, diſcerni poſſit. Græci tamen facile diſtinguũt, ut qui duo diuerſa uocabula habeant· alterum planè Græcum ἑκτεὺς. alterum è Romano corruptum Ξέσης. Cuius ſextarij medimni dimidium eſt, quod & uocis compoſitio indicat, ἡμίεκτον, ſiue ut Ariſtophanes ἡμιεκτέον. id eſt dimidius ſextarius medimni. Guarinus qui in uita Syllæ apud Plutarchum non adiecit medimni à latine tantum doctis intelligi non poteſt· eſt uero duodecima pars medimni. Hinc dimidiũ eius ἡμιδωδέκατον appellat̃ id eſt Semiduodecima, quod quarta & uigeſima pars ſit medimni. Semiduodecima deniq; capit duas Chœnicas, nam medimnũ octo & quadraginta. Sed hęc omnia ferè interpres Ariſtophanis his uerbis declarat in cõmentarijs in nebulas. ὁ γὰρ μέδιμνος χοίνικας ἔχει. μη. τούτων τὸ ἕκτον ὀκτὼ. τὸ ἥμισυ τοῦ ἕκτου τουτέστι τῶν ὀκτὼ, τὰ τέσσαρα. ὃ καλεῖται τετράμετρον. ὁ οὖν ἡμίεκτος τέσσαρας ἔχει χοίνικας. Id eſt. Medimnus chœnicas

capit octo & quadraginta. horum ſexta pars, octo. dimidia ſextæ, id eſt octo, quatuor quod tetrametrum appellatur. Igitur Semiſexta quatuor habet Choenicas. Et paulo poſt iterũ de medimno ſcribit. τούτου οὖν τὸ ἕκτον ἐστὶν ὀκτὼ χοίνικες. τὸ δὲ ἡμίεκτον τουτέστι τὸ δωδέκατον τῶν ὀκτὼ πρὸς τοῖς τεσσαράκοντα, χοίνικες τέσσαρες. Id eſt. Huius igitur ſexta pars ſunt octo Chœnices. Semiſexta uero id eſt duodecima octo & quadraginta Chœnicum, quatuor exiſtunt Chœnices. Hæc Ariſtophanis interpres, cum quo prorſus cõcordat Suidas ſicut in pleriſq; alijs. ita ut alter ab altero, aut certe uterq; ab uno aliquo authore trãſſcripſiſſe uideat. Sunt uero ei9 uerba. ἡμιέκτεον μέτρον. τοῦτο δὲ ἐστι. δ'. χοινίκων. ὁ γὰρ μέδιμνος. μη'. χοινίκων ἐστί. τούτων οὖν τὸ ἕκτον ἐστὶν. η'. χοίνικες. τὸ δὲ ἡμίεκτον, τουτέστι τὸ δωδέκατον τῶν μη' χοινίκων, τέσσαρα. τοῦ μεδίμνου ἔχοντος χοίνικας. μη'. τὸ ἡμιμέδιμνον τὰς κδ'. ἕξει. ἡμίεκτον δὲ τὸ χωροῦν. δ'. χοίνικας. τὸ γὰρ ἕκτον χοίνικες ὀκτώ. Id eſt. Semiſexta pars mẽſura. hęc uero eſt quatuor chœnicum. Medimnus enim octo & quadraginta Chœnicum eſt. Horum igitur ſexta pars ſunt octo Chœnices. Semiſexta uero, id eſt duodecima octo & quadraginta Chœnicũ, quatuor ſunt. medimno capiente octo & quadraginta chœnicas, dimidius medimnus ſcilicet quatuor & uiginti cepit. Semiſex-

ta autem

ta autem quatuor chœnicum capax eſt. Sextarius enim medimni chœnicas capit octo. Sic etiam interpres Nicandri. ὁ μέδιμνος ἔχει χοίνικας. μη. τὸ ἡμιμέδιμνον ἔχει χοίνικας κδ΄. Id eſt. Medimnus cõtinet Chœnicas octo & quadraginta. Dimidius medimnus quatuor & uiginti. Quamuis ibidẽ corrupte, ut pleraq; alia, legatur λίτρας, cum χοίνικας debeat legi. Pollux præterea libro quarto capite tertio & uigeſimo. ὁ δὲ μέδιμνος χοίνικες ὀκτὼ καὶ τεσσαράκοντα. ὁ δὲ ἡμιμέδιμνος, τέσσαρες καὶ εἴκοσι. ὁ δὲ τριτεὺς, ἑκκαίδεκα. ὁ δὲ ἑκτεὺς, ὀκτώ. τὸ δὲ ἡμίεκτον, τέσσαρες. Id eſt. Medimnus eſt octo & quadraginta chœnicũ. Dimidius medimnus quatuor & uiginti. Tertiari9 medimni ſedecim. Sextarius eiuſdẽ, octo Dimidius ſextarius medimni, quatuor. Demũ Harpocration, q. λεξικὸν decem rhetorũ ſcripſit, inquit. τοῦ μεδίμνου ἔχοντος χοίνικας τεσσαράκοντα ὀκτὼ τὸ χωροῦν εἴκοσι τέσσαρας χοίνικας ἡμιμέδιμνον ἐστιν. ἡμίεκτον δὲ, τὸ χωροῦν τέσσαρας χοίνικας, τοῦ ἕκτου, ὅπερ ἐστι χοίνικες ὀκτὼ, τὸ ἥμισυ. Hoc eſt. Cũ medimnus capiat octo & quadraginta chœnicas, dimidius medimnus quatuor & uiginti chœnicum capax eſt. Dimidius uero ſextarius medimni capit quatuor chœnicas, utpote qui dimidiũ ſit ſextę partis, qui ſunt chœnices octo. Fortaſſe nimius alicui uiſus ſum tot ſcriptores de una eadẽq; re teſtes citando. Is

do. Is uero ſciat ideo à me factũ, ut hi ſi non authoritate & præſtantia, uincerent ſaltem cõcordia & turba. Ex his itaq; omnibus clarum eſſe arbitror, quod probare uolui, nempe medimnũ primo in duos ſemimedimnos diuidi: quẽ uero Tertiariũ medimni nũcupamus, ipſius tertiam eſſe partem, ut Sextariũ, ſextam· Dimidium ſextarium, ſiue ſemiſextã, duodecimam· Dimidium duodecimæ, quartam & uigeſimam. Deinde quia medimnum capit chœnicas octo & quadraginta, dimidium medimnum capere quatuor & uiginti. Tertiarium medimni, ſedecim. Sextarium eiuſdem, octo. Semiſextam, quatuor. unde & Tetrametrum dicitur. quod Ariſtophanis ioci ſatis indicant in Nebuliſ.

Περίδου νῦν ἐμοί,
εἰ μὴ τετράμετρόν ἐστιν ἡμιεκτέον. Id eſt.
Quin iam licet certare poſito pignore
An Hemiectíon tetrametrum non ſiet.

Nam Chœnica metri nomine ſignificabãt. Ea uero tres capit cotylàs. q̊d ante q̊q; in medicis probaui, & non minus Iulius Pollux cõfirmat ſic ſcribẽs. *κοτύλη δ᾽ ἐστὶ τρίτον τῆς χοίνικος*. Hoc eſt. Cotyle tertia Chœnicis pars eſt. Ab hac fit *ἡμιχοίνικον* id eſt dimidia Chœnix, quo utitur Dioſcorides. *διχοίνικον*, quo Ariſtophanes. *τριχοίνικον* & *πενταχοίνικον*, ut habet Pollux. i: mẽſura duorũ triũ, quatuorue

chœnicũ

chœnicũ. ἄρτος etiam τριχοίνικος id eſt panis trium chœnicũ apud Xenophontẽ libro ſeptimo ἀναβάσεως κύρου. Eſt autem ſolũ menſura aridorũ, utitur uero ea crebro Ariſtophanes in Veſpis

ἔλαβες τῶν χοίνικα κριθῶν. Id eſt.
Capiebas chœnice ordei
medimna ſcilicet. & in Pace
Δοίην ἂν αὐτῶν ἰσχάδων τρεῖς χοίνικας. Id eſt
Pro ipſis dedero caricarum tres Chœnicas.

In Concionatricibus

ἡμῶν ἀποτίσειν κἀρεβίνθων χοίνικα. Id eſt.
Multam daturam nobis ciceris chœnicem.

Hæc de Chœnice ſufficiunt. Cotylen quatuor capere oxybapha, ipſum uero ſeſquicyathũ, Cyathũ quatuor myſtra, iam ante ſatis declaratum eſt in humidorum menſuris, nunc dicendum quoties maior unamquanque ſe minorem capiat. Medimnũ capit ſemimedimna II. Tertiarios III. ſextarios VI. dimidios ſextarios XII. Semiduodecimas XXIIII. chœnicas XLVIII. cotylas CXLIIII. oxybap. DLXXVI. cyathos DCCCLXIIII. myſtra ĪĪĪCCCCLVI. Dimidium medimnum capit tertiarium cum dimidio, ſextarios III. dimidios ſextarios VI. ſemiduodecimas XII. chœnicas XXIIII. cotylas LXXII. oxybapha CCLXXXVIIĪI. cyathos CCCCXXXII. myſtra MDCCXXVIII. Tertiarius medimni capit ſextarios

S ȝ II. dimi-

II. dimidios ſextarios IIII. ſemiduodecimas VIII.
chœnicas XVI. cotylas XLVIII. oxybapha CXCII.
cyathos CCLXXXVIII. myſtra MCLII. Sextarius
medimni capit dimidios ſextarios II. ſemiduodeci/
mas IIII. chœnicas VIII. cotylas XXIIII. oxybapha
XCVI. cyathos CXLIIII. myſtra DLXXVI. Dimi
dius ſextarius medimni capit ſemiduodecimas II.
chœnicas IIII. cotylas XII. oxybapha XLVIII. cya/
thos LXXII. myſtra CCLXXXVIII. Semiduode/
cima medimni pars capit chœnicas II. cotylas VI.
oxybapha XXIIII. cyathos. XXXVI. myſtra
CXLIIII. Chœnix capit cotylas III. oxybapha XII.
cyathos XVIII. myſtra LXXII. Cotyle capit oxy/
bapha IIII. cyathos VI. myſtra XXIIII. Oxyba/
phon capit ſeſquicyathum. myſtra VI. Cyathus ca
pit myſtra quatuor. Reſtat iam tertia cõſuetę tracta
tionis pars, ut igitur & hãc abſoluamus reuertamur
ad medimnum. Hoc proportionem ſeſquialteram
habet ad medimnum iam ante in medicis menſuris
declaratum, quam proportionẽ & reliquæ mẽſuræ
aridorum inter ſe collatæ ſeruant. Verum eò pluri/
bus teſtibus comprobaui medimnum octo & qua/
draginta chœnicas capere deinde Chœnica tres cõ
tinere cotylas, quò magis appareat explicationem
Medimni Cleopatrę nõnihil deprauatã. ubi legitur
τὸν δὲ μέδιμνον ξεστῶν ρβ΄. κοτυλῶν ρλϛ̄. Rurſum
intellige

intellige in Georgicis inueni. Medimnum uero ſex/
tariorum centum duorum, cotylarũ centum triginta
ſex. Primum enim ſi hoc conceſſo chœnicē capere
tres cotylas, ſubducemus rationem, erit medimnum
non niſi chœnicum quinq; & quadraginta & unius
tertiæ. quod omnium conſenſu, qui medimnum in
chœnicas diſtribuerunt, falſum comprobatur. Dein
de ſi alterũ dederimus illud, medimnũ capere chœ/
nicas octo & quadraginta, & tum ineamus rationē,
non erit chœnix trium, ſed duarum cotylarum, &
quinq; ſextarum cotyles. quod nihilo minus alienũ
à ueritate. Arbitror ergo locum corruptum iſto mo
do. Librarius legēs ξεστῶν ρη̄. ſimilitudine ſoni quæ
eſt inter. β'. &. η̄. deceptus. β'. pro. η̄. ſcripſit, uel ſimi
litudine figuræ· ſolent enim non admodum diſſimi
liter pingere utramq; literam, maxime celeriter ſcri/
bentes, ut in μάργαρος. tum alius obſeruās in Geor/
gicis tres ſextarios efficere quatuor cotylas, & ſecũ/
dam explicationis partem corrigere uolens, pro κο/
τυλῶν ρμδ'. ſcripſit, quo res cōcordaret, ρλϛ̄. quā/
uis & hic error ob ſimiles quoſdam ductus literarũ
cōtingere potuit. Eiuſmodi uero permultos errores
ob ſimilitudinem ſoni uel figuræ literarum, ſæpenu
mero accidiſſe in caſtigationibus, quas in Galenum
& Hippocratem ſcribam, teſtimonio ueterum codi/
cum demonſtrabo. Sic igitur legēdum cenſeo. τῶν

δὲ μέ

δὲ μέδιμνον ξεςῶν. ρη. κοτυλῶν ρμδ'. Id eſt. Me-
dimnum uero ſextariorũ centum & octo. cotylarũ
centum quadraginta quatuor. Sed alia difficultas
ſe nobis offert in Herodoto, quam Budæus uir dili-
gens ante me obſeruauit, ne quemquam ſciens ſua
debita laude priuem. Ait enim in Polymnia nume-
rum exercitus Xerxis colligens. οὕτω πεντακοσίας
τε μυριάδας καὶ εἴκοσι καὶ ὀκτὼ, καὶ χιλιάδας τρεῖς,
καὶ ἑκατοντάδας δύο, καὶ δεκάδας δύο ἀνδρῶν ἤγα-
γε Ξέρξης ὁ Δαρείου μέχρι Σηπιάδος καὶ Θερμοπυ-
λέων. Id eſt. Ita quingentas & uiginti octo Myria-
das & tria millia ducentos & uiginti uiros duxit
Xerxes filius Darij ad Sepiadẽ uſq; & Thermopy-
las. Conſtat autem ex præcedentibus hunc nume-
rum deprauatũ non eſſe. Nõ multo poſt ſic inquit:
εὑρίσκω γὰρ συμβαλλόμενος, εἰ χοίνικα πυρῶν ἕκα-
στος τῆς ἡμέρας ἐλάμβανε, καὶ μηδὲν πλέον, ἕνδεκα
μυριάδας μεδίμνων τελεομένας ἐπ' ἡμέρῃ ἑκάστῃ,
καὶ πρὸς, τριηκοσίους τε ἄλλους μεδίμνους καὶ τεσσα-
ράκοντα. Hoc eſt. Inuenio enim ſubducta ratione,
ſi ſinguli quotidie ſingulas chœnicas tritici accepe-
rint, ac nihilo plus, undecim Myriadas medimnûm
ſingulis diebus abſumptas· præterea treceta & qua-
draginta. Si itaq; ſuperiorem numerum colligendo
pro medimno chœnicas octo & quadraginta acce-
peris, proueniẽt quidẽ medimnûm undecim myria
des, ſed

des, ſed prætcrea non niſi ſeptem & ſexaginta me-
dimna & quatuor chœnices. Si uero ineas rationẽ
Medimnũ non exacte capere octo & quadraginta
chœnicas, re accurate examinata inuenies hinc Me-
dimnum capere ſeptẽ & quadraginta chœnicas &
ſeptẽ octauas unius chœnicis atq; uigeſimã octauę
ac paulo plus·quod uix ut quilibet intelligat defini-
ri poteſt, & minutius eſt quàm ut definiri debeat.
nõdum igitur deeſt integra una octaua quo minus
medimnum capiat octo & quadraginta chœnicas.
Quod uero numerus exacte non reſpondeat, aut
librariorum uitio factũ, quod tamen hic quia nume
rus nõ notis literarũ, ſed integra appellatione ſcript9
eſt, non contigiſſe uidetur·aut Herodoti ipſius qua-
dam incuria chœnicum calculis nõ recte ſubductis.
quod ueriſimilius eſt. Qua de re nec locus hic ſentẽ-
tiam aliorum, qui definierunt quot chœnicas capiat
medimnum, infirmare quicquam poteſt. Nunc erit
explicandum quot modios Romanos medimnum
comprehendat· tum etiam quod Atticum & Siculũ
eiuſdem fuerint capacitatis. Eſt autẽ Modius omni
no uox latina, qua ſi quando alij utuntur, & nomen
& menſuram à Romanis mutuo ſumunt. ut contra
Medimnũ Græca· quã nemo uſurpat niſi de rebus
Græcis loquens. Medimnum itaq; capere modios
ſex à multis traditur. Atque ut à Suida incipiam, is

ſcribit. Μέδιμνον δυν μοδίων .ϛʹ. Id eſt. Medimnũ igitur modiorum ſex: Hæc namq; proprie ad hoc pertinent medimnũ. Eiuſdem uero ſententiæ, cuius Suidas, eſt ille q ſic ait in libello de mẽſuris & ponderibus. ὁ ἀττικὸς μέδιμνος ἔχει ἡμίεκτα .ιβʹ. τὸ δὲ ἡμίεκτον ἔχει χοίνικας .δʹ. ὥστε τὸν μέδιμνον ἔχειν χοίνικας .μη̄. ξέστας .ϟϛ̄. Id eſt. Atticũ medimnũ habet ſemiſextas duodecim. Semiſexta uero capit chœnicas quatuor · unde fit ut Medimnũ capiat chœnicas octo & quadraginta, ſextarios ſex & nonaginta. Paulo ante ait idem. ὁ δὲ μόδιος ὁ ἰταλικὸς ἔχει χοίνικας .η̄. ὁ δὲ χοῖνιξ ξέστας β̄. Id eſt. Modius uero Italicus capit chœnicas octo. Chœnix autem ſextarios duos. Hæc ille. Quis uero non intelligit ſi Medimnum Atticum capit octo & quadraginta chœnicas, Romanus uero modius octo, medimnum capere ſex modios? Idem dicit Fãnius his uerſibus de amphora loquens.

Huius dimidium fert urna, ut & ipſa medimni
Amphora, terq; capit modium. ſextarius iſtum
Sexdecies haurit, quot ſoluitur in digitos pes.

Hæc igitur de Attico medimno ſcripta ſunt, ut & Cornelij Nepotis, qui ſic ſcribit in uita Pomponij Attici. Auxit hoc officium alia quoq; liberalitate. nam uniuerſos frumento donauit, ita ut ſingulis ſex modij tritici darẽtur, q modus mẽſuræ Medimnus

Athenis

Athenis appellatur. Sex legēdum arbitror & ſentit mecum Alciatus. Scriptū enim primo ſic puto VI. adiecto ſcilicet diſtinctionis puncto pleniore. librarium uero puncto annumerato legiſſe ſeptem. atq; ſic hanc mēdam, ut facile fieri potuit, accidiſſe. Eiuſdem planè capacitatis fuit Siculū medimnū. quod qui Siciliam habitabant nō minima ex parte Greci erant. Sed Siculum quoq; comprehendere ſex modios ex Auſonio intelligimus qui in Grippo de ternario numero ait.

Hinc Bromij quadrantal, & hinc Sicana medimna.
Hoc tribus, hoc geminis tribus explicat uſus agēdi.

Quod è Ciceronis uerbis quoq; obſeruatur qui ſic ſcribit libro quinto in Verrem: Agri Leontini decumæ anno tertio uenerunt tritici medimna XXXVI. hoc eſt tritici modij CCXVI. Incas rationem & inuenies medimnum ſex modios capere. Idem paulo poſt ait. Profeſſio eſt agri Leontini ad iugera XXX. hęc ſunt ad tritici medimna XC. id eſt tritici modios DXL. millia. Si enim nonaginta millia medimnûm reſolueris in modios, quemq; uero in ſex, reſultant modij DXL. Ex his igitur ſatis perſpicuum eſt Medimnū ſex capere modios Romanos. eiuſdē etiam capacitatis eſſe Atticum & Siculum. Iam declarandum eſt qua ratione Medimnū capiat ſex modios. Modium continere ſedecim ſextarios in Romanis

 menſuris

menſuris libro primo declaraui. in his uero Georgi-
cis Medimnſi octo & quadraginta eſſe chœnicum,
quæ cotylas efficiũt centum quadraginta quatuor.
quia uero quatuor eiuſmodi cotylę efficiũt tres ſex-
tarios, erunt ſextarij unius medimni cẽtum & octo.
hos ſi diuiſeris in ſex partes, quæq; ſexta erit octo
decim ſextariorum. Atticus autem ſextarius, ut pro
baui, minor eſt Romano duabus uncijs menſurali-
bus. Si igitur duos ſextarios Atticos reſolueris, pro-
uenient unciæ ſex & triginta, quarũ duæ & triginta
pro complendis ſextarijs Romanis adijciendę ſunt.
ſuperſunt uero quatuor. Medimnum igitur capiet
modios ſex, ſed quia ſupſunt ſexies quatuor unciæ,
continebit plus quàm ſex modios ſextarium unum
& uncias quatuor· quam rem, tanquàm paruam in
tanta menſura, nõ uidentur curaſſe qui primo Me-
dimnum ſex eſſe modiorum literis commẽdarunt.
Quod ſi quis ob id quod ſupererat ſextarius unus
& unciæ quatuor, contendere uelit locum Cornelij
Nepotis non eſſe deprauatum, ſed ab ipſo ſcriptum
medimnum ſeptem modiorũ, uereor ne nimis leue
ſit. Ad Alciatum uenio, qui cum Medimnũ Atticũ
capere octo & quadraginta cotylas probauerit ac
Cotylen cõſtituerit nouem unciarum, nũquam po-
teſt explicare quo modo capiat modios ſex, ut in
Cornelio Nepote recte credit debere legi. Non ca-
piet

piet enim niſi quatuor cum dimidio ſi duas cotylas eaſdem cum Romano ſextario eſſe acceperis· quod tamen ipſum non uelle ex ſcriptis eius intelligitur. Igitur ſi rem accurate examinaueris nõ capiet ultra quatuor modios Romanos & ſeſquiſextarium. In idem impegit is cuius uerba recitantur à Suida. Se/quitur enim ex ipſis modium eſſe ſextariorum duodecim, quod nullus unquam ſcripſit. Quare niſi ui/derem Choenica & ſextariũ & cotylam ut mẽſuras aridorum medicis iuxta eam proportionem in uſu fuiſſe, facile mihi quiſpiã perſuaderet è falſa cotyles acceptione, nempe medicæ pro Georgica, eiuſmodi Medimnum eſſe conſtitutum. Verum de his quiſq; quod uelit, ſtatuat. Certe medimnũ capere modios ſex non de eo quod è medica cotyle, ſed quod è Georgica conſtituitur, intelligẽdum eſſe, nemo non ex ĳs, quæ iam dixi, intelligit. Hæc igitur aduertẽs Bu/dęus ut eſt uir prudens & diligens Choenica duorũ ſextariorum ſtatuit. Sed cotylam Georgicam ignorans, putat non recte ſcriptum à Polluce Choenica eſſe trium cotylarũ. Idem Budæus & in Attica coty/le fallitur, eam eiuſdem eſſe capacitatis, cuius eſt Hemina Romana arbitratus. Neuter itaq; ſatis inueñit, ſit uenia uerbo, qui ex iſtis ſe extricaret. Porrò mo/dium Romanam uocem eſſe dixi· hanc igitur aut reſpuẽs Lucianus medimno utitur, ubi Romani ſcrip/

tores habent modium· aut eandem menſuram cenſens, ut Alciatus ſenſiſſe putat· cum certe liceret ipſi loco eius ἑκτέα dicere, qui parum admodũ à modio differt. In quo ſimiliter Suidam, aut illum unde ſua ſumpſit, peccaſſe uidemus cum ſcribit de Annibale. ὅτι τὸ μέγεθος τῆς τοῦ ἀννίβου νίκης τε πρὸς ῥωμαίους καὶ τῆς τῶν ἐναντίων συμφορᾶς ἐπ' ὄψιν ἀγαγεῖν τοῖς Καρχηδονίοις μηχανώμενος, τρεῖς μεδίμνους ἀττικοὺς πλήρεις χρυσῶν δακτυλίων εἰς τὴν Λιβύην ἀπέπεμψεν. οὓς ἄρα τοὺς ἱππικοὺς καὶ βουλευτικοὺς ἄνδρας σκυλεύσας ἀνήρητο. Id eſt. Quoniã ſtuduit Hannibal uictoriæ ſuæ ſimul & hoſtiũ calamitatis magnitudinem Carthaginenſibus ob oculos ponere, tria medimna Attica plena aureis annulis miſit in Africam, quos ſcilicet dum ſpolia colligeret, equeſtris & ſenatorij ordinis uiris detraxerat. In eodem errore uerſatur Angelus Politianus ſcribẽs. Duplex amphora modiꝰ eſt, aut ſi mauis Græce medimnus· tum Guarinus Veronẽſis Strabonis interpres· inquit enim Strabo libro quinto. ἐπὶ δὲ ῥώμης κασίλινον ἵδρυται ἐπὶ τῷ ὀυλτούρνῳ ποταμῷ. ἐν ᾗ πολιορκούμενοι Πραινεστίνων ἄνδρες. μ̄. καὶ φ̄. πρὸς ἀκμάζοντα ἀννίβαν ἐπὶ τοσοῦτον ἀντέσχον, ὥσθ' ὑπὸ λιμοῦ διακοσίων δραχμῶν πραθέντος μεδίμνου, ὁ μὲν πωλήσας ἀπέθανεν, ἐσώθη δὲ ὁ πριάμενος. Hoc ſic reddit. Romam uerſus autem Caſilinum

num eſt ad flumen Vulturnum, in quo Præneſtini milites XL. & D. aduerſus Hannibalem uarijs inſtructum copijs, tamdiu obſidionem pertulere, ut inualeſcēte fame, modius drachmis ducentis uenundaretur, & uēditor quidē mortē oppetierit, emptor autem incolumis euaſerit. Vides ut μέδιμνον uerterit modiū. Sic enim legit. Ego uero legendū cenſeo μῦν id eſt murem quod quiſpiā hiſtoriæ Romanæ ignarus, putans eſſe notam, μέδιμνον ſcripſit, nō cōſiderans etiam tum debuiſſe adeſſe uel πυρῶν uel κριθῶν uel tale quidpiam ne quis cenſeat id ipſius Strabonis ignorantia factum. Quod uero debeat eſſe μῦν ſatis oſtendunt uerba Plinij libro octauo capit LVII. Veniſſe murem CC. nummis Caſilinum obſidente Hannibale · cumq́ qui uendiderat fame interijſſe, emptorem uixiſſe annales tradunt. & Valerij Maximi qui libro ſeptimo capite ſexto ſcribit. In illa obſidione & fide cum trecenti Præneſtini manerent, euenit ut ex his quidam murem captum ducentis potius denarijs uendere quàm ipſe leniendæ famis gratia cōſumere mallet. Sed credo prouidētia deorum effectum, ut & uenditori & emptori quem uterq; merebatur, exitum attribuerit. Auaro enim fame conſumpto manubijs ſordiū ſuarum frui non licuit. Aequi animi uir, ad ſalutarem impenſam faciendam, care quidem, uerum neceſſarie comparato

cibo

cibo uixit. Idem etiam indicat Liuius libro XXIII. ab urbe cõdita: Poſtremo ad id uentum inopię eſt, ut lora detractasq́; ſcutis pelles, ubi feruida molliſſent aqua, mandere conarentur. nec muribus alioue animali abſtinerēt. Budęus quidem aduertit locum Strabonis ab alijs diſſidere, ſed quo modo id contigerit non declarat. Redeo ad menſuras ne quis clamet οὐδὲν πρὸς μέτρον. Chœnica tres cotylas capere demonſtraui Georgicas, quæ efficiũt uncias menſurales quadraginta & dimidiam. duos ergo ſextarios Romanos, ſed remanet ſemuncia, quam nõ curantes quidam duorum ſextariorum eſſe dicunt, ut Græcus ille ignotus, cuius uerba paulo ante retuli. In quam ſententiam uenit etiam Budæus recte conſiderans Medimnum non poſſe ſex modios capere ſi Chœnica minorē duobus ſextarijs Romanis accipiamus. Sed idem ignorans, ut dixi, cotylen Georgicam, non quiuit intelligere quo modo Chœnix eſſe poſſit trium cotylarum, quod Pollux tradidit. Sententia itaq; Pollucis ueluti reiecta, ſtatuit eam duorum ſextariorũ capacē. Verum Chœnix cibus erat diurnus. unde Suidas ſcripſit. ἡ γὰρ χοῖνιξ ἡμερήσιος τροφή. Hoc eſt. Chœnix enim cibus diurnus. Idem ſibi uult Heſychius cũ ait. χοίνικες αἱ ἀνὰ μέρος τροφαί. Quin etiam Alexarchus, ut refert Athenæus libro tertio ex hiſtorijs Heraclidis, in ciuitate

Vranopo-

Vranopoli à ſe condita nouam ſermonis proprieta
tem inducēs inter cætera Chœnicē ἡμεροτροφίδα,
quod eſſet mēſura cibi diurni uocabat. Idem etiam
ex Herodoto intelligi poteſt, qui tritici chœnica ab
ſumendam quotidie ſingulis uiris, qui erant in exer
citu Xerxis, partitur. Et è Pythagoræ ſymbolo,
χοίνικι μὴ ἐπικάθησαι. Id eſt. Chœnici ne inſideas.
Quo monemur ne uictu unius diei quęſito, non cu
remus craſtinum. Quod ſymbolū Eraſmus doctiſ-
ſime enarrauit in adagijs, quā obrem mihi ſilendū
puto. Nec ipſum neglectū eſt à Budæo. Hinc Ho-
mericus Telemach9 ait in decimonono Odyſſeas.
Οὐ γὰρ ἄεργον ἀνέξομαι ὅσκεν ἐμῆς γε
χοίνικος ἅπτηται, καὶ τηλόθεν εἰληλουθώς. Id eſt.
Haud operis uacuū noſtram contingere quēquam
Chœnica perpetiar, longis licet hoſpes ab oris
Venerit.

Vtitur uero Homerus menſura pro demenſo di-
urno quod Chœnice olim diſtribuebāt. Ex his ita
que intelligitur Chœnicem eſſe Græcis menſuram
cibi diurni, ut Romanis ſextarium caſtrenſem, qui
duos urbicos capiebat, quemadmodū libro primo
declaraui. Vt appareat ex Herodoto & Hierony-
mo eandem uictus rationem Græcis & Romanis
militiæ fuiſſe. Sed & domi fuit, quod ex demenſo
percipitur, de quo ſic interpres quidā Terentij ſcri-

bit ſuper hoc quod eſt in Phormione:

Quod ille unciatim uix de demenſo ſuo
Suum defraudans genium comparſit miſer
Id illa uniuerſum abripiet.

Ait itaq; interpres:Serui quaternos modios accipie bant frumēti in mēſem,& id demenſum dicebatur. & utrum à menſe an à metiēdo incertum. Hæc ille. Ad hanc cōſuetudinē alluſit Iuuenalis ſatyra XIII.

Seruorum uentres modio caſtigat iniquo.

Faciūt autem quatuor modij ſextarios quatuor & ſexaginta.ſi igitur menſem ſtatuas eſſe triginta dierum,cibus diurnus duo erunt ſextarij,ſed ſupererūt quatuor·quos partim in reliquos ſex dies,quos habent duodecim anni menſes, prætérquā quod quilibet ex ipſis habeat triginta dies, referes·partim in ſemunciam,quam quæq; Chœnix plus habet duobus ſextarijs Romanis conſumes·ſi quid uero prætérea ſuperſit corollarij uice datum cenſeri poteſt. Reſpōdet autem demēſo Græce σιτομέτριον. quod in triginta dies datū fuiſſe ex hoc Polybij loco, qui eſt in quarto,opinor intelligi poſſe. ὁ δὲ Φίλιππος διαδοὺς ὅτι μέλλει σιτομετρεῖν, ἐκήρυξεν ὅσοι μὴ πλεῖον ἔχουσι τριάκοντα ἡμερῶν σῖτον ἀπογράφεσθαι πρὸς αὐτὸν. Id eſt. Philippus autem diſtribuens, quod uolebat demetiri, proclamare iuſſit qui amplius non haberēt triginta dierū cibum ſibi debere

deſignari

deſignari. Cæterum quod Terētij interpres ſcribit demenſum utrum à menſe an à metiēdo incertum miror cum Plautus in Menęchmis hoc ioco ſatis in dicet à demetiendo eſſe dictum.

Nunc argumentum uobis demenſum dabo,
Non modio, neq; trimodio, uerum ipſo horreo.

Sed de Chœnice atq; adeo Georgicis menſuris ſatis multa. Iam ad Hippoiatricas ueniam. quas Latini menſuras mulomedicinæ ſiue artis ueterinariæ dicerent. Vt enim illi eos ab equis, ita hi à mulis curandis nominarunt. Sed ijdem medici pecorum κτηνιατροὶ, inquit Varro, appellantur. Sic uero habent: ἡ κοτύλη ἔχει ὀξύβαφα. ū. τὸ δὲ ὀξύβαφον κυάθους. ȳ. ὁ δὲ κύαθος μῦστρα. δ'. τὸ δὲ μῦστρον κοχλιάρια. β'. Quod est: Cotyle capit oxybapha duo. Oxybaphum cyathos tres. Cyathus myſtra quatuor. Myſtrum cochlearia duo. Sed quia Cotyle capit libram menſuralem, oxybaphū capit ſelibrā. Cyathus uncias duas. Myſtrū ſemunciā. Cochlearium drachmas duas. Maiores autē menſuras non addidi, quod nec Græcus, unde hęc ſumpſi, addiderit. tum etiam quod quiſq; facile poſſit Cotyle conſtituta ad ipſam tanquam ad regulam quandā cas dirigere. Sed ſubnectam uerba Græci illius. ἡ κοτύλη ἔχει οὐγγίας. ιβ'. ὀξύβαφα. β'. τὸ δὲ ὀξύβαφον κυάθους. ȳ. κύαθος ἔχει μῦστρα. δ'. κοχλιάριον δέ ὀστι

uncias duas. Si liquoris alicuius, neceſſe eſt, ut de menſuralibus intelligamus, aut ſi nolumus, diuerſæ capacitatis cõſtituamus cyathos· quod ualde abſurdum eſt. tot enim tum erunt diuerſi cyathi quot liquores diuerſi. atq; cyathus mellis quãto capacior tum erit cyatho olei? Abſurdum dixi. nam certę & definitæ capacitatis ſextarius Romanis fuit unicus, qui ſecundũ quod modo hac modo illa re fuit impletus, ita rerum pondus diuerſum, manẽte eadem mole, emerſit. atq; ſic etiam iuxta rerum quas metimur diuerſitatem, diuerſitas ſextarij tradita eſt ab authoribus· Ita Fannius uini ſextariũ id eſt tantum uini, quãtum ſextarius capit pendere uncias uiginti ſcripſit, olei ſelibrã, mellis libras duas cum dimidia Sed de his ſatis. Sin aũt Heſychius pondus certi liquoris ſignificare uellet, aut eum nominaret, aut ex loquendi quadam cõſuetudine, quæ hic nulla probari poteſt, iam ante notus eſſet· minime uero diceret alicuius liquoris. Huius penè capacitatis Cotylé nobis cõſtituit ſine teſtibus Africanus unus è iunioribus Græcorum medicis cum ſcribit. Quam enim comparationẽ rationemue librę põdus ad minam habet, libræ menſura eandem ad Cotulam habet ſextarij ſcilicet Xeſtæue dimidium. Sic M. Fabius Caluus nobis illa ſuo more uertit. Sed ipſe Africanus paulo ante declarauit quam rationem habeat

libra ponderalis ad minam his uerbis. Mna Attica ergo ſtateras quinq; & uiginti habet. libra uero Italica ſtateras quatuor & uiginti. Hæc uera eſſe quiſque è ſequentibus libris intelliget. Nam Mina Attica drachmarũ eſt centum. Libra Romana ponderalis ſex & nonaginta. Vigeſima itaq; quinta parte maior eſt mina Attica libra Romana, id eſt ſtatere uno ſiue quatuor drachmis. Eadem igitur parte maior eſſe debet Cotyle, libra menſurali. Cum aũt duodecim habeat uncias, quas ſi in ſemuncias diuiſeris, habebis ſemuncias quatuor & uiginti, una ſemuncia maior erit Cotyle. Fiet itaq; quinq; & uiginti ſemunciarũ, id eſt libræ & ſemunciæ, non libræ ſolum, ut Alciatus eum ſcripſiſſe ait. Sed tamen id quod dixi, ab Africano forte inuentum, cui pulchrũ uiſum eſt libram menſuralẽ ſic conferre Cotyle, ut ponderalis recte minæ Atticæ conferri poteſt. Hoc ex Africano colligitur quomodo uero illud ipſum quod Hermolaus uoluit, iterum non uideo. Certe Africanus Choa liquoribus repletum aſſerit idem pendêre quod Fânius. nempe uini libras decẽ. olei nouẽ. mellis quindecim. Vnde ſequitur amphorã uini pẽdêre libras octoginta, olei duas & ſeptuaginta, mellis centum uiginti. Hermolai uerba ſuperiori libro retuli. Sed relinquamus Africanum qui ſibi ipſe non ſatis conſtat quis enim nõ uidet, ſi Cotyle

capax

capax ſit libræ mēſuralis & ſemuncię, Choa cuiuſq; liquoris nominati non multo plus pendêre quàm ipſe ſcripſit? Ad Iſidorum uenio, qui cum ſuperioribus ſentit, dicens cotylen pendêre libram. Hoc tamen Africano indoctior quod appendit ſcribit, diſcrimen quod eſt inter libram pondus & menſuram ignorans. Qui Budæum etiam uirum ſumme doctum in ſuum errorem traxit, ut libro primo diximus. Porrò uſum Hippoiatricarum menſurarum pluribus probare nequeo, quod apud Græcos huius artis ſcriptor nullus, quod ſciam, extet præter Abſyrtum, quem mihi uidere non contigit, etſi ſciam principi Mantuano eſſe. Hæ autem menſuræ ab alijs diſtinctæ, toti huic tractationi non parum lucis afferent.

Sequitur nūc liber tertius in quo pondera rerum, quas metimur, declarare decreui.

GEORGII AGRICOLAE LIBER TERTIVS DE PONDERE RERUM QUAS METIMUR.

TAMETSI magnꝰ labor fuit Romanas mēſuras inquirere, maior etiam Grȩcas nō inuenire modo, ſed & diſponere inuentas, & ſic tradere ut ipſarum inter ſe diuerſitas intelligerẽt, is tamen hoc fuit facilior ꝙ ſimplex. Soli enim tum innitebamur authoritati, quæ illi tractationi terminos præſcripſerat, quos tranſgredi minime liceret. Quem uero laborem in hoc libro exhauriemus, is quia duplex difficilior futurus eſt. Etenim non agēdum tantum erit quo ſententia noſtra confirmetur ſcriptorum teſtimonijs, ſed experientia ipſa, ſi quid inciderit cōtrouerſum, magna ex parte diſcutiendum. In quo non exigua ineſt difficultas. Primo ꝙ res quas metimur multæ admodum & uariȩ ſint. Deinde quod nō arida modo plurimū à liquidis in pondere differāt, uerū etiam quæ ſub utroq; genere comprehendūtur, nō minimū inter ſe. Nam ut experimēto didicimus à

ſiccis permultis grauitate longe uinci liquores, ita idem illud docuit eoſdẽ liquores pondere ſeminũ quædam genera uincere. Quo etiam nobis cõſtat, uinum oleo & mel contra uino multo eſſe grauius. Aquam autem proxime accedere ad pondus uini, ſed pluuiã, quę nihil adhuc de terra contraxit. Nã cæteræ quanto plus uel minus ea permixtæ fuerint, tanto grauiores inuenientur, aut leuiores. Sed oleum quoq; quod omnium minus uariat, ſi non diligenter fuerit ab amurca ac retrimento purgatũ, ut de facticio nihil dicam, puro grauius eſt. Et uinũ quod nigrum ob colorem rubeum obſcurũ uocãt, ruffo aliquanto plus pendet. Et mel deſpumatum, eo quod è fauis deſtillarit. Quid? Nihil tam ſimile eſt quàm lac lacti, alterũ tamẽ eſt altero grauiꝰ. Sic non minus in aridis ordeum grauius eſt auena, far ordeo, triticum farre. Deniq; & triticum triticum, & ordeum ordeo plus ponderat. Similiter de auena farre & alijs cenſendum. Cum itaq; tanta ſit rerum diuerſitas in pondere, quis nõ uideat, quæſo, quàm lubricum ſit hic quidpiam definire? aut quis ualde miretur eos, qui de hac re ſcripſerunt, inter ſe nonnihil diſſidere? Poteſt tamen in nõnullis penè certi quiddam ſtatui. quod à ueteribus Græcis tantũ abeſt ut ſit neglectum, ut id diligenter exquiſitũ maximo cõſenſu in uſum traxerint. Veluti olei pondus;

per q̃d mẽſuras Atticas, quas & medicas diximus, declararũt. Ego & authoritate ueterũ,& experiẽtia fretus pondera cuiuſq; menſuræ refertæ his liquoribus,qui potiſſimũ in uſu ſunt medicinæ, diligẽter expendam. cum quod medicis id ualde ſit utile futurum, tum maxime quod Budæus & Alciatus & Portius ſextarium Romanũ exponere ſunt conati, uncias ad penſum non ad menſuram referẽtes.Sed primo uideamus quantũ quæq; mẽſura oleo puro plena pendeat. Vt autem à Romanis incipiamus. Culeus capit, quemadmodum libro primo probauimus,mille & ſexcentas libras menſurales,quæ nõ mutantur. pendet uero olei libras mille trecentas triginta tres & uncias quatuor. Amphora capit libras octoginta,pẽdet ſexaginta ſex & uncias octo. Vrna capit libras quadraginta,pendet triginta tres & uncias quatuor. Cõgius capit libras decem,pendet octo & uncias quatuor. Sextarius capit libram & beſſem,id eſt uncias uiginti, pendet uncias ſedecim drachmas quinq; ſcriptulum unum. Hemina capit uncias decem, pendet uncias octo, drachmas duas,& ſcriptula duo. Quartarius capit uncias q̃nq; pendet quatuor & drachmam unam & ſcriptulum unum. Acetabulum capit uncias duas & ſemunciã, pendet duas uncias & ſcriptula duo. Cyathus capit ſeſcunciam drachmam & ſcriptulũ, pendet unciam

unam,

unam, drachmas tres & ſiliquas duas. Ligula capit drachmas tres & ſcriptulũ unum, pẽdet drachmas duas & ſcriptula duo & ſiliquas duas. Hæc mea ſententia eſt de pondere olei, ſi ad Romanas menſuras exigat̃. cuius fides rurſum ab authoribus eſt petenda. Cotylen Atticam nouem uncias cornu libralis, id eſt menſurales capere ſupra in Atticis ex Galeno probaui, ut Romanam heminam decem in Romanis. Cæterũ eodem authore nouem eiuſmodi uncię olei, pendent uncias ſeptẽ & ſemunciã: Ait enim: ἕλκουσι γὰρ αἱ .θ. οὐγγίαι ἰταλικαὶ αἱ ἐν τοῖς κατατετμημένοις κέρασι ἕπτα καὶ ἡμίσειαν οὐγγίας σταθμικάς. Id eſt. Pendẽt enim unciæ nouem Italicę, quę ſunt in cornibus interſectis uncias ſeptẽ cum dimidia ponderales. Quod cum ſit, decẽ uncię menſurales, quas continet Hemina Romana pendũt octo uncias & drachmas duas & ſcriptula duo Hoc olei pondus ex alio Galeni loco non minus intelligi poteſt, q eſt libro ſexto de cõpoſitione medicamentorum per genera. ἐγὼ γοῦν ἐν τῇ ῥώμῃ τὴν τοῦ ἐλαίου καλουμένην λίτραν, ἣν διὰ τῶν κατατετμημένων κεράτων μετροῦσιν, ἔστησά ποτε βουλόμενος μαθεῖν, ὁπόσον ἔχει σταθμὸν τοῦ βάρους. εὗρον δὲ ταῖς σταθμικαῖς δέκα οὐγγίας ἴσας τὰς μετρικὰς τοῦ ἐλαίου. ιβ. Id eſt. Ego ſanè olei librã Romę nũcupatam, quam per interſecta cornua metiũtur,

appendi aliquando cupiens ſcire quantũ ponderis haberet. inueni uero duodecim uncias menſurales, decem ponderalibus æquales. Vnde apparet librã & unciam menſuralem nõ è ponderalibus, ut una alteri reſpondeat, conſtitutas, quemadmodũ hodie à pharmacopolis ignorantia quadam conſtituũtur Sed de his aliâs. nũc ad id ueniam, quod ſuperiori libro promiſi me declaraturum, nempe quid hi me dici ſibi uoluerint, qui Cotylen tradiderũt unciarũ eſſe ſedecim, & duarum tertiarum uncię. Quamuis autem Galenus, quod ſciam, nuſquàm illud declararit, uidẽtur tamen mihi, ut tum dixi, primo ſextarij uocem reſpuiſſe, ac ſuã potius quàm latinã uſurpaſſe. Deinde ut ipſis conſuetum erat Cotylen Atticam dicere drachmarũ ſexaginta, hoc eſt unciarũ ſeptem cum dimidia, nõn exprimẽtes oleum quod alioqui ſatis intelligeret è cõſuetudine illa loquẽdi: ſic etiam Cotylen, qua loco Romani Sextarij uterentur, arbitror eos dixiſſe drachmarũ eſſe centum triginta quatuor & ſcripuli unius· quæ efficiunt uncias ſedecim & duas tertias · quod de oleo dictum puto. Tametſi Galenus eos de uncijs mẽſuralibus locutos accepiſſe uidetur· quod ſine ulla ratione ab ipſis dictum apparet meo iudicio. Niſi itaq; ſic ſentiamus, ſoli illi nihil rationis habuerunt, cur tantam cotylen cõſtituerint. qui enim Cotylen aiunt nouẽ

unciarũ eſſe menſuraliũ, Atticam dicunt qui decem, Romanam heminã · qui duodecim libram Romanam. Qui uero tradunt eam unciarum eſſe ſeptem cum dimidia de pondere ſentiẽtes, iterum Atticam intelligunt · ſic arbitror qui ſedecim & duarum tertiarum unciæ, Romanum ſextarium. Sed hic forte quiſpiam dubitabit, amphora olei fuerit menſura necne. Equidem fuiſſe in Varrone aduerto, qui ſic ait. Quidam ipſum triticum conſpergunt, cum addunt circiter in M.modiûm, quadrãtal amurcę. Nã ſi amurcæ, quid ni & olei? Quod igitur menſuras magnas quaſi cuiuſq; liquoris fuerint, expoſui, non ſine exemplo feci, ſed ſecutus ſum in hoc Gręcos, q idem in Romanis menſuris explicandis fecere. Iam ad Atticas, quas medicas appellaui, tranſeundum. Metretes capit centum & octo libras, pendet oleo plenus nonaginta. Chus capit nouẽ, pendet ſeptẽ cum dimidia. Sextarius, ſiue ut ipſi Ξέϛης, capit ſeſquilibram, pendet libram & quadrantẽ, ſiue uncias quindecim. Cotyle capit uncias nouem, pendet ſeptem & ſemunciam. Semicotylium, quod Romani quartarium appellarent, capit uncias quatuor & ſemunciã, pẽdet uncias tres, ſemunciã & drachmas duas. Oxybaphum capit uncias duas & drachmas duas, pẽdet ſeſcunciam & drachmas tres. Cyathus capit ſeſcunciam, pendet unciam & drachmas duas

enim planè cum ſuperiori computatione côueniût. Medici aût in medicamêtis, præſertim emplaſtris, oleo præ cæteris liquoribus utuntur, quam ob rem huius pôdus etiam potiſſimum eis curæ fuit, quod ipſum ex alijs multis Galeni locis obſeruare licet. Hinc conſuetudo illa explicandi menſuras per olei pondus nata, nemine nô intelligente tunc, etſi non exprimeretur, de oleo dici. Concordat etiam cum his Fannius ſic ſcribens.

At cotyle cyathos bis ternos una receptat.
Sed de abaco nobis id pondus ſæpe notatur.
Bis quinq; hûc faciût drachmæ ſi appêdere tentes,
Oxybaphus fiet, ſi quinq; addantur ad illas.

Fannij hæc uocabula etiam omnia Attica ſunt. nec poſſunt aliter intelligi quàm de pondere olei. Hac eadem ratione quæ ſcripſit Alciatus uera eſſent, ſi de oleo, quo Atticæ menſuræ plenæ fuerint, intelligerentur. ſed ipſe hoc noluit, uerum de tritico leuiſſimo intelligens & Romano ſextario, putat in commune ſtatuiſſe ueteres ſextarium Romanum eſſe unciarum quindecim de quibus infra dicam. Porrò hoc modo loquendi menſurarum pondera dubio procul exponit Cleopatra cû ait. κοχλιάριον ἔχει < . α̅ . ὁ κύαθος ἔχει < . ι̅ . ἢ ∫ο. κ̅ καὶ τέταρτον, γράμματα λ̅ . ὀβολοὺς . ξ' . θέρμους ϛ̅ . κεράτια . ρπ̅ . χαλκοῦς . υπ̅ . ὥστε δὲ ὁ κύαθος κοτύλης τὸ ἕκτον . ἡ κοτύλη

μέτρῳ

μέτρῳ μὲν ἔχει κυάθους. ϛ̄. σταθμῷ δὲ < .ξ΄. ſο. ζs΄.
γράμματα ρπ̄. ὀβολοὺς τ̄ξ. θέρμους φμ̄. κεράτια
απ̄. χαλκοῦς ,αωπ̄. τὸ τρύβλιον τὸ αὐτὸ μέτρον
χωρεῖ τῇ κοτύλῃ. ἔχει γοῦν μέτρῳ μὲν κυάθους. ϛ̄. σταθ-
μῷ δὲ < . ξ΄. ὁ ξέστης μέτρῳ μὲν ἔχει κοτύλας. β̄.
σταθμῷ δὲ δραχμὰς ,ρκ̄. καλεῖται δὲ παρὰ αἰγυ-
πτίοις ὁ ξέστης ἴνιον. τὸ ὀξύβαφον ἔχει κοτύλης τέταρ-
τον. κύαθον αϛ΄. σταθμῷ δὲ < . ιε̄. ἡ κόγχη ἡ μεγάλη
τὸ αὐτὸ μέτρον σώζει τῷ ὀξυβάφῳ. ἔχει γὰρ μέτρῳ
μὲν κύαθον αϛ΄. σταθμῷ δὲ < . ιε̄. ἡ δὲ ἐλάττων κόγχη
ἔχει μέτρῳ μὲν ἡμικύαθον, σταθμῷ δὲ < . ε̄. μύστρον τὸ
μέγα ἔχει κοτύλης τὸ ἑκκαιδέκατον. ὃ γίνεται < .
γϛ΄. τέταρτον. τὸ δὲ μικρότερον κοτύλης τὸ κβ΄. ὃ
γίνεται < . β̄. γράμματα. β̄. κεράτιον ᾱ. καὶ τὸ ἐν-
δέκατον. ὁ χοῦς ἔχει μέτρῳ μὲν κοτύλας ἀττικὰς δώ-
δεκα. ξέστας δὲ ϛ̄. χοίνικας δὲ δ΄. σταθμῷ δ᾽ ἔχει ὁ
χοῦς < . ψκ̄. Id eſt. Cochlearium pendet drachmã
unam. Cyathus pendet drachmas x. ſiue unciam
unam & quartã eius partẽ, ſcriptula xxx. obolos
lx. lupinos xc. ſiliquas clxxx. Aereolos
cccclxxx. Eſt uero Cyathus cotyles pars ſexta.
Cotyle mẽſura quidem continet cyathos ſex, pon-
dere uero drachmas lx. uncias ſeptem cum dimi-
dia, ſcriptula clxxx. obolos ccclx. Lupinos
dccxl. Siliq̃s mlxxx. Aereolos, m mdccclxxx
Tryblium eandem mẽſuram capit, quam Cotyle:

menſura

menſura enim continet cyathos ſex, pondere uero drachmas LX. Sextarius mẽſura quidem continet cotylas binas, põdere uero drachmas CXX. Sextarius autẽ apud Aegyptios Inium appellatur. Oxybaphum continet cotyles quartam, & menſura quidem continet ſeſquicyathum, pondere uero drachmas XV. Concha maior eandem menſurã ſeruat quam oxybaphum. continet enim menſura ſeſqui cyathum, pondere uero drachmas quinq;. Myſtrũ maius continet cotyles decimamſextam, quæ fiunt drachmæ duæ cum dimidia & quarta. Minus uero cotyles uigeſimam ſecundam, quæ fiunt drachmæ duæ, ſcriptula duo, ſiliqua una & undecima. Chus continet menſura quidẽ cotylas Atticas duodecim, ſextarios autẽ ſex, chœnicas quatuor, pondere uero pendet drachmas DCCXX. Hæc Cleopatra. quæ ſi de olei pondere intelligas, ut debẽt intelligi, uera ſunt, atq; cum Galeno concordant. ſin de alijs liquoribus, noſtra probatione non perſuaſus, minime. Eadem uero ratione pleriq; alij apud Græcos intelligendi ſunt, quorum uerba aſſcribere ſuperſedeo, ne nimium excreſcat liber. Sequitur ut ſimiliter explicem quantum Georgicæ menſuræ oleo repletæ pendeant. Verum in his quia Cotylen ſeſquialterã proportionẽ habere ad Atticam medicã probauimus, hæc conſequuntur. Metretes capit centum &

octo libras, pendet nonaginta. Amphoreus capit quatuor & quinquaginta, pēdet quadraginta quinque. Chus capit tredecim cum dimidia, pendet undecim & uncias tres. Cotyle capit libram & ſeſcunciam, pendet uncias undecim & drachmas duas. Oxybaphū capit tres uncias & drachmas tres. pendet uncias duas & drachmas ſex cū dimidia. Cyathus capit uncias duas & drachmas duas, pendet unciam unam & drachmas ſeptē. Myſtrum capit ſemunciam & drachmā dimidiā, pendet drachmas tres cum dimidia & quartam drachmæ partem. Ita ſe habent Georgicæ. Hippoiatricæ uero, in quibus Cotyle proportionem ſeſquitertiam habet ad Atticam medicā hoc modo. Cotyle capit librā unam, pendet uncias decem. Oxybaphum capit dimidiā libram, pēdet uncias quinq;. Cyathus capit uncias duas, pendet unciam unam, drachmas quinq; & ſcriptulum. Myſtrum capit unciam dimidiā, pēdet drachmas tres & ſcriptulum unum. Cochlearium capit drachmas duas, pendet drachmam unam, & ſcriptula duo. Sic declaratæ ſunt & Hippoiatricæ. Hæc autē omnia ſunt intelligenda de oleo ſimplici ab amurca, qui eſt humor, ait Varro, aquatilis, ac retrimento, bene defecato. niſi enim tale ſit grauius eſt. quemadmodum etiam factiçij genera omnia natiuo ſunt grauiora, multamq; inter ſe habent dif-

ferentiam

ferentiam quam exquirere curioſum uidetur, & nõ magnæ utilitatis. Nũc tempus eſt ut minores menſuras cõchyliorum nominibus appellatas explicẽ, quod me facturum primo libro recepi. De quibus cum diuerſa admodum tradita ſint ab authoribus, equidem malo Cleopatrã ſequi, quod eius ſcripta ſint doctiſſima. Sunt uero hæ menſuræ minores. Concha. Myſtrum. Cheme. Cochleariũ. Concha itaq; duplex eſt maior & minor, quod è Cleopatra intelligi potuit, de maiori quoq; ſcribit Nicãdri interpres idem cum Cleopatra. ἡ μεγάλη κόγχη ἴση τῷ ὀξυβάφῳ Id eſt. Concha maior æqualis eſt oxybapho. Quæ uerba in exemplari excuſo legũť corruptiſſima. Maior igitur eiuſdem eſt capacitatis cum oxybapho. Minor dimidium cyathum capit. Hęc autem, ut ex eiuſdem Cleopatrę uerbis liquet, pẽdet drachmas quinq;, illa uero quindecim, nempe triplo maior. Nec uideo aliter ferè authores minores menſuras explicaſſe, quàm per pondera olei, quod ipſum ſupra declaraui. Vſi ſunt & Latini concha pro mẽſura. Cato capite CLVI. Si amplius ibit ſumito farinæ minutę cõchas duas, infriet in aquã, paulum bibat, cõſiſtet. Hæc ille. Qui quoniã utitur acetabuli uoce non uidetur pro eodem accepiſſe. Idem Cato uſus eſt cõcha pro uaſis genere Capite LXVI. Cortinam plumbeam in lacum ponito, quo

oleum fluat.ubi factores uectibus premerint, continuò capulator concha oleum quàm diligẽtiſſime poterit, tollat.nec ceſſet. Sequitur Myſtrum quod duplex eſſe item Cleopatra tradit. Maius itaq; ex eius ſententia eſt decimaſexta pars cotyles, pendet uero drachmas tres cum dimidia, & quartam drachmæ partem. Minus autem uigeſima ſecunda pendens drachmas duas, ſcriptula duo, ſiliquã unã & grani quatuor undecimas. Porrò maius Georgicum dicere poſſumus: ibi enim fuit in uſu, ut uidere licet è ponderum collatione. Minus autem medicũ. Quod etiam explicat Fãnius Atticas ſiue medicas menſuras declarans hoc hemiſtichio.

At myſtrum cyathi quarta eſt.

. Paulo tamen leuius pondus definit quàm Cleopatra, ut ꝓportio ſeſquialtera & hic maneat inter medicum & Georgicum myſtrum. Pendet enim cyathus ipſi drachmas decem: quarũ quarta pars ſunt drachmę duæ cum dimidia. idem dicit Nicandri interpres. ὁ κύαθος ἔχει μικρὰ μύστρα τέσσαρα. Id eſt. Cyathus capit minora myſtra quatuor. Hi itaq; duo pulchre inter ſe concordant. Et ab ipſis nihil diſcordat Græcus quidã, quiſquis ille eſt, nec enim nomen exprimitur, qui ſic ſcribit in libello de menſuris & ponderibus. τὸ μέγα μύστρον κοτύλης ἐστὶν ὀκτωκαιδέκατον. ἄγει δραχμὰς. γ̄. γράμμα. ᾱ. τὸ δὲ μικρὸν

μικρὸν κοτύλης ὀκτωκαιδέκατον. ἄγει δραχμὰς βς΄ Id eſt. Maius myſtrum Cotyles eſt octauadecima pars. pendet autẽ drachmas tres & ſcriptulũ unum. Minus uero Cotyles quarta & uigeſima pendens drachmas duas cum dimidia. Sic ille, maius his uerbis cõſtituẽs capacitatis minoris quàm Cleopatra, minus uero eiuſdem planè cuius Fãnius & Nicãdri interpres. Ipſius itaq; duo myſtra proportionẽ ſeſquitertiam inter ſe habent. Deinde tamen additur τὸ δὲ δικαιότατον μῦστρον γράμματα ἔχει ὀκτώ. Hoc eſt. Iuſtiſſimum autem myſtrum ſcriptula pendet octo. Idem ferè ſentiẽs cum Cleopatra, quę id de minori tradit, niſi quod Græcus ille ob difficultatem, aut aliud quidpiam exacte rationem non ſubiecit, omittens ſiliquam unam & grani quatuor undecimas. Sed hic non multum ab alijs diſceſſit. alter uero cuius nomen nihilomagis indicatur, diuerſiſſima dicit ſic ſcribens. τὸ τρύβλιον δὲ ἔχει μῦστρα μεγάλα. γ̄. ὀξύβαφα δὲ. δ΄. τὸ γὰρ μέγα μῦστρον ἔχει ὀξύβαφον. ᾱ. τρίτον. τὸ δὲ ὀξύβαφον ἔχει κύαθον ας΄. ὁ δὲ κύαθος ἔχει χήμας μικρὰς ἤτοι μῦστρα μικρὰ. ū. Id eſt. Tryblium autẽ capit myſtra maiora tria, oxybapha uero quatuor. Maius enim myſtrũ capit oxybaphum unum & tertiam ipſius partem. Oxybaphum uero capit ſeſquicyathum. Cyathus autem chemas minores ſiue myſtra minora duo

Hactenus ille. Qui cum Romanas menſuras expli-
carit, in præcedẽtibus quidem earum capacitatem,
in ſequẽtibus põdus iuxta tres notos liquores, hæc
interiecit: quæ nec cum Romanis nec Atticis con-
ueniunt. Igitur importuna ſunt aut falſa. Importu-
na ſi alterius cuiuſpiam reip. fuerũt, in loco enim nõ
ſunt admixta Romanis. Falſa ſi ita Romanas men
ſuras habere putans tradit. Quod itaq; ipſe appel-
lat myſtrum minus uel chemen minorẽ, Cleopatra
cõcham nominauit. Poſtremo μύστρον diminutiuũ
eſt ἀπὸ τοῦ μυὸς id eſt à mure. unde latinis muſculus
diceret. Μῦς uero cõchylij genus eſſe ex Ariſtote-
le liquet. De myſtro ſatis. Cheme ſimiliter duplex
eſt. Maior eſt uigeſima pars cotyles pendẽs drach
mas tres. Minor trigeſima, pendens duas. De qui-
bus audiamus rurſum hęc Cleopatræ uerba χήμη
ἡ μεγάλη ἔχει δραχμὰς. γ̄. καὶ ἡ μικρὰ δραχμὰς. β̄.
Hoc eſt. Cheme maior pendet drachmas tres, mi-
nor duas. Cum ergo cotyle pẽdeat drachmas ſexa
ginta, ut iam probaui, perſpicuũ eſt Chemen maio
rem partem cotyles eſſe uigeſimam, minorem trige
ſimam. Habet itaq; maior cheme proportionẽ ſeſ-
quialterã ad minorẽ: ex quo & hanc recte Medicã,
illam Georgicam opinor dixerimus. De Cheme
Suidas ſcribit χήμη εἶδος ὀστρίου. Id eſt: Cheme
ſpecies oſtrei. Rectius tamen conchylij ſcripſiſſet.

Chemen

Chemen maiorem intelligit Crito apud Galenum περὶ συνθέσεως φαρμάκων κατὰ τόπους libro quinto cum ait. Λυθαργύρου χήμη. Quidã, ut ego ſentio, docere uolens de qua Cheme ſentiat adiecit ἤτοι δραχμὰς. γ̄. non per hoc ſpumæ argenti pondus explicans, ſed olei ſi eo cheme impleatur. Habet Fannius quoq; chemen cum inquit.

At tertia myſtri
Quam uocitant chemen, capit hæc cochlearia bina

Quæ de Cleopatræ minori cheme intelligi nõ poſſunt; multo uero minus de maiori: neutra enĩ neq; maioris myſtri, neq; minoris tertia eſt. Dioſcorides autẽ in libello de menſuris & ponderibus Chemen pro quarta cyathi parte accipit. quod igitur Fãnius myſtrum, Cleopatra myſtrũ minus, ipſe Chemen appellat. Fortaſſis hinc motus ille cuius uerba ſupra retuli, Myſtrum minus & Chemen minorem idem eſſe ſtatuit. Ex quo ſatis apparet alios diligentius, alios negligentius minores menſuras conſideraſſe. Nõnullos quia hæc omnia ſunt conchyliorũ genera aliud pro alio dixiſſe. Quoſdã etiam pro uaſculis magis quàm pro mẽſuris, ipſis uſos. Vno tamen excepto omnes qui cochlearij mentionẽ fecere non uariant, ſed ſummo conſenſu chemen duo capere ſcribunt, licet diuerſæ capacitatis cochlearia pro diuerſa chemes acceptione hinc proueniãt. Equidem

hic Cleopatræ ſcriptis magnā fidem habeo, quod cum his quæ ex alijs uere ſciri poſſunt uel maxime conſentiant. Colligamus igitur diuerſa cochlearia. Primum eſt Romanum, quod Columella nobis ui detur cōſtituere, niſi quis uelit potius ipſum Geor/gicum, transferētem eum locū è Græcis, ſignificare, & Romano more non locutum· cum uero reliquas mēſuras in ipſo intelligimus Romanas, & hanc ſic accipere uiſum eſt. In illius loco Græci habent myſtrum. Idem nuncupatur ligula, ut ibidem dixi. Deinde eſt Atticū Cleopatræ, quod pendet drachmā unam. Eſt enim decima cyathi pars, chemes mino/ris altera. Qui autem Chemen quartam cyathi eſſe tradit, is ipſam duo cochlearia cum dimidio capere ſcribit · unde iterum pendet drachmam, & decima eſt cyathi. Tum Fannij eſt cochlearium altera che/mes pars, quarta & uigeſima cyathi. Capit enim ex eius ſententia Cyathus myſtra quatuor· myſtrum chemas tres· Cheme cochlearia duo. ex quo fit ut quatuor & uiginti cōtineat cyathus. Porrò Scribonius Largus hoc minus habet cochlearium· cyatho enim uidetur tribuere triginta. Siquidem heminæ centū & octoginta. Verba ipſius ſunt cōpoſitione XVI. Poſtea oportebit ſcobis eboreæ hæminā per duos menſes cōſumere uitio correptum, accipiētem ex eo terna cochlearia in die, ex aquæ cyathis tri/

bus

bus. Idem tamē Compoſitione CXXII. maius illo cochlearium ſignificat cum ait. Atq; ita poſtero die ſumũtur ex cornibus cochlearia tria cumulata, ſatis ampla. Ex his itaq; apparet magnam cochlearij diuerſitatem fuiſſe. Sed de minoribus menſuris ſatis. Cæterum omnia quæ de menſurarũ pondere oleo refertarum ſupra ſcripſi, ſi Galeno uiro magnæ eruditionis & multæ experiẽtiæ accedimus, neceſſe eſt cõſequi. Accedimus uero illi potius quàm alijs quorum nec eruditio nec in hiſce diligẽtia nobis perſpecta eſſe poteſt. Sed de his poſtea. Nũc mẽſuras uino repletas declarabo, & primũ Romanas. Culeus oleo plenus pendet, ut dixi, libras MCCCXXXIII. & uncias IIII. uino MCCCCLXXXI. cum dimidia & drachmas præterea duas, & duo ſcriptula. Amphora olei pendet libras LXVI. & uncias VIII. Vini LXXIIII. & drachmas VII. atq; ſcriptulum unum. Vrna olei pendet libras XXXIII. & uncias. IIII. Vini libras XXXVII. drachmas tres & ſcriptula duo. Congius olei libras VIII. & uncias IIII. Vini IX. libras & uncias tres, ſcriptula duo, ſiliquas quatuor & grana duo. Sextarius olei pendet uncias XVI. & drachmas quinq; & ſcriptulũ unum. Vini uncias XVIII. cum dimidia, ſiliquas duas & grana duo atq; duas tertias grani. Hemina olei pendet uncias VIII. drachmas duas, ſcriptula duo. Vini

uncias IX. drachmas duas, ſiliquam unam, granum unum & tertiã. Quartarius olei pendet uncias quatuor, drachmam unam, ſcriptulum unum. Vini uncias quatuor, drachmas quinqꝫ, grana duo & duas tertias. Acetabulũ olei pẽdet uncias duas & ſcriptula duo. Vini uncias duas, drachmas duas cum dimidia, granum unum & tertiam. Cyathus olei pendet unciam unã, drachmas tres, ſiliquas duas. Vini unciam unã cum dimidia, ſcriptulũ unum & octo nonas grani. Ligula olei pendet drachmas duas, ſcriptula duo, ſiliquas duas. Vini drachmas tres, ſiliquam unam, grana duo & duas nonas grani. Sic habent Romanæ. Hanc autem proportionem eſſe inter oleum & uinum tum qui de pondere liquorũ ſcripſere tradunt, tum experimento diſcere licet. Dicunt enim illi uno quaſi ore uinum nona parte grauius eſſe oleo. quam rem, periculum faciens, ſic eſſe comperi. Sed præſtat uerba cuiuſdam ex ignotis Græcis aſſcribere. Is ait. ὁ δὲ ὄινος τοῦ ἐλαίου ἔννατον μέρος ὑπερέχει. ὅλον γὰρ αὐτὸν ἔχει καὶ τὸ ἔννατον αὐτοῦ. Hoc eſt. Vinum autem nona parte excedit oleum· tantumdem enim pendet & nonã præterea eius partem. Idem ex alterius ignoti Græci uerbis intelligitur, nec minus ex his, quæ ſub Dioſcoridis nomine referũtur. Nam uterqꝫ Cotylen aſſerit olei nouem uncias, uini decem pendere· quod eſt nona

parte

parte eſſe grauius. Quibus cum Fannius planè con ſentit, olei ſextarium decem & octo uncias, uini uero uiginti pendêre uerſibus explicans. Solus interpres Nicandri ſiue ipſe non ſatis diligenter expenderit; ſiue locus, ut alij pleriq;, ſit deprauatus, nonnihil diſſentit. Verum cum his à quorum parte ſtat experientia potius eſt ſentiendum. Cum igitur ſextarium olei probauerim teſtimonio Galeni pendêre uncias ſedecim & drachmas quinq; & ſcriptulũ unum, pendebit ſeruata illa regula, quã iam oſtẽdi, uini uncias decẽ & octo cum dimidia, duas ſiliquas grana duo & duas tertias. Quo conſtituto, reliqua neceſſitate quadã, ut à me ſunt expoſita, cõſequunt̃. Porrò uinum debet eſſe fuluũ, κιῤῥὸν Græci uocãt. à quo tamen alia non adeo multum differunt, præter nigrum, quòd craſſum ualde eſt. Nunc Atticæ menſuræ, eodem liquore impletæ, pari ratione ſunt explicãdæ. Metretes olei pendet libras nonaginta, uini centum. Chus olei pendet libras ſeptem cum dimidia, uini libras octo & uncias quatuor. Sextarius olei pendet libram & quadrãtem id eſt uncias quindecim, uini libram unã, uncias quatuor, drachmas quinq;, ſcriptulum unum. Cotyle olei pendet uncias ſeptem cum dimidia, uini uncias octo, drach mas duas, ſcriptula duo. Semicotylium olei pendet uncias tres & drachmas ſex, uini uncias quatuor &

drachmam unam & ſcriptulum. Oxybaphum olei pendet unciam unam & drachmas ſeptem, uini uncias duas & ſcriptula duo. Cyathus olei pendet unciam & drachmas duas, uini unciã unã, drachmas tres, ſiliquas quatuor. Hoc modo ſe res habet in Atticis. Georgicorũ uero Metretes, qui idem eſt cum Attico olei pendet libras xc. uini c. Amphoreus olei pendet libras xlv. uini l. Chus olei pendet libras xi. & uncias iii. uini uero xii. cum dimidia. Cotyle olei pendet uncias xi. & drachmas duas, uini libram & drachmas quatuor. Oxybaphũ olei pendet duas uncias & drachmas ſex cum dimidia, uini uncias tres & drachmam unam. Cyathus olei pendet unciam unam & drachmas ſeptem, uini uncias duas & ſcriptula duo. Georgicas & iam notas fecimus, ſuperſunt Hippoiatricæ. Cotyle itaq; olei pẽdet uncias decem, uini uncias undecim, ſcriptula duo, obolum unum, ſiliquam unam. Oxybaphum olei pendet uncias quinq;, uini uncias quinq; cum dimidia, ſcriptulum unum, ſiliquas duas. Cyathus olei pendet unciã unã, drachmas quinq; & ſcriptulum unum, uini unciam unã, drachmas ſex, ſcriptula duo, ſiliquas duas, grana duo, duas tertias grani. Myſtrum olei pẽdet drachmas tres & ſcriptulum unum, uini drachmas tres, ſcriptula duo, grana duo duas tertias grani. Cochlearium olei pendet drachmam

mam unam & ſcriptula duo, uini drachmã unam, ſcriptula duo, obolum unum, granum unum, unam tertiam grani. Ita ſe habent mẽſurę, ſeruata Galeni ſententia, & hoc dicto uinum nona parte plus pendêre quàm oleũ. Vino in pondere ęqualis eſt aqua pluuia, uel alioqui pura. nam quæ uel metallicam materiam, uel limum attraxerit multũ uariat pondere. Vnde Fãnius uere ſcripſit, poſtquàm expreſſiſſet pondera liquorum ſua ratione.

Hæc tamen aſſenſu facili ſunt credita nobis.
Namq; nec errantes undis labentibus amnes,
Nec merſi puteis latices, aut fonte perenni
Manantes par pondus habent, non deniq; uina
Quæ campi aut colles nuperue aut ante tulere.

Vnum hoc adijciendum puto. Oleum inter liquores natiuos omnium conſenſu, & experientia ipſa comprobante leuiſſimum eſt. Sed uinum quod è fecibus uini liquidis in ampulla excoctis, atq; in altum ui ignis ſublatis, deſtillarit, leuius eſt oleo. Licet uero ex eo etiam nonnihil cognoſcere, quod oleum ſi in id infuderis, fundum petat, cum reliquo uino uel aquæ affuſum ſupernatet. Quanq; quod dixi magis propter ſubtilẽ penetrãdi uim, quam habet uinum illud, eſſe uidetur. Deinde ut oleum facile inflammatur, ita uinum hoc humana ſolertia præparatum, ſi incenderis ardere non deſinet quouſq;

totum cõſumitur. Sed neceſſe eſt ut aliquot uicibus ſit excoctum, alioqui quò plus aquei habet, eò grauius exiſtit, uidelicet eiuſdem ferè põderis cum oleo & igne conſumitur minus. Perinde uero ut uinum hoc facticium omni natiuo eſt leuius, ſic aquæ ferè omnes, quæ ignis calore rebus quibuſcũq; excoctis deſtillarint, quas ab id deſtillatas appellant, cæteris aquis ſunt leuiores. Reliquũ nũc eſt, ut mellis pondus quoq; iuxta diuerſas menſuras indicemus, ac primum Romanas. Culeus uini pendet libras MCCCCLXXXI. cũ dimidia, drachmas duas & ſcriptula duo. Mellis libras MMCCXXII. uncias duas drachmas quinq;, ſcriptulũ unum. Amphora uini pendet libras LXXIIII. drachmas ſeptem, ſcriptulum unum mellis libras CXI. unciam unam, drachmas duas, ſcriptula duo. Vrna uini pendet libras XXXVII. drachmas tres, ſcriptula duo. mellis libras LV. cum dimidia, drachmas quinq;, ſcriptulũ unũ. Congius uini pendet libras IX. uncias tres, ſcriptula duo cum dimidio, ſiliquam unam, grana duo. mellis libras XIII. cum dimidia, uncias quatuor, drachmas quinq;, ſcriptulum unum. Sextarius uini pendet uncias XVIII. cum dimidia, ſiliquas duas, grana duo, duas tertias mellis libras duas, uncias tres, drachmas ſex, ſiliquas quatuor. Hemina uini pendet uncias nouẽ, drachmas duas, ſiliquam unã,

granũ

granum unum & tertiã mellis libram unam, unciã unam, drachmas ſeptem, duas ſiliquas. Quartarius uini pendet uncias quatuor, drachmas quinq;, grana duo, duas tertias. Mellis uncias ſex, drachmas ſeptem cum dimidia, ſiliquam unam. Acetabulum uini pendet uncias duas, drachmas duas cum dimidia, granum unum & tertiam, mellis uncias tres drachmas tres, ſcriptula duo, ſiliquas duas. Cyathus uini pendet unciam unam cum dimidia, ſcriptulum unum, & octo nonas grani. mellis uncias duas, drachmas duas cum dimidia, granũ unum & tertiam Ligula uini pendet drachmas tres, ſiliquam unam, grana duo, & duas nonas grani. mellis drachmas quatuor cum dimidia, ſiliquas duas, granũ unum, & tertiã. Tantum pendent Romanæ menſurę melle plenæ. Quod rurſus probandum. Fannius & Dioſcorides ſic tradũt pondera liquorũ, ut ex ipſis intelligi poſſit mel tertia parte uino eſſe grauius: quorum uerba paulo poſt afferam. Cum igitur uini ſextarius pendeat uncias decem & octo cum dimidia, ſiliquas duas, grana duo, & duas tertias, pendebit mellis libras duas, uncias tres, drachmas ſex, ſiliquas quatuor. Hinc uero reliqua, ut expoſuimus, ſequuntur. Porrò cum Fannio & Dioſcoride experientia conſentit, modo ſumatur mel bene mũdum, & id quod è fauis deſtillarit, deſpumatũ enim grauius

uius eſt. Sed ab ipſis nonnihil diſcordat Græcus ignotus, qui ſic ſcribit, εἰ δὲ βούλοιο καὶ τὸν σταθμὸν τῶν ὑγρῶν εἰδέναι μέτρων, πάμπολλαι μὲν αἱ τῶν ὑγρῶν οὐσιῶν εἰσὶν κατὰ τὴν ῥοπὴν διαφοραί. ὡς ἐπὶ παραδείγματος, ἐλαίου τε καὶ οἴνου καὶ μέλιτος λεγομένων. τὸ μὲν οὖν μέλι, τοῦ οἴνου βαρύτερόν ἐστι τέταρτον μέρος καὶ προσέτι δεκάτῳ. ὅπερ ἐστὶ τὸ ὅλον σύνεγγυς τρίτῳ. ἔχει γὰρ τὸ αὐτὸ τῷ οἴνῳ, τοῦ μέλιτος ποσὸν, ὅλον τὸν τοῦ οἴνου σταθμὸν, καὶ προσέτι τὸ τρίτον αὐτοῦ. Id eſt. Si autem uis & pondus menſurarum liquorum ſcire, uariæ ſunt humentium rerum differentię iuxta grauitatē, ut uerbi gratia olei, uini, & mellis dicamus. Mel quidem uino grauius eſt quarta parte & præterea decima · q̊d in uniuerſum proximũ eſt tertiæ. Habet enim mellis eadem cum uino quantitas ſiue moles, totũ uini pondus & prę terea ipſius tertiam partem. Vides quod ille quicunq; tandem fuerit mel uino grauius eſſe dicit primo quarta parte, deinde decima, ſic ut deſit aliq̃d ne exacte tertiam compleat. Quarta uero pars ſextarij ſunt unciæ quatuor, drachmæ quinq;, grana duo, & duæ tertiæ. Decima autem, uncia una, drachmæ ſex, ſcriptula duo, ſiliquæ duæ, grana duo, & duæ tertiæ. Tum quarta & decima coniunctæ efficiunt uncias ſex, drachmas tres, ſcriptula duo cum dimidio, granũ unum & tertiam·quæ ſi adiunxeris

ponderi

pōderi uini fient libræ duæ & uncia una. Sed & hic tandem redit in uiam. Iam Atticas quoq; mēſuras exponam. Metretes uini pendet libras C. mellis CL. Chus uini pendet libras VIII. uncias IIII. mellis libras XII. cū dimidia. Sextarius uini pendet libram unā uncias quatuor, drachmas quinq;, ſcriptulum unum, mellis libras duas & unciā unam. Cotyle uini pēdet uncias octo, drachmas duas, ſcriptula duo. mellis libram unam & ſemunciam. Semicotylium uini pendet uncias quatuor, drachmā unam, ſcriptulum unum mellis ſelibrā & drachmas duas. Oxybaphum uini pendet uncias duas & ſcriptula duo. mellis uncias tres & drachmā unam. Cyathus uini pendet unciam unam, drachmas tres, ſiliquas duas. mellis uncias duas & ſcriptula duo. Tantū pendēt Atticæ melle completæ. Georgicorum autem Metretes qui idem eſt, uini pendet libras C. mellis CL. Amphoreus uini pendet libras L. mellis LXXV. Chus uini pendet libras XII. cum dimidia. mellis XVIII. & uncias IX. Cotyle uini pendet libram & ſemunciam. mellis ſeſquilibram & drachmas ſex. Oxybaphum uini pēdet uncias tres & drachmam unam. mellis uncias quatuor & drachmas ſex cum dimidia. Cyathus uini pēdet uncias duas & ſcriptula duo. mellis uncias tres, drachmā unam & ſcriptula duo. Tantum Georgicæ pendent. Sequūtur po

ſtremo Hippoiatricę,ne hæ quidē negligēdæ quā-
do huc à nobis peruentum eſt. Cotyle uini pendet
uncias undecim,ſcriptula duo,obolū unum, ſiliquā
unam. mellis libram unam, uncias quatuor, drach-
mas quinq; , ſcriptulum unum. Oxybaphum uini
pendet uncias quinq; cum dimidia,ſcriptulū unum
ſiliquas duas, mellis uncias octo, drachmas duas,
ſcriptula duo. Cyathus uini pendet unciam unam.
drachmas ſex, ſcriptula duo, ſiliquas duas, grana
duo, duas tertias grani. mellis uncias duas, drach-
mas ſex,obolum unum, grana tria & tertiam. My-
ſtrum uini pendet drachmas tres,ſcriptula duo,gra
na duo, duas tertias grani. mellis drachmas quinq;
cum dimidia,grana tria,quinq; ſextas. Cochleariū
uini pendet drachmam unam,ſcriptula duo,obolū
unum, granum unū, & unam tertiam grani. mellis
drachmas duas,ſcriptula duo, grana ſeptem & un-
decim duodecimas. Hactenus Hippoiatricas. Sic
planè ſe habent pondera liquorum ſi fidem habue
rimus Galeno,id ipſum de olei pondere referēti, &
communi experientiæ, qua cōſtat uinum oleo gra-
uius eſſe nona parte, & mel rurſum uino grauius
tertia. Sed ab iſtis diſcordāt tam Græci quàm Fan
nius,qui diuerſa tradens partim cum Galeno con-
cordat partim diſcordat. Concordat quidem in ex
primēdo Atticarum menſuratū pondere cum oleo.

repletæ

repletæ fuerint, ut ſupra declaraui. Niſi forte qui-ſpiam ipſum in commune conſtituiſſe putet menſurarum pōdera · quod quo modo uerū poſſit eſſe nemo ratione conſequi poteſt. Diſcordat uero in Romanarum menſurarū pondere·nam ex eius ſententia ſextarius Romanus olei pendet ſeſquilibrā. atq; ſic unciam plus & drachmas duas ac ſcriptula duo, quàm nos definiuimus. Tum uini uiginti, & quidē recte nona parte facit grauius oleo, ſed plus ipſi quàm nobis pendet ſextarius unciā unam, drachmas tres, ſcriptula duo cum dimidio, granū unū, & tertiā grani. Demum mellis libras duas cum dimidia · quod rurſum tertia parte uino recte tradit grauius, ſed ipſi ſextarius mellis plus quàm nobis pendet, uncias duas, drachmā unam, ſcriptula duo, duas ſiliquas. Quod fit quia in olei pondere diſſentiat à Galeno. Iam uerſus ipſius ſunt ſubnectendi.

Illud præterea tecum cohibere memento
Finitum pondus uarios ſeruare liquores.
Nam libræ: ut memorant: beſſem ſextarius addet,
Seu puros pendas latices, ſeu dona Lyæi.
Addunt ſemiſſem libræ liuentis oliui.
Selibramq; ferunt mellis ſupereſſe bilibri.

Cum Fannio prorſus cōſentit Dioſcorides & alius quidam, quorum explicatio menſurarū Romanarum eſt in libello de mēſuris & ponderibus. Viden-

tur autem hi olei pondus tam diligẽter quàm Galenus non expendiſſe, uel ſi recte expenderunt, aut oleum tam purum, quàm ille, non appendiſſe, aut purum quidem, ſed paruæ menſuræ, ut cyathi examinaſſe. ubi quia parum ipſis deeſſe uideretur, quo minus ſeſcunciam penderet, id non curantes ſeſcunciam pendere dixerunt. deinde iuxta proportionẽ, quam habent inter ſe menſuræ, reliquarũ pondera ſunt cõſecuta. Sed quo tandem modo acciderit, ut certo ſciri non poteſt, ita ego malo Galeno uiro doctiſſimo & experiẽtiſſimo, quàm iſtis credere. Aliꝰ rationibus rem exquirens cui uelit aſſentiatur. Cæterum & horum ſententiam paucis exponam non diſiunctim ut ante, ſed coniunctim quod quidã ex ipſis quoq; fecit. Quod autem Græci illi Romanarum menſurarum pondera explicent, uel ex eo clarum eſt. quod dicunt *ἰταλικὸν κεράμιον* id eſt Amphora Italica. *οὖρνα* id eſt Vrna. *κόγγιον* id eſt Congius. *τέταρτον* hoc eſt, Quartarius. Habent uero ſic· Amphora Italica olei pẽdet libras LXXII. Vini LXXX. mellis CXX. Vrna olei pẽdet libras XXXVI. uini XL. mellis LX. Congius olei pendet libras IX. uini X. mellis XV. Sextarius olei pendet uncias XVIII. uini XX. mellis XXX. Hemina olei pẽdet uncias IX. uini X. mellis XV. Quartarius olei pendet uncias IIII. cum dimidia. uini V. mellis VII.

cum

cum dimidia. Acetabulum olei pendet uncias duas & drachmas duas. uini uncias duas cum dimidia. mellis uncias tres & drachmas ſex. Cyathus olei pendet ſeſcunciam. uini ſeſcunciam, drachmā unā, ſcriptulum unum. mellis uncias duas cum dimidia. Myſtrū olei pendet drachmas tres, uini drachmas tres & ſcriptulum. mellis drachmas quinq;. Si hæc uera eſſent, quilibet dictas ratiões ſecutus facile conſtituere poſſet, quātum quæq; menſura uel Attica, uel Georgica, uel Hippoiatrica, oleo, uino, melle plena pendeat. Reliquum nunc eſt ut & de aridorum pondere aliquid dicam. Arida quæ metimur ſunt frumenta, ſemina, legumina, ſal. reliqua tametſi non nunquàm metimur, frequentius tamen pendi ſolēt, ut aromata. Metallica uero ſolum appenduntur. E frumentis triticum eſt præcipuū bonitate ſimul & pondere: non autem unius eſt ponderis, ſiquidem leuiſſimi modius pendet uiginti libras, atq; ita ſextarius uncias quindecim, hemina ſeptem cum dimidia. Grauiſſimi uero modius pendet libras ſeptem & uiginti atq; dodrantem, & ſic ſextarius uncias uiginti & drachmas ſex cū dimidia. Hæc ex ſentētia Plinij cuius uerba ſunt libro decimooctauo capite ſeptimo. Tritici genera plura quę fecere gentes. Italico nullum equidem comparauerim candore ac pondere quo maxime decernitur. Verū huius pon

dus non declarat. deinde paulo poſt ſcribit. Nunc ex ijs generibus quæ Romã inuehuntur leuiſſimũ eſt Gallicum, atq; è Cheroneſo aduectum quippe non excedũt in modium uicenas libras, ſi quis granum ipſum ponderet. Adijcit Sardium ſex libras. Alexandrinũ & trientes. Hoc eſt & Siculi pondus. Beticum totam librã addit. Africum & dodrantes. Cæterum quod aliqui legunt adijcit Sardium ſelibras, deprauatũ eſt. ſic enim far longe grauius eſſet grauiſſimo etiam tritico quod eſt contra Plinij ſententiã, qui ſic ſcribit. Põderoſius far, magiſq; etiamnum triticum. Idem farris pondus explicat ibidem In tranſpadana Italia ſcio uicenas quinas libras farris modios pendere, circa Cluſium & ſenas. Igitur omnino legendum eſt ſex libras. Verum hoc loco iterum mihi agendum eſt cum Budæo & Alciato. quod ni faciã, uereor ne mea perinfirma uideãtur: nemo tamen id eleuandæ authoritatis ipſorũ cauſa, quam excellentiſſima eruditione merito cõſecuti ſunt, à me factũ interpretetur uelim, ſed ueritatis aſſerendæ, quę non ſine multorum incommodo medicis noſtris eſt hactenus ignota ut in alio opere eiuſdem cum hoc argumenti rationibus euidẽtibus oſtendi. Sed primum Alciati uerba paulo diligentius expendamus, quibus ſuam de ſextario Romano opinionem, poſt Iſidori refutatã, declarat, Sunt

uero

uero hæc. Quid ergo cenſendum? ipſe menſuras ſiue humidorum ſiue arentium eiuſdem ponderis non eſſe & apud Nicandri interpretem,& apud Palæmonem legi. Sic ille. Quid apud Rhemniũ Fanſnium Palæmonem legerit,paulo ante expoſuimus. quid uero apud Nicãdri interpretem in alio opere tum etiam mox nonnihil explicabimus. In utroq; certe liquores inter ſe differre legit. Arida uero in Plinio deprehendit diſtare. quod etiamſi Plinius tacuiſſet, facile Alciatus conijcere potuit. Deinde pergit. Quapropter ſi uaſculũ quod ſextarium tritici capiat,põdusq; unciarum ſedecim habeat, quis aqua uel uino impleuerit,uiginti ferè uncias efficiet: grauius enim eſt uinum ſeu aqua non ſolum tritico ſed etiam oleo. Ita Alciatus. Hoc autem, id eſt ſeſquiquartam proportionẽ habere uinum uel aquã ad triticum,neq; ex Fannio,neq; Nicandri interprete didicit. nam hi nullam mentionem fecerunt põderis aridorum, nedum tritici.igitur experimento quod ſi eſt,non fuit ſcribendum grauius eſt uinum uel aqua tritico, ſed tritico quod ego appendi.nam tum Beticũ, tum Africũ grauius eſt aqua uel uino, etiamſi ex Fannij ſententia concedamus ſextarium uini uel aquę pendere uncias uiginti. ſedecim enim ſextarij aquæ uel uini tunc pendebũt ſolum uiginti ſex libras & uncias octo, cum ſedecim tritici Betici

pendeant

pendeant libras uiginti ſeptē. Africi uiginti ſeptem & dodrantem. Igitur Beticum triente, Africū libra & uncia grauius eſt. Oleo tamen & uinum & aqua ponderoſius. Sequitur in Alciato. Mel quoq;, ut pote grauiſſimum, pondere à cæteris differt, ita ut in duabus quibuſq; libris ſelibra ſuperſit ſi confera tur oliuo. Sic ille. Hanc autem ſententiam ſiue putauit è Fannio poſſe elici, ſiue Nicandri interprete, ueram non eſſe conſtat. Fannius quidem ait.

Selibramq; ferunt mellis ſupereſſe bilibri.

Non uolens id, quod Alciatus dicit, ſed ſextarium mellis pendêre duas libras cum dimidia, cum olei pendeat, ut declarat carmen ſuperius, ſeſquilibram. igitur mel plus pendet oleo librā. E Nicandri uero interprete colligitur librā mellis uiginti unū ſtagiū cum dimidio plus pendêre quàm olei libram. duæ ergo libræ mellis plus pendēt quàm olei, ſtagia tria & quadraginta. quia uero ſtagiū, ut ipſe explanat, eſt drachmæ unius & dimidiæ, fient drachmę ſexaginta quatuor cū dimidia, quæ efficiūt octo uncias & drachmam dimidiam. Igitur neq; ex huius ſententia poteſt Alciatus ita conferre mel oleo. Qualis uero ea ſit alibi diſſerui. Subnectit his. Cum ergo in pondere menſuræ huiuſmodi differant, arbitror ueteres in commune conſtituiſſe, ut unciarum quindecim eſſet ſextarius, ut quod uas leuiſſimi tritici

uncias

uncias quindecim cõtineret, ſextarius eſſet. Hęc illę. Leuiſſimi quidem tritici ſextarius Romanus quindecim uncias pendet Plinio, qui ſcribit modium uicenas libras pendêre. Verum ex hoc loco non tam ſua probat Alciatus, ut nec poteſt cum tanta ſit tritici diuerſitas in pondere, quàm ex alio ubi de Atticis loquitur quemadmodum ſupra oſtendi. qui locus de oleo eſt intelligẽdus, ut certe de nullo alio neq; liquido, neq; arido intelligi poteſt. Præterea cũ è Galeni ſcriptis neceſſitate quadam cõſequatur ſextarium Romanum oleo plenum pendêre uncias ſedecim, drachmas quinq;, ſcriptulum unum: E Plinij leuiſſimi tritici uncias quindecim, ſi iuxta proportionem quam inter ſe habẽt ipſi cõferas Atticum, qui oleo repletus pendet quindecim uncias, tritico refertus leuiſsimo pendêbit tãtum tredecim uncias cum dimidia. Qui ergo ueteres in cõmune conſtituerunt quindecim uncias leuiſsimi tritici appẽſi, ſextarium complere? Attici ne? quorum menſuras declarat Plinius? Minime. nam apud eos ſextarius leuiſsimi tritici, ut iam dixi, penderet tantũ tredecim uncias cum dimidia. Tametſi non credimus Græcos quantumlibet fuerunt curioſi, tantã habuiſſe curam leuiſsimi tritici quod Romam inferebatur, quodq; Plinius alibi expreſsit, ut per id ſuas menſuras explicarint. Romani ergo. Sed quis hoc ſcribit? Plinius dicet. at

ille in commune non dicit ueteres ſic ſextarium conſtituiſſe, ſed ex eo intelligi poteſt calculis ſubductis ſextarium leuiſsimi quidem tritici pendêre uncias quindecim, non minus uero grauiſsimi uncias uiginti, drachmas ſex cum dimidia, & alterius cuiuſpiam tritici ſextarium aliud pendêre. Vides igitur quod non ſat ponderis habeăt dicta Alciati. Sed obſcura ſunt quæ ſubijcit. Sic de aqua, oleo, melle, cæteriſq; ſiue aridis, ſiue humentibus. Quid ergo uas quod leuiſsimæ aquæ, quæ eſt pluuia, leuiſsimi olei, leuiſsimiq; mellis, atq; aliorũ liquorũ tum etiam aridorũ, cõtinet uncias xv ſextarius erit? tunc tot erũt ſextarij quot ſunt liquores & arida. Idẽ ſequitur ſi leuiſsimum intelligendũ nõ eſt. Interrogabimus igitur an Romani tot ſextarios diuerſos habuerint, an unum aliquẽ certæ & iuſtę capacitatis. Certe cum id quod è ſcriptis eius ſequi indicaui, nõ uideatur uelle, dicet ipſos ſextarium habuiſſe definitæ quidem capacitatis, ſed diuerſi ponderis, prout res quas eo metiebantur diuerſæ pondere extitere. Non ergo poteſt ullo modo dicere ueteres in commune conſtituiſſe ſextarium unciarum eſſe quindecim põderalium. Alciati opinione iam ſatis refutata & hac parte, ueniam ad Budęum, qui nititur è tritico appenſo, & aqua, quaſi experimento quodam, ſextarium Romanũ dupondium aſſerere. Audiamus uero ipſum. Satis autem

habui hoc dicere, experimento me cognouiſſe ſex/ tarium Romanum dupondium pendére. Id quod rurſus mihi credi nolo niſi argumentis optimis pro bauero. Quibus autem id probat? Primo adducit uerba Plinij de tritici pōdere. deinde ſubnectit, His uerbis Plinius docet quod deterrimum ſit triticum, id pendére in modios uicenas libras. Quod autem longe optimū, ut Africum, ſeptem & uiginti libras & dodrantem. Hæc è Plinij ſententia. Pergit. Hoc cum ego probare uellem, tritici ſex ſemiſextariolos noſtros, id eſt ſeſquipintam pro captu bilancis ad/ menſus, in altera lance depleui, & ponderibus iden/ tidem examinatis ad parem tandē libram perueni. Sic ille. Quātum uero ex eius ſententia ſex ſemiſex/ tarioli efficiūt, mox ipſe declarabit. Ait deinde. Hoc cum in lectiſsimo tritico feciſſem ponderaq́ adno/ taſſem, ad aliud triticū tranſij. Erant enim mihi pul/ uini duo Francicani tritici ſulcatim, ut aſſolet, in hor reo diſpoſiti ut eodem ex agro, ſic non eadem ſege te. cum igitur ex eo ſimiliter eandem mēſuram pen/ ſitarē, hoc diſcriminis adnotaui ut quod in eis pul/ uinis eximiū eſſet, & exacte excuſſum uētilatumq́, eius mēſura iam dicta leuiter agitata, & radiolo ſtri/ cta, dupondium noſtrum & quadrātem penderet, lance etiam peſſum eunte. Quod autē negligentius uentilatum, & nonnulla ex parte lolio & melanthio

mixtum,aut alia ſeminum inanitate, id duas libras & quadrantẽ ſiciliquo minus in æquilibrio teneret. Hoc credimus,ut eſt uir diligens & doctus, factum à Budęo.ac melioris tritici Francici ſex ſemiſextario los pendere duas libras Parrhiſias & quadrantem, uilioris duas libras & quadrantem ſiciliquo minus. Sed quid poſt ſcribit? Hæc menſura,id eſt ſex ſemi-ſextarioli, quos ſextarios duos Romanos iudicatũ iri omnibus fortunis meis cauere non dubitarim, ſi quis diligenter animaduertere uelit, & ueritatẽ mo-dulis & ponderibus explorare. Vides ex hac obli-gatione, ut pro certiſsimo habeat ſenos ſemiſexta-riolos tantum capere, quantum duo ſextarij Roma ni:quod tritici quidem appenſione,de qua hic agit, probare non poteſt.nam pro bonitate & uilitate di-uerſi admodum ponderis eſt, unde hæreret ipſius experimentũ.ſed alias rationes quibus uidetur poſ ſe,in alio opere excuſsi,nunc quæ ſequuntur expen damus. Seni inquam ſemiſextarioli octauam par-tem modij efficiunt,quorum pōdus triticeũ ſi octo-nario multiplicetur,fient in ſumma duodeuiginti li-bræ noſtrę lectiſsimi quidem tritici. deterioris autẽ, id eſt quiſquilijs ſeminum mixti, duabus uncijs mi-nus,id eſt ſiciliquis octo. Si uerum eſſet ſex ſemiſex tariolos eiuſdem eſſe capacitatis cuius duo ſextarij Romani,neceſſario conſequeretur,quod octonario multi-

multiplicati, efficerent duodeuiginti libras lectiſsi/
mi tritici, quia ſex, ut aſſerit, faciunt libras duas &
quadrantem. Tum explicat diuerſitatem libræ Par/
rhiſijs uſitatæ à Romana his uerbis. Porrò cum li/
bra noſtra, ut ſæpe dixi, zygoſtatica qua merces ap
penſiles negociatores admetiũtur, quadrante maior
ſit libra Romana, fit ut duodeuiginti libræ noſtræ,
quatuor & uiginti libras Romanas æquent. An ea
differentia ſit libræ mercatoriæ ad Romanam ſimi/
liter alibi perpendimus. Pergit Budæus. Ita fit ut tri
ticum noſtrum in agro, qui Francia dicitur, natum,
duabus libris Siculo leuius ſit, cuius tamen ſupremã
notam exiſtimo ſemiſſem aut quadrantem uiginti/
quatuor libris addere poſſe. Primum hæc cum Pli/
nio non concordãt. qui minus multo pendere Galli
cum ſcribit. Deinde nec ipſe Budæus exacte ponde
rauit. nam ſi ſemiſſe plus pendet, nihil'ne hoc putat
eſſe Budæus? poterant ſex unciæ reſolui atque exacte
dici quãtum ſextarius Romanus tritico optimo im/
pletus pendeat. quod ſi ibi parum uideretur, in mo/
dio tamen, ubi ſedecies excreſcit, non erat negligen/
dum. Sequitur. Hoc genus experimenti cum cuiuis
obuium ſit & expoſitum, non eſt cur alia Plinij au/
thoritate uel uera, uel mendoſa, impugnare ueritatẽ
quiſpiam citra pertinaciæ reprehenſionem poſsit.
Si Budæus uera eſſe ſua firmis argumentis probaſ/

ſet,atq; his ipſis quiſpiam non aſſentiret, iure perti/nax dici poſſet,aut ſaltem tardus, ſi ea quæ dixiſſet uera, ingenio conſequi non potuiſſet. nunc cum id nondum factum & adhuc ſub iudice lis ſit, nullus iure pertinax dicetur opinor. ſed interea temporis nobis cum Budæo æquo iure diſceptare licebit,uſq; dū ueritate bene cognita doctiſsimi & optimi quiq; ſententiā tulerint. Et profecto hæ atq; aliæ eiuſmo/di aſſeuerati ōes cum alioqui apud me ob inſignem eruditionem grauis eſſet Budæi authoritas,me non parum commouerunt,adeo ut pene eò deduxerint, ut opus ceptum intermitterem. uerebar enim ne for te mihi perpetuæ contētiones cum uiris illis doctiſ/ſimis futurę eſſent. Deinde ueni in hanc ſententiam ut mea ſimpliciter probarem abſq; diuerſarum ſen/tētiarum refutatione. Quod ut doctis ſat fuiſſet,ita rudibus atq; etiam quibuſdā mediocribus facile po tuiſſet imponere tantorū uirorum authoritas quam iam aliquot annis,libris nō indoctis æditis,ſibi com pararunt. Periculum itaq; erat mea condēnari poſ/ſe antequàm intelligerentur. quod etſi me non per/inde mouiſſet, multis tamen obfuiſſet ueritatem in incerto relinquere. His ego motus argumentis ago cum Budæo qui ut iuris eſt peritiſsimus, ita aman/tiſsimus credo ueritatis. Si itaq; ſua cognoſcet non uera,de ſententia deſiſtet. ſin uera,ſolidis argumētis

mea

mea refellet. quod ſi fecerit equidem nõ modo non indignabor, ſed etiam gratias habebo pro ueritate commonſtrata. Verum difficile hoc futurum arbi/ tror: quod ego optimorum authoritatem ſequutus in hanc ſententiam, quam tueor, uenerim: ipſe ſuis quibuſdam coniecturis & experimentis, uiderit ꝗ̃ certis, nitatur. quanquam ne hic quidem præiudica/ re uolo, ſed licebit his exiſtimare qui utriuſq; noſtrũ ſcripta diligenter legerint. Cæterum quæ in Plinio Budæi ſententiæ aduerſa ſunt, minime ſunt mendo ſa, ſed uera, quæ de Atticis recte intelligi, quod etiã ipſe Plinius uult, ſupra declaraui. Si igitur Budæus ſextariũ Romanum tantũ modo dupondiũ eſſe tra dit, nihil ipſi repugnãt, ut nec mihi qui uiginti uncia/ rum eſſe mẽſuraliũ aio. Si uero ſextariũ qui duplus eſt cotyles Atticæ ſimiliter dupondiũ ſtatuit, quod facit eaſdem Atticas & Romanas menſuras eſſe ſcri bens, hæc Plinij multum ipſi aduerſantur, & recte. Igitur quod ad Atticum attinet ſextarium Plinij au thoritate citra pertinaciæ reprehẽſionem, ſpero, me impugnaturum Budæi ſententiam: quod ad Roma num, aliorum, & nõ infirmis argumentis. Pergit de/ inde. Hic ſi quis ſelibras legat, ut habent quædam exemplaria antiqua, ut ſit, adijcit Sardium ſelibras: hoc etiã amplius id quod agimus confirmabit cum Plinius dicat grauiſsimum frumentum libras unam

 & ui/

& uiginti & dodrantem pendêre,& nos experimento didicerimus quod optimũ apud nos ſit frumentum, id in modios Romanos quaternas & uicenas libras pendêre. Quare ſi Plinius in pōdere non deceptus eſt, uel noſtrum triticum etiam Africæ præſtantius eſt. uel libra Romana maior aliquāto fuit, quàm nos eam eſſe ſtatuerimus. & tamē periculum nullum eſt, ut arbitror, ne minorē fecerimus libram, cum menſuras auxiſſe uideamur, quæ pondere deprehenduntur. In hanc enim tantum partem errare potuimus, utpote cum Plinius ſextarium centum & uiginti drachmarũ faciat, quem nos bilibrem fuiſſe contendimus, id eſt drachmarum centum & nonaginta duarũ: qua ratione hemina libralis fuit, quam Plinius ſexaginta drachmarum fuiſſe dicit, id eſt tertia parte minorem, atq; eò amplius. Hæc ille. Hanc lectionem, quam profert Budæus non amplector, quod pugnet cum ipſo Plinio, ut ſupra oſtendi. Sed utramcũq; tandem Plinij lectionem probaueris, nihil ex ea iuuatur Budæus, quo duarum librarum ſextarium Romanum aſtruere poſsit. Quod uero ait tum Francicum triticum Africæ præſtantius eſſe, quippe quod grauius, id ut in laudem Galliarum cedit, ita gratulor Germanis quod tam cultam terram occuparint. Si quid enim laudi dari poteſt non modo Francis & Burgundis & Nortemannis qui Gal-

lias

lias occuparunt,ſed etiam Anglis & Pictis atq; Scotis qui Britannias, Sueuis & Gotthis qui Hiſpanias, Vandalis qui Africam, Gotthis & Langobardis qui Italiam, hoc communi Germanorum gloriæ debetur. nam hi omnes Germani fuerunt. Sed quod ſcribit, & nos experimento didicerimus quod optimum apud nos ſit frumentum, id in modios Romanos quaternas & uicenas libras pendêre, Si uerum eſſet, ſextarius Romanus eo tritico impletus pendêret ſeſquilibram. Mêſuras autem capaciores ipſum feciſſe ex libro primo intelligi poteſt. unde in eam partem peccauit. Plinius uero, ut iam ſæpe dixi, Atticas menſuras exponit, atque hinc ſequitur Atticum non Romanum ſextarium tot pendêre drachmas. Sequitur mox. Carmina autem quæ apud Priſcianum leguntur ſextarium uiginti unciarum eſſe ſtatuunt. quo fit, ut noſter ſuperquintus ſit eius, id eſt quinta parte ſuperans. Fannius annexus eſt Priſciano apud quem non legitur ſextarium uiginti unciarum eſſe, ſed ſextarium aquæ uel uini pendêre uiginti uncias ut olei ſeſquilibram, mellis libras duas cum dimidia. Verum intelligimus ex eo Budæum cum Romanum ſextarium dupondium eſſe aſſerit, de aqua pleno ſentire. quem ego aliquanto minus, quàm Fannius ait, pendêre probaui. quis igitur non uidet Budæum multo capaciorem quàm uere fuit

ſtatuiſſe? Deinde diſputat de loco Plinij, quæ, quoniam ipſius opinionem non confirmant, relinquamus. Poſtea admonet quo modo triticum recens ſit metiendum. atque hactenus nihil aliud egit, quàm quod Francici tritici pondus ſuo modo cōſtituerit. Poſtremo ſic, quod uult, colligit. Verum qui hoc quod diximus tritico expendendo fecerit, tum demum aquę pondus exploret. futurum enim recipio ut quæ menſura tritici duas libras noſtras & quadrantem pependerit, id eſt ſex & triginta uncias, eadem tres libras noſtras, id eſt quatuor Romanas pondere aquæ efficiat, ut ſit inter triticeū aqueumq́; pōdus proportio ſeſquitertia. qua ratione bilibrem fuiſſe ſextarium antiquum, neceſſe eſt. id quod Iſidorus ex quopiam authore antiquo ſcripſit. etiamſi Plinius heminam ſexaginta drachmarum eſſe dicit. quod perinde ualet atq; ſi ſextarium libræ unius & quadrantis eſſe dixiſſet. Quid ex his, quæſo, inferri poteſt? aliud nihil niſi Francicum triticum ſeſquitertiam proportionē habere ad aquam, quam Budæus appendit, ſi æqualis menſuræ appenduntur. Hoc ergo experimento nihil agit. probandum eſt ternos ſemiſextariolos Francicos tantū capere quantum capit ſextarius Romanus. Audiamus uero quo modo id probet. Sed de modio citanda ſunt exempla. Cato. Vbi ſementem paraueris, glandem parari le-

ri legiq́ꝫ conuenit,& in aquã conijci. Inde ſemodios ſingulis bubus dare oportet, ſi laborabunt. Columella de bubus aratorijs loquens libro ſeptimo. Bubus pro temporibus anni pabula diſpenſantur. Ianuario menſe freſi & aqua macerati erui quaternos ſextarios mixtos paleis dare conuenit, uel lupini macerati modios, uel cicerculæ maceratæ ſemodios. Idem ſi grano abſtinemus & regionis copia permittat, cum frõde laurea & ilignea glans adijcitur: quæ, niſi ad ſatietatem detur, ſcabiem parit. Poteſt etiam ſi prouentus uilitatẽ facit, ſemodius fabæ freſæ præberi Nouembri menſe ac Decembri. per ſementem quãtum appetit bos tantum præbendũ eſt. plerũqꝫ tamẽ ſufficiũt ſingulis modij glandis & paleæ ad ſatietatẽ datę, uel lupini macerati modij, uel erui aqua cõſperſi ſextarij ſepteni permixti paleis, uel cicerculę ſimiliter maceratæ ſextarij duodeni, uel ſinguli modij uinaceorũ. His exẽplis conijcere poſſumus modium Romanũ non diſparẽ fuiſſe ei mẽſuræ, quem bœotiũ noſtrates uocãt. cum ſit diurnus cibus bouis aratoris modius aut ſemodius pro uarietate pabuli. Apud nos equis uiatorijs per diuerſoria cibus ſtatus eſt in dies ciſtellę ternæ auenę, ut in Italia ordei. Sic enim ſemper tulit ſtabulariorũ formula. Sed ſtrigoſis equis cum lõgis itineribus fatiſcunt auctariũ noctu dari ſolet, id eſt quarta ciſtella. Hæ quaternæ

menſuræ bœotium uel boſſellum noſtrum tritica-
rium implent, qui modus eſt omnibus iam ſarcina-
rijs equis per ſtabula uiatoria ſtatutus. Hæc Budæ-
us. Cuius cõiectura nulla, meo iudicio, eſt. quod rei
ruſticæ ſcriptores his uerbis menſuram pabuli bu-
bus dandi præſcribant. ipſe hodiernam pabuli equi
ni rationem explicet · cum diuerſa ipſis ſint pabula.
boum enim ferè eſt glans & legumẽ. equorum, aue
na, & ſeminis genus, quam ſpeltam Itali uocant · ac
permutatio non fiat, niſi ſumma neceſsitas cogat.
Quare niſi ad bubuli pabuli hodiernam rationem
quadret, nihil aget hac coniectura. Et ueriſimile eſt
non pauca hac parte non modo in Gallijs & Hiſpa
nijs, ſed etiam Italia ipſa mutata · quod à diuerſis no
ſtris gẽtibus uaſtatæ hæ regiones & occupatæ ſint.
Pergit paulopoſt. Poſt hęc antiquitatis monumẽta
cum mẽſurarũ modos deprehẽdere magnopere cu
perem, ad pondus examinare rem inſtiti. quo facto
cũ nec ex carminibus illis, nec ex Plinio reſpõderẽt,
nihil potius tãdem inueni, ꝙ id quod apud Iſidorũ
non optimũ ipſum authorẽ, ne harũ quidem rerum
legitur: uſqueadeo, quod Plinius aiebat, nullus liber
tam malus eſt, ut non aliqua ex parte proſit. Hemi-
na, inquit ille, appendit libram unam, quæ gemina-
ta ſextarium facit. Sextarius enim duarũ librarum
eſt. Plinij de Atticis, Fannij uero partim de ijſdem
partim

partim de Romanis intelligenda eſſe oſtendi. quæ magis conueniunt cum ueritate, quàm Iſidori quæ probat Budæus. Sed de hac Iſidori opinione pri/mo libro copioſe dixi, quare nunc eadem repeten/da non ſunt. Subiungit. Hoc cum legiſſem ilico tres libras nummularias, id eſt ſeſquilibram negociato/riam in lance grãdiuſcula ſtatui, cuiuſmodi ſunt lan ces quibus ad argentum expendendum utuntur. in oppoſita lance aquam fundere famulum qui mihi aſtabat iuſsi, quo ad rem deducerem ad exactum æquilibrium. id quod aſſecutus ſum adijciendo ui/ciſsim adimendoq́ aquulã argentea ligula·tum ua/ſcula ſtannea implendo, non uſualia illa quidem & ex ſuppellectili ſumpta, ſed iuſtæ omnino mẽſuræ, quibus uenditãdo uino cauponantes uti ſolent. tan/dem comperi duas libras Romanas, id eſt duode/narias, quæ tribus octonarijs, id eſt nummularijs re ſpondent, eam omnino eſſe menſuram, quam ter/nos ſemiſextariolos lingua uernacula huius urbis appellat. qui dodrans eſt eius menſuræ, quam pin/tam eadem lingua uocat. Hæc Budæus. Iſidorus quidem ſcribit heminam pendêre libram unam & ſextarium duas, ſed cuius rei nuſquam exprimit to/to iſto capite. quam ob rem apparet ipſum harum rerum ignarum fuiſſe. Sed unde hoc in mentem ue nit Budæo Iſidorum de aquæ pondere loqui? Cur

non potius ſequitur Fannium, qui expreſsis uerbis ait Sextariū aquæ pendêre uiginti uncias? Sed quia authoritati dubiæ, ut non dicam falſæ, innititur, nihil probat. De libra Romana proximo libro dicā. Pergit demum. Hoc comperto cum uaſculum illud dodrantale tritico primę bonitatis implerem, identidemq́ in modium id eſt boſſellum trāsfunderem, non ante æquatum ad ſumma labra reddidi quàm ſedecies impletum itidem uaſculū in modium trāſfudi. Id cum ad pintam exigerē, duodecies exhauſi exacta obſeruatione trāſuaſando. Hac ratione cum cotula geminata ſextarium faciat, qui bilibris eſt, oportet eam libralem eſſe, id eſt ſex & nonaginta drachmas pendêre. ita oxybaphus qui cotulæ quarta pars quatuor & uiginti drachmarum erit, hoc eſt quadrātale. & cyathus qui ſextarij duodecima pars eſt, ſedecim drachmas pendebit, id eſt ſextantem libræ Romanæ. Noſtra uero pinta duodecima pars eſt modij, id eſt amphoræ ſexta & triceſima. Hactenus Budæus. Si fundamentum cui innititur, nempe ſextarium Romanum aquę libras duas pendêre, uerum eſſet, quædam neceſſario eſſent uera, quæ ſcilicet de hemina, acetabulo, & cyatho ab ipſo dicuntur. quædam nō dicerem falſa, ſed crederem, ut quæ de Francicis menſuris ſcribit. iam nec ipſum fundamentum uerum eſſę hactenus probauit, nec proba-

rè

re opinor poterit. qua de re omnia rurſum incerta ſunt. Pergit poſtea rem adaptare ad Francicas menſuras, quod nihil ad ſextarij probationem facit. quocirca id omittam: nam quiuis legere poterit. De tritici itaque pondere nihil certi ſcribere poſſum. nam non parum pro regionum diuerſitate, atque item in his ipſis agrorum ſitu & terræ generibus uariat, pręterquàm quod Plinius ſcripſit, cui facile credimus, ea quæ Romæ erant propemodum decantata, notiſsima fuiſſe. Si itaq; iuxta Fannium acceperis ſextarium Romanum aquæ pendere uiginti uncias, Gallici uero tritici, quod è Plinio ſequitur, quindecim, erit ſeſquitertia proportio, quam Budæus aſſerit, inter aquam & triticum Francicum, atque tum Gallicum triticum nihilo hodie grauius eſt, quàm fuit olim. Non ergo dicendum ſextarium aquæ pendere duas libras: quod etiã Iſidorus non ſcripſit, nedum è bonis authoribus quiſpiã: ſed cum Galeno potius ſentiendũ eſt. quia uero tũc ea proportio nõ remanet, fit aut quod grauius triticum Budæus appenderit quàm Romã inferebatur, aut quod aliam quàm pluuiã & non ſatis puram aquam ſumpſerit. Quod uero de reſtitutione libræ Romanæ & amphoræ, unde ſua procedũt, ſcripſit, in alio opere expendimus. iam ad ordeum ueniam. Cuius pondus his uerbis explicat Plinius eodẽ capite. Leuiſsimum

ex his

ex his ordeum, raro excedit quindecim libras. Pendet itaque ſextarius undecim uncias & drachmas duas. De rerum pondere ſatis. Nunc notas tam Græcarum quàm Romanarum menſurarum exponam, quo finiam hunc librum. Menſuræ Romanæ ſuas notas habent, quas præter Voluſium Metianum in libello De aſſe, ſcio explicaſſe neminem. Forte in hac re aliquid egregij præſtabit Ioannes Auentinus Boious, qui ſe De menſuris & ponderibus ſcripturum promiſit. nihil enim dubito quin multa in antiquis monumentis, quæ ſunt in Norico & Rhetia ſecunda obſeruauerit, tum etiam in ueteribus codicibus, qui extant Auguſtæ Tiberij apud diuum Hemeranum, & in cœnobijs ad Danubium ſitis, quæ ſuperius & inferius Altachum dicuntur.

Culei autem nullam notam hactenus inueni. Quadrantalis, quæ amphora uocatur, talis erat. ꝗ. Vrnæ uero ꝗ s. qua ſignificatur dimidium quadrantal eſſe. Congij ε. Sextarij ɔ. Heminæ ɔ s, iterum adiecta dimidij nota declaratur heminam dimidiũ eſſe ſextarium. Quartarij Q. Cyathi cv. In aridis uero, Modij M̊. Semodij M̊ s. Acetabulum autem & ligulam notis ueteres ſcripſiſſe quoque non inueni. Sic ſe habent Romanarum menſurarum notæ, ſi quis notarius his uti uelit. Porrò Græcarum maxime in uſu ſunt

apud

apud medicos. Si κ & ρ ſupraponitur μ, ſignificat κεράμιον, hoc modo $\overset{\mu}{\kappa\rho}$. χ habens ο ſupra additum notat χόα hac figura $\overset{o}{\chi}$. ξ habens ſupraſcriptum ε, indicat ξέστην ſic ξ^{ε}. Sed frequētius ita notatur, ut recta linea ξ inferiorem partem ſecet hoc modo ξ. κ ſupra ſcriptum habens ο, atq; lineam obliquā quæ inferius eius cornu diſſecet, ſignificat κοτύλην hac figura κ^{o}. ξ ſi habuerit ſupra additum ο, indicat ὀξύβαφον hac pictura ξ^{o}. κ habens ſuperne ſcriptum υ, atque lineam obliquam, quæ inferius eius cornu ſecet, ſignificat κύαθον hoc modo κ^{υ}. μ habens ſuperne ſcriptū υ, indicat μύστρον hac figura $\overset{\upsilon}{\mathrm{M}}$. χ habens ſuperne poſitum η, ſignificat χήμην iſto modo $\overset{\eta}{\chi}$. Sed & τρύβλιον, quod idem eſt cum cotyle, ſic notatur, ut τ ipſi ρ & υ ſubiungantur, hac forma τρυ. In aridis quoque ſi μ habuerit ſuperne poſitum ε, ſignificat μέδιμνον hoc modo $\overset{\varepsilon}{\mathrm{M}}$. Si χ habuerit ſuperne ſcriptum ν, notat χοίνικα hac figura $\overset{\nu}{\chi}$. Tantum de notis, ſequuntur pondera.

GEORGII AGRICOLAE LIBER QVARTVS: DE ponderibus Romanis.

MENSVRAS & rerũ quarundam, quę metiri ſolent, pondera tribus ſuperiorib. libris conatus ſum diligenter explicare & pro uiribus defendere, ne uel propter obſcuritatem facile rurſus poſſent corrumpi, uel propter diuerſas opiniones dubij multum, fidei haberent parũ. Duobus uero ſequentibus libris ipſa pondera, quibus eaſdem res graues aut leues cenſemus, ſunt declaranda. Hæc autem inſtituti operis pars, quia tam obſcura inuolutaq́ꝫ quàm menſurarũ non eſt, nec illi qui nuper de his ſcripſere tantopere inter ſe diſsident, nec mihi opus erit multis rem exponere. Vbi autem ab ipſis diſſentio, non ſępe fit ut cum uno aliquo tantum diſcordem, ſed plerunque cum omnibus. Si igitur unius ſententiam refutauero, omnium refutauero. unde ſic quoq; aliquanto breuior eſſe poſſum. Cum uero Romani perinde ut menſuras, ita ſua habuerint pondera, & item Gręci ſua, Romana etiã hic primo tradere decreui: quod ea ipſa

cognita & perſpecta nonnihil lucis Græcis ponderi bus afferre poſsint præſertim his, quæ unà cum imperio Romano illi receperunt: quod genus ſunt, libra, & uncia. quibus licet è Græcis alij ſcriptores rariſsime, medici tamen frequẽtiſsime utuntur. Romana itaq; pondera ſic ſe habent. Libra quæ & pondo diuiditur in duodecim uncias. Hinc partes eius ſunt Vncia, per ſe. ſextans, duæ unciæ. quadrans, tres. triens, quatuor. quincunx, quinq;. ſemis, ſex, quę etiam ſelibra dicitur. ſeptunx, ſeptem. bes, octo. dodrans, nouem. dextans, decem. deunx, undecim. Seſcuncia autem eſt uncia una cum dimidia. Vncia uero ipſa rurſus diuiditur in duas ſemuncias: in tres binas ſextulas, in quatuor ſicilicos, in ſex ſextulas, in ſeptẽ denarios, in uiginti quatuor ſcriptula. Denarius autem diuiditur in duos uictoriatos, in ſex ſextantes. Sic ipſe ſentio de pōderib. Romanis, quod ut confirmẽ ex utriuſq; linguę ſcriptorib. teſtes adhibebo. Libra itaq; inter minora pōdera maximum, inter maiora minimũ eſt. Maiorũ enim nomine cenſentur, quæ libram grauitate uincũt: minorum quæ contrà, ab ea uincũtur: ut ſit ipſa medium quoddã quod ad utraque pertineat. Maiora pondera ſupra omiſi, quod ex libra omnia conſtent, nec nomina apud Romanos habeant, præter centumpōdium, quod centum eſt librarum. Libra namque pondo etiam dicitur.

Hinc Feſtus ait Centena pondo dicebant antiqui referentes ad libram. Maiora autem pondera partim diſcreta partim indiſcreta fuiſſe ex Catone aduertimus, qui ſic ſcribit capite XIII. Centūpondium incertum unum & pondera certa. Per centumpondium enim centena intelligit pondo: per incertum, indiuiſum, quod unius maſſæ fuerit. quemadmodū & in centenario, quo uocabulo iuniores utuntur, uel hodie uidere licet. Per pōdera autem certa, intelligit alia in quæ centena pondo erāt diuiſa. nam ueriſimile eſt ueteres Romanos maſſas certæ grauitatis aliquot habuiſſe ex metallica materia, in quas centena pondo diuiſerint ut hodie prima maſſa centum ſolet eſſe librarum, non ſecus ac olim Catonis centum pondiū. Appellatur uero ea centenariū, quam idem Cato incertum nominaret, ut alias in quas diuiditur pondera certa. Diuiditur autem in aliquot minores, unde ſecunda maſſa fit quinquaginta pondo. tertia quæ dimidiū ſecundæ eſt, uigintiquinq;. Hæc itaq; quarta eſt pars centumpondij, illa, dimidia. Sed eædem centum libræ in quinque etiam partes diſtribuuntur, ex qua partitione quarta prouenit maſſa uiginti librarum, quæ iterum diuiſa quintam conſtituit librarum decem. Sic hodie habent pōdera maiora, niſi quod maxima maſſa alijs cētum & decem librarum, alijs centum & uiginti, alijs alia eſſe ſoleat.

quo

quo fit ut & reliquæ plures libras habeant. Qui igitur pondera hæc uſitata conſiderare uoluerit, non opinor dubitabit Catonis locum ſic eſſe intelligendum. Quin etiam Græcis eiuſmodi maſſas ponderales è plumbo in uſu fuiſſe, quæ aliquot minarum eſſent, ex Heſychij conijcimus uerbis. μολυβδὶς ϛαθμόν τι ἑπταμναῖον. οἱ δὲ, μολβίς. id eſt, Molybdis pondus quoddam eſt ſeptem minarum. alij molbis dicunt. Sed de maiorum ponderum diſtinctione ſatis. Pro centumpondio dicitur & centena pondo, ut ex Feſto, cuius uerba iam retuli, liquet. & centum pondo, ut ex Plauto in Aſinaria, qui ait,

Nudus uinctus centum pondo es, quando pendes
per pedes.

Sed idem Plautus centumpondio ibidem utitur, cum inquit,

Ad pedes quãdo alligatus es æquũ centũpondium.

Solent itaque Romani ſcriptores rerum pondera per pondo uel libras ſignificare. Varro de uita populi Romani, ut citat Nonius Marcellus. Delphos Apollini munera miſſa, corona aurea põdo ducentûm. Idem libro quarto eiuſdem operis. Itaque retulit auro põdo mille octingentum ſeptuagintaquinque. Liuius libro quinto ab urbe condita. Et mille pondo auri precium populi gentibus mox imperaturi factum. Plinius libro trigeſimotertio capite ſex-

to. Mirum adhuc per Hiſpanias ab Hãnibalẽ olim inchoatos puteos durare, ſua ab inuentoribus nomina habẽtes. ex quîs Bebelo appellatur hodieq́ qui ccc pondo Hannibali ſumminiſtrauit in dies. Sic Romano more ferè loquuntur authores. Græci uero minas ſuas in talenta colligunt. Redeo ad libram à qua fit libralis. Plinius libro trigeſimotertio capite tertio. Libralis unde etiam nunc libella dicitur, & dupondius appendebatur aſsis. Et Columella libro ſexto capite ſecundo. Libralesq́ offas in præſulſæ adipis liquamine tinctas ligula dimittito. Hinc quoque fit bilibris, id eſt duarum librarum. Martialis quinto Epigrammatum.

Nolo mihi ponas rhombum, mulum'ue bilibrem.

Et trilibris, trium librarum. Horatius in ſecundo ſermonum:

laudas inſane trilibrem Mulum.

Et quadrilibris. Plautus in Aulularia:

Quadrilibrem aulam auro onuſtam habeo, quis me eſt diuitior?

A pondo quoque fit dupondius, quo uſus eſt Plinius loco ſupra citato. De quo ſic Varro ſcribit: Dupondius à duobus põderibus, quod unum pondus aſsipondium dicebatur. id ideo quod as erat libræ pondus. A pondo quoq́ fit duapõdo & trepondo. Hinc Fabius inquit libro primo de inſtitutione ora-

toria

toria: Quid? quod quædam quæ ſingula procul dubio uitioſa ſunt, iuncta ſine reprehenſione dicuntur. Nam dua & tre & pondo diuerſorum generũ ſunt barbariſmi: at duapõdo & trepondo uſq; ad noſtrã ætatem ab omnibus dictũ eſt, & recte dici Meſſala cõfirmat. Sed Scribonius Largus põdo dua & pondo tria dicere conſueuit, queãdmodũ pondo quinq; uel ſex. ut Compoſitione XLV. Spumæ argenteæ pondo dua. & Cõpoſitione LXXXII. Reſinæ terebinthinæ pondo dua, ceræ põdo ſemiſſem. & Compoſitione CCLXVI. Ceræ pondo dua, reſinæ frictæ pondo dua, picis Hiſpanæ pondo tria, ammoniaci pondo libram. Hæc ille. Pondo itaque ſi ſolum ponitur idem quod libra ſignificat: ſin alteri uocabulo ponderis adijcitur, id quod Græcis σαθμῷ uel ὁλκῇ, id eſt pondere. Sic ſcribitur pondo libra, pondo uncia, pondo ſemuncia, ad differentiam libræ, unciæ, & ſemunciæ menſuralis: quas ut ab alijs ponderalibus diſtinguant, Græci addunt μέτρῳ, quod eſt menſura. Is itaque uſus in pondo Romanis adeo inualuit, ut etiam ijs ipſis, quæ ambigua non eſſent, adijceretur: ſic ſæpe ſcribitur pondo denarij duo, tres, quatuor. Verum de hac re plura libro primo dixi: nunc probandum eſt libram duodecim eſſe unciarum. Cuius rei teſtis eſt primo Galenus, cius uero uerba non eſt cur iterum referam. deinde

Voluſius Metianus in libello de aſſe, cum ait: Ponderis eadem diuiſio eſt quæ æris. nam in quas partes as diuiditur, in has & libra diſpenditur. As autem diuiditur in duodecim uncias, ut idem atque etiam Balbus ad Celſum de agrimenſoria ſcribit, igitur & libra in duodecim uncias diſſecatur. Medicamẽtarij indocti qui libram ſedecim unciarum, quot ſane negociatoria eſt, in medicamentis conficiendis accipiunt, non minus hic aberrant ac in libra menſurali. Proportio namque medicinarum, quas recipiunt mixturæ, mutatis ponderibus non reſpondet. qua de re alibi uberius diſſerui. Huius itaque erroris uitandi gratia quot unciarum ſit libra neceſſe fuit probari. Sed audiamus Voluſium quomodo as diuidatur, cum omnino par ſit ratio libræ. notas autem nunc omittam. Prima diuiſio ſolidi, id eſt libræ, quod as uocatur, in duas partes dimidias diducitur, pars dimidia ſemis uocatur. Sequens diuiſio fit in tres tertias partes, pars tertia triens uocatur. Sequitur diuiſio in quatuor quartas, quarta pars quadrans uocatur. Deinceps fit diuiſio in ſex ſextas partes, ſextæ partis nomen eſt ſextans. Deinde diuiditur in octo octauas, quæ ſeſcũciæ uocantur. Item nouem nonas, nona pars uocatur uncia duæ ſextulæ. Diuiditur item as in duodecim partes duodecimas, uocantur ſingulę unciæ. Hæc uelut ele-

elementa primæ de aſſe diſtributionis ęqualitatem ſeruāt.ſi quid quibuſdam parum detrahas uel con/feras fient diſpares. quare ſi quadranti ſextantem, uel trienti unciam applices, facies quincuncem, qui conſtat ex quinque uncijs, hoc eſt quinque duode/cimis. Si ſemiſsi applices duodecimam, uel quincun ci ſextantem, uel trienti quadrantem, efficies ſeptun cem, hoc eſt ſeptem duodecimas. Si ſeptunci appli/cueris unciam, uel ſemiſsi ſextantem, uel quincunci quadrantem, uel trienti tantundem, facies beſſem, id eſt duodecimas octo. Si beſsi applicueris unciā, uel ſeptunci ſextantem, uel ſemiſsi quadrantem, uel quincunci trientem, dodrantem efficies, hoc eſt no/uem duodecimas. Si dodranti applicueris unciam, uel beſsi ſextantem, uel ſeptunci quadrantem, uel ſe/miſsi trientem, uel quincunci tantundem, facies dex tantem, hoc eſt decem partes duodecimas. Si dex/tāti applicueris unciam, uel dodranti ſextantem, uel beſsi quadrantem, uel ſeptunci trientem, facies de/uncem, hoc eſt undecim duodecimas. Ex his appa/ret in quas partes æqualiter, in quas diſpares as diui datur. Hæc ille. Eadem plane tradit Balbus ad Cel/ſum. Sed horum nominum etymologiam Varro explicat libro quarto de lingua latina, his uerbis: Vncia ab uno. Sextans ab eo quod ſexta pars aſsis, ut quadrans quod quarta, & triens tertia pars. ſemis

quod ſemis,id eſt dimidium aſsis, ut ſupra dictum eſt. Septunx à ſeptem & uncia concluſum. reliqua obſcura,quod à diminutione. & ea quæ diminuuntur ita ſunt ut extremas ſyllabas habeāt.ut à decem una dempta uncia deunx, dextans dempto ſextante.dodrans dempto quadrāte. Bes ut olim dempto triente. Hactenus Varro. Hæc libræ diuiſio eſt,cuius uſus pro pondere adeo frequens eſt in medicina,ut exemplis ueterum rem cōfirmare nihil opus ſit.Selibræ uero uocabulo utitur Liuius libro quinto ab urbe condita. Cui uniuerſi ſelibras farris & quartarios uini ad ædes eius,quæ in arce erant,contulerunt.& Celſus libro quinto capite decimooctauo:Cerati eloti,quod πεπλυμένον Græci uocant, ſelibram. Semis quoque pro eodem pondere uſurpant. idem Celſus capite XIX in emplaſtro quod exeſt corpus: Ceræ, reſinæ terebinthinæ, thuris, olei ueteris, atramenti ſutorij, ſalis ammoniaci pondo ſemis.Scribonius Largus cōpoſitione CCLXVI. Ammoniaci pondo libram, thuris pollinis pondo ſemis,galbani pondo ſemis.Dextans ſic quoque in uſu eſt.idem compoſitione CCIII. Cum olei ueteris pondo dextante liquefacta ab igne,mortario ſuper infunduntur.Et Dodrans.Columella libro ſexto capite ſexto:Si nec hęc profuit res,caprifici aridæ conteruntur, & cum dodrante aquæ calidæ dantur. Et

bes

bes. Celſus in emplaſtro, cuius iam mentionem feci: Aeruginis raſæ pondo beſſem. Atque quincunx. Columella libro duodecimo capite uigeſimooctauo: Item odoramẽta trita, id eſt irim cribratam, quæ ſit inſtar pondo quincuncem & trientem, fœni græci pondo quincuncem & trientem, ſchœni pondo quincuncem in unum permiſceto. Triens præterea. Largus ibidem: Aeruginis raſæ pondo trientem. Quadrans etiam. Celſus in deſcriptione catapotij ad thoracis dolores finiendos: Reſinæ terebinthinę quadrans. Quin & ſextans. Largus compoſitione CCVI. Myrrhæ, galbani, aloes pondo ſextantem. Sic cæteris uti poſſumus. Hæc autem idcirco adieci ut à noſtris medicis in mixturis deſcribendis reuocentur in uſum. alioqui ſunt ſatis obuia. Sequitur uncia, quæ in medicinæ uſu crebrior eſt quàm ut ullo teſtimonio egeat. Iuuenalis etiã uſurpat pro pondere ſatyra ſexta:

adeo nulla uncia nobis
Eſt eboris.

Seſcuncia, quæ octaua pars eſt libræ, ſiue quarta ſemiſsis utitur Celſus in malagmate Euriclei. Galbani ſine ſurculis ſeſcunciam. Et Largus compoſitione CCX. Olei cyprij pondo ſeſcuncia. Huius ſeſcunciæ dimidia nomine caret, ſed ut illa quarta ſemiſsis, ita hæc eſt octaua. De uſu partium libræ ſatis.

Ipſius uero unciæ prima diuiſio eſt in duas ſemun-cias: quod uocabuli compoſitio indicat: & Varro libro quarto ſcribit: Semuncia quod dimidia pars unciæ. Voluſius etiam ait: Vnciæ prima diuiſio fit in duas partes dimidias, quæ uocantur ſemunciæ. Vtitur uero ea Columella capite ultimo libri duodecimi: Quod ſi etiam cum laſer non habueris, pro ſylphio mellis adijcies pondo ſemunciam. Altera diuiſio unciæ eſt in tres binas ſextulas. unde ſcribit Voluſius: Item diuiditur uncia in tres partes, quę uocantur binæ ſextulæ. ſunt autem ſcriptula octo. Cæterum binæ ſextulæ dicuntur & duella. quod Fannius hoc uerſu explicat:

Sextula cum dupla eſt, ueteres dixere duellam.

Sed quod duella uel binæ ſextulæ authoribus medicinæ in uſu ſint, hactenus non inueni. quod uero pondera fuerint ex Fannio clarum eſſe poteſt. Tertia unciæ diuiſio eſt in quatuor ſicilicos. de quo ſic Voluſius ſcribit: Item diuiditur uncia in quatuor ſiciliquos, id eſt quatuor quartas. Sicilicus itaq; duarum eſt drachmarũ. Feſtus in neutro protulit, cum ait: Sicilicum dictum quod ſemunciam ſecet. Huius uſum in pondere fuiſſe indicat hoc Fannij carmen, quo ſimul & pondus ipſius explicatur:

Drachmam ſi gemines, aderit quem dicier audis
Sicilicus.

Vtitur

Vtitur quoque Scribonius Largus Compoſitione CXLV. Croci pōdo ſicilici quinq;, apij ſeminis pondo ſicilici ſex. Licet ibidem notis ſcriptū ſit, quas infra explicabo. Quarta unciæ diuiſio eſt in ſex ſextulas: quod Voluſius declarat hiſce uerbis: Item in ſextulas ſex, id eſt ſex partes. Sūt uero quatuor ſcriptula. Quin etiam Fannius id confirmat, ſcribens:

Drachmæ ſcrupuli ſi adiectio fiet
Sextula quæ fertur: nam ſex his uncia conſtat.

Neque huius uſum in medicina reperi. pondus uero eſſe uel ex Fannio liquet. Eſt quinta unciæ diuiſio in ſeptem denarios Romanis medicis in primis uſitata. quod maxime teſtibus eſt probandum. ſed prima ueniat in medium Celſi authoritas, quæ medicis nota eſt, aut certe, ob præcipuos artis ſcriptores, eſſe debet. Is ait libro quinto capite decimoſeptimo. Sed & antea ſciri uolo in uncia pondus denariorum ſeptem eſſe. deinde Scribonij Largi, ex quo idem intelligitur, cum inquit in præfatione: Erit autem nota denarij unius pro Græca drachma. æque enim in libra denarij octoginta quatuor apud nos, quot drachmæ apud Græcos incurrunt. Hæc ille. Si octoginta quatuor denarij conſtituunt libram, libra uero diuiditur in duodecim uncias, ut probauimus, quis non intelligit unciam denariorum eſſe ſeptem? Accedat his Plinij teſtimonium ſcribentis li-

bro trigeſimo tertio capite nono: Miſcuit denario triumuir Antonius ferrum, miſcuit æri. Alij è pondere ſubtrahunt, cum ſit iuſtum octoginta quatuor è libris ſignari. His teſtibus ſatis probatum arbitror libram Romanis eſſe denariorum octoginta quatuor, unciā uero ſeptem. Sexta & ultima unciæ ponderalis diuiſio eſt in uiginti quatuor ſcriptula. de qua ſic ait Voluſius: Item in ſcriptula uiginti quatuor. Idem poſt inquit: Præterea dimidium ſcriptulum audio quoſdam ratiocinatores ſimplium uocare, quod erit totius aſsis quingenteſima ſeptuageſima ſexta. Scriptulo autē medici ueteres raro utuntur, iuniores frequenter, alij ſcriptores interdum. Plinius libro trigeſimo tertio capite tertio: Aureus nūmus poſt annum ſexageſimum ſecundum percuſſus eſt, quàm argenteus: ita ut ſcrupulum ualeret ſeſtertijs uicenis, quod efficit in libras, ratione ſeſtertij qui tunc erat, ſeſtertios nongentos. Et Columella libro duodecimo capite uigeſimotertio: At ſi ex eadem pice totam uindemiam condire uolueris, ita ne guſtus picati uini poſsit intelligi, ſat erit eidem ſex ſcrupula in ſextarios quinq; & quadraginta. Idem capite uigeſimooctauo: Tum in ſerias ſingulas quæ ſint amphorarum ſeptenûm addito medicaminis pondo unciam & ſcrupula octo gypſi. Hactenus de diuiſione unciæ. Sequitur denarij. Is itaque pro-

pona-

pondere ſecatur primo in duos uictoriatos. Pro ui- ctoriato autem olim dicebatur quinarius. Hinc Vo- luſius ſcribit: Victoriatus enim nunc tantundem ua- let, quantum quinarius olim. Et paulo poſt: Dena- rius primo aſſes decem ualebat, unde & nomen trá- xit. Quinarius dimidium eius, id eſt quinque aſſes, unde & ipſe uocatur. Victoriatus uero cur ſit di- ctus explicat Plinius libro trigeſimo tertio capite tertio his uerbis: Qui nunc uictoriatus appellatur le- ge Clodia percuſſus eſt. Antea enim hic nummus ex Illyrico aduectus mercis loco habebatur. Eſt au- tem ſignatus Victoria, & inde nomen. Hæc ille. Vi- ctoriato frequentiſsime pro pondere utitur Scribo- nius Largus, at Celſus maluit ſemis denarij loco eius ſcribere, ut libro quinto capite XVIII in mala- gmate Medi: Panacis p. ⚹ ſemis. Iterum: Plumbi cōbuſti p. I. ⚹ & ſemis. Deinde diuiditur denarius in ſex ſextantes, quod pręter Celſum nemo explica uit. Hanc autem diuiſionē fecit quod Græcis uti nol let: ijs enim drachma in tot obolos diuiditur, in quo rum locum ſubſtituit ſextantes. Vt enim Græci ha- bent drachmam nummum argenteum, ita Romani denarium, cum autem altero pro altero uellet uti, & denarius relatus ad pondera Romana grauior eſſet tribus ſcripulis, ſextantes excogitauit. Nos igitur co gitemus denarium in XII partes, ut aſſem in XII

uncias

uncias diuidi. ex illis duæ partes dicuntur ſextans perinde ut duæ unciæ aſsis. Erunt itaque ſex ſextantes in denario, quot in libra inueniuntur. Sed audiendus eſt Celſus, cuius uerba ſunt libro quinto capite decimoſeptimo: Vnius deinde denarij pondus diuidi à me in ſex partes, id eſt ſex ſextātes, ut idem in ſextante denarij habeam, quod Græci habent in eo, quem ὀβολὸν appellant. Id ad noſtra pondera relatum paulo plus dimidio ſcriptulo facit. Sic Celſus. Hæc itaq; diuiſio nemini alij in uſu eſt. Sic utitur ſextante libro quinto in priori emplaſtro excedente: Reſinæ terebinthinæ, fuliginis thuris, ſingulorum pondo ⋊ z, id eſt pondo denarij ſextans. Sed idem ſignum etiam eſt apud eum ſextantis libræ. quare diligenter aduertendum ne ſimilitudine, uel uocis, uel notæ decipiamur. poſſumus uero ab errore nobis cauere compoſitionum naturam conſiderantes. Sic quoque utitur quadrante libro quarto capite quarto: Aut ſulphuris ignē non experti pondo ⋊ & quadrans, abrotani pondo ⋊ in uini cyatho teruntur. Sic denique triente libro quinto in malagmate ad ſtrumam & tubera & carcinodas: Salis ammoniaci p. ȝ. id eſt pondo triens. Accipio uero quadrantem tres partes duodecimas, trientem, quatuor, ut ſextantem duas. Sed de his ſatis. Ita ſe habent pondera Romana. Si itaq; maiora in minora

reſol-

reſoluero, ad tertiam propoſiti partem ueniam. Libra diuiditur in has partes æquas, in ſemiſſes II. trientes III. quadrantes IIII. ſextantes VI. ſeſcuncias VIII. uncias XII. In has uero diſpares, in deuncem & unciam, in dextantem & ſextantem, in dodrãtem & quadrantem, in beſſem & trientem, in ſeptuncem & quincuncem. Rurſus libra, quod attinet ad alia minora pondera, ſecatur in has æquales partes. in ſemũcias XXIIII. duellas XXXVI. ſicilicos XLVIII. ſextulas LXXII. denarios LXXXIIII. uictoriatos CLXVIII. ſcriptula CCLXXXVIII. Selibra ſiue ſemis diuiditur in quadrantes II. ſextantes III. ſeſcuncias IIII. uncias VI. ſemuncias XII. duellas XVIII. ſicilicos XXIIII. ſextulas XXXVI. denarios XLII. uictoriatos LXXXIIII. ſcriptula CXLIIII. Aliæ partes libræ ex unciæ diuiſione facile poterint colligi, quã ſubijciam. Vncia ſecatur in ſemuncias II. duellas III. ſicilicos IIII. ſextulas VI. denarios VII. uictoriatos XIIII. ſcriptula XXIIII. Semuncia diſſecatur in duellam cum dimidia, ſicilicos duos, ſextulas tres, denarios tres cum dimidio, uictoriatos ſeptem, ſcriptula duodecim. Duella diuiditur in ſicilicũ unum & eius tertiam partem, ſextulas duas, denarios duos & eius tertiã, uictoriatos quatuor cum dimidio & tertiam dimidij, ſcriptula octo. Sicilicus ſecatur in denarium unum cum dimidio & eius quartã, uictoriatos tres

F cum

cum dimidio, ſcriptula ſex. Sextula diſſecatur in denarium & ſextam eius partem, uictoriatos duos, & tertiam eius, ſcriptula quatuor. Denarius diuiditur in duos uictoriatos, ſcriptula tria & tres ſeptimas ſcripțuli, ſextantes Celſi ſex. Victoriatus diuiditur in ſcriptulum unum cum dimidio & tres decimas quartas ſcriptuli. Scriptulum autem diuidere nunc omittam, quia melius Græcis ponderibus declaratis intelligetur eius diuiſio. reſpõdet enim plane Romano ſcriptulo Græcorum γράμμα. Nec reliqua pondera præter denarium in ſextantes Celſi diuidere uolui, quod ipſi ſoli ſint in uſu. Nunc ad tertiam propoſiti partem ueniam ſerie conſueta. Romanos magnarum rerum pondera per libras uel pondo, quod idem eſt, explicare ſolitos, quia dixi, obijciet mihi quiſpiam Vitruuium uti talento pro pondere cum ſcribit libro decimo capite trigeſimo primo: Erigebatur autem machina in altitudinem ad diſijciendum murum circiter pedes centum. Item à latere, dextra ac ſiniſtra procurrendo perſtringebat non minus pedes centum. Gubernabant eam homines centum, habentem pondus talentûm quatuor millium, quod fit quadringẽta LXXX millia pondo. Sic ille. Atque utitur quidem talenti uoce, & recte de rebus Græcis loquens. multo uero etiam rectius explicando quot pondo efficerent tot talenta, ad Romanam loquendi

loquendi conſuetudinem rediit. explicauit autem & idcirco quod Græcis taléta ſint admodum diuerſa. hoc uero quod ipſe declarat habet centũuiginti pon do. Sed idem dicet Liuium uſum talenti nomine de rebus Græcis minime loquentem, cum ait libro ab urbe condita primo: Sueſſamq́ꝫ Pometiam ex his ui cepit, ubi cum diuẽdita prȩda quadraginta talen/ ta argenti auriq́ꝫ recepiſſet. De re quidem numma/ ria loquens Liuius, utitur nonnunquã talenti uoce, meo iudicio Atticum intelligens, niſi aliud nomina/ tim exprimat. qua de re in Grȩcis plura dicam. Alio qui cum pondus indicare uult, ferè ſeruat Romanũ loquendi morem, ut libro ſeptimo: Neqꝫ ita rei ge/ ſtæ fama ſe Italiæ finibus tenuit, ſed Carthaginen/ ſes quoqꝫ legatos gratulatum Romam miſere cum coronæ aureæ dono, quæ in Capitolio in Iouis cel/ la poneretur, fuit pondo uiginti quinqꝫ. Idem libro decimo: Argenti quod captum ex urbibus erat, pon do mille c c c x x x. Sic Liuius. Latini igitur ſi utuntur talenti nomine, maxime pro pondere, qua/ ſi ſemper aut aliqua transferunt è Græcis, aut alio/ qui de rebus Græcorum loquuntur. Romanum enim pondus minime fuit. Sequitur iam libra ſiue pondo, quæ idem ſignificare probauimus. quam/ obrem errauit Perottus uir non indoctus, ſcribens pondo proprie ſignificare x i i libras his uerbis:

Et pondo, quod licet aliquando pro libra inuenia/tur; proprie tamen ſignificat pondus duodecim li/brarum,& indeclinabile eſt. Liuius, Argenti pondo bina & ſex libras in militem præſtaret. Nec caret ſin gulari, ut nonnulli exiſtimant. Sed ſic pondo pro duodecim libris dicimus, ut aſſem pro XII uncijs. Hæc Perottus. qui cum id non probauerit, uidetur conieciſſe ex Liuij loco quem adducit, ubi poſt pon do bina ſcriptum erat & ſex libras, ex quo maius quiddam eſſe pondo coniecit. Verum codices Liuia ni emendati, habent ſelibras. & ſic debere legi uer/bis Plutarchi in Fabio de eadem re ſcriptis erudite probat Budæus, quem ante me hunc errorem in ſe/cundo De aſſe, detexiſſe ingenue fateor: ne gloriam alieno labore partam in me transferre uoluiſſe, iure dicar. Sed idem Budæus teſtimonijs in ſpeciem cla/ris & euidentibus contendit libram, pondo, minam idem eſſe. Cum autem mina Attica ſit centum dra/chmarum, ut libro ſequenti probabimus, Romana uero libra octoginta quatuor denariorum, ut ex Pli nio & Celſo & Largo oſtendimus: primo intelligi/tur denarium & drachmam Atticam eiuſdem pon/deris non fuiſſe. quod tamẽ, authoritate ſcriptorum fretus, aſſerit. deinde ut fuerint maxime, nemo certe è bonis authoribus dixit, unciam plurium drachma rum quàm octo fuiſſe. Igitur libra erat tãtum nona

ginta

ginta ſex drachmarum, quia ſolum duodecim un/
ciarum, cum mina Attica fuerit ſine cõtrouerſia cen/
tum. Vt autem Budæus ſententiam quæ illi ſemel
placuit retineat, ſine ullius teſtimonio ait, librã duo/
decim eſſe unciarum & ſemunciæ. Scribit enim ſic
in ſecundo De aſſe: Hæc eſt exacta libræ ratio, ta/
men ſemunciam addere nos oportet, cum libra in
ratione nummaria cum Græca exæquata ſit, & pla/
ne ſit centenaria. Erit ergo libra Latina non modo
ſeſquialtera noſtræ libræ, id eſt ſeſquilibra noſtra:
ſed etiam præterea quatuor drachmas habuiſſe in/
telligitur. Idem in principio libri tertij inquit: Ete/
nim cum duodenæ ſint unciæ in libra Romana &
in uncia quaterna & uicena ſcrupula, fiũt in aſſe ſcru
pula ducenta octoginta octo. eſt enim ſcrupulũ du/
centeſima octogeſima octaua pars aſsis, ut inquit
Columella. Hæc recte, & præter Columellam idem
clare dicit Voluſius Metianus & Balbus ad Cel/
ſum. Pergit Budæus. Si ergo ſcrupulum auri uice/
nos ſeſtertios ualet, & uicenario numerũ illum mul/
tiplicemus, fiet ſumma quinque millia ſeptingenti ſe
xaginta ſeſtertij, quibus ſi ſemunciam addamus, ut
ſit libra centenaria quam ante inſtituimus, fient ſex
millia ſeſtertiûm. Sic ille. Ex quibus intelligis cum li/
bram, quam eandem putauit cum mina primo cen/
tum drachmarum conſtituiſſe, tum neceſsitate quã/

dam duodecim unciarum & ſemunciæ. Quód uerò denarium & drachmam idem arbitretur eſſe, liquet ex his uerbis quæ ſunt in primo de aſſe. Drachma igitur non modo pōdus denarij Romani, ſed etiam nummum ſignificat eodem pondere percuſſum ab Athenienſibus. Et libro ſecundo: At denariũ & drachmam eundem fuiſſe nummum, aut eiuſdem certe ponderis & æſtimationis authore Plinio demõſtratum eſt. Hæc Budæus. cætera quiſq; per otiũ legat. Sed libram & minam idem pondus non fuiſſe ſatis indicat Dioſcorides, qui nunc libræ, nunc minæ uocabulo tanquam diuerſis ponderibus utitur. & Galenus aperte dicit differre, ut libro ſequenti explanabo. Erat enim mina Attica quatuor drachmis grauior libra Romana. Budæus autem non ſine cauſa in hanc ſententiam uenit, ſed quia uiſus eſt ſibi ſatis probaſſe denarium & drachmã Atticam idem pondus habere, quod Plinius ſcribat libro uigeſimo primo capite ultimo: Drachma Attica: ferè enim Attica obſeruatione medici utuntur: denarij argentei habet pondus. Et Græci ſic transferant Romana, ut in locum denarij, aut quatuor ſeſtertiûm ſemper ſubſtituant drachmam. ut Plutarchus, ac medici. Contrà Latini, pro drachma Attica denarium. ut Aulus Gellius & Feſtus Pompeius, ipſe etiam Liuius libro XLIIII. ab urbe condita, Polybij locum recenſens.

Tum

Tum quia Plinius minam uertit libram. Cum tot igitur & tantis teſtibus etiam in quauis re non indecore errauerit quiſpiam. Hæc autem omnia iiſdem authorum uerbis repetere nimis longum eſſet, neq; neceſſarium, cum quiſq; in Budæo ea legere poſsit, & nos conſentiamus ſic ab ipſis fuiſſe ſcripta. Quid igitur dicet quis? nõne iſtis conceſsis quod uult efficit Budæus? Minime. nam concedo quidẽ authores ſic ſolitos trãsferre, non tamen do eadẽ prorſus pondera fuiſſe. Verũ Græcos arbitror, quia nullũ haberent pondus ſiue numiſma quod exacte reſpõderet denario, per id quod proximũ eſſet, ac non multo leuius, nẽpe ſeptima tantũ parte, drachmã reddidiſſe. Quod quid mirũ Plutarchũ feciſſe? cum idem pro quartario ſextarij, quartã cotyles uerterit? inter quas mẽſuras longe maius diſcrimẽ eſt, ꝙ̃ inter drachmę & denarij põdus. Cõtra Latini ipſi, quia octaua unciæ pars apud eos nomẽ nõ habet, niſi cũ Balbo ad Celſum drachmã appellare uelis, uerterũt denariũ. Sic Plinius dicit drachmã Atticã denarij argẽtei põdus habere, ubi ferè erat dicendũ. Sic etiã minã librã reddit. Quod enim exacte neq; drachma Attica denarij habeat põdus, neq; libra romana atticę minę, ex eiuſdẽ uerbis nõ obſcure intelligit. ait nãq; capite ſupra citato: Mna quã noſtri minã uocãt pẽdet drachmas atticas centũ. Hęc uere ſcripta nemo negabit.

Idem

Idem libro duodecimo capite XIIII de thure ſcri-
bit: Micas concuſſu cliſas mannam uocamus. etiam
num tamen inueniũtur guttæ, quæ tertiam partem
minæ, hoc eſt uiginti nouem denariorum pondus
æquent. Sic legitur in exemplaribus correctis, & Bu
dæus ſe duo manuſcripta uidiſſe ait, in quibus ita le
gatur. & uera lectio eſt. Nam Plinius quia hic medi
ca non transfert: ubi non niſi multo reſoluẽdi nego-
cio drachmam aliter quàm denarium, & minam ꝙ
libram uertere poſſet: recte declarat, Minæ tertiam
partem eſſe denarios nouem & uiginti. Tertia enim
eſt drachmarum trium & triginta atque ſcripuli.
Iam unciam eſſe ſeptem denariorum Celſi, Plinij,
Largi teſtimonio probaui, drachmarum uero octo
eſſe mox oſtendam. Igitur ſi rationem ineas ſeptem
denarios pro octo drachmis colligens, duæ & tri-
ginta drachmæ fient octo & uiginti denarij: reliqua
uero eſt drachma & ſcriptulum. ea itaque drachma
& tres ſeptimæ ſcriptuli efficient iterum denarium.
remanent autem quatuor ſeptimæ ſcriptuli, ex qui-
bus cum nec denarium, nec dimidium Plinius confi
cere poſſet, ſed ſextam tantum denarij partem, ratio
nem earum nullam habuit. Plinij ergo locus ille con
ſentiens cum altero, ubi libram ſcribit quatuor &
octoginta denariorum eſſe, ſatis declarat ita ſe rem
habere, præſertim cum accedant etiam aliorum te-

ſtimonia

ſtimonia. Solet itaq; tum ſolum denarium pro dra-
chma ponere cum medica transfert, quod & cæteri
fecere. Quin etiam Appianus idem Græce referens
quod Suetonius Tranquillus de Cæſare ſcribit, diſ-
ferentiam hanc inter drachmam & denarium mihi
uidetur agnouiſſe. Tranquillus inquit: Populo hor-
tos circa Tyberim publice, & uiritim trecenos ſeſter
tios legauit. Sic ille. Cum igitur quatuor ſeſtertij ef-
ficiant denarium, erunt denarij quinque & ſeptua-
ginta. Appianus in ſecundo bellorum ciuilium in-
terprete P. Candido ait: Populo horti trans Tybe-
rim præbiti, ſingulis Romanorum ciuibus qui in ur
be aderant quinque & octoginta drachmæ Atticæ
collatæ. Ita ille. Septuaginta nanq; denarij ſunt octo-
ginta drachmæ. quod uero ad quinq; reliquas dra-
chmas adiectum oportuit, quia drachma fieri non
poterat, omiſit. Locus itaque non eſt ut Budæo ui-
detur deprauatus, ſed magna quidem diligentia ſcri
ptus ab Appiano, licet idem alias drachmam leuio-
rem adhuc, ut mox oſtendam, fecerit. Plutarchus
autem idem Tranquilli more ſuo reddit. Præterea
ex Liuij uerbis clare intelligitur denarium Attica
drachma eſſe grauiorem. Is ſic ſcribit libro quadra-
geſimo quarto ab urbe cõdita: Signati argenti octo
ginta quatuor milia fuere Atticorum, tetradrachma
uocant, trium ferè denariorum in ſingulis argẽti eſt

G pondus

pondus. Vides ut uir ille ſummus in hiſtoria Romã na aduertit non idem pondus eſſe Atticæ drachmę & denarij. In tetradrachmo ergo, id eſt quatuor drachmis ferè eſſe dicit trium denariorum põdus. Tres enim denarij faciunt tres drachmas Atticas, & remanent ſuperfluæ tres ſeptimæ unius denarij. qua de re Liuius rectè addit, ferè. nam quatuor drachmas integras non efficiunt. Hoc ſatis ſit, etiam ex Liuio perſpicuum eſſe denarium & drachmam idem pondus non habere. Tum etiam Appianum apparet alio loco probaſſe hanc ſentẽtiam, tres denarios ualere pondere tetradrachmum. Suetonius enim ſcribit in Cæſare: Trecenos quoq; nummos, quos pollicitus olim erat uiritim diuiſit. de eodem Appianus ſic, interprete Candido: Singulis ex populo minam unam Atticam dedit. Sic ille. Trecenti namq; nummi efficient quinque & ſeptuaginta denarios. pro quibus dixit minam Atticam cẽtum drachmarum: ut ſemper tres denarij tantum ponderent & ualeãt, quantum quatuor drachmæ. Nam hæc de ueteri mina Attica, quæ in uſu eſſe deſijt, intelligi, ut uult Budæus, non poſſunt. Sed & Cleopatra non minus oſtendit denarium drachma Attica eſſe grauiorem: quæ, quemadmodum ex ſemioboli interpretatione intelligitur, duas drachmas, ut taceam de Alexandrina, conſtituit. alteram, quam eandem eſſe aſ-

ſerit

ferit cum denario Italico,ſic Romanum uocat. alteram Atticam,ut ex eius uerbis intelligi poteſt. Prioris obolum dicit æreola habere octo, ſemiobolum quatuor. cum quo deinde Atticæ drachmæ ſemiobolum conferens, ait ipſum quatuor quintas alterius ſemioboli continere. Denarius igitur ipſi quinta parte grauior eſt drachma Attica,cum utrumque in duodecim ſemiobolos diuidat. Sed audiamus uerba Cleopatræ: ἡ δραχμὴ ἔχει γράμματα γ̄, ὀβολοὺς ϛ̄, θέρμους θ̄, κεράτια ιη̄, χαλκοῦς μη̄. τὸ ἰταλικὸν δηνάριον ἔχει δραχμὴν ᾱ. id eſt, Drachma habet ſcriptula tria, obolos ſex, lupinos nouem, ſiliquas decem & octo, æreola quatuor & quadraginta: italicus denarius habet drachmam unam. Paulopoſt ait: τὸ ἡμιώβολον ἔχει κεράτιον ᾱ ς'. χαλκοῦς δ'. id eſt, Semiobolus habet ſiliquam unam cum dimidia, æreola quatuor. Hæc de ſemiobolo drachmæ, quam dicit idem ualere cum denario. Mox addit: ἀττικὸν δὲ ἡμιώβολον τοῦ ἡμιωβόλου τέταρτα πέμπτα. id eſt, Atticus autem ſemiobolus alterius ſemioboli habet quatuor quintas. Perſpicuum igitur eſt etiam ex Cleopatra denarium Romanum Attica drachma eſſe grauiorem. Drachmas autem octo Atticas comprehendi in uncia Romana,tametſi Plinius ſatis propemodum explicet,cum minę tertiam

partem dicit denarios eſſe nouem & uiginti,& cum è libra octoginta quatuor denarios ſignari ait,tamē quo res magis cōfirmetur afferamus uerſus Fannij quibus aſſerit unciam drachmarum Atticarum eſſe octo. Sunt uero hi:

In ſcrupulis ternis drachmam,qua pondere doctis
Argenti facilis ſignatur pondus Athenis.

His declarat drachmā Atticam. mox uero id quod uolumus addit:

Vncia fit drachmis bis quatuor.

Cum Fannio concordat maxima pars Græcorum medicorum. Qui uero diſſentiūt,dicunt unciam eſſe drachmarum ſeptem, per drachmam ſine dubio denarium intelligētes.unde uerbis magis quàm re diſcordant,ut libro ſequenti declarabo. Balbus quoq; de agrimenſoria ad Celſum idem aſſerit, inquiens: Semuncia quidem eſt medietas unciæ, duella tertia pars,ſicilicus quarta,ſextula ſexta,drachma octaua. Ego cum plurimis cōſentiens drachmas octo idem pondus habere cenſeo quod habent ſeptem denarij.atq; ſic denarium, drachmam eſſe unam & præterea ſeptimam ipſius partem. licet Cleopatra grauiorem faciat.nempe ut ſeptē denarij efficiant octo drachmas Atticas & tres quartas drachmæ, cū qua Liuius cōſentire uidetur, niſi quod ex talenti magni explicatione,de qua ſequēti libro dicam, paulo minorem

norem feciſſe aduerti poteſt. Cleopatra tamen ubi minam Atticam explicat æque ac cæteri unciã octo drachmas Atticas capere oſtendit. Quamobrẽ drachma Attica unciæ Romanæ pars octaua fuit, aut ſi paulo leuior, qua de re non contendo, minime authores curarunt. Vt prorſus appareat ipſam quoq; differentiam quæ eſt inter denarium & drachmam alium alio diligentius expendiſſe, imo unum & eundem authorem nunc pro eiſdem, nunc pro diuerſis poſuiſſe. Ex dictis tamen ſi quis aduertere uelit, non obſcure intelliget primo drachmam & denarium eiuſdem ponderis non fuiſſe. deinde ſeptem denarios efficere unciam. poſtremo eandem drachmarũ eſſe octo. Quamobrem non admodum nos mouere debent, ut aliud ſentiamus, tam Græci quàm Latini interpretes uertentes alterum pro altero, quaſi prorſus eadem ſint. quoniam aliâs etiam, perſæpe cum rerũ uel maior eſt diuerſitas, ob uocabulorum inopiam ipſos idem egiſſe conſtat. de quo, ne longius quàm æquũ ſit à propoſito euagemur, hic plura dicere non libet. Sed obijciet mihi quiſpiam denarios diuerſi põderis à Romanis fuiſſe percuſſos, atque de leuioribus intelligendum, cum dicitur drachmam & denarium idem pondus habere. Cui reſpondeo, qui leuiores percuſſerunt, fraude & dolo id fecere non minus quàm Antonius, qui uilius me-

tallum miſcuit argento. Fuerunt itaq; eiuſmodi denarij aut non iuſti aut adulterini. Sed iuſti ponderis denarios è libra ſignari quatuor & octoginta aſſerit Plinius. & Græci ſcribentes minam eſſe centum drachmarum Atticarum dubio procul drachmas iuſti ponderis intelligunt. quocirca iſta obiectione mea ſententia non infringitur. Porro Scribonius Largus tametſi recte ſcripſit libram eſſe Romanis octoginta quatuor denariorum, tot tamen Græcis drachmarum eſſe inquiens, à uero aberrauit, ut ſequenti libro declarabo: niſi quis more eorum, quod ueriſimile eſt, locutum credat, qui quia tranſcripſerũt Romana medicamenta in Græcam linguam, unciam dixerunt eſſe ſeptem drachmarum; per drachmam denarium intelligentes. quod ibidem uberius explicabo. Id ipſum tamen Budæi ſententiam, quæ eſt libram Romanam & Atticam minam idem eſſe, minime confirmaret. Ad Alciatum uenio qui mecum nõnihil ſentit. ſcribit enim: Quapropter Plinius cum apud ſcriptorem Atticum minam reperit, uertit ſimpliciter libram. minimum enim libra noſtra & Attica mina differunt. nimirum quatuor ſolis drachmis. Hæc recte. Sed idem fallitur in eo quod unciam putat denariorum eſſe octo apud Romanos, quia Gręcis ſit drachmarum octo, idem põdus arbitratus denarij & drachmę. Verba eius ſunt. Merito ergo Cor

nelius Celſus libro quinto capite decimoſeptimo,in uncia Græca pōdus ſeptem denariorum eſſe tradit, cum alioqui Latina & Attica uncia denarios habeat octo. Sic ille. De Græcis hic non diſſerā. Cornelium Celſum Romano more locutum, ſatis clarum eſt ex Plinio & Largo, tum ex ipſo. adeo enim Græcis ponderum nominibus noluit uti, ut ne obolo uti cogeretur denariū in ſextantes diuiſerit. ait enim: Sed & antea ſcire uolo in uncia pōdus denariorū ſeptem eſſe. Vnius deinde denarij pōdus diuidi à me in ſex partes, id eſt ſextantes, ut idē in ſextāte denarij habeam quod Græci habent in eo quem ὀβολὸν appellāt. Id ad noſtra pondera relatū paulo plus dimidio ſcriptulo facit. Ita Celſus. Et rectiſsime poſtremū adiecit. nā ſexta pars denarij grauior eſt dimidio ſcriptulo. ſiquidē tria ſcriptula ſunt octaua pars unciæ, denarius uero ſeptima. ſexta itaq; pars denarij, dimidio ſcriptulo grauior eſt ſeptima ipſius dimidij ſcriptuli parte. Cū ergo uellet denariū diuidere in ſex partes, ut Græci diuidunt in ſex obolos drachmā, ac denariū ſciret grauiorē eſſe tribus ſcriptulis, nouā diuiſionem uidetur cōfinxiſſe. Non tamen obolus ille Græcus & ſextans denarij eiuſdem ſunt ponderis, ut nec drachma, ſed diuiſionis ſimilis gratia magis hęc ſcripta accipio. Niſi ꝙ Celſus potuerit hoc tradere medicos Grȩcos imitatus, qui cū Romȩ libros ſcriberēt

de

de medicamentis, drachmam pro denario uſurpa/runt,tantummodo ſeptem,ut erant, in uncia nume/rantes. Quod autem dicit ad noſtra pondera rela/tum, uidetur indicare Romanis maſſas paruas fuiſ/ſe,quibus ponderarent, quæ aſsi atq; eius partibus grauitate reſponderent. Denarius uero argenteus, quo pro pondere utebãtur medici,quia ſeptima un ciæ pars,eius ſextans grauior extitit dimidio ſcriptu lo. Sin autem Celſus ſic non ſenſiſſet, ſed omnino putaſſet drachmam & denarium idem pondus ha/bere,non minus fuiſſet deceptus ac alij. Cæterum quod una tantũ uncia fuerit eiuſdem ponderis tam Græcis quàm Romanis, utriſque tamen in ſua mi/nora pondera diuiſa, mox in Græcis fuſius expo/nam.nunc ad Portium ueniam,qui & ipſe putat dra chmam & denarium eiuſdem põderis fuiſſe. inquit enim: Et denarios pondere drachmæ in frequentio ri uſu fuiſſe, quos ut aſſes uariante tempore mores, uario pondere ſignatos, & tandem ad imitationem Atticorũ in drachma reſediſſe opinor. Sic Portius. Hoc opinatur quod appendens denarios antiquos drachmæ põdere inuenerit.ſed nõ æſtimat id quod diuturnitate & uſu de ipſis fuit detritum. deinde nõ ſatis probat noſtram drachmam cum ueteri paris eſſe ponderis. Idem tamen quia diuerſos denarios fuiſſe ſignatos ait, habere uidetur quo loca inter ſe

pugnan

pugnantia diſſoluat. Sic ex Liuij loco unà cum Priſciano Cæſarienſi denarium efficit quatuor ſcriptulorum, cum id ex eo colligi nõ poſsit. addit enim ſerè, ne quis plane tres denarios idem pondus habere quod tetradrachmum Atticum credat. Sentio itaq; ut iam dixi, authores non niſi de iuſti ponderis denarijs locutos & quidem argenteis. Sed de his plus ſatis. Perotti namq; ineptias omittam conſulto. Verum denarium diuidi in duos Victoriatos ait Voluſius, quem ſum ſecutus. A nobis autem diſſentit is qui ponderum explicationem quandã adiecit Scribonio Largo quiſquis fuit. inquit uero, Victoriatus argenteus erat nummus uictoriæ nota ſignatus, pro quo, in cõpoſitionibus à Scribonio relatis, Galenus duos obolos ponit, hoc eſt ſcriptulum. Sic ille. Et certe uidetur ita in quibuſdam locis. ſed ſunt alij loci in quibus recte per τριώβολον reddit. Vt Scribonius Largus Comp. CLXX. ſcribit thlaſpis ⁎ pondo VI. & uictoriati. opobalſami ⁎ põdo VI, & uictoriati. Galenus uero in ſecundo περὶ ἀντιδότων libro ὀποβαλσάμου, θλάσπεως ἀνὰ δραχμὰς ς̄ καὶ τριώβολον. id eſt, Opobalſami thlaſpeos ſingulorũ drachmas ſex & triobolum. Sic etiam in parte compoſitionis, quæ deeſt, ubi Galenus habet τριώβολον, Ruellius medicus inſignis & doctus eam complens uertit recte uictoriatum. Quin etiã hoc argumento

eſt, quod Galenus ferè ſemper τριωβόλου ponde-re medicinas exhibet, quæ conferunt tuſsi in tribus cyathis aquæ uel aquæ mulſæ. Largus autem eaſ-dem uictoriati itidem in tribus cyathis. Quare loca diſsidentia nihil probant. aut enim corrupte in alter utro ſcriptore leguntur: aut, quod uериſimilius mihi uidetur, non ex hac prima æditione Largi, quæ no-bis eſt in manibus, ſed ſecunda quam ſe promiſit æditurum, ſunt à Galeno, uel ab alijs, quos ipſe ci-tat, tranſcripta. Cuius rei indicium maximum eſſe puto, quod non paucæ ſunt compoſitiones nomi-ne Scribonij Largi apud Galenum, quæ in hac ædi-tione deſiderantur. deinde quod ibidem pondera perſæpe quadrupla inueniamus. unde conijcio li-bellum ſecundo fuiſſe ab eo æditum. Eſt igitur ui-ctoriatus, dimidius denarius. Vltima autem unciæ diuiſio eſt in ſcriptula. De ſcriptuli itaque uoce pau-ca quædam dicenda arbitror antequam librum fi-niam. Voluſius legit ſcriptulũ, ut ſit è Græco, quod eſt γράμμα, ſic etiam in Celſi peruetuſto exem-plari inueni ſcripulum, & t librariorum incuria for tè erat omiſſum, ut facile fieri poteſt dum feſtinant. In Plinio & Columella legitur ſcrupulum: quod ne-ſcio qua ratione dictum ſit. nam à ſcrupus, ſcrupu-lus deducitur. In Fannij uerſibus reperitur prima correpta ut in hoc:

Gramma uocant,ſcrupulum noſtri dixere priores. Ego tamen malo per conciſionem legere ſcruplum, quia Martialis primam producit libro quarto Epigrammatum:

Ergo nec argenti ſex ſcrupula Septitiane
Miſſa.

Idem in decimo Epigrammatum:

Penſauit digitis diuq; menſa eſt,
Libras,ſcrupula,ſextulasq; dicit.

Siue igitur ipſe ſcriptulum quoq; ſcripſerit, ſiue deductum fuerit à ſcrupus,genere mutato primam recte produxit. Siquidem & ſcrupeum, inde quoque deriuatum, primam habet longam. quod indicat Virgilius in ſexto Aeneidos:

Spelunca alta fuit,uaſtoq; immanis hiatu
Scrupea.

Terentius etiam diminutiui primam produxit hoc ſenario,qui eſt in Adelphis:

Inieci ſcrupulum homini. Sa. ò ſcelera,illuc uide.

De ponderibus Romanis ſatis: quorum notæ ſunt apud Voluſium, Probum, Celſum, Largum. Libræ quidẽ P. Dupondij PP. Semiſsis s. Septuncis v. Beſsis –s–. Dodrantis s= —. Dextantis s= =. Deuncis s= — =. Trietis = =. Quadrantis =—. Sextantis =. Vnciæ —. Seſcunciæ ε'. Semunciæ ε. Binarum ſextularum υ.

Sicilici ɔ. Sextulæ ⟍. Scriptuli ꟼ. Denarij ⋊ uel ✶. Victoriati ſiue quinarij ⋎. Celſus denarij ſextantem, ut & libræ hac nota ſignat z. qua de re diligenter aduertendum, ne nos notarum partes breuiores factæ, ut diſtinctiones uideantur, fallant, uel duæ in unam contractæ. nam & ſextantis, ut iam dixi, talis eſt z. & binarum ſextularum huiuſmodi 6. alij eandem bis ſcribunt, ſine ulla, ut mihi uidetur, ratione. Inuenitur præterea quartæ partis ſemiſsis, quæ eadem eſt ſeſcuncia, hæc nota ÷. Octauæ uero, quæ ſunt drachmæ ſex, iſta ⸚ quibus uſus eſt Scribonius Largus. Poſtremo octauæ partis unciæ ſignum, hoc ʒ. quod noſtrates drachmam ſignificare uolentes hodie habent in uſu. Tantum de notis.

GEORGII AGRICOLAE LIBER QVINTVS DE ponderibus Græcis.

ROMANIS & pondera unius generis fuerunt, quia una reſpublica florētiſsima quidem illa: Græcis diuerſa, partim quod ipſis multæ reſpublicę nobiles & potētes fuerint, partim quod medici nonnulla à Romanis quaſi mutuo ſumentes ac miſcentes cum Græcis propria conſtituerint. Hinc ſunt quę medica & quæ hippoiatrica nuncupamus. Illinc Attica, Corinthia, Laconica, Aeginæa, Euboica, ac alia multa. Nos hic tractabimus primo Attica, deinde medica, poſtremo hippoiatrica. His enim potiſsimum medici utũtur. Siquidem alij Atticis, quorum ē numero uetuſtiſsimi quique ſunt. Alij medicis, inter quos omnes ferè numerandi, qui uel Romæ medicinam exercuere, uel Romano imperio in Græciam prolato medicamenta compoſuere. Alij hippoiatricis, ut mulomedicinæ ſcriptores, quos ueterinarios quoque Latini nominant. Tametſi non negarim medicos nonnullis alijs etiam ponderibus uſos, ut mina Alexandri-

na. Quam ob rem eos qui ueterum compoſitiones legunt, diligenter conſiderare oportet, tum ipſius mixturæ uires, an inde conijci poſsit, quæ pondera intelligant, tum medicorum patriam, tum deniq́ue quo tempore, quibus'ue in locis extra patriam ſcripſerint. Si uero quiſpiam magna quadam ſecuritate medicamenta illorum compoſuerit, ac promiſſis non reſponderit effectus, non eſt cur conqueratur, cum ipſe in culpa eſſe poſsit. Sed de his aliâs copioſius diſſerui. Nunc pondera ſunt expendenda, atque primo Attica. *Τὸ τάλαντον μνῶν ἐστὶν ἑξήκοντα. ἡ δὲ μνᾶ ἔχει δύο μὲν ἡμιμναῖα. ἑκατὸν δὲ δραχμάς. ἡ δὲ δραχμὴ ὀβολοὺς δύο. ὁ δὲ ὀβολὸς ἡμιώβολα μὲν δύο, ἓξ δὲ χαλκοῦς. ὁ δὲ χαλκοῦς λεπτὰ ἕπτα. τὸ δὲ λεπτὸν ἀδιαίρετόν ἐστι.* Quod eſt, Talentum eſt minarum ſexaginta. Mina uero duas quidem habet ſemiminas, centum autem drachmas. Drachma obolos ſex. Obolus duos quidem dimidios obolos, æreola uero ſex. Aereolum ſeptem minutias. Minutia indiuiſa manet. Ita ſe habent Attica pondera. Rurſus igitur mihi onus probandi incumbit. Quod talentum Atticum ſit ſexaginta minarum, aſſerit Iulius Pollux libro nono: *τοῦτό γε μὴν οὐκ ἄκαιρον, ὅτι τὸ μὲν ἀττικὸν τάλαντον ἑξακισχιλίας ἐδύνατο δραχμὰς ἀττικάς. τὸ δὲ βαβυλώνιον, ἑπτακισχιλίας. τὸ δὲ αἰγιναῖον.*

ναῖον, μυρίας. τὸ δὲ σύρων πεντακοσίας καὶ χιλίας, ὡς πρὸς τὴν ἀττικῆς δραχμῆς λογισμόν. ὥσπερ οὖν καὶ τὰς μνᾶς τὰς ἀττικὰς, τὸ μὲν ἀττικὸν ἑξήκοντα ἔχει. τὸ δὲ βαβυλώνιον, ἑβδομήκοντα. τὸ δὲ αἰγιναῖον, κατὰ ἀνάλογον. ἡ μνᾶ δὲ ὡς παρ' ἀθηναίοις ἑκατὸν ἔχων δραχμὰς ἀττικὰς, οὕτω καὶ παρὰ τοῖς ἄλλοις τὰς ἐπιχωρίους, δυναμένας πρὸς λόγον τοῦ καθ' ἕκαστον ταλάντου, κατά τε προσθήκην καὶ ἀφαίρεσιν. Id eſt, Hoc utique dicere non intempeſtiuum erit, quod Atticum talentum ſex millia drachmarum ualebat Atticarum. Babylonium uero, ſeptem millia. Aegineum, decem millia. Syrium mille & quingentas, iuxta Atticæ drachmæ rationem. Quemadmodum ſane & Atticas minas Atticum talentum habuit ſexaginta. Babylonium, ſeptuaginta. Aeginæum, cētum iuxta proportionem. Sed mina ipſa ut apud Athenienſes cētum habuit drachmas atticas, ſic apud alios quoq; ipſis conſuetas, quæ pro ratione cuiuſq; talenti ſecundum augmentum uel decrementum ualerent. Quibus uerbis aperte dicit, Atticum talentum ſexaginta eſſe minarum. Sed idem non obſcure intelligi poteſt è Xenophontis libro, qui πόροι, ἢ περὶ προσόδων inſcribitur. unde etiam colligitur minam obolorum ſexcentorum eſſe, qui conſtituunt centum drachmas, ut mox declarabo. Scribit itaq;

Xenophon: *ἤν γε μέντοι τὸ πρῶτον συστῇ διακόσια καὶ χίλια ἀνδράποδα, εἰκὸς ἤδη ἀπ' αὐτῆς τῆς προσόδου ἐν ἔτεσι πέντε ἢ ἓξ μὴ μεῖον αὐτῶν ἑξακισχιλίων γενέσθαι. ἀπό γε μὴν τούτου τοῦ ἀριθμοῦ ἢν ὀβολὸν ἕκαστος ἀτελῆ τῆς ἡμέρας φέρῃ, ἡ μὲν πρόσοδος ἑξήκοντα τάλαντα τοῦ ἐνιαυτοῦ*. hoc eſt, Siquidem conſtituta fuerint primo mancipia numero mille & ducenta, uериſimile ab ipſo uectigali annis quinque aut ſex non minus ſex millibus mancipiorum ciuitati parari. Huius autem numeri ſi ſinguli ſingulis diebus integrum obolum ferant, anni uectigal erit ſexaginta talenta. Cum enim annus habeat trecentos ſexaginta quatuor dies, ſi ſingulis diebus ſex millia mancipiorum ferant ſex millia obolorum, ferunt anno uno mille centum octogintaquatuor millia obolorum: quos ſi redegeris in minas, quarum quæque ſexcentos habet obolos, prouenient tria millia minarum, ſexcentæ & quadraginta. quæ ſexagenario numero collectæ ſexaginta talēta conſtituūt. uerum reliquæ ſunt quadraginta minæ, quas Xenophon quia integrum talētum efficere non poſſunt, non uidetur curaſſe, uel tantum trecentos ſexaginta dies anni in ſubducenda ratione ſumpſiſſe. ut quatuor tāquam ferias mancipijs futuros, aut malæ ualetudinis cauſa, quæ ipſis accidere poſſet, omiſerit. Loquitur autem de Atticis, ſiquidem Athenienſibus conſulit.

conſulit. Sed dicet quis, hæc de talento nummario ſcripta ſunt, quot minarum erat põderale? totidem. quod Diodorus apud Suidam declarat his uerbis: Τάλαντον, ὥς φησι Διόδωρος ἐν τῷ περὶ σταθμῶν, μνῶν ἐστιν ξ. ἡ δὲ μνᾶ, δραχμῶν ρ. ἡ δὲ δραχμὴ, ὀβολῶν ἕξ. ὁ δὲ ὀβολός, χαλκῶν ς. ὁ δὲ χαλκοῦς λεπτῶν ζ. id eſt, Talentum, ut ait Diodorus in libro De ponderibus, minarum eſt ſexaginta. Mina uero drachmarũ centum. Drachma obolorum ſex. Obolus æreolorum ſex. Aereolum minutiarum ſeptem. Sed dicet idem Diodorum non expreſsiſſe quod de Attico loquatur talento, quod etſi uerum eſt, omnia tamẽ quæ ibidem ſcripta ſunt, nullis alijs ponderibus conuenire poſſunt, ut quilibet qui noſtra diligenter legerit, intelliget. Sed & ipſe Priſcianus loquens de ponderali talento in libello de ponderibus, clare quod uolo dicit his uerbis: Talentum Athenienſe paruum minæ ſexaginta. Præterea Fannius ait:

Cecropium ſupereſt poſt hæc docuiſſe talentum
Sexaginta minas, ſeu uis ſex millia drachmas.
Quod ſummũ doctis perhibetur pondus Athenis,
Nam nihil his obolo ue minus, maius ue talento.

Ex his itaque ſatis perſpicuum eſt Atticum talẽtum ponderale tot fuiſſe minarum, quot fuerit nummarium. Sic uſus eſt talento pro pondere Xenophon

libro *κύρου παιδείας* ſexto: *σκευῶν μὲν γὰρ βάρος ἀμφὶ τὰ εἴκοσι καὶ πέντε τάλαντα ἦν*. Id eſt, Vaſorum enim pondus erat circiter quinque & uiginti talenta. Idem libro *ἀπομνημονευμάτων* tertio: *ὥσπερ εἴ τις ἓν τάλαντον μὴ δύναιτο φέρειν, πῶς οὐ φανερὸν ὅτι πλείω γε φέρειν οὐδὲ ἐπιχειρητέον αὐτῷ*; Hoc eſt, Quemadmodũ ſi quis unum talentum ferre non poſsit, qui manifeſtum non eſt quod plura ferre ne conari quidem debeat? Sequitur *μνᾶ*, quam centum drachmarũ eſſe diximus. id rurſum probandum. Diodorus quidem cuius uerba iam retuli clare dicit, ſed magis etiam Cleopatra, cum ait: *ἡ ἀττικὴ μνᾶ ἔχει οὐγγίας ιβ ς', < ρ̄, γρ τ̄, ὀβολοὺς χ̄, θέρμους ϡ̄, κεράτια ͵αω̄, χαλκοῦς ͵γ χ̄*. Id eſt, Attica mina uncias habet duodecim cum dimidia, drachmas centum, ſcriptula C C C. obolos D C. lupinos D C C C C. ſiliquas M D C C C. æreola $\overline{\text{III}}$DC. Quod ipſum ex Xenophontis eodem libro colligitur: *ὅτι νικίας ποτὲ ὁ νικηράτου ἐκτήσατο ἐν τοῖς ἀργυρείοις χιλίους ἀνθρώπους, οὓς ἐκεῖνος σωσίᾳ τῷ θρακὶ ἐξεμίσθωσεν, ἐφ' ᾧ ὀβολὸν μὲν ἀτελῆ ἑκάστου τῆς ἡμέρας ἀποδιδόναι. τὸν δ' ἀριθμὸν ἴσους ἀεὶ παρεῖχεν. ἐγένετο δὲ καὶ ἱππονίκῳ ἑξακόσια ἀνδράποδα κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον τοῦτον ἐκδεδομένα, ἃ προσέφερε μνᾶν ἀτελῆ τῆς ἡμέρας. φιλημονίδῃ*

δὲ τριακόσια, ἡμιμναῖα. Hoc eſt, Quod Nicias Niccrati filius poſſederit aliquando in metallis argentarijs homines mille, quos ipſe Soſiæ Thracenſi elocauerat: ita ut ſingulis, diebus ſingulis obolum integrum daret: atque eum numerum fortè ſemper exhibuit. Fuerunt & Hipponico ſexcenta mancipia ad eundem hunc modum elocata, quæ integram minam afferebant in diem. Philemonide uero trecenta, quæ ſemiminam. Hæc ille. Cum itaque ſex oboli conſtituant drachmam, ut Diodorus & Cleopatra tradunt, liquet minam Atticam centum drachmis perfici. Suidas quoque ſcribit: ἑκατὸν δραχμαὶ ποιοῦσι μνᾶν μίαν. Id eſt, Centum drachmæ faciunt minam unam. Poſtremo Plinius ex profeſſo de Atticis ponderibus ſcribens, libro uigeſimo primo capite ultimo, ait: Mna, quam noſtri minam uocant, pendet drachmas Atticas centum. Quin etiam Fannius inquit:

Mnam uocitant, noſtriq; minam dixere priores.
Centum hæ ſunt drachmæ.

Satis probatum arbitror minam Atticam centum eſſe drachmarum, & eandem ponderalem & nummariam. Porrò ἀπὸ τῆς μνᾶς, fit μναιαῖος, minæ pondus habens. Sic Xenophon λίθον μναιαῖον dicit, ἐν ἱππάρχῳ καὶ ἐν τῷ περὶ ἱππικῆς.

Vnde pro pondere in uſu fuiſſe intelligitur. Diuiditur autem mina in duo ἡμιμναῖα, id eſt duas ſemiminas: quod ex Xenophontis uerbis clarum eſt. Nunc ſequitur δραχμή, quæ habet ſex obolos, Diodoro, Xenophonti, Plinio, & alijs omnibus. Ait uero Plinius, loco cuius iam ſæpe mentionem feci: Drachma Attica, ferè enim Attica obſeruatione me dici utũtur, denarij argẽtei habet pondus. Eademq́ʒ ſex obolos pondere efficit. Suidas quoque ſcribit: δραχμὴ ἓξ ὀβολῶν. id eſt, Drachma ſex obolorũ. Supereſt ut ὀβολὸν explicemus. Is diuidit̃ in duos ſemiobolos. Semiobolum autem ipſi ἡμιώβολον appellant: Diuiditur & in ſex æreola, quos χαλκοῦς nominant. quod Diodorus dicit: & præterea Suidas alio loco: ὀβολὸς παρὰ ἀθηναίοις ἓξ ἔστι χαλκῶν. id eſt, Obolus apud Athenienſes ſex eſt æreolorum. Cleopatra quid ſentiat, in Romanis declarauimus. χαλκοῦς uero ſecatur in ſeptẽ minutias, λεπτὰ uocant Græci, quod ex Diodori uerbis dilucidum eſt, & Suidæ, qui ſcribit alibi: ὀβολὸς δὲ παρὰ ἀθηναίοις ἓξ ἔστι χαλκῶν. ὁ δὲ χαλκοῦς, λεπτῶν ἑπτά. id eſt, Obolus quidem apud Athenienſes ſex eſt æreolorum. Aereolum uero ſeptem minutiarum. Λεπτὸν autem, id eſt minutia, indiuiſum manet. Sed Cleopatra diuidit etiã drachmam in tria ſcriptula: quæ ut forte fuerint Athenienſibus

pro

pro pōderibus in uſu, non uidentur fuiſſe in re nummaria. Scribit enim loco ſcriptuli Demoſthenes δυοῖν ὀβολοῖν. cuius uerba ſunt: ἀλλ' ὦν τοῖν δυοῖν ὀβολοῖν ἐθεώρουν ἂν, εἰ μὴ τοῦτ' ἦν ἐγγραφῇ. Eadem Cleopatra ſecat obolum in ſeſquilupinum & tres ſiliquas: de quibus alibi dicturus ſum. Hæc autem quæ recenſui Attica pondera fuere. quæ ſingula in minora diuidamus. Τάλαντον diuiditur in minas LX. drachmas $\overline{\text{VI}}$. obolos $\overline{\text{XXXVI}}$. ſemiobolos $\overline{\text{LXXII}}$. æreola $\overline{\text{CCXVI}}$. minutias $\overline{\text{MDXII}}$. Μνᾶ diuiditur in drachmas C. obolos DC. ſemiobolos MCC. æreola $\overline{\text{III}}$DC. minutias $\overline{\text{XXV}}$CC. Δραχμή diuiditur in obolos VI. ſemiobolos XII. æreola XXXVI. minutias CCLII. ὀβολός diuiditur in ſemiobolos II. æreola VI. minutias XLII. ἡμιωβόλιον diuiditur in æreola III. minutias XXI. χαλκοῦς diuiditur in minutias VII. quæ λεπτοὶ dicuntur, & indiuiſæ manent. Sequitur tertia huius ſermonis pars, in qua obſcura elucidare conſueui. antequàm ergo ad talētum redeam hoc unum dicere uolo. Nullum ferè eſt ponderis genus tam Græcis quàm Latinis, quo non & numiſma uel ſumma quædam rei nummariæ ſignificetur. Id ipſum in Latinis, Voluſium & Balbum legentibus, clarius conſpicietur, quàm ut ulla præterea probatione indigeat. In Græcis uero ita eſſe ea quæ diximus nonnihil declara-

runt, magis autem quæ dicturi ſumus poterunt in/dicare. Talentum itaq; Atticum ſupra probaui ſexaginta eſſe minarum, quod de minori intelligendum eſt. duplex enim ipſis fuit, maius & minus. de maiori nunc eſt dicendum. quod fuiſſe in uſu Terentius oſtendit in Phormione, apud quem Geta inquit:

Si quis daret talentum magnum.

Et Virgilius in quinto Aeneidos:

Vinaq; & argenti magnum dat ferre talentum.

Plautus uero in Moſtellaria declarat quot minarũ fuerit. apud quem Tranio ſeruus de minis quæ debebantur Daniſtæ loquens ait:

Quater quadraginta illi debentur minæ.

Deinde Simo ſenex de eadẽ re uerba faciẽs inquit:

Talentis à magnis totidem quot ego & tu ſumus.

Tum iterum idem ſeruus infit,

Heus iã appetit meridies abſolue hũc quęſo uomitũ
Ne hic nos enecet, quater quadraginta illi debentur minæ, Et ſors & fœnus tantum eſt.

Hinc intelligitur talentum magnũ octoginta fuiſſe minarum. Sed hoc quoque obſeruauit Seruius ſcribens ſuper Vergilij uerſu, qui eſt in libro quinto Aeneidos:

Perfuſæ ueſtes, argenti auriq; talenta.

Ait enim: Talentum ſecũdum uarias gentes uarium eſt pondus, ſed apud Romanos talentum eſt octo/

ginta

ginta libræ, ſicut Plautus oſtendit in Moſtellaria, qui ait, duo talenta eſſe centũ ſexaginta libras. Idem Seruius ſuper eiuſdem Vergilij hoc carmine, quod eſt in nono Aeneidos:

Et tripodas geminos, auri duo magna talenta.

Inquit: Bene addidit, magna: nam uarium apud diuerſas gentes eſt talenti pondus. nam talentum poteſt & breue aliquid & magnum ſignificare. Nam, ut ſupra diximus, ſecundum Plautum talentũ octoginta librarum eſt, qui cum dixiſſet debere CLX libras, paulo poſt intulit duo talenta, per iocũ dicens, debentur talenta tot quot ego & tu ſumus. Hæc ille. Fallitur autem Seruius duobus modis. primo iudicio, quod Romanis LXXX librarum talentum eſſe dicit, cum nullum habuerint. Comici namque qui talenti uoce ſolent uti, ferè Attico more loquuntur. Vnde Terentius non modo habet talẽtum, ſed etiam minam & drachmam & obolum; nec Plautus multum diſsimilia. Sunt enim Græcos in hoc imitati Apollodorum, Diphilum, Menandrum, è quibus ſuas comœdias uerterunt. Deinde memoria fallitur, quod pro minis libras inquit: nam nec Plautus libras eo loco habet, nec ponderis eiuſdem & ualoris ſunt libra & mina. Sed quo modo Comici loquuntur, eo & Virgilium locutum facile credimus. Quin etiam Liuius declarat

idem

idem talentum Atticum appellans libro quadrageſimo octauo ab urbe condita. Argenti probi duodecim millia Attica talenta dato intra duodecim annos penſionibus æquis. talentum ne minus pondo octoginta Romanis ponderibus pendeat. Priſcianus Cæſarienſis in libello De ponderibus hunc locum citans ſcribit: Sic decreuit ſenatus, ut non plus quàm ternæ libræ & quaternę unciæ ſingulis deſint talentis. Quæ quidem ex medicorum ſententia dicuntur. Nam octoginta minæ Atticæ efficiunt ipſis octoginta tres libras Romanas & quatuor uncias. eſt enim mina quatuor drachmis grauior libra. Sed minime Liuij eſt ſententia, qui denarios grauiores ſtatuit, quàm ut ſeptem octo tantum drachmas Atticas ponderent, ut libro præcedenti dixi. quare reliquæ drachmæ, quarum in unaquaq; mina quatuor ſuperſunt, in denarios diſpartiũtur. Idem Priſcianus ſcribit duo talenta Atticis fuiſſe his uerbis: Talẽtum Athenienſe paruum, minæ ſexaginta: magnũ, minæ octoginta tres & unciæ quatuor. Ego legerem, libræ octoginta tres & unciæ quatuor: ut cũ his quæ paulo ante ex eodem retuli, concordent. Niſi quis uelit dicere, minas hic ab eo pro libris ſcriptas, tanquam idem eſſent. quod ut hominis eſſet parum memoris, ita non multum mirum, quia poſtea ſcribit: Et ſciendum quod ſecundum Liuij cõputationem centum

tum minæ Atticæ, quarum ſingulæ LXXV. drach-mas habēt, faciunt talentum magnum. nam minus habet LX. ſecundum Dardanum. iſto enim modo talentum magnum non niſi ſeptem millia & quin-gentas drachmas habuiſſet. Tres itaq; diuerſę ſen-tentiæ à Priſciano proferūtur, ſiue librariorum ſiue ipſius magis culpa, qui diuerſa ex diuerſis non ſatis intelligens collegerit. Sed non ualde miror & Ser-uium & Priſcianum in his falli, ut qui Grammatici fuerint: niſi quis omnium rerum exactam ſcientiam illis eſſe debere uelit. quod neſcio an ulli contigerit, aut unquam continget. Relinquamus itaq; Priſcia-num. nam Budæus quoq; aduertit ipſum non ſatis cōſona tradere, eaq; cum multis excuſſerit, tandem inquit. Quare potius adducor ut talentum apud Li-uium ſit octogenarium & proportionem epitriton habeat id eſt ſeſquitertiam, uel ut alij loquūtur ter-tiariam, ad talentū Atticum minus, quod ſexagena rium eſt. Hæc recte. Siquidem ex Plauto oſtendi maius talentum eſſe octoginta minarū, minus uero ex alijs multis ſexaginta eſſe intelligitur. Pergit. Sic enim ratio quadrabit, ut quam proportionem de-narius ad drachmam habuiſſe dicitur, eandē Liuia-num talentū ad uulgare, id eſt ad Atticum habeat. Priſcianus quidem dixit denarium hanc proportio nem habere ad drachmam, ſed Liuius nō omnino

K qui

qui addit ferè. Budæus autem id non uult. nam denarium & drachmâ Atticam idem pondus habere & idem ualere putat. Sequitur. Libras nunc centenarias intelligi uolo nam quod apud Priſcianũ legitur ut talẽtum minus ſexagenarium ſit, & libræ eius ſeptuaginta quinq; drachmarum, nullo authore cõfirmari poteſt. Hactenus ille. Ex incuria librarij arbitror hic ſcriptũ libræ, cum minæ eſſet ſcribẽdum. & uere dicũtur hęc à Budęo. Tametſi enim duplex mina fuerit Atticis, uetus LXXV. drachmarũ, noua centum, nuſquam tamen legitur talentũ minus fuiſſe centum ueterum minarum. ſed de his mox plura. Ait deinde Budæus. Cum enim Suidas, Pollux, Feſtus, Græci & Latini talentum Atticum ſex millium drachmarum eſſe dicant & ſexaginta minarum, neceſſe eſt ut LX. minas non Atticas ſed Grecas intelligamus & centenarias, quæ Atticas octoginta faciunt. Hæc Budæus. Cum quo minime conſentio. nam Suidas & Pollux ac cæteri cũ dicunt talentum ſex millium drachmarum eſſe, Atticas intelligunt, quemadmodum etiam Latini dum ſex millium denariũm dicunt, intelligunt per denarios drachmas, Atticas, ut ex dictis perſpicuum eſt. Atq; ſic etiam non Græcas minas ſed Atticas intelligũt. Sed quorſum tandem hæc? pergit declarando. Non omittendum id quod Pollux inquit, Talentum Atticum

apud Athenienſes Atticas drachmas capere nume-ro ſex millia.apud alios eundem numerum, ſed ſua rum cuiuſq; loci drachmarum. Hactenus Budæus. Supra uerba Pollucis retuli quibus minas dicit alijs quoq; centum eſſe drachmarum ipſis cõſuetarum. Tandem Budæus infert. Id quod eò pertinere po-teſt,quod de talento Liuiano dictũ eſt, ſiue Euboi-cum,ſiue aliud fuerit. ut quomodo Athenis & alibi talentum ſex millia drachmarum habuit uernacu-latum cuiuſq; loci,ſic Romæ ſex millia denariorum habuerit.quę tamen æquauerínt pondere octo mil lia drachmarum. Hæc Budęus. Liuius cum habeat duplex talentum Atticum, maius quod ipſe clare dicit Atticum,minus,quod non obſcure ex his quæ ſupra ſcripſi, intelligitur quoq; Atticum fuiſſe.quo-rum neutrũ idem eſt cum Euboico, cuius ipſe aliâs nominatim mentionẽ fecit, neq; cum alio quopiam cuius meminiſſe authores ſcimus.Romanis aũt nul lũ fuit talentum. cum enim ſex milliũ denariûm ta-lentum eſſe aiũt, de Attico ſe loqui manifeſte dicũt Feſtus & Gellius. Liuius uero ſua quæ habet de eo dem Attico minore ex Polybio tranſtulit. Quam-ob rem hæc Budæi,pace tanti uiri dixerim,planè in certa ſunt. ne igitur dubios magis quàm certos red-derent lectores penè neceſſarium fuit ea aſcribere. Cæterum hoc loco nõ ab re erit ueterum loquendi

K 2 con-

conſuetudinem indicare, præſertim quod libri ſint hic non parum deprauati. Suidas ſic ſcribit ἀρχαία δὲ ἡ χρῆσις καὶ τοῦ τρίτον ἡμιτάλαντον, καὶ πέμπτον ἡμιτάλαντον. ἔστι δὲ τὸ μὲν τρίτον ἡμιτάλαντον, δύο ἥμισυ τάλαντα. καὶ τὸ ἕβδομον ἡμιτάλαντον, ἓξ ἥμισυ. καὶ ὅλως ὅυτινος ἀριθμοῦ παρωνύμως μέρει ἐπονομάσει τὶς τὸ ἡμιτάλαντον, τούτου ὁ προηγούμενος ἀριθμὸς ἐφαρμόσει τοῖς ταλάντοις. οἷον ἂν μὲν ὄγδοον. ζ'. ἂν δὲ ἔνατον. η'. συναριθμουμένου δηλονότι καὶ τοῦ ἥμισυ. φίλον δὲ τοῖς ἀρχαίοις καὶ τὸ ἓν ἥμισυ τάλαντον, τρία ἡμιτάλαντα λέγειν. ὡς καὶ τρία ἡμιμναῖα, τὴν μίαν ἡμίσειαν μνᾶς. Id eſt. Antiqua cõſuetudo eſt huius locutionis tertium ſemitalentum & quintum ſemitalentum. Eſt uero tertium ſemitalentum, duo talenta & dimidium. Quintum uero ſemitalentum, quatuor & dimidium. Et ſeptimum ſemitalentum, ſex & dimidium. Et omnino cuius tandem numeri parti addiderit quiſpiã ſimili ratione ſemitalẽtum, eius numerus antecedens conueniet talentis, ut ſi octauum, ſeptem. ſi nouem, octo. connumerato uidelicet dimidio. Solent autem antiqui unum cum dimidio talentum, tria ſemitalenta dicere, ut & tres ſemiminas, unam cum dimidia minã. Idem Suidas etiam alibi ſcribit. τρίτον ἡμίδραχμον τὰς δύο καὶ ἡμίσειαν δραχμὰς, οὕτως εἰώθασι λέγειν οἱ παλαιοί Hoc eſt. Tertiam ſemidrachmam, duas drachmas

cum

cum dimidia iſto modo antiqui cōſueuerūt dicere: quod ſanè cum locutionibus ſuperioribus cōuenit. Hinc Priſcianus quoq; inquit in libello de ponderibus. Seſtertius dicit̃ ſemis tertius· de quo Aruntius hæc ait. Seſtertius olim dupondius & ſemis, quaſi ſemiſtertius. quo tēpore denarius decuſſis ualebat. hoc eſt poſt duos ſequēs tertio loco eſt ſemis. Hoc quoq; ſecundum Atticos & Ionas, qui τρίτον ἡμιδραχμον dicebant pro δύο καὶ ἡμίσειαν δραχμάς. teſte etiā Didymo, qui hoc ponit oſtendēs in omni parte orationis & conſtructionis analogiā Græcorum ſecutos eſſe Romanos· unde & Herodotus in primo hiſtoriarū ἕβδομον ἡμιτάλαντον Id eſt. ſeptimum ſemitalentum dixit, pro ſex & ſemitalentum. Hæc Priſcianus. Eiuſdem ſententiæ eſt Voluſius Metianus quum ſcribit. Seſtertius duos aſſes & ſemiſſem, quaſi ſemis tertius, græca figura ἕβδομον ἡμιτάλαντον. Nam ſex talenta & ſemitalentum eo uerbo ſignificantur. Lex etiam XII. tabularum argumento eſt, in qua duo pedes & ſemiſſis ſeſtertius pes uocat̃. Ex his itaq; intelligimus ſi dixerint τρία ἡμιτάλαντα tria ſemitalenta indicant id eſt ſeſquitalentum. Sin τρίτον ἡμιτάλαντον duo integra talenta & dimidium. Sed de his ſatis, quoniam & Budæus ea nōnihil attigit. Dicūt preterea διτάλαντον id eſt duo talenta, & τριτάλαντον, tria. Inde quoq;

fit ταλαντιαῖον id eſt pōdere talēti. Sic ταλαντιαῖοι λίθοι apud Suidam. Et ταλαντέω quod pondero ſiue ad libram appendo ſignificat, quo utitur Plato in Timæo. τὴν δὲ γῆν ταλαντευμένην ἀνωμάλως σείεσθαι μὲν ὑπ' ἐκείνων. κινουμένην δὲ ἂν πάλιν ἐκεῖνα σείειν. Id eſt. Terram uero inæqualiter appenſam ab illis concuti. rurſumq́ commotam illa concutere. Sed idem uerbum etiam dicitur ταλαντάω & ταλαντεύω. Poſtremo inde πολυτάλαντος dicitur diues, ut qui multa habeat talēta. Sed in his nimius fui, quæ ad Grammaticos magis pertinent. Veniam nunc ad minam. quemadmodum uero duplex talētum magnum & paruum Atticis fuiſſe teſtimonio authorū probaui, ita duplex quoq; mina fuit. maior, quam Solonis appellare poſſumus: minor, quam ueterē. fuit hæc quinq; & ſeptuaginta drachmarum, illa centum. Habet itaq; Solonis plane proportionem ſeſquitertiam ad ueterem, quam & talētum magnum ad paruum, ut prorſus uerum ſit quod Plutarchus & Andocides aſſerunt Solonē menſuras & pondera auxiſſe. Cæterum ut utrumq; talentū in uſu manſit, ſic non pari modo utraq; mina. ſed uetus abolita uidetur. Erat uero Solonis Xenophonte, Diodoro, Cleopatra, Plinio teſtibus centum drachmarum. Vetus autem quinq; & ſeptuaginta, quod dicunt Fannius & Priſcianus. Fannius

quidem

quidem, cum Graiam minā, quam uult centum eſſe drachmarum, declararit, adijciens.
Attica quæ fiet, ſi quartam dempſeris hinc, mna.
Priſcianus uero ſic ſcribens. Mina Attica drachmæ ſeptuaginta quinq;. Malo aūt iſtis hic quàm Plutarcho accedere, quod hac ratione prorſus ſeruet́ proportio ſeſquitertia, quæ & inter talentum magnum & paruum eſt. Credo itaq; uel negligenter à Plutarcho ſcriptū trium & ſeptuaginta minarū, uel, quod magis placet, librariorum incuria qui notas ob uetuſtatem nō rectè legentes, numerū mutarunt. Verū Fannius & Priſcianus nōnihil etiam hac parte aberrarunt à uero, quo fit ut alios reddiderint dubios; alios ſecum errare fecerint. nam minā centum drachmarum, quam Atticam eſſe ex optimis authoribus probaui, Græcam appellat Fannius, neſciēs Atticis duas fuiſſe minas. Ait enim
Accipe præterea paruo quam nomine Graīj
Mnan uocitant, noſtriq; minam dixere priores.
Centum hæ ſunt drachmæ, quod ſi dempſeris illis
Quatuor, efficies hanc noſtram deniq; libram:
Attica quæ fiet, ſi quartam dempſeris hinc, mna.
Ex quibus carminibus primo clarū eſt, quod Graiā minam centum eſſe drachmarum uelit. quaſi Græci perinde ut communem habuerint loquēdi proprietatem, quam διάλεκτον appellant, ſic etiam minam habuerint

habuerint communem. Deinde libram Romanam eſſe drachmarum nonaginta quatuor· quod rectiſſime ab eo ſcriptũ eſt. Tum deniq; Atticam minam eſſe drachmarum ſeptuaginta quinq;·quod uerum eſt de ueteri Attica. Si itaq; quam Graiã uocat, nominaſſet quoq; Atticam, bene ſenſiſſet. ſed forte nõ credidit unam eandemq; ciuitatem duas habuiſſe minas diuerſas, unde in iſtam opinionẽ uenit. Sed Priſcianus magis errat ſcribens: Mina Attica drachmæ ſeptuaginta quinq;. Libra uel mina Graia drachmæ nonaginta ſex. Primum recte ſcribit de Attica mina ueteri, ac planè cõcordat cum Fannio. alterum nõ recte·nam nec libra uere Graia dicitur, quæ Romana eſt·qua tametſi Græci utunt̃, ſeruãt tamen idem põdus quod Romani. nec mina ulla nonaginta ſex drachmarum fuit. Sic fallimur ubi, re nõ ſatis diligenter conſiderata, leues ad ſcribendum ſumus. Videtur itaq; Priſcianus legiſſe Fannij carmina, ſed nõ ſatis memoria tenuiſſe. Porrò Alciatus facit nobis duas libras Atticas, quarum neutra eſt Attica. altera tantum impropriè ſic dicitur, & quidem à nemine niſi Fãnio. Sed ne tempus fruſtra teratur eius uerba perpendamus, Nunc de libra uideamus, quã illi λίτραν dicunt, & minimum fuit, ponderis uidelicet ſtagiorũ, id eſt ſextulárum, trium, ut interpres Nicandri ſcribit. Sic ille. Nicãdri interpres hoc non

ſcripſit

ſcripſit de libra, ſed mina Attica. ait enim. ἡ ἰταλικὴ μνᾶ λίτραν μίαν ἡμίσειαν. ἡ δὲ Αττικὴ, στάγια τρία. Id eſt mina Italica ſeſquilibram habet. Attica uero tria ſtagia. Sed locus hic ſine dubio deprauatus eſt; ut & alij multi. Quis enim unquam ſcripſit minam Atticam ſex drachmarum eſſe? ego arbitror ſic legendum. ἡ δὲ ἀττικὴ λίτραν μίαν καὶ στάγια. ū. id eſt Attica uero librã unã & ſtagia duo. tum enim uere ab interprete iſta ſcribuntur. Illud fortaſſis nõ prætermittendũ, quod Alciatus ex ſententia interpretis Nicandri, non interpretur tria ſtagia, tres ſextulas quod is ſtagium dicat eſſe pondus ſeſquidrachmæ, ac idem cum denario, & ſextulam tantum quatuor ſcriptulorum eſſe conſtet. Libram tamen unciarum eſſe duodecim interpres ille recte ſcribit. ἡ ὁλκὴ οὐγγίας δύο. ἡ λίτρα ὁλκὰς ἕξ. Hoc eſt. Holce uncias duas habet, libra holcas ſex. Quid uero Holce fuerit in medicis declarabo. Preterea Alciatus librã pro mina dicit · quẽ nec ſatis defendit Plinius qui more interpretum ſibi aliquid permittens, uertere ſolet libram, nec Fannius qui improprie ſic nominauit. Pergit deinde. De qua multa quoq; Iulius Pollux ſcripſit. cui opinioni aſtipulat̃ etiã Heſychius qui λίτραν interpretatur Siclum, qui idẽ eſt cum ſtagijs tribus & tamen libra communis, ipſa quoq; eſt unciarum duodecim. Hactenus Alciatus. Aſcribenda ſunt

L uerba

uerba utriuſq;, primo Heſychij qui inquit. λίτρα, ὀβολός. οἱ δὲ νόμισμα παρὰ Σικελοῖς. οἱ δὲ αὐτὸ ςαθμόν. οἱ δὲ ῥωμαῖοι διὰ τοῦ. β. λίβρα Id eſt. Litra, obolus. Alij uero dicũt nomiſma apud Siculos. Alij pondus. Romani autem per. b. proferũt libram. Ne uero quempiam perturbent uerba Heſychij, ea declarare operæpreciũ duxi. Principio dicit: libra, obolus, id eſt libra ualet obolum. Id autem de graui ęre quo multam indicere ſolebãt dictum accipi poteſt. Siquidem denarius decem ualebat aſſes ſiue libras, obolus uero erat decima pars drachmæ Aegineæ. ut in alio opere declaraui. Hinc traditum ab authoribus librã obolũ ualere. Vnde Pollux libro nono inquit. καὶ μὴν ἐν ἀκραγαντίνων πολιτείᾳ, φησὶν ἀριστοτέλης, ζημιοῦσθαί τινα τριάκοντα λίτρας. δύνασθαι δὲ τὴν λίτραν ὀβολὸν αἰγιναῖον. Hoc eſt. Atqui in Agragantinorũ rep. dicit Ariſtoteles, quendam multatũ eſſe triginta libris. Valere uero librã obolum. Ex quibus dilucidum eſſe arbitror libram & obolum non idem eſſe, ſed idem ualere. Quod ſi quis putat λίτραν pro libella, quod diminutiuum non recipit Græca lingua dictũ, non aberrat. Siquidem libella erat moneta argẽtea atq; decima pars denarij, ut alia libella decima pars ſeſtertij, quemadmodum eſt apud Voluſium Metianum. Deinde ait Heſychius. Nomiſma apud Siculos, ex quo apparet

paret Siculos etiam Romana moneta uſos · quare mirum non eſt Epicharmum Siculum ſcripſiſſe heminam latino uocabulo. Addit Heſychius.alij pondus·quod ita eſſe nemo non intelligit. Poſtremo inquit Romani autem per b proferunt uel ſcribunt libram · cognoſcitur itaq; uel inde Græcos Romanã uocem nonnihil corrupiſſe. Igitur quæ ſit ſententia tum Heſychij tum Pollucis quemlibet iam tenere arbitror. Sed Alciatus uidetur legiſſe ſiclum ,cum omnia exemplaria Heſychij & Pollucis quæ mihi uidere contigit ,habeant obolũ. Quamobrem minus etiam iſtorum uerbis quàm Nicandri interpretis confirmare poteſt Atticam libram trium ſextularum fuiſſe. Sequitur in Alciato . Eſt & alia Attica, cuius meminit Rhemnius Palæmon,ponderis drachmarum LXXV. quarta uidelicet parte minor noſtra libra,cuius ſupra mentionẽ fecimus·ſed improprie hanc librã uocitari dixi. Hæc ille. Fannius eam nunc libram Atticam, nũc minam nominat.minam quidem recte,libram uero improprie,ut bene ſentit Alciatus. His itaq; uerſibus libram appellat.

Vnciaq; in libra pars eſt,quæ menſis in anno.
Hæc maior Latio libra eſt,gentiq; togatæ.
Attica nã minor eſt , ter quiq; hãc deniq; drachmis
Et ter uigenis tradunt expleriet unam.

Quibus uero minam recte uocat ſupra retuli.

L 2 Deinde

Deinde errat Alciatus quod quarta parte Romana libra minorẽ dicit. id enim non eſt. nam tum ſeptuaginta duarum drachmarum tantum eſſet: quod nec ipſe uult, nec eſt uerum. Quod autẽ ſupra ſe dixiſſe ait, eſt. Metron enim ut eius poetæ interpres atteſtatur, præcipue chœnica appellabant, ex eo quod illa principium ſit omnis ferè menſuræ: quapropter & à quibuſdam libra dicta eſt, ſed impropriè. Videtur Rhemnius Palæmon non ipſam chœnicem, ſed eius dimidium libram appellaſſe, dum Atticã librã commemorat ponderis drachmarum LXXV. Sic Alciatus. Recte quidem ſcribit metron chœnica dictam: id enim dixit Ariſtophanes, ut eius interpres declarat: ubi uero Rhemnius dimidiũ chœnicis appellauerit librã neſcio: certe ſi ita appellaſſet, quod ab eo factum nõ eſt, magis etiam impropriè quàm minam libram nominaſſet. Sed de his plus ſatis. Libra igitur nulla eſt Attica: ſed duplex eſt mina Attica, uetus & Solonis. Iam ad drachmam eſt tranſeundum, quæ nummus erat argenteus, ſicut apud Romanos denarius. Hinc Suidas ſcribit Δραχμὴ δὲ ὁλκὴ νομίσματος ἀργυρίου. Id eſt. Drachma aũt pondus argentei numini. Et Fannius

In ſcripulis ternis drachmam, quo pondere doctis
Argenti facilis ſignatur pondus Athenis.

Preterea Alexarchus apud Athenęũ mutato more loquendi

loquendi τὴν δραχμὴν, ἀργυρίδα nuncupauit. Fuit & aurea drachma, quam δραχμὴν χρυσίου Heſychius & Suidas nominãt. Cæterum drachma dicta eſt, ut Iulius Pollux ſcribit, quod ſit quaſi manipulus obolorum, quem δραγμὴν uocant. A drachma quoq; fit τετράδραχμον, id eſt quatuor drachmæ, in cuius loco latini habent ſemunciã. eo uſus eſt Liuius. fit & τρίδραχμον atq; δίδραχμον, id eſt tres & duæ drachmæ. Quoniam uero de drachma Attica multa in latinis ponderibus dixi, nũc ad obolum ueniam. obolos autem drachma Attica ſine cõtrouerſia habet ſex · quæ poſſet etiam diuidi in tria γράμματα, quæ latini ſcriptula nominãt, quemadmodum eam diuidit tum Cleopatra, tum Fannius: ſed qa γράμματα & in hac ſignificatione uſus Atticis nullus aut rarus eſt, id ad medica pondera reijciam. Ab obolo autem fit διώβολον & τριώβολον & τετρώβολον id eſt duo, tres, quatuor oboli. Pendet uero obolus ſex æreola Diodoro & alijs quare Plinij locus aut deprauatus eſt, aut ipſe decem æreola paris ponderis fecit cum aliorũ ſex. Sunt uero uerba Plinij de drachma Attica. Eademq; ſex obolos pondere efficit · obolus decem chalcos. Poſtremo æreolum diuiditur in ſeptem minutias, quæ, ut dixi, indiuiſæ permanent. Tantũ de Atticis ponderibus, ſequuntur medica quę ſic habẽt. ἡ μνᾶ ἰατρικὴ ἔχει

 οὐγγίας

οὐγγίας. ιϛ̄. ἡ δὲ λίτρα οὐγγίας. ιβ̄. ἡ δὲ οὐγγία δραχμὰς. η̄. ἡ δὲ δραχμὴ, γράμματα. γ̄. τὸ δὲ γράμμα ὀβολοὺς δύο. ὁ δὲ ὀβολὸς ἡμιώβολα δύο. τὸ δὲ ἡμιώβολον κεράτιον. αϛ´. τὸ δὲ κεράτιον σιτάρια. δ̄. Hoc eſt. Mina medica habet uncias ſedecim. Libra uero uncias duodecim. Vncia drachmas octo. Drachma ſcriptula tria. Scriptulum obolos duos. Obolus ſemiobolos duos. Semiobolus ſiliquam unam cum dimidia. Siliqua grana quatuor. Sic ſe habent pondera quæ Græcorum medicis ſunt in uſu: quod aũt tot unciarũ fuerit medica mina, clare dicit Dioſcorides quiſquis fuit, cuius uerba ſunt hæc in libello de menſuris & ponderibus. *ἡ μνᾶ, κατὰ μὲν τὴν ἰατρικὴν χρῆσιν, ἄγει οὐγγίας. ιϛ̄. τουτέστιν ὁλκὰς ρκη̄.* Id eſt. Mina ſecundum medicorum uſum habet uncias ſedecim, drachmas centum uiginti octo. Hinc Galenus libro ſecundo *περὶ συνθέσεως φαρμάκων κατὰ γένη* recitat emplaſtrum Heræ nobilis medici qui ſic ſcribit *πίσσης ξηρᾶς μνᾶ. ᾱ. λιθαργύρου μνᾶ. ᾱ.* & cætera minæ pondere: tandẽ uero etiam *κυπρίου χαλκοῦ. μνᾶς ἑκκαιδέκατον* Vbi Galenus addit. *ἐν τούτῳ τῷ φαρμάκῳ ὁ ἥρας δῆλός ἐστι τὴν μνᾶν ιϛ̄. οὐγγιῶν βουλόμενος εἶναι. οὐ γὰρ ἂν ἑκκαιδέκατον ἐγεγράφει μνᾶς, εἰ μὴ τοῦτ᾽ ἐβούλετο.* Id eſt. In hoc medicamẽto Heras manifeſte uidetur uelle minam eſſe ſedecim unciarum. non enim ſcripſiſſet

ſextam

ſextamdecimam minæ partem, niſi hoc uoluiſſet. Idem Galenus in eodem libro paulo ante receſens emplaſtra quædam uiridia Andromachi, quartum his uerbis ab eo ſcriptũ affert. ἰοῦ ξυστοῦ δραχμὰς θ̄. χρυσοκόλλης δραχμὰς. θ̄. τερμινθίνης μνᾶν μίαν. κηροῦ μνᾶς ἥμισυ. ὄξους ὀλίγον. Id eſt. Aerugi-nis raſilis drachmas nouẽ. Chryſocollæ drachmas nouem. Reſinæ tereb[illegible]thinæ minam unam. Ceræ minam dimidiam. Aceti parũ. Galenus minæ quã Andromachus intelligat, declarandæ gratia, inquit. τὴν μνᾶν δὲ οὐγγιῶν δεκαὲξ ἐμβάλλειν. ἡ γὰρ τῶν εἴκοσι, ὡς πρὸς τὴν τῆς χρυσοκόλλης καὶ τοῦ ἰοῦ ἰσομετρίαν, μεγάλη. Hoc eſt. Minam autem ſedecim unciarum inijcere oportet. Quæ enim uiginti unciarum maior eſt, quàm ut proportione chryſocollę & æruginí conueniat. Satis declaratum arbitror medicis in uſu fuiſſe minam ſedecim unciarum. quare ad librã uenio. quæ ipſis more Romano in duodecim uncias ſecatur. Medici enim nobiles Græci qui hoc uocabulo utuntur rerum Romanarum non fuerunt imperiti, unde & nomen & pondus mutuo ſumpſerunt. Sed librã explanat idem Dioſcorides ſcribẽs. ἡ δὲ λίτρα ἔχει οὐγγίας. ιβ΄. δραχμὰς δὲ. ϟς̄. Quod eſt. Libra autẽ habet uncias duodecim, drachmas uero ſex & nonaginta. Idem aſſerit Galenus περὶ συνθέσεως φαρμάκων κατὰ γένη libro primo. ἡ μὲν γὰρ λίτρα

λίτρα δραχμὰς ἓξ ἔχει πρὸς ταῖς ἐνενήκοντα. ἡ δὲ ἡμίλιτρον ὀκτὼ καὶ τεσσαράκοντα δηλονότι. καὶ θάτερον καὶ τούτου πάλιν τὸ ἥμισυ τέτταρας καὶ εἴκοσι. Id eſt. Libra enim drachmas ſex & nonaginta habet. Selibra octo & quadraginta. quemadmodum & huius rurſum dimidia pars quatuor & uiginti. Sic Galenus. Cum itaq; octo drachmæ unciam efficiãt, ut mox declarabo, neceſſario ſequitur libram eſſe duodecim unciarum. Quin etiã Galenus eiuſdem operis libro primo ait. εἰ μὲν τῆς χαλκίτεως ἐμβάλλοις οὐγγίας. ϛ̄. ὅπερ ἐστὶν ἥμισυ λίτρας, ἴσαι σοι μεγάλων τραυμάτων κολλητικώτερον τὸ φάρμακον. Hoc eſt. Si chalcitis uncias inieceris ſex, quę eſt ſelibra, magna uulnera conglutinandi uim maiorem habebit hoc medicamentum. Sed idem libro tertio eiuſdem operis libram tam pōderalem quàm menſuralem in duodecim uncias diuidi clariſsime dicit, quę uerba libro primo retuli. Sequitur οὐγγία uox Romana, literis paululum, ut ſcribit Galenus, immutatis, nec minus pondus Romanum, quã drachmarum octo eſſe ait his uerbis Dioſcorides. ἡ δὲ οὐγγία δραχμάς. η̄. γράμματα. κ̄δ. Id eſt, Vncia uero drachmas habet octo, ſcriptula uigintiquatuor. Galenus quoq; ſcribit περὶ συνθέσεως φαρμάκων κατὰ γένη libro ſexto. διὰ τὸ τὴν σταθμικὴν οὐγγίαν ὀκτὼ δραχμὰς ἕλκειν. Id eſt, Idcirco

quod

quod ponderalis uncia octo drachmas pendeat. Idem eiuſdem operis libro quinto. ἕλκουσι γὰρ αἱ θ̄. οὐγγίαι ἰταλικαὶ αἱ ἐν τοῖς κατατετμημένοις κέρασιν ἑπτὰ καὶ ἡμίσειαν οὐγγίας σταθμικάς. αἵ τινες ξ̄. δραχμαὶ γίνονται, τῆς μιᾶς οὐγγίας η̄. δραχμὰς δεχομένης. Id eſt, Pendent enim nouem unciæ Italicæ quæ in cornibus interſectis ſunt, ſeptem uncias ponderales cum dimidia, quæ quidē ſexaginta drachmæ fiunt, cum unaquæq; uncia capiat octo drachmas. Idem in emplaſtro, quod ipſe cōpoſuit, declarat. ῥητίνης τερμινθίνης οὐγγίας β̄. τουτέστιν δραχμὰς ις̄. Id eſt, Reſinæ terebinthinæ uncias duas hoc eſt drachmas ſedecim. Hinc quoque fecerunt ἡμιόυγγιον quod eſt Semuncia. Galenus libro ſecūdo. βουληθεὶς δὲ εὐώδες αὐτὸ ποιῆσαι μίξεις ὀποπάνακος ἡμιόυγγιον, ὅ ἐστι δραχμὰς δ′. Id eſt, Si uolueris id ipſum odoratum facere, miſcebis opopanacis ſemunciam, quod eſt drachmas quatuor. Heſychius quoque ſcribit. Δραχμὴ τὸ ὄγδοον τῆς οὐγγίας. Id eſt Drachma octaua pars unciæ. Vncia igitur drachmarum eſt octo. Drachma autem pendet tria ſcriptula. inquit itaq; Dioſcorides, cuius iam ſæpe mentionem feci. ἡ δὲ δραχμή, ἣ καὶ ὁλκὴ ἄγει γράμματα τρία, τουτέστιν ὀβολοὺς ς̄. Id eſt, Drachma quæ & Holce pendet ſcriptula tria, quod eſt obolos ſex. Idem etiam alij tradunt. Ab ea fit ἡμί-

δραχμον, quod medicis quoq; in uſu eſt. Galenus operis cõmemorati libro quarto. τῆς δὲ τοῦ χαλκοῦ λεπίδος ἡμίδραχμον. Hoc eſt, Squamæ uero æris ſemidrachmam. Proximum eſt γράμμα, quod Latini ſcriptulum dicunt, ueteribus Græcorum medicis non adeo in uſu, ut nec Latinis. Iuniores uero è quorum numero eſt Aetius, Alexander, Aretius, Moſchio, non raro utũtur, ſed ex his nihil iam probare uolo. Veteres autem eius loco habent δυόβολον, uel ὀβολοὶ δύο. Vt Soranus apud Galenum περὶ συνθέσεως φαρμάκων κατὰ τόπους libro primo κισσήρεως ὀβολοὶ δύο. Id eſt. Pumicis oboli duo, Quem obolum etiam Plinius non mutauit cum haberet ſcriptulum, quo aliâs utitur, & dimidium ſcriptulum dicere poſſet. Verba eius ſunt libro XXXII. capite XI. Lapis qui inuenitur in ſcorpionis marini cauda pondere oboli potus. Duos uero obolos dicunt & διώβολον, ex quo fit διωβολιαῖος. Galenus eiuſdem operis libro ſeptimo ὕδατι ἀνάπλαττε τροχίσκους διωβολιαίους. Id eſt. Aqua formato paſtillos pondere duorũ obolorum. Tres aũt obolos ijdem dicunt τριώβολον. Idem Soranus loco ſupra citato ἁλὸς ἀμμωνιακοῦ τριώβολον. Hoc eſt. Salis Ammoniaci tres obolos. Sic etiam quatuor obolos appellant τετρώβολον. Zoilus apud Galenum libro tertio eiuſdem operis. κρόκου τετρώβολον, κινναμώ-

μου

μου τετρώβολον. quod eſt, Croci quatuor obolos, cinamomi quatuor obolos. Inde etiam ἡμιώβολον, quod & ἡμιωβόλιον legitur. Andromachus apud eundē libro ſeptimo: ἐλατηρίου ἡμιωβόλιον. id eſt, Elaterij ſemiobolum. Idem: κρόκου ὀβολὸν καὶ ἡμιώβολον. hoc eſt, Croci obolum & ſemiobolum. Decimum χαλκοῦς, quod Plinius non uertit, in uſu eſt medicorum. Dioſcorides libro quarto de ſylueſtri cucumere. ἡ δὲ τελεία πόσις ὀβολός. ἡ δ᾽ ἐλαχίστη ἡμιωβόλιον. παιδίοις δὲ δίχαλκον. πλεῖον γὰρ ποθὲν κίνδυνον ἐπιφέρει. id eſt, Integra potio oboli pondere eſt: minima uero ſemioboli: pueris dentur duo æreola: plus potum periculum affert. De ſiliqua & grano in alio opere plura ſcripſi. Sic habent pondera medica, quæ difficilia reddit tum magnus diſſenſus eorum qui de his ſcripſere, tum quod nemo ſatis diuerſitatis cauſas tradidit, ne ipſe quidem Galenus uir ſumme diligens. Sed antequam redeam ad minam, rurſus maiora in minora quæq; pondera reſoluā. Mina diuidit̃ in uncias XVI. drachmas CXXVIII. ſcriptula CCCLXXXIII. obolos DCCLXVIII. ſemiobolos MDXXXVI. ſiliquas $\overline{\mathrm{II}}$CCCIIII. grana $\overline{\mathrm{IX}}$CCXVI. Libra diuiditur in uncias XII. drachmas XCVI. ſcriptula CCLXXXVIII. obolos DLXXVI. ſemiobolos MCLII. ſiliquas MDCCXXVIII. grana $\overline{\mathrm{VI}}$DCCCXCII. Vncia diuidit̃ in drachmas VIII. ſcri-

ptula XXIIII. obolos XLVIII. ſemiobolos XCVI. ſiliquas CXLIIII. grana DLXXVI. Drachma diuiditur in ſcriptula III. obolos VI. ſemiobolos XII. ſiliquas XVIII. grana LXXII. Scriptulum diuiditur in obolos II. ſemiobolos quatuor, ſiliquas ſex, grana XXIIII. Obolus diuiditur in ſemiobolos II. ſiliquas III. grana XII. Semiobolus diuiditur in ſiliquã unã cum dimidia, grana VI. Siliqua diuiditur in grana quatuor. Nunc rurſus ad minam ueniendum, quæ uaria admodum eſt. ſed nos de alijs in alio opere eiuſdem cum hoc argumenti ſcripſimus copioſius. iam de his ſolum dicam, quæ in medicinæ uſu fuerunt. Medicam in uſu fuiſſe iam ſatis probatum arbitror. Plinius uero qui Dioſcoridis latina faciens *μνᾶν*, libram uertere ſolet dubio procul Atticam intelligit, quæ quatuor tantum drachmis Romana libra maior eſt. Dioſcorides itaque libro quinto ſcribit: *ὀξύμελι σκευάζεται οὕτω. λαβὼν ὄξους κοτύλας ε̄, καὶ ἁλὸς θαλασσίου μνᾶν μίαν. μέλιτος μνᾶς ῑ. ὕδατος κοτύλας ῑ. μίξας ἕψησον ἄχρις οὗ δεκάκις ἀναβράσῃ καὶ ψύξας κατάγγισον.* Plinius ſic reddit libro quartodecimo capite decimo ſeptimo: Oxymel hoc uocarunt, mellis decem libris, aceti ueteris heminis quinq;, ſalis marini libra, aquæ pluuiæ ſextarijs quinque ſufferuefactis decies, mox eliquatis atq; inueteratis. Dioſcorides ibidem. *ὁ δὲ οἰνοῦ*

οἰνάνθινος σκευάζεται οὕτω. λαβὼν τῆς ἀγρίας ἀμπέλου τὸ ἄνθος βρυούσης ξηρὸν μνᾶς β̄. εἰς μετρητὴν γλεύκους πρὸς ἡμέρας λ̄. ἔπειτα διυλίσας ἀπόθου. Plinius in eodem libro capite decimoſexto: Fit è labrúſca, id eſt uite ſyluestri, quod uocatur œnanthinon: flores eius libris duabus in muſti cado macerati poſt triginta dies mutantur. Hæc ille. Ex quibus clarum quod Plinius apud Dioſcoridem minam acceperit Atticam. Hinc etiam ait cum medica iam uellet è Græcis, potiſsimum ipſo Dioſcoride transferre. Ferè enim Attica obſeruatione medici utuntur. Et paulo poſt: Mna, quam noſtri minam uocant pendet Atticas drachmas centum. Sic quoque uidetur uſus mina Philoxenus medicus, cuius emplaſtrum eſt apud Aſclepiadem, ut ſcribit Galenus περὶ συνθέσεως φαρμάκων κατὰ γένη libro quarto: κηροῦ δραχμὰς ρ̄. ὃ μνᾶν ἐπιγράφει, στέατος ταυρείου δραχμὰς ρ̄. ῥητίνης τερμινθίνης δραχμὰς οε̄. ὃ τρία τέταρτα ἐπιγράφει. id eſt, Cære drachmas centum, quod minam ſcribit: ſeui taurini drachmas centum: reſinæ terebinthinæ drachmas ſeptuagintaquinque, quod tres quartas ſcribit. Videtur autem Aſclepiades hanc interpretationem per drachmas poſuiſſe cum Philoxenus ſcripſerit minam, ne quis eum de Alexandrina aut alia ſenſiſſe putaret. Galenus uero cum Crito minam

ſcripſiſſet dubitat quam nam intelligat. locus eſt libro quinto, cum inquit: φαίνεται δὲ καὶ ἐν ἄλλοις ρ̄ δραχμῶν βουλόμενος εἶναι τὴν μνᾶν. id eſt, Videtur autem in aliȷs quoq; uelle centum drachmarũ eſſe minam. Quoniã uero Romæ egiſſe Critonem conſtat, ut qui Cæſareus medicus fuerit, dubium eſt an per drachmas, ut aliȷ, denarios intelligens uoluerit minam eſſe centum denariorũ. tunc enim ab Attica mina multum, à medica parum, quod mox declarabo, differret. Sed audiamus Galenũ quàm diuerſa tradiderint qui de ponderibus ſcripſere: διαπεφώνηται ἐν τοῖς περὶ τῶν σταθμῶν καὶ μέτρων γράψασιν, ὁπόσος ἐστὶν ὁ τῆς μνᾶς σταθμός, ἐνίων μὲν ἑκκαίδεκα λεγόντων τῶν οὐγγιῶν εἶναι τὴν μνᾶν. ἐνίων δὲ εἴκοσι. ἐνίων δὲ καὶ διοριζομένων, καὶ τὴν μὲν ἀλεξανδρειωτικὴν εἴκοσι φασκόντων εἶναι οὐγγιῶν. τὴν δὲ ἄλλην ἑκκαίδεκα. id eſt, Diſſenſere autem inter ſe qui de ponderibus & menſuris ſcripſerunt quantum minæ pondus ſit. Aliȷ quidem ipſam ſedecim unciarum eſſe dicunt. Aliȷ uero uiginti. Nonnulli autem diſtinguunt atq; Alexandrinam uiginti eſſe unciarum aiunt. alteram uero ſedecim. Idem dicit libro primo: τινὲς μὲν οὖν εἴκοσι οὐγγίας ἔχειν φασὶ τὴν μνᾶν. ἔνιοι δὲ ἑκκαίδεκα. hoc eſt, Quidam igitur uiginti uncias habere dicunt minam. aliȷ autem ſedecim. Sed quod Alexandrina medicis in uſu fuerit, Galenus indicat, recenſens.

ſens ex Aſclepiade emplaſtrum Moſchionis ueteris medici, ſic ſcribentis: λιθαργύρου μνᾶ α΄. ἡ δὲ μνᾶ ἐπὶ τούτου τοῦ φαρμάκου ἔχει ὁλκὰς ρξ΄. Id eſt, Lithargyri mina una. Mina uero in hoc medicamento habet drachmas centum ſexaginta. Sic Aſclepiades hoc in loco Moſchionem minam accepiſſe dicit. Galenus itaque addit: καὶ ἐπὶ τοῦδε τοῦ φαρμάκου καὶ κατὰ τὸ ἐφεξῆς αὐτοῦ γεγραμμένον ρξ΄. δραχμὰς φησὶν ἔχειν τὴν μνᾶν. εὔδηλον δὲ ὅτι τὴν ἀλεξανδρεωτικὴν λέγει μνᾶν, οὐγγίας κ΄ οὖσαν. ὅπως ἑκάστη τῶν οὐγγιῶν ἔχῃ δραχμὰς η΄. οὕτω γὰρ συμβήσεται τὰς ρξ΄. δραχμὰς ἔχειν τὴν μνᾶν. quod eſt, Et in hoc medicamento & in eo quod deinceps ſcriptum eſt, centum ſexaginta drachmas ait habere minam. Perſpicuum autem eſt, quod Alexandrinam dicit, quæ habet uiginti uncias: ita ut quælibet uncia habeat drachmas octo. ſic enim fiet, ut mina habeat drachmas centum ſexaginta. Hæc Galenus. Hinc uidemus medicis, alijs in uſu fuiſſe Atticam minam, alijs quam nominant Medicam, alijs Alexandrinam. Atticam potiſſimum his, qui uel antequàm res Romanæ eſſent in flore ſcripſerunt, uel in Græcia agentes Romana pondera ignorarunt. Alexandrinam uero in primis, his qui Alexandriæ medicinam exercuere. Medicam autem, quibus uel res Romanæ

non

non fuerũt ignotæ, cum in Græcia uitam degerent, uel Romæ agentibus fuerunt notiſsimæ. Sed cum à Galeno nulla ratio ſit indicata, cur hæc mina conſtituta, nec id ipſum temere factum putare debeamus, liceat mihi quod ſentio in medium proferre. Hi medici qui Romæ egerunt, quia uterentur Romanis ponderibus, utpote libra, & uncia, & denario, quem drachmam appellare ſolent, & ſcirẽt Atticis minam eſſe centum drachmarum, ſcripſere minam quoque eſſe centum drachmarum, per drachmas denarios intelligentes. Sic Crito, meo iudicio, accepit minam. Alij referẽtes ad drachmam Atticam, qua denarius quinta parte grauior eſt ex ſententia Cleopatræ, ac etiam ferè Liuij, drachmas inuenerunt Atticas centum uiginti quinque tot denarios efficere. quæ drachmæ in uncias collectæ conſtituũt ſedecim, minus tribus drachmis, quas non curarunt. Sic natam arbitror medicam minam, quæ eadem & centum ſit denariorum, & drachmarum Atticarum centum uiginti octo. Quam meam coniecturam ſi quis contempſerit, probabiliorẽ uelim afferat, & libenter cedam: fieri enim poteſt ut hic errem, ſine cauſa tamen hanc minam à medicis inſtitutam, nunquam crediderim. Porrò Alexandrinæ ratio eſt, aut quod drachmas grauiores habuerint, ſi Polluci credimus minas omnibus fuiſſe centum drachmarum, ipſas uero drach-

mas,

mas pro earum grauitate uel leuitate uariaſſe: aut quod mina, ſi Pollucis ſententiam non probamus, plures apud eos quàm centum drachmas habuerit. Si itaq; grauiorem drachmam fuiſſe putauerimus, tum ſemper quinque drachmæ Alexandrinæ effi- cient octo Atticas. Habebit enim una drachma Ale xandrina ſeſquidrachmam Atticam & decimam ip- ſius partem. Sin mina plurium fuit drachmarum q̃ꝫ centum, nemo quot fuerit, niſi drachmæ grauitate prius cognita, ſcire poteſt. Illud nobis ſat ſit, Alexan drinam minam drachmas Atticas pendêre centum ſexaginta. Nunc ad libram, quam Græcis duode- cim unciarum eſſe, quemadmodũ Romanis ſupra probaui. Perinde uero, ut hi libram ſiue aſſem diui- dunt in uncias, ac duas nominant ſextantem: tres, quadrantẽ: quatuor, trientem. ſic Græci medicamen ta eorum transferentes ipſos imitantur, atque ἕκτον λίτρας dicunt ſextantem: τέταρτον quadrãtem: τρίτον trientem. Galenus περὶ συνθέσεως φαρμά- κων κατὰ γένη libro quinto: καὶ ἴρεως ἰλλυρικῆς καὶ ἀριστολοχίας στρογγύλης καὶ χαλκάνθου. τούτων ἑκά- στου τὸ τρίτον τῆς λίτρας. τουτέστιν οὐγγίας δ΄. ἀριστο- λοχίας δὲ μακρᾶς καὶ χαλκοῦ κεκαυμένου τὸ ἕκτον ἑκατέρου τῆς λίτρας, τουτέστιν ἀνὰ οὐγγίας β΄. Hoc eſt, Iridis Illyricæ, ariſtolochiæ rotundæ, atramenti ſingulorum libræ trientem, id eſt uncias quatuor:

Ariſtolochiæ longæ & æris uſti, utriuſq; libræ ſextantem: quæ ſunt ſingulorũ unciæ duæ. Nec hoc quidem negligẽdum arbitror, Græcos quoſdam diuerſum egiſſe quàm Plinius. Vt enim hic pro mina uertit libram, quæ tamen quatuor uncijs eſt minor: ita illi contrà, nonnunquam per centum drachmas libram non minam exprimunt: ubi quatuor redũdant. Vnde Galenus ſcribit eiuſdem operis libro ſexto: ποτὲ μὲν γὰρ ἀντὶ τῆς λίτρας ρ̄. δραχμὰς γράφουσιν αὐτοί. ποτὲ δὲ ἀντὶ τῆς μνᾶς. id eſt, Aliquando enim ipſi ſcribunt pro libra centum drachmas: aliquando pro mina. Idem eiuſdem operis libro primo de eadem re loquens, inquit: ὥσθ' ἡ αὐτὴ ἀναλογία σώζεται μηδὲν μέγα διαφέροντος εἴτε ταῖς ρ̄. δραχμαῖς τῶν μεταλλικῶν, εἴτε ταῖς ἐνενήκοντα ἕξ, αἱ δύο κοτύλαι τοῦ ἐλαίου μιγνύοιντο. id eſt, Itaque eadem proportio ſeruatur. ut non multum differat, ſiue centum drachmis metallicorum, ſiue ſex & nonaginta, duæ cotylæ olei miſceantur. Hæc ille. Et ſane non multum refert in id genus emplaſtris, quatuor drachmas adijcere, ſed in nonnullis medicamentis, quæ bibimus aut deuoramus, plurimum: quod dico ne quis iſtis uerbis Galeni fretus, rem parui momenti eſſe putet. Sed quid dicemus ad Scribonium Largum? qui ſcribit: Aeque enim in libra, denarij octoginta quatuor apud nos, quot

drachmæ

drachmæ apud Græcos incurrunt. Largus pleraque medicamenta uertit è Græcis, qui libræ uocabulo uſi ſunt in eorum compoſitionibus, diuidentes eam more Romano in duodecim uncias, unciam uero in ſeptem drachmas, per drachmas denarios intelligentes. quod autem nonnulli dixerint unciam drachmarum ſeptem, mox Galeni uerbis confirmabo. More itaque illorum locutus eſt Largus: alioqui libra, drachmarum eſt ſex & nonaginta, ut ſupra probaui. Sequitur uncia, in qua nihilo minor diſſenſio eſt, quàm in mina. uocabulum & pondus Romanum eſt. apud quos diuiditur in ſeptem ſeptimas, quos denarios appellant: & in octo octauas, quarum quælibet eſt trium ſcriptulorum, quod ipſum ſcriptulum ſit quarta & uigeſima pars unciæ. Octauæ, aliqui nomen non dederunt, ut ille cuius quædam de notis ponderum ex uetuſto codice ſunt Largo aſcripta: multi eam Drachmæ nomine appellant, ut Balbus ad Celſum de agrimenſoria, Galenus, ac plerique alij medici, præſertim Græci. Fannius etiam drachmam Atticam nominat, cum quo ſentit Cleopatra, ubi Minæ Atticæ drachmas centum, in duodecim uncias & ſemunciam colligit. Sed quorſum attinet hæc repetere, quæ in Romanis ponderibus ſatis dicta ſunt? Vt Græcos in

N 2 diui-

diuiſione unciæ in drachmas, diſsidentes eò melius
intelligamus. Ex his itaq; alij tradunt unciam drach
marũ eſſe ſeptem: alij ſeptem cum dimidia: alij octo.
de qua re ſic ſcribit Galenus libro quinto eius ope-
ris ex quo proxime multa attuli: ἐπειδὴ καὶ τὴν οὐγ
γίαν οἱ πλεῖστοι μὲν ἑπτὰ καὶ ἡμίσεως δραχμῶν εἶναί
φασιν. ἔνιοι δὲ ζ̄ μόνον. ἕτεροι δὲ η̄. hoc eſt, Quo-
niam plurimi unciam drachmarum ſeptem cum di-
midia dicũt: alij ſeptem ſolum: alij octo. Qui ſeptem
drachmarum unciam conſtituunt dubio procul per
drachmam intelligũt denarium. atq; hi nomine mu
tato parum cautos fallunt: cum ipſi rem ignoraſſe ui
deri non debeant. De quibus Galenus ait περὶ συν
θέσεως φαρμάκων κατὰ τόπους libro octauo: πρόδη-
λον δὲ ὅτι δραχμὴν λέγομεν νῦν ἐν τοῖς τοιούτοις ἅπα
σιν, ὅπερ ῥωμαῖοι δηνάριον ὀνομάζουσιν. id eſt, Ma-
nifeſtum autem eſt quod drachmam dicimus nunc
in eiuſmodi omnibus, quod Romani denarium no-
minant. Qui uero dixere ſeptem drachmarum cum
dimidia unciam eſſe, uidẽtur quidem aduertiſſe dra
chmam leuiorem eſſe denario, non tamen exacte,
quantum intereſſet, examinaſſe: quorum ſentẽtiam,
tanquam ueram, artis ueterinariæ medici, ut infra di
cam, receperunt. Poſtremi rem ſunt aſſecuti, diuiden
tes unciã in octo drachmas, de quo multa iam dixi.
Quod ſi præterea fuerint, qui unciam diuiſerint in

octo quidem drachmas, intelligentes denarios, iſti re & nomine à uero aberraſſe ſunt exiſtimandi. Sed de his ſatis. nunc Alciati quædam ſunt expẽdenda, qui poſtquàm dixit Atticas menſuras à cæterorum Græcorum & Latinorũ menſuris differre, ſic inquit: Et primo de uncia loquamur. ſcribit Plinius libro uigeſimo primo, in drachma Attica ſex eſſe obolos: in obolo chalcos, id eſt æreolos, decem: In obolo uero Græcorum communi, octo tantummodo chalcos eſſe Iulius Pollux libro nono, Paulus Aegineta, & cæteri tradunt. quo fit ut uncia Attica, quæ eadem cum Romana eſt, chalcos habeat CCCCLXXX. cum uncia Græca ſolos habeat CCCLXXXIIII. Hæc Alciatus. Probauimus ſupra ex Diodoro & alijs, obolum Atticum habere tantum ſex æreola: quibus potius quàm Plinio credimus, quod quæ ſcribunt, conſona magis ſint ueritati. Deinde cũ denarius & drachma Attica eiuſdem põderis, ut clare oſtendi, non fuerint: ſi utriuſq; totidem drachmas nempe octo, quod uult Alciatus, numeraueris in uncia, non erit, quod aſſerit, uncia Attica eadem cum Romana, ſed Romana non paulo grauior Attica. Cęterũ qui obolum diuidũt in æreola octo, intelligunt drachmæ loco denarij acceptæ obolum: quod Cleopatra manifeſte oſtendit. quæ drachma grauior eſt Attica. Alciatus non intelligens, bona pace dicam, cuius drach

mæ obolum tradant habere chalcos octo, contrà nobis Atticam drachmā grauiorem facit drachma, qua loco denarij ſunt uſi: ac conſtituit diuerſas uncias. Pergit. Merito ergo Cornelius Celſus libro quintó capite decimo ſeptimo in uncia Græca pondus ſeptem denariorum eſſe tradit, cum alioqui Latina & Attica uncia denarios habeat octo. Sic ille. Celſus nō dicit ſe explicare unciam Græcam, ſed in uncia pondus denariorum eſſe ſeptem. Nec plures fuerunt iuſti ponderis in Romana ſicut ſupra probauimus. Quod uero Latina uncia habeat denarios octo non, opinor, unquam probabit Alciatus. Breuiter, ego nō inuenio apud ſcriptores niſi unam unciā, quæ eſt ſeptem denariūm, uel octo drachmarum: quas drachmas aliqui nominant Atticas. Addit Alciatus: Tametſi nec eius ratio omnino quadret: quādoquidem id ſeptem denariorum pondus aliquāto grauius eſt uncia Græca. ſed maluit Celſus paulo ampliorem modū dicere, quàm leuiorem: quod feciſſet ſi ſex denarios in uncia ſolos conſtituiſſet: contineret enim chalcos prætereа quatuor & uiginti. Ita Alciatus. Quæ omnia ex non conceſsis colligit. quamobrem plura de ipſis non dicam. Sequitur: Eadem ratione factū eſt, ut cum ſextarius Romanus quindecim unciarum ſit, ut ſupra dixi, Græci ſuo ſextario uncias octo & decem attribuant: quod uidelicet uncia

commu-

communis ipſorum, noſtra, itemq; Attica leuior ſit: in ponderecq; decem & octo unciæ ipſorum & quindecim noſtræ nihil differant. Tantum Alciatus. Sic certe error alius ex alio naſcitur. De Attico ſextario quod utrũq; ſit ſcriptum libro ſecũdo firmis authorũ teſtimonijs probaui. Habet enim is decẽ & octo uncias mẽſurales, pendet oleo refertus xv. Si Alciatus unciam menſuralẽ à ponderali, quod neceſſariũ fuit, recte diſtinxiſſet, non Græcã à Romana & Attica, tum ſine dubio rem potuiſſet intelligere. Nihil tamen mirum uiros alioqui doctos, ſed ignaros medicinæ, à recta regione deflexiſſe. Iam ad drachmã pergendum, quæ etiam ὁλκὴ uocatur: quod ex Dioſcoridis illius ſupra citatis uerbis clarum eſſe potuit. Galenus etiam hoc modo interpretatur, quædã referẽs Aſclepiadis, qui Themiſonis antidotũ ſacram cum retuliſſet ſic ſcribit: ἡ χρῆσις πρὸς μὲν τὰς βραδυπεψίας ὁλκὴ μία μετὰ ψυχροῦ ὕδατος κυάθων δ΄. id eſt, Modus eius potandi eſt ad tardam concoctionem holce una cum aquæ frigidæ cyathis IIII. Galenus itaq; ait, κελεύει δίδοσθαι μίαν ὁλκὴν μεθ᾽ ὕδατος ψυχροῦ κυάθων Δ. ἡγοῦμαι δὲ λέγειν αὐτὸν δραχμὴν ἀργυρᾶν. καὶ γὰρ οὕτω σχεδὸν ἅπασι τοῖς νεωτέροις ἰατροῖς ἔθος ὀνομάζειν. hoc eſt, Iubet dari hokẽ unã cum aquæ frigidæ cyathis quatuor. Arbitror autem ipſum dicere drachmã argenteã. Sic enim nominare

omni

omnibus ferè iunioribus medicis cõſuetudo eſt. Eſt uero locus ille in eodem libro cuius proxime mẽtionem feci. Cæterũ, Holce proprie id ſignificat, quod alioqui σταθμός. Hinc Dioſcorides libro primo de materia medica ſic ſcribit in Iride: καθαίρουσι δὲ χολὰς πινόμεναι μεθ' ὑδρομέλιτος ὁλκῆς δραχμῶν ζ. id eſt, Purgant uero bilem pondere drachmarũ ſeptem, cum aqua mulſa potæ. Errat in holce multũ Nicãdri interpres, ut iam in hippoiatricis dicam. De reliquis minoribus põderibus hic plura ſcribere noluì, quod partim ſupra ſatis ſint explicata, partim in alio opere, ut quæ hic omiſimus, cuiuſmodi ſunt ἀσσάριον, τετράσσαρον, στατήρ, στάγιον, ἑξάγιον, σίκλος, θέρμος, κεράτιον, ὄροβος, φακή, σιτάριον, ac alia nõ pauca quæ medicis ſunt in uſu, ut cum ſcribunt fabæ Aegyptiacæ magnitudine aut noſtræ, aut ciceris, uel deniq; manipulus, & ſimilia. Nunc antequàm extremam manum huic labori imponam, declarabo paucis & hippoiatrica. Mulomedici enim Græcorum ut ſuas habuere menſuras, ſic quoq; pondera in hunc modum: ἡ μνᾶ ἔχει οὐγγίας ιε. ἡ δὲ λίτρα δραχμὰς ϟ. ἡ δὲ οὐγγία δραχμὰς ζς'. ἡ δὲ δραχμὴ γράμματα γ. τὸ δὲ δηνάριον γράμματα δ. τὸ δὲ γράμμα ὀβολοὺς δύο. quod eſt, Mina habet uncias quindecim, libra drachmas nonaginta, uncia drachmas ſeptem cum dimidia, drachma ſcriptula tria, denarius

narius ſcriptula quatuor, ſcriptulum obolos duos.
Sic traduntur hippoiatrica pondera in libello De
menſuris & ponderibus, à quodam ignoto Græco,
cuius uerbis res eſt probanda. ſcribit itaq; ſic: ἡ μνᾶ
ἔχει οὐγγίας ιε̄. ὁλκὰς ρ̄ιβ̄ς′. ἡ λίτρα ἔχει ὁλ/
κὰς ϟ̄. τὸ δηνάριον ἔχει γράμματα δ̄. id eſt,
Mina habet uncias xv. holcas cxiis. libra habet
holcas xc. denarius habet ſcriptula IIII. Idem pau/
lopoſt: ἡ οὐγγία ἔχει δραχμὰς ζ̄ς′. ἡ δραχμὴ ἔ/
χει γράμματα γ̄. ὀβολοὺς ς̄. hoc eſt, Vncia ha/
bet drachmas ſeptem cum dimidia: drachma habet
ſcriptula tria, obolos ſex. Sic ille ſentit. Videamus
primo quonam modo fiat mina unciarum quinde/
cim. Vt illi qui medicam minam ſtatuerũt unciarum
ſedecim, reſoluerunt denarios in drachmas Atticas:
ita hi quia unciam aſſerũt drachmarum ſeptem eſſe
cum dimidia, detrahunt de ſedecim uncijs unam: un
de hæc opinio, ſiue perſuaſio, ſiue quo alio nomine
appellare libet, uidetur nata, minam eſſe unciarum
quindecim. Sequitur libra quæ non diſsimiliter iſtis
unciarũ eſt duodecim. nam quod ſcribitur in exem/
plari excuſo: ἡ λίτρα ἔχει ὁλκὰς ς̄. id eſt, Libra
habet holcas ſex: deprauatũ eſt. Nam librarius no
tarum affinitate, quæ eſt inter ϟ̄ nonaginta ſigni/
ficantem, & ς̄ ſex, deceptus, unam notam pro al/
tera ſcripſit. Errorẽ uero ſuum ex minæ explicatione

ubi holce omnino drachmã ſignificat; facile depre/ hendere potuiſſet. Nã ridiculus author ille fuiſſet, ſi holcen modo pro drachma, modo pro uncia ſum/ pſiſſet in uno quaſi cõtextu uerborum. Quinetiam exẽplar, quod paulo correctius uidi, ſic ut lego ha/ bet. Videtur autem librarius iſte indoctus ſecum in errorem traxiſſe, eum qui quædam De menſuris & ponderibus Nicandro adiecit, ſiue fuerit illius inter pres, ſiue alius quiſpiam. Is enim ſcribit: λίτρα ἔχει ὁλκὰς ϛ. hoc eſt, Libra habet holcas ſex. Quoniam uero iſte intelligebat libram eſſe unciarum XII. in eam opinionem neceſsitate quadam uenit, ut holcẽ interpretetur uncias duas. præcedunt enim hæc uer/ ba, ἡ ὁλκὴ οὐγγίας δύο. id eſt, Holce uncias duas. Qđ nemo alius tradidit. Sed ita ſolet error ex errore ple rumq; oriri per inſcitiã, aut per negligentiam. Nam holcẽ pro põdere drachmæq; legimus, pro duabus uncijs minime. Porrò nec in Græco ignoto qui hip/ poiatrica tradit ſine mẽda legitur. ἡ οὐγγία ἔχει δραχμὰς η. id eſt, Vncia habet drachmas octo. quod corruptũ eſſe quiſquis minam in drachmas ibidem redactã cõſiderauerit, facile obſeruabit, etiamſi nul/ lo emendatiore codice iuuet. Poſtremo denariũ iſte dicit eſſe ſcriptulorum quatuor: idem ſentiens quod Priſcianus Cæſariẽſis: quem ſecutus eſt Portius, di/ uerſitatem denariorũ afferens. quod tametſi uerum

non

non eſt, minus tamen ipſe aberrat à uero, q̃ Nicandri interpes, qui ſcribit: δηνάριον δραχμὴν μίαν ἡμίσειαν. hoc eſt, Denarius ſeſquidrachmam habet. Iſto modo feliciter creſcerent denarij in arca. Alij igitur de denarij Romani pondere detrahunt, alij nimium ad pondus ipſius addũt. Sed dimittamus bonum iſtum interpretẽ qui pleraq; in mẽſuris & ponderibus corrumpit, ut aliâs oſtendimus. Diuidamus itaq; põdera hippoiatrica maiora in minora, quod idcirco facere conſueuimus, ne res iterum tam facile deprauari poſsit. Mina ſecatur in libram & quadrãtem, id eſt uncias XV. drachmas CXIIS. ſcriptula CCCXXXVIIS. obolos DCLXXV. Libra ſecat̃ in uncias XII. drachmas XC. ſcriptula CCLXX. obolos DXL. Vncia ſecat̃ in drachmas ſeptẽ cum dimidia, ſcriptula XXIIS. obolos XLV. Drachma in ſcriptula III. obolos VI. Scriptulum in obolos II. Tantũ de hippoiatricis ponderibus. reſtant demũ notæ. μνᾶς eſt litera μ ſuperne poſitũ habens ν, hoc modo μ͂. λίτρα eſt λ habens ſupra ſcriptũ ι, ſic λʹ. quidã uero linea obliqua ſecãtes dextrũ ipſius cornu idem ſignificant, iſto modo λ. alij inter cornua eius ponunt ι, hac figura λ. οὐγγίας, eſt γ, habens appoſitum ſiue impoſitum in angulis ipſius ο, hoc modo γο. Δραχμῆς, obliquum λ, in dextrum cornu inclinans ſic, <. ὁλκῆς uero, quæ eadem eſt cum dra-

chma λ in cuius medio eſt inſcriptū ο, hac figura ∆. γράμματος aūt γ adiunctū habēs ρ, quod ſecet recta linea, iſto modo ⳨. ὀβολοῦ linea in obliquū flexa, habens ex utraq; parte pūctū, ſic ⁓. δυοῖν ὀβολοῖν duę eiuſdē figuræ lineæ ≈. κεράτιον, κ, cuius inferius cornu, accētui acuto ſimilis recta linea ſecet, addito ε hac figura κε. χαλκοῦ, χ ſuperne ſcriptū habēs α, iſto modo χ̃. ἡμίσεος nota eſt, cuiuſcūq; pōderis fuerit, ſimilis ferè ei qua nonagenarius numerus ſignificatur. ut igitur alterā ab altera diſtinguant, Græci ſupra notā nonagenarij numeri unam uirgulā in modū accētus acuti formatā ſcribunt, ſupra notā aūt ἡμίσεος duas eiuſdem figuræ uirgulas hoc modo ϛ″, quæ in antiquis codicibus quibuſdā emendate ſcriptis obſeruare licet. Hæc mea ſentētia eſt de menſuris & ponderibus, nō paulo diuerſa ab alijs: pro qua cōfirmanda cōtra tot uiros & tātos diſputare ueritus fuiſſem, niſi mihi iamdudū perſuaſum eſſet, nullam authoritatem tantam eſſe, ut ei ueritas iure cedere debeat: cuius, ut ſæpe dixi, aſſerēdæ cauſa magis, q̄ quod ullū ex ijs (nec enim merētur hoc illorū ſtudia) reprehenſum uelim, liberius diſſerui. Ipſi, ut uiros bonos & doctos decet, uel cōtra mea refellēt teſtimonijs ueterū: uel, ſi id non poterūt facere, ueritati acquieſcent.

FINIS

INDEX

Acetabulum 24.47.55
Acceptabulum 55
Acronis error 55
Amphora 19.45
Angeli Politiani error 46.150
Ariſtophanis interpr. locus 108
ἀμφορεὺς 19.129
Bilibris 214
Cadus 44.87.88.99
Catonis locus 54.212
Centumpondium 212
Centenarium 212
Chamæleõtis rhetoris locus 104
Cheme 86.174
Chœnix 120 140.152
Cochlearium 25.26.27.56
86 120 175
Congius & congiarium 47
Congialis 49
Cotyle 85.92.112.120
Culeus 17.43
Culea & culeola 43
Chus 85.90.102.129
Cyathus 25.86.120
κάδιχος 99
κεράμιον 88.89.99
κοτυληδόνες. 47.92
κουλεός 17
χαλκοῦς 252
χοινίκιον 82
Decemmodiæ 82
Demenſum 154
Demetrij Alabaldi error 46
Denarius 211 222
Dolia culearia 43
Dolia ſeſquiculearia 44
Domitij Calderini error 51
Drachma 252.268.273.285
Drachmam & denarium idem non eſſe 232
Duella 220
Dupondius 214
δεινος 104
διχοίνικον 140
διτάλαντον 261
διώβολον 269
διωβολιαῖος 274
Εκτεὺς 137
ἐλέφας 103
Ημικάδιον 100
ἡμικοτύλιον 93
ἡμιέκτον 137
ἡμιδωδέκατον 137
ἡμίδραχμον 274
ἡμιμέδιμνος 137
ἡμίξεστον 91
ἡμιούγγιον 273
ἡμιχοίνικον 123.140
ἡμιώβολον 275
Gregorij Tiphernatis error 117
Guarini Veronẽſis error 117.150
γράμμα 273
Hemina 22
Hermolai Barbari laus 37
Hermolai Barbari error 55
D. Hieronymi locus 102
Horatij locus 34
Labrum culeare 43

Laurētij Vallæ error 91.117.123
Libra menſura 15.29
Libra 211.216.217.225.227 266.271.281
Libralis 214
Libræ menſuralis & ponderalis collatio in oleo 162
Ligula 25.27.56
Lingua 56
Ludouici Cœlij error 123
λεπτόν 252
Martialis locus 50.51
Maximini Imper. bibacitas 105
Medimnus 120.121.137.148
Mellis pondus cum uini pondere collatum 182
Menſurarum diuerſitas 15
Menſurarum Romanarum in liquidis enumeratio 15
Menſurarum Romanarū in aridis enumeratio 77
Menſurarum Romanarum in humidis capacitas, iuxta libras & uncias menſurales 16
Menſurarum Romanarum in aridis capacitas, iuxta libras & uncias menſurales 78
Menſuræ maiores & minores 17
Menſurarum nomina pro uaſis uel poculis 42
Mēſurarū Græcarū diuerſitas 83
Menſurarum medicarum in humidis enumeratio 84
Menſurarum medicarum in humidis capacitas, iuxta libras & uncias menſurales 84
Menſurarum medicarum in aridis enumeratio 120
Menſurarum medicarum in aridis capacitas, iuxta libras & uncias menſurales 120
Menſurarum georgicarū in humidis enumeratio 128
Menſurarum georgicarū in humidis capacitas, iuxta libras & uncias menſurales 128
Menſurarum georgicarū in aridis enumeratio 136
Menſurarum georgicarum capacitas, iuxta libras & uncias menſurales in aridis 136
Menſuræ hippoiatricæ 155
Metretes 85.86.87.88.99.118
Mina 270.276
Modius 250.78
Modialis 78
Modiolus 82
μναιαῖος 251
μολυβδίς 213
Nicolai Perotti error 49.58 82.227
Notæ menſurarum Romanarum & Græcarum 208
Notæ ponderū Romanorū 243
Notæ ponderum Græcorum 191
Obolus 252.269
Olei pondus 162
Oxybaphum 24.55.85 94.120.130
ὁλκή 31.273.285

Parricidarum pœna 44
Perſij locus 51
Philippi Beroaldi error 71
Plinij locus 40.48.51
Plinij error 106
Plutarchi locus 53
Pondera Romana 211
Pondera certa & incerta 112
Pondera Attica 246
Pondera medica 269
Pondera hippoiatrica 286
Ponderum Rom. diuiſio 212.225
Pondo 31.213.215.228
Priſciani error 256.263
Propertij locus 51
Proportio inter menſuras medicas & georgicas 134
πενταχοίνικον 140
πολυτάλαντος 262
πρόμαχος 105
Quadrantal 18
Quadrilibris 214
Quartarius 23.93
Quinarius 223
φυτόν 103
Scribonij Largi locus 27
Selibra 218
Semodius 79
Seruij error 155
Seſquimodius 79
Sextarius 21.22.45.50.85.90.110.114
Sextarius medimni 139
Sextans denarij 223
Sextula 220
Sicilicus 221
Solon menſuras & pondera auxit 133
Strabonis locus 150
Suidæ locus 109.260
Suetonij locus 33
σιτομέτρειον 154
στάμνος & σταμνίον 100
Talentum 226.246.255
Tertiarius medimni 139
Tetrametrum 140
Thomæ magiſtri locus 100
Torquatus tricongius 105
Trimodiæ 82
Trilibris 214
ταλαντοῦια 262
τετράβολον 269.274
τριτάλαντον 261
τρίτον ἡμιτάλαντον, & ſimilia 260
τριώβολον 269.274
τριχοίνικον 140
τρύβλιον 92.130
Victoriatus 223
Vini pondus cũ olei pondere collatum 177
Vini Nectaritis confectio 106
Vncia 211.284
Vncia mẽſuralis 16.29.30.31.33
Voluſius Metianus 22
Vrna 20.47
Vſuræ ſemiſſium 40

F I N I S

BIBLIOTECA NAZIONALE C.V.E. ROMA

FRO BEN.

BASILEAE APVD HIERONYMVM
Frobenium & Nicolaum Epiſco-
pium, menſe Auguſto, anno
M D XXXIII